Fransa

Mayıs 68

M. ŞEHMUS GÜZEL

Kibele | ANLATI

Fransa Mayıs 68

M. ŞEHMUS GÜZEL

Kibele

M. Şehmus Güzel, 26 Mart 1947'de Ergani'de doğdu. İstanbul Haydarpaşa Lisesi'nden ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu. Doktarasını Fransa'da, Tours ve Aix-en-Provence'da gerçekleştirdi.

1975'te Türkiye'ye döndü; Antalya, Isparta ve Ankara Meslek Yüksek okullarında müdürlük ve hukuk bilgisi öğretim üyeliği yaptı. 1978'den itibaren SBF'de Sosyal Politika ve İş Hukuku dalında, İşçi Hareketi Tarihi, Sendikacılık ve Sosyal Politika derslerini ve seminerlerini yönetti. Eylül 1982'den bu yana Fransa'da yaşıyor. Paris-VII, Paris-VIII ve Niamey (Nijer'in başkenti) üniversitelerinde öğretim üyeliği yaptı. Fransa, Almanya, İngiltere, Belçika, Hollanda ve Macaristan'da birçok kollokyuma katıldı, Türkiye'de İşçi Hareketi Tarihi, Kadın Mücadelesi, Devlet-Ulus, Yakındoğu Halkları gibi konularda tebliğler sundu. Çalışmalarını halen Belçika, Fransa ve Almanya'da sürdürüyor.

Güzel'in yapıtlarından bazıları şunlardır:

Grev-Grevin Yapısal ve İşlevsel Açıdan İrdelenmesine Katkı (Bilimsel Yay., 1980), *Türkiye'de İşçi Hareketi (Yazılar-Belgeler)* (Sosyalist Yayınlar, 1993), *Grev* (İkinci baskı, Sosyalist Yay., 1993), *İnsan Yılmaz Güney* (Kaynak Yay., 1994), *Devlet-Ulus* (Alan Yay., 1995), *Fransa'da Aşırı Sağ ve Irkçılık* (Belge Yay., 1995), *Kadın, Aşk ve İktidar* (Alan Yay., 1996), *Özgür Yılmaz Güney* (Güney Dergisi Yay., 1996), *Cezayir ve Berberiler* (Doruk Yay., 1997), *Türk Usulü 'Demokrasi'* (Doruk Yay., 1997), *Kürtler Kendilerini Anlatıyor* (APEC Yay., 1999), *Fransa Seçimlerinde Le Pen Lekesi* (Odak Kitap, 2002), *Aşk Olsun* (Kendi Yayını, 2003), *Bu İşyerinde İnşaat Var* (Kendi Yayını, 2004), *İspanya ve Bask Gerçeği* (Pêrî Yay., 2004), *Rıhtımda Ölü Var* (Kendi Yayını, 2004), *Yılmaz Güney Hazinesi* (Pêrî Yay., 2004), *İkinci Şiirler* (Kendi Yayını, 2005), *Avrupa Birliği'nde* Devlet *ve Fransa'da Korsika* (Pêrî Yay., 2006), *Paris: Gösteri-Kent* (Pêrî Yay., 2006), *Gurbette Bile Bir Gökyüzü Varmış* (Pêrî Yay., 2006), *Kadın Sineması* (Pêrî Yay., 2006), *Remzi : Hayat, Renk, Işık* (Kendi Yayını, 2006), *Paris, Sobe !* (Kendi Yayını, 2006), *(Ç)akıl-taşı* (Kendi Yayını, 2006), *Abidin Dino ile Söyleşiler. Yazılar: Hayat ve Sanat* (Pêrî Yay., 2006), *... Ve Kapımı Çaldı Yalnızlık* (Kendi Yayını, 2007), *İşçi Tarihine Bakmak* (TÜSTAV Toplumsal Tarih Yay., 2007), *Abidin Dino, 1913-1993,* Üç Cilt, (Kitap Yayınevi, 2008), *Söyleşiler : Vir-Gül-Üne Dokunmadan* (Kaldıraç Yay., 2008), *Fahri Petek : Bir Hayat, Üç Can* (TÜSTAV Yay. 2009), *Ergani Yürüyor: Anılar* (TÜSTAV Yay., 2010), *Devlet-Ulustan Federasyona* (Kardelen Yay., 2010).

İÇİNDEKİLER

Sunu .. / .. 7
Mayıs 68'in özellikleri .. / .. 19
Ölüm kol geziyor sokaklarda .. / .. 35
Che Guevera öldürüldü .. / .. 43
Mayıs 68'in soy kütüğü .. / .. 52
Mayıs 68'in işçi hareketi ve siyasetteki yeri .. / .. 55
Gençlerin ve öğrencilerin gücü .. / .. 80
Olayların tarihi dizimi .. / .. 88
23 Ocak: Kız öğrenciler eylemde .. / .. 94
9 Şubat: Henri Langlois .. / .. 100
Uluslararası boyut .. / .. 104
16 Mart: Paris'te bombalar .. / .. 109
Cuma, 22 Mart: "22 Mart Hareketi" doğuyor .. / .. 111
6 Mayıs: "Kızıl pazartesi" .. / .. 162
Barikatlar gecesi .. / .. 187
Pazartesi, 13 Mayıs: Genel grev ve dev gösteri .. / .. 219
Öğrencilerin "zaferi" .. / .. 230
68'in İşçi sayfası .. / .. 234
İşgalin anlamı .. / .. 246
Büyük çatışma: İki ölü var .. / .. 274
"Grenelle Sözleşmesi" .. / .. 306
Sendikacıların yanılgısı .. / .. 313
Öğrencilerin büyük buluşması .. / .. 318
Haziran'da ölmek .. / .. 352
Sonuç .. / .. 375
Kaynakça .. / .. 389
    Kitaplar ve makaleler .. / .. 389
    Karşılıklı görüşmeler/söyleşiler .. / .. 392
    Filmler .. / .. 393

SUNU

Mayıs 68 bitti mi? Bitmedi mi? Ocak 2008'de Daniel Cohn-Bendit'e kulak verenler kulaklarına inanamadılar. Çünkü Mayıs 68'in öğrenci liderlerinden en ünlüsü aynen şunu söyledi: "Mayıs 68 bitti! Bir daha ortaya çıkmamak üzere tonlarca tarihi kaldırım taşlarının altında kaldı."

Bir yıl kadar önce de Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy, "Mayıs 68 ile bütün ilişkilerimizin koparılması şarttır." diyordu.

Oysa 2008'de, kırkıncı yıldönümü dolayısıyla, yeniden dünya kadar kitap yayınlandı. İki aydan daha az süren Mayıs 68 üzerine şimdiye kadar yayınlanan kitaplar 1789 Burjuva Devrimi'ne ilişkin olanlardan daha çok. Paris Komünü üzerine yazılanlardan da... Mayıs 68 üzerine yazılanların sayısı 1914-1918 ve 1939-1945 savaşlarına ilişkin olanlar kadar. Veya birazcık fazla... İnanılacak gibi değil ama daha Ekim 1968'de Mayıs 68'e ilişkin kitapların sayısı 124'ü bulmuştu.

Fransızlar için "Mayıs 68, 20. Yüzyıl'ın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki en önemli olayıdır." Mayıs 68'i izleyen yıllarda ve 2008'de, Mayıs 68 üzerine sayısız belgesel film çekildi ve bunlar, eskileri ve yenileriyle, kırkıncı yıldönümü vesilesiyle yeniden ve yeniden gösterildiler, değişik televizyon kanallarında.

2008'de eski ve yeni sinema ve televizyon filmi bir kez daha seyircilere sunuldu. Dünya kadar anma toplantıları,

gösteriler ve hatta yürüyüşler yapıldı: Hepsi, evet hepsi Mayıs 68'i anmak için...

O zaman bitmesi ve/veya bitirilmesi istenen bu tarihi başkaldırının bir önemi olmalı.

Peki bu önem nereden geliyor?

Şuradan geliyor: Fransa Cumhuriyeti çağdaş tarihinde, siyasi hayatı, toplumsal yapıları, entelektüel ortamı ve kaçınılmaz olarak ekonomiyi ve bilhassa işçi-işveren, emekçi-patron ilişkilerini etkileyen bunca kapsamlı bir olay, bir başkaldırı, bir eylemler bütünü yaşanmadı.

Hele de bu kadar kısa zaman dilimindeki eylemler dizisi içinde, sonunda ve sonrasında.

Başlangıcı bakımından Mayıs 68 bir tür başkaldırı/isyandır. İhtilal değildir: Çünkü öğrenci hareketinin ve onu izleyen işçi hareketinin hedefi veya hedeflerinden biri siyasi iktidarı almak olmadı. Kimi küçük siyasi gruplar "iktidarı almak" tan söz ettiler elbette. Ama bu sadece sözde kaldı.

Ancak Mayıs 68 zaman içinde kültürel bir devrim boyutunu kazandı. Çünkü tutucu, içine kapanık, korkak ve sinmiş/sindirilmiş Fransız toplumunu a'dan z'ye titretti. Ve birçok sorunun sorulmasına olanak sağladı: İşte bu çerçevede, toplumsal açıdan günümüze kadar gelen bin bir değişimin, bin bir alt- üst oluşun mimarı sıfatını hak etti.

O günlerin "Kültür İşleri" Bakanı ve Cumhurbaşkanı general Charles de Gaulle'ün en önemli danışmanı, hatta "fikir babası" Andre Malraux, Mayıs 68 için boşuna "Medeniyetimizin tanık olduğu en derin, en önemli krizlerden biridir" demedi.

Mayıs 68 için "isyan", "başkaldırı", "ihtilal", "isyan-ihtilal" ve daha başka sıfatlar kullanıldı. Hatta değişik, kimi kez birbirleriyle çelişkili, tanımlamalar da yapıldı.

Dönemin burjuva ve küçük burjuva ailelerinin, -ki bunların kimi öteden beri komünistti-, çocukları, kız ve erkek

çocukları, gençler, isyan ettiler: Önce "ana-babalarının toplumuna."

Sonra çocuklar birey olarak da kendilerini ispat etmek "Biz de varız!" demek istiyorlardı. Bunu gerçekleştirmek olanağı buldular. Başka olanak, başka yol bırakılmadığı için "kaldırım taşlarını" konuşturmak zorunda kaldılar. Anımsamak gerek: O yıllarda Fransa'da oy kullanabilmek için 21 yaşını doldurmuş olmak gerekiyordu. Oysa 18, 19 veya 20 yaşındaki gençler askere alınıyor ve Fransız sömürgeciliğinin ve/veya emperyalizminin "geleceği için" cephelere gönderiliyordu. Oysa çocuklar sadece askere alınmak için anımsanmak istemiyorlardı, aynı zamanda konuşmak ve düşüncelerini açıklamak istiyorlardı artık..

Gençlerin ana-babalarına isyanlarıyla birlikte, o güne kadar entelektüel ortama, işçi hareketine, toplumsal mücadelelere damgasını vurmuş olan ve bu tekelini kimseyle paylaşmak istemeyen PCF'e (Parti Communiste Français. Fransız Komünist Partisi. FKP. Bu çalışmada FKP kısaltmasını kullanıyorum) karşı da başkaldırıları söz konusudur. Ve FKP elbette bundan hiç memnun olmadı ve bunu göstermekten de çekinmedi: O zaman gençlerle arasındaki farklar giderek "uçuruma" dönüştü.

Öğrenci gençlere hızla genç kadın ve erkek emekçiler katıldılar. Öğretmenler, öğretim üyeleri de... Sanatçılar da... Sinema dünyasının önemli isimleri de... Öğrencilerle ve genç emekçilerle kendilerini dayanışma içinde hisseden ve dönemin egemenlerine kafa tutan bu çocuklara sempati duyan yurttaşlar da: Yaşlı, genç, kadın, çocuk ve erkekler... Ve böylece eylemler dizisi bütün bir ülkeyi kapsayan boyutlar kazandı.

Mayıs 68 boyunca, heyecanlı toplantılarla, tartışmalarla, gösteri ve yürüyüşle, grevle ve işgalle tanışmayan tek köy, tek kasaba ve tek kent kalmadı desem yeridir.

Mayıs 68'e giden yol, önce taşra üniversitelerinin yurtlarında, sonra Nanterre'de neredeyse masum denebilecek öğrenci eylemleriyle başladı: Erkek öğrenciler "kız öğrencilerin yurtlarına serbestçe girmek ve kız arkadaşlarını kaldıkları yurt odalarında ziyaret edebilmek için" yıllardır süren isteklerine olumlu yanıt verilmemesi üzerine harekete geçtiler. Reşit (21 yaşını doldurmuş) kız öğrenciler erkek öğrencilerin yurtlarına girebiliyorlardı ama bunun tersi yasaktı. Öğrenciler yurtlardaki modası geçmiş ve sıkı iç yönetmenliğin değiştirilmesini ısrarla ve yıllardır dile getiriyorlardı.

Öğrenciler aynı zamanda üniversitede geniş bir reform yapılmasını arzuluyorlardı. Ve ders programlarının saptanmasından yönetime ilişkin konulara kadar her alanda kendileri de kararlara katılmak istiyorlardı.

1964'de yükseköğrenime açılan Nanterre'deki Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nün kız ve erkek öğrencilerinin başını çektiği yasal ve son derece barışçıl eylemlere rağmen Milli Eğitim Bakanlığı yasakta ısrar edince, ve hükümet öğrencilere karşı son derece yersiz bir biçimde polisini gönderip sert ve acımasız davranınca ve başka etkenlerin de katkısıyla öğrenci eylemleri yeni boyutlar kazandılar...

Vietnam'da yıllardır süren ABD işgalini ve akıl almaz saldırılarını kınamak için bin bir eylem yapan, Filistin halkının kurtuluş mücadelesini desteklemek için gösteri ve yürüyüşler, toplantılar düzenleyen son derece bilinçli siyasi kümelerin, "ihtilalcilerin", Troçkistlerin, Maocuların, Gueveracıların, Anarşistlerin (asli ve asil anlamında) örgütlü katkısıyla eylemler dal budak saldılar.

İktidarın öğrencileri dinlememekte ısrarı ve gösteri ve yürüyüşlerin üzerine Fransa'da o zamana kadar alışık olunmayan, akıldan geçirilmesi bile mümkün olmayan feci bir saldırganlıkla yürümesi üzerine olaylar öğrenci kesimini aştı.

Eylemler giderek büyüdüler...

Ve Nanterre'de fakültenin kapatılması üzerine, öğrenciler Sorbonne'a yani Paris'in merkezine yöneldiler.

Nanterre o tarihte Fransa'nın Afrika'daki, bilhassa Kuzey Afrika'daki eski ve/veya yeni sömürgelerinden ve çoğu Cezayir'den getirilmiş veya gelmiş "göçmenlerin" tıka basa oturduğu/oturtulduğu gecekondularla çevrili şantiye halinde küçücük bir kasabaydı. Bu kasabada çocuklar için okul yoktu. Bırakın hastaneyi bir sağlık odası bile yoktu. Doktor da yoktu. Tam anlamıyla yoksulluk ve terk edilmişlik içindeki bu gecekondu kasabada, henüz tam anlamıyla yerleşememiş bir fakülte ve çevrede oturanların yaşam biçimlerine duyarsız kalamayan öğrenciler vardı... Öğrencilerin "Üçüncü Dünya"ya kadar gitmelerine gerek yoktu: Çünkü "Üçüncü Dünya" ile komşuydular. Öğrenciler diğer mahallelerdeki "Fransızların" nasıl yaşadıklarını biliyorlardı ve aradaki "uçurumu" çok yakından görebiliyorlardı.

Yeni kurulmakta olan yükseköğrenim binalarının inşası da bu terk edilmişlik bu yoksulluk ve bu karman çorman havaya katkıda bulunuyordu... Öğrencilerin inşaat işçileriyle ve çevredeki Citroen Fabrikası çalışanlarıyla ilişkileri dostçaydı...

Eylemler başlar başlamaz öğrencilerin yurtlara ve üniversiteye ilişkin istekleri hemen kabul edilseydi veya kabul edilmeleri için ciddi görüşmeler başlatılsaydı, belki ve büyük ihtimalle, hareket bu küçücük kasabanın ve üniversitelerin sınırlarını aş(a)mayacaktı.

Belki diyorum, çünkü öğrenci hareketi sadece öğrencilerin kendilerine özgü ve bazıları neredeyse "sudan" taleplerini kapsamıyordu: Bütün toplumu ilgilendiren birçok talebin kristalize edilmiş biçimini sunuyordu

Ama işte o küçük ve "sudan" taleplerin en otoriter biçimde reddi ve anında polisin gönderilerek "dayakla" sorunun

çözülmek istenmesi bardağı taşıran damla oldu... Ve böylece taşan su, kısa zamanda, başka etmenlerin de devreye girmesiyle ve yıllardan beri asla tatmin edil(e)memiş ve gittikçe birikmiş bütün isteklerin aniden ve artık patlaması üzerine durdurulamaz bir sele dönüştü.

Mayıs 68, o günlerden bugüne birçok ve hepsinin listesini yapmak bile bir kitap dolduracak kadar çok olan son derece ilginç ve kalıcı miras dizisi bıraktı. Bu miras birçok yönlüdür.

Öte yandan kendini Mayıs 68'in mirasçıları kabul edenler de saymakla bitmeyecek kadar çoktur.

Evet Mayıs 68'in mirasçıları pek çoktur. Ve kimi zaman birbirleriyle kavgalıdırlar da... Bir örnek vermek gerekirse; Mayıs 68'de Daniel Cohn-Bendit'e en akıl almaz biçimlerde "bindiren", genel olarak FKP'li olmayan öğrencilere "goşist" yani aşırı solcu, "anarşist, küçük burjuva bebeleri veya zengin ailelerin çocukları" diyerek saldıran, bu saldırıları bazen banliyölerde ciddi dayağa dönüştüren FKP'nin her yıl eylülün ortasında düzenlediği "La Fête de L'Humanité"yi (L'Humanité Şenliği'ni) 2008'de "Mayıs 68"e özel olarak ayırması, kendilerini Mayıs 68'in "doğal mirasçıları" olarak kabul edenler tarafından alayla ve ciddi eleştirilerle karşılandı. Oysa FKP'nin de "kendi Mayıs 68'i" var. Ve o da birçok mirasçı gibi kendi mirasına sahip çıkmak istiyor. Eleştirilen FKP'nin Mayıs 68'in tümüne ve tek başına sahip çıkmaya çalışmasıdır.

Mirasçıların kavga etmesi ve tartışması doğal.

Mayıs 68'in miras bıraktığı başka birçok şeyi milyonlarca insan paylaşıyor. Örneğin Mayıs 68'den gelen ve dillerden hiç düşmeyen sloganlar: "Sous les pavés, la plage!" ("Kaldırım taşlarının altında, plaj!")

"CRS, SS!" ("Toplum polisi, SS!") Bu sloganda öğrencilerin İkinci Savaş yıllarına göndermesi çok açık.

"Il est interdit d'interdire!" ("Yasaklamak yasaktır!")

"Ce n'est qu'un début, continuons le combat!" ("Bu sadece bir başlangıç, mücadeleyi sürdürelim!")

Kimi, döneminin renklerini taşısa, kimi epey abartmalı olsa bile bu sloganlar o günlerde bir isyan, bir başkaldırı rüzgarının estiğinin göstergeleridirler. Ve işte bu mutlaka nedenle günümüze kadar gelebildiler.

En önemlileri ise İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜ ELDE ETMEYE YÖNELİK OLANLARIDIR: Örneğin; "Yasaklamak yasaktır!" başlı başına bir programdır : Bununla yasaklamanın hiç bir meseleyi çözmediği, yasaklamanın hiç bir somut sonuç getirmediği vurgulanmak isteniyor(du). İşin en ilginç tarafı da bu cümlenin slogan olarak öğrenciler tarafından yaygınlaştırılmasından önce ilk kez o günlerin ünlü komiği ve iyi sinema oyuncusu Jean Yanne tarafından kullanılmasıdır. Elbette öğrenciler bu cümleye daha farklı ve daha kapsamlı yeni anlamlar yüklediler.

Mayıs 68 bireysel özgürlük için yakılan bir türkü olarak da algılanabilir.

Bu sloganlar ve bu devrimci nitelikli arzular sonucu Mayıs 68 Fransa'da ve dünyada yankılandı, ses getirdi.

Elbette her ülkenin kendine özgü gençliği, kendine özgü iç ve dış dinamikleri mevcuttu ama Fransa'dan yükselen bu sloganlar ve bu ses birçok ülkede, pek çok kentte ve fakültede yankılandı. Binlerce genç etkilendi ve her gençlik grubu kendine özgü dersler ve deneyimler çıkardı. Böylece Mayıs 68 sınırötesi bir etki de yarattı.

Bu dinamik güç her ülkeyi ondan sonraki günlerde, ondan sonraki dönemlerde etkilemeyi de sürdürdü. Böylece gerçek bir eylemlilik süreci başladı. Bizde ve başka coğrafyalarda...

Mayıs 68 Fransa'da çok başlı, çok nitelikli bir özellik, bir boyut kazandı...

Büyük olasılıkla diğer ülkelerdeki öğrenci eylemlerinden

en belirleyici farkı, Fransa'da Mayıs 68'in, öğrenci eylemi olarak başlaması ve mayısın ortasından itibaren işçilerin katılımıyla bütün ülkeyi etkisi altına alan işyerlerinin işgal edildiği genel grev niteliğine bürünmesidir. Ve işte o zaman general Charles de Gaulle'ün on yıllık iktidarını ve bizzat kurduğu V. Cumhuriyet'ini radikal biçimde silkelemesidir.

Bunlar kısmen biliniyor ve bu çalışmada daha ayrıntılı bir biçimde sunmak istiyorum.

Fransa'daki bu eylemler demeti bir yıl öncesinden ve 1968 başından beri Almanya Federal Cumhuriyeti, İtalya Cumhuriyeti, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Meksika Birleşik Devletleri, İngiltere Krallığı, Cezayir Sosyalist ve Demokratik Cumhuriyeti, Çekoslovakya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Belçika Krallığı, Hollanda Krallığı ve diğerlerinde değişik biçimlerde kendilerini gösteren ve türlü boyutlar kazanan öğrenci ve emekçi eylemlerinden kopuk değildiler. Tam aksine birbirleriyle iletişim ve etkileşim içindeydiler. O günlerde, o aylarda Fransa öğrenci liderlerini Almanya, Belçika, Hollanda ve İngiltere öğrenci hareketi liderleriyle değişik ve uluslararası toplantılarda, gösteri ve yürüyüşlerde bir arada görmek istisna sayılmıyordu. Zaman zaman IV. Enternasyonal'in değişik yerlerdeki/başkentlerdeki toplantıları çerçevesinde de değişik ülkelerin Troçkist öğrenci lideri bir araya geliyorlardı.

Öğrenci hareketinin uluslararası boyutu deneyimlerin paylaşılmasında, kimi isteklerin uluslararası nitelik kazanmasında ve dayanışma gösterilerinde birincil derecede rol oynadı.

Hemen söylemekte yarar var: Mayıs 68, Fransa'da başından itibaren birçok kesimden tepki aldı. Yani Fransa'da herkes "Aman ne iyi ki Mayıs 68 geldi/yapıldı" demedi.

Birçok Fransız için Mayıs 68, bir "rüya"ydı ama birçoğu için de "kabus"tu.

Mayıs 68'in fena halde korkuttukları pek çoktur: Yaşlı ve içi geçmiş ama toplumsal hayattaki etkinliğini yitirmemiş Katolikler ve Katolik Kilisesi en başta... Katoliklerin daha aşırı dinci olanları yani Entegrist Katolikler... Bunlar kadınların dinin etkisinden kurtulmaya yönelmeleri ve daha bir dizi neden sonucu Mayıs 68'e ve getirdiklerine fena halde karşıydılar ve hala karşılar.

Özgürlükçü yönüyle Mayıs 68, aşırı sağcıları ve onların küçük büyük parti ve derneklerini de korkuttu...

Klasik sağ: Charles de Gaulle ve çevresinde toplanan ve kendilerini tarihi "Golistler" ("Gaullistes", "De Gaulle taraftarları") olarak tanıtan/isimlendiren Andre Malraux, Michel Debre, Alain Peyrefitte, Christian Fouchet gibi siyasetciler ve diğerleri de Mayıs 68'e muhaliftiler...

Mayıs 68'in en önemli yönü, sonraki dönemlerde Fransa siyaset sahnesinin ünlü aktörleri olacak birçok kişinin kendilerini ilk kez veya yeni yeni gösterdiği bir arena olmasıdır: Öğrenci liderlerini artık herkes biliyor. Yine de Daniel Cohn-Bendit'in o günlerde "Kızıl Dany" değil "Dany Le Noir" veya sadece "Dany" olarak anıldığını belirtmek isterim. Anarşist olduğu ve radikal bir biçimde FKP karşıtı olduğu anımsanırsa ona "Kızıl" denmesi doğru olmazdı ve "Kara Dany" adıyla Anarşizmin rengini alarak ortaya çıkması son derece doğaldı... Dany "renklerle dansını" çok ta uzatmadı ve, bildiğiniz gibi, "Yeşil"de karar kıldı...

Bu vesileyle Mayıs 68'de Troçkistler ve Maocular yanında Anarşistlerin de oldukça etkili olduklarını eklemek gerek: "Front Noir" ("Kara Cephe") gibi değişik kümeler içinde...

Öğrenci liderleri olarak tanıtılanların bir kısmı sadece öğrenci lideri değildi: Örneğin, Alain Geismar sadece öğrenci lideri olarak anımsanmamalı. O o günlerde genç bir öğretim üyesidir ve SNE-Sup (Yükseköğrenim Ulusal Sendikası) Genel

Sekreteri'dir. Mayıs 68'in hemen sonrasında Maocu bir örgütün liderliğini üstlenen Geismar, bir süre hapsedilecek, daha sonra da "Baba Evi"ne yani Sosyalist Parti'ye üye olacaktır.

Jacques Sauvageot genç bir öğrencidir ve UNEF'in (Fransa Öğrencileri Ulusal Birliği) Başkan Yardımcısı'dır. Başkanın istifası üzerine bu görevi üstlenmek durumunda kalacak, bir süre sonra o da öğretim üyesi olacaktır. UNEF, Sauvageot ve yoldaşlarıyla o günlerde soldaki küçük ama etkili PSU'nün ("Parti Socialiste Unifié", "Birleşik Sosyalist Parti") öğrenciler içindeki yankısıdır. UNEF yönetiminde başka devrimci grupların da temsilcileri bulunuyordu. Sauvageot daha sonra yaşamını bir bilim adamı olarak mütevazı bir biçimde sürdürdü.

O günlerin devrimci öğrenci örgütlerinden ve IV. Enternasyonal'in "Fransa şubesi" JCR'in ("Jeunesse Communiste Révolutionnaire", "Devrimci Komünist Gençlik") liderlerinden Alain Krivine, Daniel Bensaid (O günlerde Nanterre'in "İkinci Daniel"i olarak tanınan, günümüzde filozof) ve Henry Weber de unutulmamalı. Krivine ve Bensaid hep aynı partide kaldılar. Krivine partisini temsilen birçok kez cumhurbaşkanlığına aday oldu. Weber ise bir süre sonra "Baba Evine" yani Sosyalist Parti'ye (SP) geçti. Birkaç defa milletvekilliği yaptı. Hala SP'de ve SP'nin Avrupa Parlamentosu'ndaki temsilcilerinden biri.

Birçok sendikacı lider de o günlerde ilk ciddi sendikal ve siyasi deneyimlerini yaşadılar. CGT Genel Sekreteri Georges Seguy, CFDT Genel Sekreteri Eugene Deschamps, CGT-FO Genel Sekreteri Andre Bergeron ilk akla gelenler. Ama birçok genç sendikacı da isimlerini o günlerde duyurdular.

O günlerde iktidar saflarındaki birçok isim de daha sonra kendilerinden söz ettirdiler: Örneğin Jacques Chirac o günlerde "İş ve İşçi Bulma Devlet Sekreteri"ydi. Aslında bir tür bakan yardımcılığı veya ikinci derecede bakan denebilir. Yani

bizzat bakanlık teşkilatına sahip olmayan ve başka bir bakanlığa, bu örnekte Toplumsal İşler/Çalışma Bakanlığı'na, bağlı. Türkiye'de tam karşılığı olmayan bir makam: O nedenle Fransızcasını da yazıyorum: "Secrétaire d'Etat à l'Emploi." Chirac, Çalışma Bakanlığı'na bağlı olarak çalışıyordu. Ama Mayıs 68'de Çalışma Bakanı'ndan daha çok kendinden söz ettirmesini bildi. Asıl önemlisi işçi sendikalarının temsilcileriyle hükümeti adına, önce "gizlice" sonra açıkça, ilk ilişkileri kurmasıdır.

Yine aynı günlerde Başbakan Georges Pompidou'nun "Toplumsal İşler" ("Affaires Sociales") Danışmanı Edouard Balladur'dur. Balladur da birçok sendika lideriyle bizzat ve gizli bir biçimde görüşerek işçilerin, grevci emekçilerin öğrencilerle birlikte hareket etmelerinin önünü kesmeye çalıştı. Ve işçi sendikaları yöneticilerinin feci biçimde korkmaları sonucu amacına ulaşabildi.

Burada ismi geçenlerin her ikisi daha sonra birçok kez bakanlık yaptılar, başbakanlık görevini üstlendiler ve cumhurbaşkanlığına aday oldular. Birbirlerine rakip bile oldular: Chirac, Balladur'u ilk turda geçtikten sonra 1995'te cumhurbaşkanı seçildi ve bu görevini 2007'ye kadar sürdürdü.

İşte bu açılardan bakınca Fransa'da Mayıs 68 yakından incelenmeyi hak ediyor.

Bu çalışma toplumsal tarihi bakış açısıyla ve olayların tarihsel çerçevesinde

gerçekleştirildi. Umarım okur da, anlatılanlardan yararlanır ve böylece Mayıs 68'i yeniden değerlendirmek olanağı bulur.

M. Şehmus Güzel
Paris, 25 Temmuz 2009

MAYIS 68'İN ÖZELLİKLERİ

Fransa'dan, Paris'ten bakarak kırkıncı yılında Mayıs 68'i nasıl değerlendirebiliriz? Bu, elbette geçmişi bu kadar zaman sonra geriye bakarak yeniden tartmak, yeniden değerlendirmek ve yeniden tartışmak biçiminde anlaşılmalı. Dönemin olaylarını, o günlerde yaşanılanları, değişik yönleriyle görmek veya görmeye çalışmak açısından aradan geçen zaman kendi bünyesinde yararlı unsurlar taşıdı ve taşıyor...

Bugün, o günlere göre, Mayıs 68'deki ve hemen öncesindeki olaylara ilişkin daha çok bilgimiz var: Zaman içinde yayınlanan onca anı, inceleme ve belgeler dolusu kitaplardan sonra... Onca belgesel ve kurgusal filmi izledikten, olayların "kahramanlarının", bıktırırcasına defalarca ve kimi kez aynı şeyleri, umursamadan ve usanmadan tekrarladıkları yüzlerce televizyon, radyo veya açık oturumlardaki tartışmalarını dinledikten/izledikten sonra...

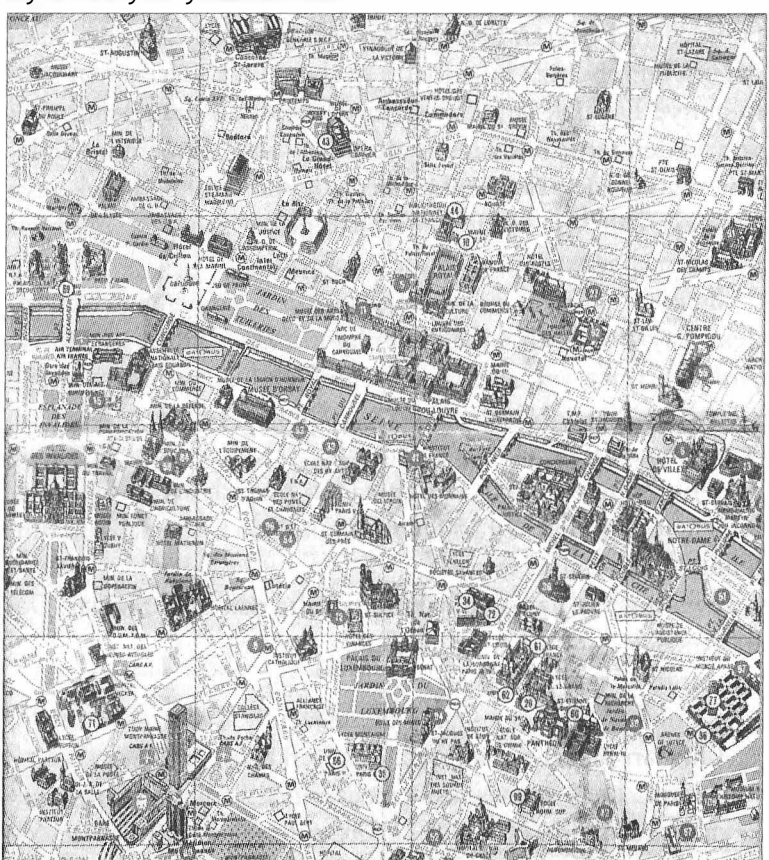
Evet bugün Mayıs 68 hakkında daha çok bilgimiz var. Daha çok şey biliyoruz. İyi de bunlar yeni ve farklı veya orijinal bir inceleme için yeterli olabilirler mi?

Bilinmez. Ama denemeye de değer...

Olayları bizzat yaşamış eş, dost, arkadaş, meslektaş ve tanıdıkların, belli bir söyleşi çerçevesinde, anlattıklarını diğer kaynaklardan elde ettiğim bilgilere eklersek belki kimi şeyleri biraz daha iyi görmek, biraz daha derinlemesine öğrenmek ve aydınlatmak mümkün olabilir sanıyorum. Örneğin ve öncelikle

"Mayıs 68" deyişini kullanmak genelde moda ve alışkanlık olsa da olayların haziran ayında da sürdüğünü eklemek gerekiyor.

Öncelikle bu eylemler demetinin sadece Quartier Latin'de birçok otomobilin yakılmasına indirgenmemesi gerektiğini vurgulamak lazım. Sadece şiddet değil öğrencilerin başkaldırısında diyalog, karşılıklı konuşma isteği de belirgindir: Anababalarıyla, öğretmenleriyle, öğretim üyeleriyle, yöneticileriyle ve siyasi yetkililerle...

QUARTIER LATİN

Olaylar Paris'te Quartier Latin ile sınırı kalmadı. Seine Nehri'nin Sol Yakası yanında Sağ Yakası'nda da eylemler oldu. Bütün Paris etkilendi olaylardan. Ve Paris'le de sınırlı kalmadı. Fransa'nın bütün kasaba ve kentlerine taştı. Dahası çiftçilerin ve köylülerin de katılımıyla köyler de, kırsal kesim de etkilendi. Hele Brötonya'da, Güney'de ve İspanya sınırına yakın bölgelerde...

Eylemlerin yaratıcısı olarak sadece öğrencileri anmak diğerlerine haksızlık olur: Mayıs 68 eylemleri Paris öğrencilerinden daha geniş kesimlerin eseriydi. Mayıs 68 olaylarının yaratıcıları arasında özellikle, öğrencileri de içeren anlamda, en başta gençleri saymalıyız.

"Gençler" kapsamı içinde işçi gençleri, kadın ve erkekleri ama bilhassa kadınları, asla unutmamalıyız.

1968'de yirmili yaşlarında olan öğrenci ve işçiler, öğrenci ve emekçiler, kadınlar ve erkekler, kendine özgü niteliklere sahip BİR KUŞAK oluşturuyordu. Hepsi AYNI VEYA BİRBİRİNE ÇOK YAKIN tür müziği dinleyen, benzer filmlerden ve sinema ustalarından etkilenen, giyim ve kuşamları birbirine benzeyen BİR KUŞAK...

Mayıs 68'in dinamizmi ve kalıcılığı burada da bulunuyor.

Öğrencilerin ve genç emekçilerin yanında, Mayıs 68'in yaratıcıları, aktörleri arasında işçileri ve emekçileri ve sendikacıları hemen başta anmak gerekiyor. Fransa'daki tanımına uygun olarak büro emekçilerini de içine alacak bir biçimde "işçiler" deyiminden daha geniş kapsamlı olan "ücretliler" deyimini kullanmak şart.

Hele bürolarda çalışan ve patronlarının veya bir üst düzeydeki erkeklerin neredeyse sürekli cinsel tacizleriyle karşı karşıya kalan genç kadınları asla unutmamak lazım... Bu kadınların özgürleşmek için işyerindeki tek yönlü disipline karşı ayaklanmaları, özel olarak incelemeyi hak eden başlı başı-

na bir serüven, başlı başına bir mücadeledir. Erkek patronların, temsilcilerinin ve takım şeflerinin ve tümünün sırayla egemenlik gösterileri yapmak istedikleri ve bunun için en kolay "kurban" olarak kadınları seçtikleri bir dönemin en pespaye hallerinin tanıklığında..

Kadınların özgürleşmek amacıyla giriştikleri eylemler aynı zamanda evdeki ana ve/veya baba baskısına karşı da yapılıyordu. Birçok genç kadının, çocuk yaştakilerin, işgüçlerinin, alın terlerinin, göz nurlarının, çalışmalarının karşılığı elde ettikleri mütevazı ücreti son kuruşuna kadar ana ve/veya babasına teslim etmek zorunda kaldığını anımsatmak isterim.

Fransa'da, evet evet Fransa'da, 1965'e kadar kadınların banka hesabı açmaları için eşlerinden izin almaları zorunluydu. Düşünebiliyor musunuz? Bu durumda çalışan kadınların kurulu düzene başkaldırmalarının birçok nedeni arasında bir de bu tür çağdışı kurallar vardı... Doğum kontrol hapları ise ancak 1967 sonundan beri ve sadece reşit olan, yani 21 yaşını doldurmuş olan, kadınlara satılıyordu... Liselerde gencecik kız çocukları bir parçacık makyaj yaptılar diye azarlanıyorlar, sınıftan çıkarılıyorlar, disiplin kuruluna bile veriliyorlardı. Arkadaşları önünde aşağılanarak azarlanmaktan, apaçık tatsız ve kimi zaman nefret dolu sözlerle hırpalanmaktan bunalıma girip intihara kalkışan çocuklar bile oldu. Liselerden birinde çantasında Simone de Beauvoir'ın kitabı bulunan bir genç kız okuldan atılıyordu. Kızların pantolon giymeleri yasaktı. Pantolon giyen okula alınmıyordu. Pantolon kadınlar için özgürlük simgesi oldu bunun üzerine. Okul dışında herkes pantolon giyer oldu; sokaklar pantolonlu kadınlar tarafından fethedildiler. Ortaokullarda üniforma giymek zorunluydu. Kızlar önlük taşımaktan usanmışlardı... Bunlara yerli yersiz sertlikleri, haksızlıkları eklersek dersliklerdeki atmosfer kolaylıkla anlaşılabilir... O nedenle öğrenciler, özellikle liseli

çocuklar "Non à l'ecole-caserne!" ("Kışla-okula hayır!") sloganını attılar, bandrollarını taşıdılar...

Eylemlere katılanlar arasında, ücretlilerin yanında o günlerde sayıları pek az bile olsa (Bugünkü iki milyon kadar kayıtlı işsizle karşılaştırınca devede kulak) işsizleri de saymak gerekiyor. Öte yandan lise veya fakülte diplomalı, işsiz kalmaktan korkan, gelecek korkusu olan öğrencileri de hatırlamalı...Nitekim Mayıs 68 boyunca görülebilen duvar afişlerinden birinde, kundaktaki bir bebeğin üstünde şu cümleyi okumak mümkündü: "Sera-t-il chômeur?" ("İşsiz mi olacak?")

Gençler arasında bitirimleri de unutmamalıyız: En küçük gözaltında kent ve kasabalarda polislerden, kırsalda jandarmalardan dayak yemekten usanmış bitirimler, Mayıs 68'de "Kambersiz düğün olmaz" anlayışıyla eylemlere öyle bir daldılar ki, bu işe öğrenciler ve hele "iyi aile çocukları, erkekleri ve kızları" şaşırıp kaldılar. "İyi terbiye almış aile çocukları" gözlerine inanamadılar... Onlara, "Bu belalılar mücadele etmesini de biliyorlarmış" dedirtti bitirimler. Bitirimler aslında hem mücadele etmek için kavgaya giriyorlardı, hem de "polis dövmek" amacıyla. Quartier Latin'in o yıllarda en ucuz gece kulüplerinin, diskoteklerin ve tavernaların merkezi olması nedeniyle akşam üzerleri, iş bitişi, mahalleye gelen "yukarı mahalleli" ve banliyölü gençler, kadınlar ve erkekler, "deri ceketliler", o yıllardaki isimleriyle "lolulou" (Lulu okunur)lar, akşam ve gece eğlenmek için dolaşıyorlardı. O anlarda öğrencilerin polisler ve jandarmalarla taşlı sopalı çatışmalarına sadece seyirci kalamazlardı. Dahası ileri sürülen ve uğruna mücadele edilen kimi istekler onları da birinci derecede ilgilendiriyordu. Bu birçok gösteri ve yürüyüşte ispatlandı, olaylar süreçi içinde banliyölerden bitirimler, gençler "devrim yapmaya" ve/veya "devrimin nasıl yapıldığını birinci mevkiden" görmeye Paris'e "indiler..."

Öğrencilerle birlikte hareket eden, "öğrencilere yardımcı olan" bitirimlerden "les Katangais" ("Katangalılar") adı verilenler kendilerinden epey söz de ettirdiler. Paris'in en marjinal bitirimlerinden oluşan bu kesime bu ismin verilmesinin nedeni o yıllarda Kongo/Zaire'nin Katanga isimli bölgesindeki savaşta yer aldığını iddia eden epeyce garip ve alabildiğine "palavracı" bir bitirimin öğrencilere sempati duyarak onlara yardım etmesinden veya önce yardım ediyor gibi yapıp sonra öğrencilerin başına bela olmasından kaynaklanıyordu. Ve bilhassa dönemin burjuva medyalarının dedikodusu sonucu ve elbette burjuvaların gözünü korkutmak için uydurulan öykülerinden.

Bitirimler, öğrenci gösterileri boyunca önce gösterilerin düzenini sağlamak ve gösterici gençleri dışarıdan gelecek olası saldırılara karşı "korumak" için, sonra Sorbonne'da işgalin aşırı sağcı kimi derneklerce basılmasını önlemek için, öğrencilerin yanında bir tür "yardımcı rolünü" üstlendiler. Bir kısmı 13 Mayıs'tan 16 Haziran'a Sorbonne işgali boyunca Sorbonne dersliklerini, tavan aralarını "mesken tuttular." Fakat zaman içinde ilişkiler başka bir boyut kazanınca, öğrenciler onlardan "kurtulmanın" yollarını aramaya başladılar...

O yıllarda fabrikalar da birer kışla gibi yönetiliyorlardı. Fabrika içinde sendika şubesi açılması, sendikal faaliyet yürütülmesi yasaktı. Patron ve temsilcileri ne derse aynen yerine getiriliyordu veya yerine getirilmesi gerekiyordu. Sendika hakkı yıllardan beri tanınıyordu ama sendika hakkının işyerinde uygulanması neredeyse mümkün değildi. Hele özel sektörün elindeki işyerlerinde, fabrikalarda, bürolarda...

Okullar da birer kışla gibi yönetiliyorlardı: Müdürler ve yardımcıları ne derse onlar yapılıyordu. Öğrencilerin hiçbir isteği dikkate alınmıyordu. Dahası öğrencilerin İSTEKLERİNİ DİLE GETİRMESİ BİLE YASAKTI. Öğrencilerin sadece

itaat etme şansları vardı(!). Okul, devletin birincil "tezgahı" rolünü oynuyordu. Bu rolün uygulanması için öğrenciler ve ilerici öğretmenler susturuluyorlardı..

Aile içinde demokrasi yoktu. Ana-babalar devletin ev içindeki gözü kapalı temsilcileri gibi davranıyorlardı. Birçok ailede İkinci Savaş yıllarının "yaralarını" saklamak arzusuyla ağızları bıçak açmıyordu. Sanki her ailede "işbirlikçi" biri vardı ve bilinmez bir nedenle o dönemde olup-bitenler es geçiliyordu. Çocukların arzularına yeterince önem verilmiyordu. Çocuklar "aklı başında olmayanlar" muamelesine layık görülüyorlardı. Önce "akıllı olmak" gerekiyordu, önce "diploma almak" vesaire...

İşin püf noktası da buradaydı: Mayıs 68, en başta evde ana-babaların, okullarda öğretmenlerin, müdürlerin, müdür yardımcılarının körü körüne uyguladıkları aptal disipline, evet aptal ama sıkı ve göz açtırmayan cinsinden disipline, sokaklarda devlet temsilcilerinin sertliğine ve acımasızlığına, kısacası amacını aşarak çok sert biçimde uygulanan ailesel, kurumsal ve devletsel otoriteye ve kötü kullanılan iktidara karşı isyandır.

Bazı toplumbilimciler, bazı düşünürler daha 1960'ların başında bu olguyu hemen fark ederek yazdılar:

Paris'te République (Cumhuriyet) Meydanı'nda Johnny Halliday'in bir konseri sırasında ve sonrasında polisin, konseri izleyen gençlerin yaptıklarına oranla ölçüsüz, akıl almaz saldırısı üzerine gençlerin, Paris'in yoksul mahallelerinin çocuklarının (genellikle Paris'in doğu ve kuzeydoğusundaki mahallelerinin çocukları... Yani o gün o konserin yapıldığı Meydan'ı çevreleyen mahallenin çocukları) tepkisi elbette gözlerden kaçmadı: Gençlerin o gün polis sopalarına ve coplarına karşı kaldırım taşlarını söküp atmaları, ağaçların köklerini korumak için eteklerine çember biçiminde dizili çelikleri

çıkarıp sallamaları otoriteye, ama dikkatinizi rica ederim bilhassa kötü amaçla kullanılan otoriteye, amacını aşan bir biçimde uygulanan otoriteye karşı ciddi bir tepkiydi.

Mayıs 68 başkaldırısının ilk ipuçları bu olaylarda aranabilir.

Haziran 1963'de, Nation (Ulus) Meydanı'nda o günlerin en çok okunan gençlik ve müzik dergisi "*Salut Les Copains*"in (Merhaba Arkadaşlar) düzenlediği konserde de benzer olaylar yaşandı. Konser izleyen 150 bin müziksever gencten sahnenin önündeki onlarcasına polis, "taşkınlık yapanlar var" diyerek, akıl almaz sertlikle saldırdı. O günlerden kalan görüntüler polis saldırısının ne kadar yersiz, ne kadar sert ve ne kadar ölçüsüz olduğunu apaçık ispatlıyor. Sivil ve üniformalı polisler bir kez daha "Bunlara bir ders verelim!" havasıyla saldırdılar. Çocuklar da yine kaldırım taşlarını ve çelik çemberleri sökerek polislerle çatıştılar. Ve o tarihte Nation'da gençler birkaç otomobili ters çevirip ateşe verdiler... Herhalde uzun zamandan beri ilk kez bir konser sonrasında otomobiller yakılıyordu. Kim bilir belki de ilk kez...

Bu mahallenin Paris'in doğusunda olduğunu ve orta düzey gelirlilerin, işçilerin, emekçilerin ve küçük memurların oturduğunu, genel olarak sol partilerin oyların çoğunluğunu aldığını belirtmek lazım. Ve dayak yiyenler yine bu tür mütevazı ailelerin çocuklarıydılar. Elbette bu tür konserlere Paris'in şık ve zengin batı mahallelerinden de gençler, kadınlar ve erkekler katılıyorlardı ama çoğunluk doğu ve kuzeydoğu mahallelerinin çocuklarından oluşuyordu.

Paris'in zenginlik-yoksulluk ile varlık- yokluk açılarından coğrafi ayrımına da işaret eden bu bölünme başkentin kuruluş yıllarına kadar iniyor. Yani bunun 1960'lı yıllardan öncesine kadar giden bir tarihi var. Anımsatmak için yazıyorum: 1871 Paris Komünü de bu mahallelerde, Paris'in bu mütevazı

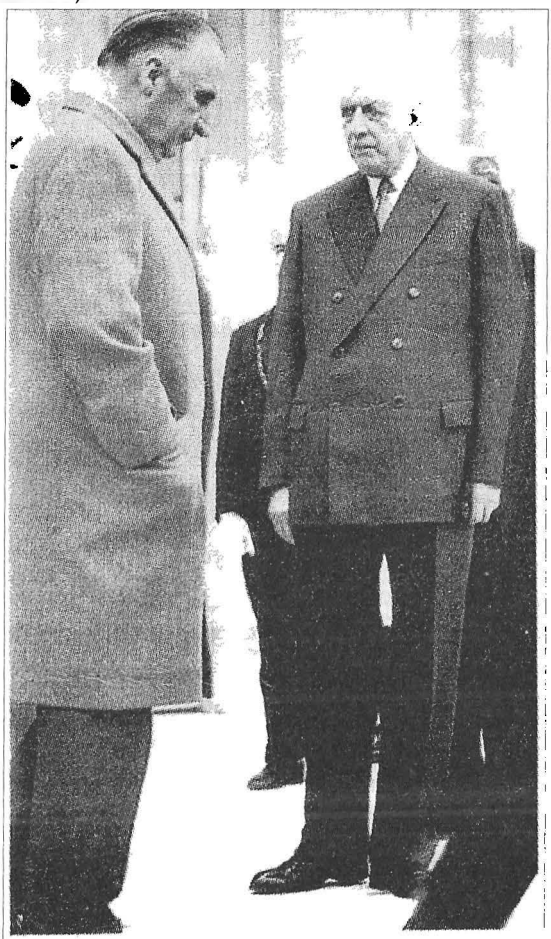
taraflarında en geniş desteği, en iyi militanlarını ve en inanmış savaşçılarını buldu...

İşte aradan neredeyse bir yüzyıl kadar zaman geçtikten sonra bir kez daha Paris'in doğu mahallelerinde başkaldırının ilk işaretleri veriliyordu ve ateş bacayı sarmak üzereydi...

Ama o günlerde Paris Emniyet Müdürlüğü koltuğunda, yıllardan beri kendisini Paris'teki bir numaralı "Golist" (Mayıs 1958'den beri şaibeli bir biçimde Fransa Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle taraftarı) ilan etmiş ve her eyleminde ille De Gaulle'e birkaç puan kazandırmak isteyen ve İkinci Savaş yıllarında Vichy Hükümeti emrinde karışık ve karanlık işlere karışmış, Fransa'yı işgal eden Nazilerle işbirliği yapmış Maurice Papon'un oturması da işlerin sık sık dramatik boyutlar kazanmasında belirleyici oldu. Papon en iyi yöntemin sertlik olduğuna inanan bir emniyet mensubuydu. Bunu onu tanıyan herkes anılarında aktarıyor. Namuslu tarihçiler kitaplarında vurguluyorlar.

Nitekim aynı Emniyet Müdürü, Paris'te düzenlenen, Cezayir'deki ulusal kurtuluş mücadelesini desteklemek, Fransa ordusunun işkence ve katliamlarına son vermesini istemek amacıyla Cezayir'in bağımsızlığı yanlısı göstericilere polisini saldırtarak kimi rakamlara göre iki yüz kadar belki daha fazla Cezayirli'nin, (Fransız polisi o günlerde ve bugün "Araplar" demeyi tercih ediyor) ezilerek ölmesine, dayaktan öldürülmesine ve "Seine Nehri'nde boğulmasına" neden olmuştu... (Akılların almayacağı bu alçakça cinayetlerin dökümü, Papon'un sorumluluğu ve Charles de Gaulle'ün Papon'u kayıtsız şartsız desteklemesi konularında şu kitabı özellikle tavsiye ederim: Gerard Boulanger: Papon, Un İntrus Dans La République, Papon, Cumhuriyet'te Davetsiz Misafir, Seuil, Paris. 1997. Özellikle s.227-263. Yeri gelmişken şu noktayı da açıklamam gerekiyor: Generalin ismi Charles de Gaulle-Şarl

Dögol'dür, sadece soyadını vererek anmak gerekince Fransızcada "de Gaulle" diye yazılıyor, ama Türkçede yanlış okunmaya yol açabilir diyerek "De Gaulle" biçiminde yazmak zorunda kaldım.)

Pompidou, De Gaulle, représentants d'un Etat déphasé. 23.15, France 3.

POMPIDOU VE DE GAULLE

Hemen eklemek gerek; Mayıs 68 eylemleri sırasında ne iyi ki Paris Emniyet Müdürü artık Maurice Papon değildi. Yerini 1966 Aralık sonundan beri Maurice Grimaud almıştı ve bu sonuncu öğrencilere karşı sert ama daha babacanca tavırdan ve sorunların görüşmeler yoluyla çözümlenmesinden yanaydı. Öğrenci liderleriyle ve diğer yetkililerle ikili veya üçlü görüşmeler yaptı. Nanterre Fakültesi dekanı Pierre Grappin ile gençliğinden beri "arkadaş" (kendi deyimidir) olması da bunu kolaylaştırdı. Grimaud ve diğer güvenlik güçleriyle gösteri ve yürüyüşlerde geçilecek sokak, cadde ve bulvarların saptanması ve benzeri konulardaki görüşmeleri öğrenciler adına SNE-Sup yöneticisi Alain Geismar veya yakın arkadaşları yürütüyordu.

Elbette kimi polis ve kimi güvenlik birimleri dayak atmaktan geri durmadılar. Ama öğrencilere ateş edilmedi. Ateş emri verilmedi. Mayıs ve Haziran 1968'de olaylar sırasında değişik biçimlerde beş kişi öldü/öldürüldü yine de.

Paris'te polisin silah kullanmaması için gayret gösteren Grimaud sayesinde olaylar sırasında daha çok kan dökülmesi önlendi. Paris Emniyet Müdürü silah kullanılmamasının nedenlerini ve kulllanılsaydı ne tür sonuçlar doğmasından korkulduğunu bizzat açıklıyor. Çok sayıda öğrencinin, onun deyimiyle "otuz kadarının" polis silahlarından çıkan kurşunlarla Saint-Michel Meydanı'nda öldürülmesi durumunda Şubat 1848 benzeri bir başkaldırının rejimi silip süpüreceğinden çekindiğini birkaç kez vurguluyor. Emniyet Müdürü polis teşkilatı içinde "ırkçılığın ve ırkçıların bulunduğunu" hem biliyor hem de bunun üstesinden gelmeye çabalıyordu. Polislerin öğrencileri dövmesi üzerine Grimaud şöyle bir laf etti: "Frapper un manifestant tombé à terre, c'est se frapper soi-même." ("Yere düşmüş bir göstericiyi dövmek kendi kendini dövmektir.") Mayıs olaylarının üstünden yıllar geçtikten sonra anılarını ve

değerlendirmelerini yayınlayan Maurice Grimaud bu lafını kitabına da aldı (s. 342.). En Mai Fais Ce Qu'il Te Plaît (Mayısta İstediğini Yap, Stock, Paris, 1986) isimli kitabında Emniyet Müdürü "Mayısın gerçek zaferi"nin "Tolérance" (Tolerans: Hoşgörü) olduğunu belirtiyor. (s. 335-336.)

MAURİCE GRİMAUD

1913 Doğumlu Grimaud, gençliğinde solcu olduğunu, birçok gösteri ve yürüyüşe katıldığını ve Enternasyonal'i söylediğini bizzat anlatıyor. Tarihçiler de yazıyor: Grimaud 1930'lu yıllarda Le Parti Frontiste'de (Cepheci Parti) militanlık yapmış... Bu partinin amacı, Avrupa'yı saran Nazi, faşist

ve otoriter devlet belalarından Fransa'yı korumak ve gerekirse kurtarmak için bütün solu bir çatı altında toplamaktır...

Edebiyata meraklı genç Grimaud, eğer Ecole Normale Supérieure giriş sınavını kazansaydı, kanımca, 1968'de gösteri yapan öğrencilerin cephesinde bir öğretim üyesi olarak karşımıza çıkabilecekti. Ama giriş sınavını yitirdikten sonra devlet memuru oluyor. İkinci Savaş sonrasında önce Baden-Baden'deki Fransa yönetiminde özel kalem müdürüdür, sonra da o zamanki ismiyle Mülteciler Uluslararası Örgütü'nde danışman olarak çalışıyor. Sonra değişik görevler alıyor. Valilik yapıyor ve 1963'te önce Emniyet Genel Müdürlüğü'ne atanıyor, Aralık 1966'da ise Paris Emniyet Müdürlüğü'ne. İşin bir başka çarpıcı yönü şudur: Paris'te çözmek için uğraştığı işlerden ilki otomobil trafiğini sınırlamaktır. Çünkü "Trafik polislerimiz hava kirliliğinden fena halde etkileniyorlardı ve bu nedenle onları daha sık değiştirmek zorunda kalıyorduk. Öte yandan hava kirliliğini de azaltmak gerekiyordu." 1967'de daha çevrecilik henüz konuşulmazken Paris Emniyet Müdürü çevreci önlemler almak için çabalıyordu. Hatta bu amaçla "çok sağlam bir rapor bile hazırladım" dedi... Mayıs 68'e çeyrek kala bu konu üzerine epey yoğunlaştığını kitabının hemen ilk sayfalarında aktarıyor...

Evet Maurice Grimaud, Mauric Papon değildi. Onun sayesinde Mayıs 68 kana bulanmadı. Şunu da eklemek gerek: Öğrenciler de hiç bir zaman, çatışmaların en "sıcak" olduğu anlar da bile, polisleri öldürmek için ateş etmeyi akıllarının uçlarından bile geçirmediler. (Grimaud, Mayıs 1981'de Mitterrand'ın Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra Devlet Bakanı sıfatıyla Yerinden Yönetim/Décentralisation ve İçişleri Bakanlığı'nı üstlenen tarihi sosyalistlerden ve uzun yıllar Marsilya Belediye Başkanlığı yapan Gaston Deffere'in özel kalem müdürlüğü görevine getirildi.)

Ama elbette Paris Emniyet Müdürü gençliğinde "solcu" olduğu için polisleri istediği gibi yönlenderdi demek mümkün değil. Polis teşkilatının kendisinin bizzat yarattığı ve uyduğu kuralları var. Grimaud kitabında bunu bizzat vurguluyor ve Emniyet Müdürü olarak üstüne düşen görevi yerine getirdiğini yazıyor. "Bu göreve isteyerek atanmadım ama madem ki atandım görevimi hakkıyla yapmalıyım" diyor birçok kez. Polislerden kimilerinin çatışmalarda alabildiğine dövmek, yere düşenlere bile tekme ve dayak atmak türünden kötü alışkanlıklara sahip oldukları biliniyor. Ayrıca şunu da belirtmek lazım: O günlerde Paris'in değişik mahallelerinde asayişi sağlamakla görevli bütün "güvenlik güçleri" Paris Emniyet Müdürü'nden emir almıyorlardı. "La Police Parisienne" (Paris Polisi) veya "La Police Municipale" (Belediye Polisi) ismi verilen teşkilat doğrudan doğruya Paris Emniyet Müdürlüğü emrindeydi. CRS'ler (" Toplum Polisi") İçişleri Bakanlığı'na bağlıydılar. Sık sık Paris'te asayişi sağlamak için "yardıma çağrılan" jandarmalar ise Savunma Bakanlığı'na (O günlerdeki ismiyle Ministére des Armées). Teorik olarak Paris'teki eylemler sırasında hepsi kendi hiyerarşileri içinde kalarak Paris Emniyet Müdürü'ün emrindeydiler ama uygulamada herbiri kendi "alışkanlıklarına" dönüveriyorlardı. Öte yandan ilk günlerde İçişleri Bakanı ve Savuma Bakanı "sertlik yanlısıydılar" ve "sıkı bir dayakla birkaç öğrencinin hakkından gelineceğini ve düzenin sağlanacağını" sanıyorlardı. Başbakanlık görevini geçici olarak üstlenen Adalet Bakanı ise bu konuda onlara karşı duramıyordu. Bunun sonucu olarak Başbakan Pompidou'nun 11 Mayıs akşamında İran ve Afganistan'daki uzun resmi ziyaretinden dönmesine kadar hükümetin açık ve kesin tavrı bir türlü ortaya çıkamadı ve sertlik yanlılarının "borusu öttü"...

Ne olursa olsun Mayıs 68'de Paris'te ve yakın çevresinde hiç bir güvenlik birimi tarafından öğrenci ve işçi eylemlerinde

silah kullanılmadı. Göstericilere ve öğrencilere ateş edilmedi. Maurice Papon hala görevde olsaydı kim bilir ne dramlar yaşanırdı.

Ama yine de 24 Mayıs'ta Lyon'da bir komiser, göstericilerin veya serserilerin el frenini çekip "serseri bir mayın" biçiminde ittikleri bir kamyonunun altında ezilerek öldü, aynı gece Paris'te ise bir öğrenci atılan göz yaşartıcı bombaların veya gaz bombalarının etkisiyle fırlayan bir metal parçasıyla ağır yaralandı ve hastanede öldü.

Şunu da hemen belirtmek gerek: Haziran ayında işçi grevleri ve işyeri işgalleri sürdüğü günlerde ve bilhassa taşradaki kırsal kesimdeki fabrikalarda grevcilerle jandarmalar ve polisler arasındaki çatışmalarda güvenlik güçleri silah kullandılar ve iki işçi öldürüldü. Yine böylesi bir çatışmadan Seine Nehri'ne atlayarak kurtulmak isteyen bir lise öğrencisi boğularak öldü.

Mayısta güvenlik güçleri silah kullanmadılar ama haziranda kullandılar. Öğrencilere karşı son derece dikkatli olmaları istenen güvenlik güçlerinin işçilere karşı elleri çok ağırlaştı. Bu arada Mayıs sonunda göreve yeni getirilen İçişleri Bakanı'nın kendine özgü rolünü de unutmamak gerek.

Büyük bir sömürge imparatorluğu kurmuş, bunun "nimetlerinden" yüzyıllar boyunca yararlanmış Fransa Cumhuriyeti, İkinci Savaş sonrasında kimi sömürgelerindeki bağımsızlık arzularını "dostane" yoldan tatlıya bağlamış, onlara güya siyasi açıdan bağımsızlık tanımıştı. Ve "yeni tür sömürgecilik" ilişkileri içinde (yanı kısaca; "siyasi bağımsızlık" tanıyabilirsin ama "ekonomik açıdan sakın bırakma" biçiminde özetlenebilecek) bu eski sömürgeleriyle ilişkisini kesmemişti. Ama bu bağlamda göreceli bir biçimde bile olsa asla elinden çıkarmak istemediği bazı ülkelerdeki bağımsızlık arzuları bağımsızlık savaşlarına dönüşmüş ve ardı arkası kesilmeyen savaşlar Fransa

gençlerini perişan eder bir hal almıştı. Herkes İkinci Savaş sonrasındaki "kalkınma, zenginlik" ve daha çok burjuvalaşma dalgasından pay alırken gençlerin savaşlarda canlarını feda etmeye niyetleri yoktu. Artık onlar da kalkınmanın nimetlerinden yararlanmak istiyorlardı. Bu bağlamda, 1 Kasım 1954'te başlatılan ve 1960'ın başında ciddi bir dönüm noktasına gelen Cezayir Savaşı artık Fransa toplumu ve bilhassa gençler açısından tahammül sınırını çoktan aşmıştı. Gençler Cezayir'de ve 1962'den sonra da başka bir yerde savaşmak istemiyorlardı.

1954 ile 1962 arasında, Fransa'da askerlik en belalı işlerden biriydi: Vietnam'da yenilen Fransa "Cezayir'i yitirmemek için" Mart 1962'deki antlaşmayı imzalayana kadar elinden geleni yapıyordu. Cephe'ye gitmek her genç için ölümle aşık atmak anlamı taşıyordu. Oysa gençler savaşlardan bıkmış usanmıştı. ARTIK EĞLENMEK, KIZLARLA ÇIKMAK, AŞK YAPMAK İSTİYORLARDI. BABA OLMAK, AİLE KURMAK, OTOMOBİL VE EV SAHİBİ OLMAK, ZENGİNLİĞİN NİMETLERİNDEN YARARLANMAK İSTİYORLARDI. SAVAŞMAK DEĞİL.

Bu çerçevede gençlerin o günlerdeki en büyük "idollerinin" Johnny Halliday ile Sylvie Vartan çiftinin olması son derece önemlidir. Dikkatinizi çekmek isterim: Bir kadın veya bir erkek değil, bir kadın ve bir erkekten oluşan GENÇ BİR ÇİFTTİR gençleri ilgilendiren, heyecanlandıran, özendiren ve gençleri harekete geçiren. Gençlerin kendilerine model olarak seçtikleri işte bu çok genç ve pek şirin çiftti.

O yıllarda şarkıcı, komik ve mizah ustası, aktör ve sanatçı başka çiftler de vardı. Ama en tanınanlar Johnny ve Sylvie olduğu için onların isimlerini aktarıyorum.

Sylvie'nin öyküsü o günün gençlerini sıkı biçimde çarpan başlı başına bir roman gibidir: 1944'te Bulgaristan'da doğan

çocuk ailesiyle Fransa'ya sığınıyor... Clichy-sous-Bois'da ilk gençlik günleri ve gepgençken şarkıcılık. Ve daha 1961'de Paris'in o günlerdeki en ünlü konser salonu Olympia'daki ilk konserinden sonra bir "yıldız" gibi ortaya çık(arıl)ması... Sylvie'nin yaşamı ve özgür davranışları kadınları çekiyor(du). Özendiriyor(du).

Evet o günlerin kadınları, sevgililerini, eşlerini, babalarını, ağabeylerini, kardeşlerini, teyze ve amca çocuklarını İkinci Savaş'ta, Vietnam'da ve Fransa sömürgeciliğinin yerküreye yayılmış "topraklarındaki" değişik nitelikli ama tümü silahlı çatışmalarında yitiren kadınlar artık ANA OLMAK İSTİYORLARDI. ARTIK YAŞAMAK, SEVMEK, SEVİLMEK VE SEVİŞMEK İSTİYORLARDI. Bu arzu Cezayir'deki savaş bittikten sonra daha da belirginleşti. O yıllarda Fransa'nın Çad'daki iç gelişmelerde ve Nijerya'nın güneydoğusundaki Biafra'daki "iç savaşta" dolaylı da olsa rol aldığını anımsarsak gençlerin savaş karşıtlığı daha iyi anlaşılabilir... Çünkü bu gelişmeler ve iç savaş daha kapsamlı boyutlar kazanabilirdi... Mayıs 68 boyunca Çad olayları ve Biafra'daki savaş slogan, bandrol ve afişlerden eksik olmadılar.

Evet artık savaş değil aşk yapmak istiyordu gençler; kadınlar ve erkekler. Gençler ve daha az gençler. Ve bu sadece bir slogan değildi, gerçekten gençliğini yaşamak arzusunun dile getirilmesiydi.

ÖLÜM KOL GEZİYOR SOKAKLARDA

1960'lı yılların başında, Asya, Afrika ve Amerika'da sömürgecilere ve sömürgeciliğe karşı yürütülen değişik niteliklerdeki mücadelelerde, kendi ülkelerinde ölenlere ve öldürülenlere Avrupa başkentlerinde ve kentlerinde öldürülenler de eklendi.

Evet, o günlerde ölüm sadece "Üçüncü Dünya" devletlerinde değil Avrupa'da da, yani "gelişmiş devletler" sınırları içinde de kol geziyordu: Hem İnsan hakları savunucuları, barış yanlıları ile sömürgeciliğe karşı mücadele eden ve bunun sonucunda Avrupa'da sürgün hayatı sürdürmek zorunda kalan bağımsızlıkçı liderler, hem de onları destekleyen Avrupalı gençler, aydınlar, sendikacılar ve gazeteciler açısından... Bunun en çarpıcı, en dramatik örneklerinden biri Paris'te yaşandı...

Yukarıda sözünü ettiğim, Nazi işbirlikçisi ve İkinci Savaş sonrasında De Gaulle yanlısı Maurice Papon Paris Emniyet Müdürü iken, 29 Ekim 1965'te Paris'in tam merkezinde, Fas Krallığı muhalefetinin ve aynı zamanda o günlerdeki üçüncü dünyacı bütün önemli eylemlerin ve Fas Halkçı Güçler Ulusal Birliği (Union Nationale des Forces Populaires du Maroc) lideri Mehdi Ben Barka Saint-Germain-des-Près'de, Flore Café'sinin tam karşısında, en önemli siyasetçilerin, büyük gazetecilerin ve sanatçıların gittiği Lipp Café'sine girmek üzereyken, Fas Krallığı'nın "kiraladığı" Fransız polisleri tarafından gözaltına alınmak bahanesiyle kaçırıldı. Ve Fas Krallığı'nın o günlerdeki "güçlü adamı" general Ufkir'e ve katillerine "teslim edildi.". Ben Barka'nın resmi açıklamalara göre "bir daha hiç görülmemesi" yani katledilmesi ve olan-biten lerin çok kısa zamanda aşağı yukarı bütün ayrıntılarıyla öğrenilmesi, Fransa Cumhuriyeti devletine ve polis teşkilatına karşı siyasi militan gençler, angaje aydınlar, sendikacılar ve onurlu gazeteciler arasında belli bir kin doğurarak var olan nefreti bir üst noktaya çıkardı. Artık, "Bu devletin polisiyle ve yönetimiyle tamamen çürüdüğü" ağızlardan düşmüyordu. Güpegündüz önemli bir siyasi liderin bir devletin başkentinde, o devletin sınırları içindeki herkesin güvenliğini korumakla görevli polislerce kaçırılması ve bunun Fransa'nın eski sömürgelerinden birinin yönetiminin isteği doğrultusunda ve onun

hesabına yapılması ancak bu şekilde yorumlanabiliyordu.

O günlerde "Üçüncü Dünyacılık" bugünlerden bakılınca anlaşılması çok zor ve hatta anlaşılamayacak kadar kapsamlıydı: Batı'daki öğrenci liderleri, sendikacılar ve ilerici siyasetçiler arasında Vietnam, Kamboçya, Laos, Cezayir, Angola, Fas, Tunus ve diğerlerindeki ulusal bağımsızlık ve ulusal kurtuluş hareketleri büyük bir ilgi, sempati ve dayanışma duygularıyla yakından izleniyordu. Dayanışma gösterileri sadece lafta kalmıyordu...Dolayısıyla Ben Barka geniş çevrelerde tanınıyor ve destekleniyordu. Ancak hiç kimse Fransa polisinin ve güvenlik kurumlarının böylesine bir rezilliğe bulaşabileceğini o güne kadar aklından bile geçirmemişti. Nasıl geçirsin ki? Buna polisin ve kurumlarının gelişi güzel sertliği ve aşırı ve ölçüsüz otoritesi, disiplini de eklenince devlete, polisine, "güvenlik güçlerine" ve istihbarat kurumlarına nefret ve kinin alanı daha da genişliyordu...

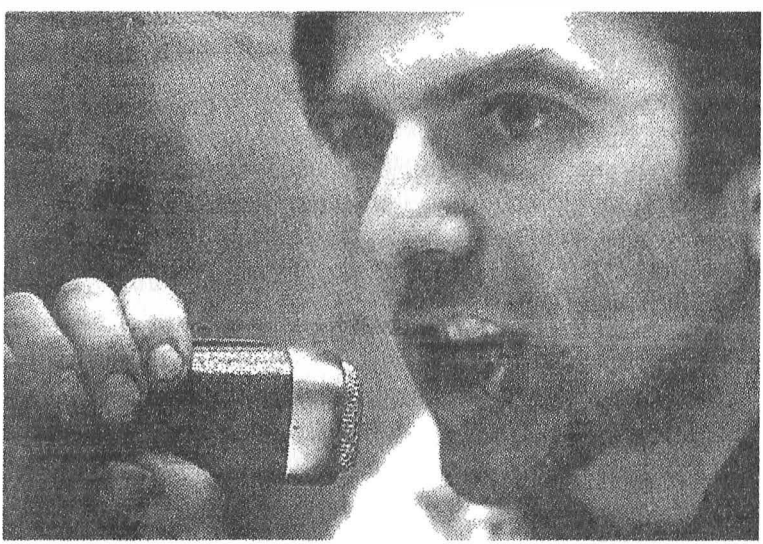
Fransa Cumhuriyeti'nin, Nijerya'nın petrol zengini bölgelerinden, güneydoğusundaki Biafra'da değişik yöntemlerle "kışkırttığı" bağımsızlık ilanı (30 Mayıs 1967) ve bunu izleyen "iç savaş" (7 Temmuz 1967'den itibaren) ile İngiltere ve ABD'nin Biafra'ya yönelik ambargosu sonucu bir milyondan fazla insan ölmüştü ve Mayıs 68 olayları sırasında Biafra'daki savaş sürüyordu. Biafra'da bağımsızlık mücadelesine samimi olarak inanan içten liderler ve savaşçılar elbette vardı. Burada vurgulamak istediğim bu insanların kahramanlıkları değil. Sadece Fransa'nın petrol çıkarları için bağımsızlık savaşını kışkırttığını yazmak istedim. Yıllarca süren savaş sonucunda Fransa ABD ve İngiltere'den çok sert bir "ders" aldı. Ve Afrika'daki "etki alanını" sınırlamak zorunda kaldı, İngilizce konuşulan "toprakalara" ulaşamadı...

Bu noktada komplo teorisi gereği Mayıs 68'in arkasında ABD ve İngiltere'yi aramak da mümkün. Nitekim bunu yapan

son derece ciddi bilim kadın ve adamları ve çok "usta gazeteciler" oldu. Ben onları izleyecek değilim. Böyle bir yaklaşım en başta Paris'te ve taşra kentlerinde başkaldıran emekçilere, gençlere ve çocuklarına ayıp olur... Ancak ABD ve İngiltere'nin, Mayıs 68 olaylarında Paris ve kimi taşra kentindeki öğrenci ve işçi eylemlerinden memnun olduklarını söylemek mümkün. Biafra'da dolaylı bile olsa Fransa ile sömürgeci ve/veya emperyalist amaçlı bir savaş yürüten bu iki büyük devletin, bu denli ciddi ve önemli bir öğrenci, işçi ve gençlik hareketine karşı ilgisiz kalması da elbette beklenemezdi. Ancak Mayıs 68'in oluşmasında ve gelişmesinde Fransa'ya özgü iç dinamiklerin etkisi elbette belirleyicidir. Elbette ABD ve İngiltere Krallığı'nın olayların alevlenmesi için neler yaptığı da, komplo teorisinin kolaylığına düşmeden mutlaka araştırılması gereken ilginç bir konudur.

Paris Emniyet Müdürü Maurice Grimaud, isteği üzerine hazırlanan ve Haziran 1968 sonunda kendisine sunulan dönemin polis raporlarına dayanarak, ancak bu raporların "açık ve kesin belge" içermediklerini ve mali yardımın tutarı hakkında kesin rakamlara sahip olunmadığını de belirterek, kimi varsayımlar ileri sürüyor. (A. g. k., s. 105 vd.) Paris'teki devrimci örgütlere ABD, Çin Halk Cumhuriyeti ve "kimi Güney Amerika" devletlerinden "mali ve teknik yardımlar" geldiğini aktarıyor. "Çok az sayıda" devrimci öğrencinin "Vietnam ve Küba'da bir süre kaldığının, sokak savaşı ve polisi taciz taktiklerini öğrendiğinin" bilindiğini vurguluyor (s.104). Adresler ve isimler bile veriyor. ABD ile ilintili bölüm epey ilginç: Grimaud'nun yazdığına bakılırsa, ABD'nin en güçlü işçi sendikaları konfederasyonu AFL-CİO, o günlerde hükümete sıkı muhalif bir yönetimin elindedir ve iyi ilişkiler içinde bulunduğu Almanya Federal Cumhuriyeti'nin demir çelik işkolundaki güçlü sendikası İG Metall ile işçi sendikalarının bankası

aracılığıyla, İG Metall'in desteklediği Rudi Dutschke'nin ünlü SDS'ine yardım ediyor. SDS Alain Krivine'in JCR'i ile IV. Enternasyonal bünyesinde yandaş ve ortak olduğuna göre, SDS ile JCR arasında sıkı dayanışmanın olmaması mümkün değildir. Peki, bu SDS'in JCR'e ABD dolarları gönderdiği anlamına gelir mi? Paris Emniyet Müdürü bu soruya kesin ve açık bir yanıt veremiyor. Olabilir diyor. İspat edemiyor. Ancak ABD'nin uluslararası arenada her yerde ve her zaman karşısına dikilen Fransa ve "Generaline" ders vermek arzusunu apaçık yazıyor. CİA'nın da, dolarları alıp harcayanların farkına bile varamayacağı dolaylı yollardan bu işe karışmış olabileceğini yazıyor. Niçin olmasın? Dahası ABD'nin Troçkist ve benzeri eğilimleri destekleyerek SSCB'yi ve yanlısı komünizmi her yerde zayıflatmanın ABD'nin işine yarayacağını da belirtiyor. Bu da mümkün elbette. Mayıs 68 olayları sırasında Opera binasını işgal eden öğrencileri temsil ettiğini ileri

RUDI DUTSCHKE

süren, kendisini "Opera sorumlusu" olarak tanıtan ve olaylardan sonra serüvenini bir kitapla kamuoyuna yansıtan "delikanlının bu işi CIA adına yaptığını yazdığını" da Grimaud'dan öğreniyoruz. (s. 313'te. Birkaç satırlık bu parça epey eğlenceli: Çükü Grimaud hiç oralı olmadan ismini vermediği gençle alay etmeyi de ihmal etmiyor. Bu delikanlının ismini ve kitabının künyesini vermediği için bu iddiasını denetlemem mümkün olamadı.)

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Paris'teki Maocu örgütlenmelere yardımını ve yöntemini ayrıntılı bir biçimde açıklıyor. (s. 106'da.)

"Paris'teki Güney Amerika devletlerinin birinin büyükelçiliğinde danışman olarak çalışan genç bir bayanın IV. Enternasyonal Yürütme Kurulu adına Paris'teki kardeş örgütlerin tek ve ağırbaşlı temsilcisine düzenli para yardımı yaptığını" aktarıyor (s. 106.)

Bütün bunları yazdıktan sonra Paris Emniyet Müdürü şu sonuca ulaşıyor: "Aşırı devrimci hareketler bağlı olduklarını ileri sürdükleri büyük merkezlerden herhalde belli bir yardım alıyorlar, ama bu mali yardımı onların gelişmesinden çok yaşayabilmelerini, tutunabilmelerini sağlıyor. Gizli yollardan Fransa'ya yüksek miktarda para girdiğini ispat etmek olası değildir. Ben bizzat bu yardımların bu tür hareketlerin alışılmış açıklarını kapatmak için kullanıldığını düşünüyorum ve devrim ihtimalinin son bulması üzerine de yardım edeler kasalarını başka yönlere çevirdiler. "

20 Mayısa doğru Cumhurbaşkanlığı Sarayı ve hükümet çevrelerinde "SSCB'nin FKP'ye rejimi devirmesi için darbe yapması konusunda emir verdiği" iddia edilerek FKP özel ve sıkı bir denetime alındı. Neden olarak ta şu ileri sürülüyordu: De Gaule'ün Mayıs ortasındaki Romanya resmi ziyaretiyle "Doğu Blok'unda yarılmaya yol açmak arzusu" ve daha önce

1967 Sonbaharı'nda Polonya resmi ziyaretini izleyen günlerdeki "Polonya türü sosyalizm arayışına neden olması"... Bu gelişmelerden rahatsız olan SSCB'nin "rövanşını almak ve Fransa'ya bir ders vermek istemesi"...Bunun uyurma ve gerçekle uzaktan yakından bir ilintisinin olmadığı kısa süre içinde anlaşıldı. Ama burjuva evlerinde "Moskova Korkusu ve komünizm heyulası" dolaştı birkaç gün... (Grimaud bu konuda bilgiler aktarıyor: s. 223-224.)

İdeolojik açıdan kimi katkılar, kimi yardımlar oldu mu? Fransa'daki devrimcilerin ve örgütlerinin bu tür yardıma ihtiyacı var mıydı?

Olayların en ateşli anlarından birinde Marx'ın 150. yıldönümü vesilesiyle Paris'te, UNESCO'nun büyük salonunda, 10 Mayıs 1968'de düzenlenen büyük toplantıda konuşan Herbert Marcuse'ün, Marksizmi "yeniden yorumladığını" ileri sürerek, "Bütün umudum gençlerin ve marjinallerin ayaklanmasındadır" formülü de Marcuse'ün kimilerince ve en başta Fransız Komünist Partisi (FKP) tarafından en sert biçimiyle "ABD casusu", en hafif deyişiyle "ABD'nin adamı" damgasını yemesine yol açtı. Öğrenciler ve gençler o gün de gösteri ve yürüyüş teydiler... Paris'in değişik noktalarından her fakülteden, her liseden, her bürodan, her fabrikadan ve her atölyeden çıkan ve sokaklarda sloganlar eşliğinde akan Denfert-Rochereau Meydanı'nda toplanan binlerce gösterici, oradan yürüyerek Saint-Michel Bulvarı'na vararak bulvarı ve Quartier Latin'i "kurtarmak" için barikatlar kurmaya başladılar...Polislerle çatışmaya çeyrek vardı...Elbette Herbert Marcuse coşabilir, Marksizm'e yeni yorumlar getirebilirdi! Çünkü o da kendisine göre "devrim için ne yapması gerektiğini" bulduğunu sanıyor(du)... Bunları yazmak gerek: Çünkü henüz her şeyi tümüyle biliyoruz diyecek durumda değiliz. Mayıs 1968'de kimlerin ne tür roller oynadıklarını zaman içinde göreceğiz.

Göreceğiz diyorsam da "belki de bensiz" diye de not düşmem gerekiyor... Abidin Dino'ya atıf yaparak, umarım siz göreceksiniz, demek de mümkün: Çünkü bu iş daha çok zaman alabilir. Ama gerçekler mutlaka gün yüzüne çıkacaktır. Bundan eminim. Bu nedenle bildiklerimizi aktarmak boynumuzun borcudur.

ABİDİN'İN ÇİZGİLERİYLE SORBONNE

Mayıs 68 olayları başlamadan önce ve olaylar sırasındaki bütün siyasi ve uluslararası gelişmeleri, savaşları, değişik güçler arasındaki ilişkileri, yani kısacası olan-bitenleri bütün işçiler, bütün gençler veya bütün öğrenciler yakından izlemiyordu belki. Ama bu kümelerin karar alıcıları ve onları harekete geçirenler izliyorlardı. Ve Fransa devletinin dış ilişkilerinde aldığı darbelere bizzat kendisinin nasıl neden olduğu da biliniyordu. Devlet ve yöneticilerinin devlet anlayışı sorgulanıyordu... Dahası bu devlet iç politikada da "sınıfta kalıyordu..." Bir örnek vermek gerekirse, işte Alain Geismar'ın söyledikleri "General De Gaulle'ün kurduğu rejim, otoriterdi.

Belki uluslararası, ekonomik ve siyasi açıdan öncüydü ama bu rejim toplumu ve toplumsal politikaları unutmuştu."

Çağdaş teknikler, yeni makineler sayesinde yaşam gittikçe "modernleşiyordu", ama toplum o bilinen tozlanmış, naftalin kokan kurallarla ve "ahlaki" değerlerle sınırlandırılmak isteniyordu. Ve De Gaulle'ün Mayıs 1958'de topluma diktiği/diktirdiği elbise tam on yıl sonra artık çok dar geliyor, şurasından burasından sökülüp dökülüyordu...

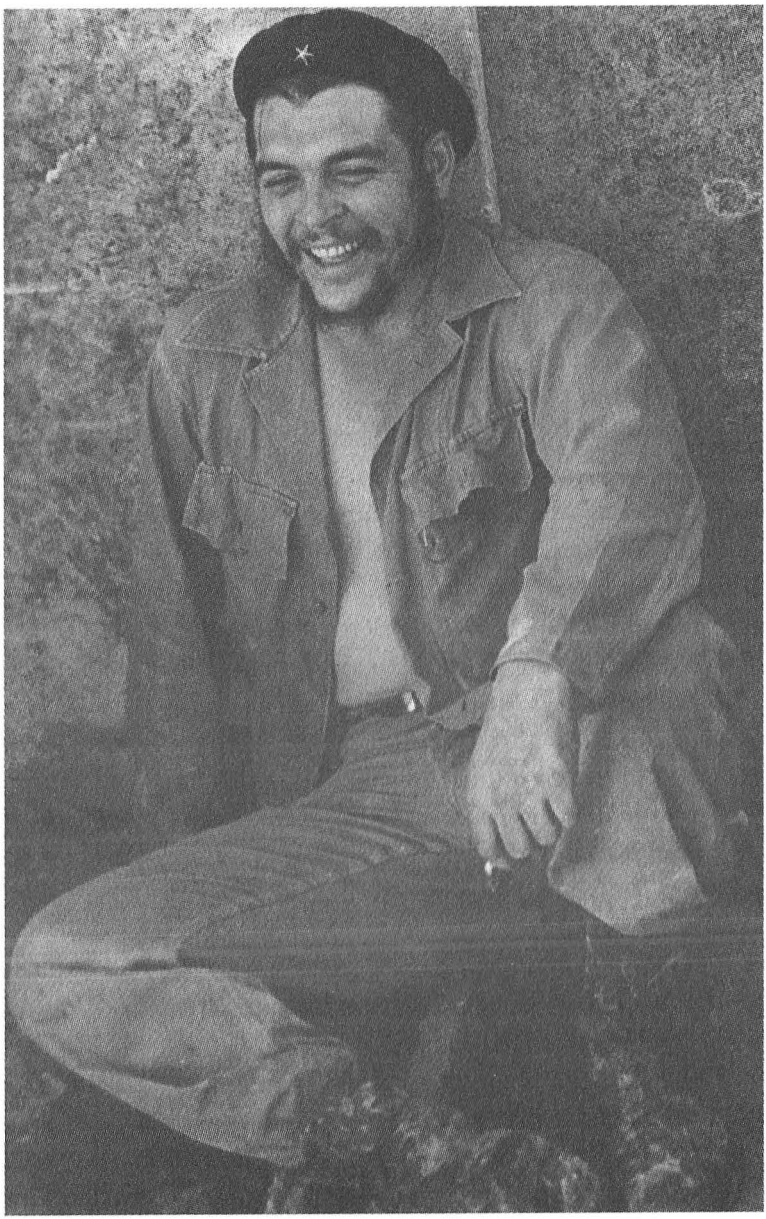
CHE GUEVARA'NIN ÖLDÜRÜLÜŞÜ

Che Guevara'nın 9 Ekim 1967'de, Bolivya dağlarında, artık en ince ayrıntısına kadar iyi bildiğimiz şekilde, hainice, alçakça öldürülerek, siyasi bir cinayetin kurbanı olması da öğrenci liderlerinin ve gençlerin önce ABD'ye ve sonra bütün devlet otoritelerine karşı kin beslemelerine neden oldu.

Mayıs 68, öğrenci liderleri için, Che'nin düşüncesinin özü olan "YENİ BİR TOPLUM İÇİN YENİ BİR İNSAN YARATMAK"tı. Che'nin görüşü bu formülüyle özetleniyordu. Gençler Che'nin her türlü bürokrasiyle hesaplaşmasını ve bilhassa SSCB ve benzeri rejimleri eleştirmesini de son derece "tutuyorlardı." O günlerde SSCB tipi bürokratik yapılar gençler tarafından Almanya Federal Cumhuriyeti ve Fransa başta birçok ülkede sorgulanıyorlardı.

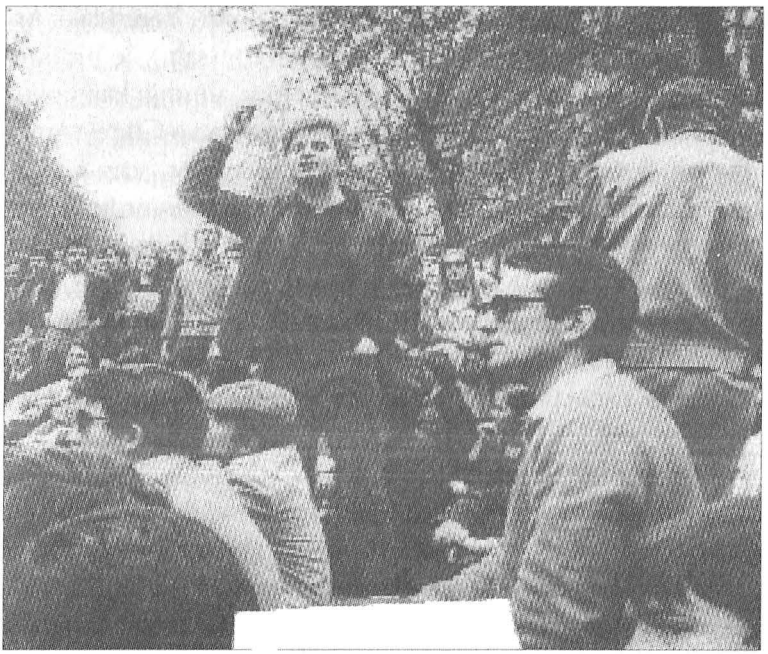
Che'nin öldürülmesi bütün dünya gençlerini ve Paris gençlerini derinden etkiledi. Ve bu dramatik olay değişik gösteri ve toplantılarla kınandı.

Burada küçük bir öykü anlatmak mümkün: Nanterre'de Che'nin öldürülmesi üzerine gençler bu siyasi cinayeti kınamak için toplantılar düzenlediler. O günlerde "Dany Le Noir" denilen anarşist fikirlerin savunucusu Daniel Cohn Bendit,

Troçkist öğrenciler tarafından az daha fena halde dövülüyordu... Nedeni ise, Dany'inin Che'nin "öldürülmesini yeterince ciddiye almaması"ydı. Dany'ye bütün militanlık yılları boyunca en çok yöneltilen eleştiri de bu olmuştur: Yeterince ciddi olmaması... Sık sık gülmesi ve sürekli tebessüm etmesi...

Elbette Che'nin izinin bulunmasında, yakalanmasında ve öldürülmesinde Regis Debray'ın, bir Fransız'ın, rolünün olması da Paris'te dillerden düşmüyordu. Debray'ın yakalandıktan sonra kameralar aracılığıyla kamuoyu önünde sergilenmesi, söyledikleri ve 1967 yazı boyunca süren davasının yarattığı etkiyi de buna eklersek, Che'nin o günlerde sürekli olarak konuşulduğu sonucuna varabiliriz.

9 Mayıs 1968 DANIEL COHN BENDİT

Che Guevara'nın izinin bulunmasında, yakalanmasında ve öldürülmesinde, o günlerde pek tanınmayan, sonraları pek ünlenen Regis Debray isimli genç Fransız "gazeteci ve aydının" rolü artık en ince ayrıntısına kadar biliniyor. Ama daha o günlerde Regis Debray'ın pek de "masum olmadığını" düşünenler, tahmin edenler eksik değildi.

Regis Debray, Arjantinli Ciro Roberto Bustos (daha sonra ressam) ile birlikte. Che ile görüşüp, söyleşi yapmasından sonra, gerilla yaşamına ve zorluklara dayanamayınca, Che yönetimindeki gerilla kampından ayrılıp indiği ilk köyde, haftalardır gerillaların peşinde iz süren ve Bolivya'daki gerilla hareketinin liderinin kim olduğunu öğrenmeye çabalayan, istihbarat için çabalayan ve özel olarak bu işler için yetiştirilmiş askerlerce yakalandı ve göz altına alındı. Yanındaki Arjantinli Ciro Roberto Bustos (daha sonra ressam) ile birlikte. 25 Nisan 1967'de yakalandığı ve gözaltına alındığı kamuoyuna duyuruldu. Debray 1965'ten beri Küba'da ve Güney Amerika'nın değişik ülkelerinde gazetecilik yapıyor, yazı ve haberleri Fransa'da ve başka ülkelerde yayınlanıyordu. Daha önce de, 1961 ve 1963'te, Küba ve Venezuella'da bulunmuş ve hatta Venezuella'da gerilla hareketi içinde kalemini bırakıp tüfek bile taşımıştı... Yani Debray Güney Amerika'da oldukça tanınan bir gazeteciydi. Onun yakalanmasıyla ve sadece bunun sonucunda, Bolivya'daki gerilla hareketinin liderinin Che olduğu anlaşıldı. Bu nokta çok önemli... Çünkü o ana kadar gerilla kampında hiç kimse, Che'nin en yakınındaki birkaç Kübalı gerilla hariç, evet hiç kimse, Bolivya'daki gerilla hareketini yöneten liderin Che olduğunu bilmiyordu. Bu gerçek, Che'nin silah arkadaşları için sonuna kadar bir sır olarak kalacaktır. Bolivya askerleriyle çarpışanlardan hayatta kalanlar liderlerinin Che olduğunu daha sonra öğrenebildiler. Oysa Che'nin peşindeki subaylar ve askerler durumu Regis

Debray sayesinde kısa sürede öğrendiler. Uzun zaman Che'yi "verenin" Arjantinli ressam olduğu sanıldı. Ve bu yüzden Arjantinli ressam Bolivya zindanlarından kurtulunca Almanya'da gizlenmek zorunda kaldı...

Evet bugün her şey çok açık olarak biliniyor: Che'yi "veren" Regis Debray'dır. Debray, Che'yi kendisini yakalayanlara "veriyor" ama Che'nin Bolivya'da olduğunu kamuoyuna yansıtmıyor. Yansıtmaktan kaçınıyor, bakın nasıl?

Regis Debray, kendisini sorguya çeken subayla anlaşarak bir belge imzalıyor. Bu belgenin bir fotokopisi bugün ciddi ve namuslu tarihçilerin elinde ve konuyu yakından inceleyenler biliyorlar. Debray altına imzasını attığı bu belgeyle "Che'nin Bolivya'da olduğunu kamuoyuna duyurmayacağını" taahhüt ediyor. Çünkü Bolivya yöneticileri ve bilhassa ordusunu yönetenlerin ve onları da parmaklarında oynatan ABD ile onun istihbarat kuruluşlarının korkusu şudur: Che'nin Bolivya'da olduğu haberi duyulursa Bolivya'ya dünyanın her yerinden akın akın gerilla gelir ve Bolivya'daki gerilla hareketi "kontrol edilebilirlik sınırını aşar..." İşte bu bağlamda Debray onlara istedikleri "yardımı" sunuyor. Oysa Che'nin o sırada dışarıdan gelecek her türlü yardıma acil ihtiyacı vardı... Açık konuşmak lazım; Che'nin konumu çok zordu. SSCB, Bolivya Komünist Partisi ve hatta Fidel Kastro bile Che'ye ve Bolivya gerilla hareketine her türlü yardımı kesmişlerdi. Dolayısıyla Che'nin dışarıdan gelecek güvenilir gerillalara ve yardıma ihtiyacı vardı. Büyük ihtimalle de Debray'la söyleşi yapmayı bu nedenle kabul etmişti. Che, Debray'ın söyleşiyi yayınlamasıyla dünya kamuoyunda Bolivya gerilla hareketine ve savaşçılarına sevecen bir bakış ve dayanışmacı bir sempatinin doğacağına inanıyordu. Ama Debray, Che'nin Bolivya'da olduğunu ve gerillanın durumunu duyurmadı. Che ile yaptığı söyleşiyi yayınlayamadı. Ve dağdan inip girdiği ilk köyde yanındaki Arjantinli

ile bir keklik gibi avlandı. Oysa o sırada bırakın köyleri, bölgedeki ormanlar, dağlar ve taşlar asker kaynıyordu. Debray acemilik yapıp bu yolu kullanmamalıydı demek mümkün. Başka bir yoldan ve köylere uğramadan dağlardan, ormanlardan ve tepelerden geçip Arjantin'e veya komşu devletlerden başka birine varmaya çalışmalıydı. Veya Debray, Bolivya ordusu subaylarını bu kadar küçük görmemeliydi. Son derece safça tanınmayacağını sandı. Sanki iki "turist" gibi askerlerin kuşatmasından geçeceklerini, dikkat çekmeyeceklerini, şüphe uyandırmayacaklarını sandı. Oysa kim olursa olsun oradan geçen bırakın iki yabancıyı kırk yıllık köylü bile mutlaka dikkat çekecekti, sorguya alınacaktı. Ve öyle de oldu. Hele yakalananlardan birinin "Fransız gazeteci" olduğu anlaşılınca... Zavallı Debray'ın dağ tepe tırmanmaktan, nip çıkmaktan, iflahı kesilmişti. Hele bir de çantasındaki "kağıtlar" o kadar ağırdı ki: "Kağıt deyip geçmeyin, bir yaprak iki yaprak derken git gide ağırlaşıyor..." Debray bu sözleri, başka bir gün ve başka bir yerde söyledi (1980'lerin ortasında Paris'te Collège İnternational de Philosophie'deki bir seminerde) ama bu 1967 için de neden geçerli olmasın? Paris'in en şık burjuva evlerinin ve görkemli apartmanlarının salonlarında bıyık sıvazlamakla Bolivya dağlarında devrimcilerle aşık atmak, onlarla aynı geceleri ve aynı günleri paylaşmak farklı şeyler elbette. Gönül isterdi ki herkes kendi mekanında kalsın. Ama serüven olmadan da salon devrimciliğinin tadı olmuyor ki kardeşim. Peki ama bu küçük ve çocukca zevk için koskoca Che "verilmeli" miydi? Fakat bu kadar dağ tepe yürümek de çok zor be "camarade!"

Bilmem Debray'ın gözaltındayken, Bolivya ordusu denetim ve gözetiminde, kameralar önünde gazetecilere anlattıklarını bir belgeselde veya bir filmde izleme olanağınız oldu mu? Bolivya ordusu subayları da pek insafsız doğrusunu isterseniz:

Gözaltına aldıkları, konuşturdukları ve yukarıda andığım belgeyi imzalattıkları Debray'ı sirkte maymun seyrettirir gibi gazetecilerin ve sayısız kameraların ve o hain projektörlerin önünde sergilemeleri ne kadar korkunç! Zavallı Debray, başı önünde, yere bakıyor ve gazetecilerin ısrarlı sorularına karşın, Che'nin Bolivya'da olduğunu söylememek için bin dereden su getiriyor. Perişan Regis ! Zavallı Debray!

Evet böyle oldu: Debray'ın 1967 yazında yapılan duruşması da epey ilgi çekti. Sonra bir süre hapishanede tutuldu. Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle'ün ısrarlı istekleri ve girişimlerinin, sonraki Cumhurbaşkanı Georges Pompidou tarafından sürekli ve düzenli olarak yinelenmesi üzerine Debray 1971'de serbest bırakıldı. 1971 ve 1972'de Şili'de yaşadı. Salvadore Allende ile kapsamlı bir söyleşi yaptı. Bu söyleşi daha sonra kitap olarak yayınladı. Ve 1973'te Regis Debray nihayet Saint-Michel'e kavuştu. Artık François Maspero'nun Kitabevi'nde ve Maspero Yayınevi'nde Debray'ı bulmak zor değildi. O da artık, "yaşadıklarını" ve anlattıklarını romanlaştırabilirdi... Yaşşa beee "camarade" (!)

Tabii burada vurgulanması zorunlu son derece çarpıcı bir nokta daha var: Fransa'da devrimcilerce ve devrimci siyasi partilerce hiç sevilmeyen ve hatta bir tür "hain" gibi değerlendirilen Regis Debray'ın birçok ülkede ve bu arada kaçınılmaz bir biçimde Türkiye'de de "devrimci lider" olarak algılanması, kabul görmesi ve toplantılara, seminerlere, açık oturumlara, forumlara davet edilmesi insanı şaşırtıyor. Elbette en başta da Regis Debray'i. Hele kendisini davet edenlerin ne kadar devrimci ve/veya silahlı mücadele yanlısı olduklarını da gördükten sonra... İşte bu tür "devrimcilerin" böylesine tatsız "deneyimleri" Paris'teki devrimci öğrencilerin ve gençlerin bazı şeyleri bizzat metropollerde yapmaları gerektiğine ve yapabileceklerine inanmalarına yol açıyordu.

Kimine göre, gelişmiş ekonomilere sahip sömürgeci ve/veya emperyalist ülkelerde ihtilal olmadan "Üçüncü Dünya" kurtarılamazdı. Örneğin o günlerde, ABD'nin Vietnam'daki işgalini ve saldırılarını kınayan, gösteri ve yürüyüşler düzenleyen devrimci gençler "Önemli olan Vietnam'a gitmek değil. Fransa'da ihtilal yapmaktır" diyordu.

Herkes kendi ülkesinde gerilla olamaz mıydı? Herkes kendi ülkesinde devrim yapamaz mıydı? O günlerde Paris'te, Berlin'de ve başka kimi Avrupa kentlerinde ve başkentlerinde gençler arasında "RAMENER LA GUERRE İCİ" ("SAVAŞI BURAYA GETİRMEK") düşüncesi eksik değildi. Almanya gençlik hareketi liderlerinden Rudi Dutscke örneğin bu formülü sık sık kullanıyordu.

Benzer bir yaklaşım bir süre sonra ABD'de bile kendini gösterdi: "BRING THE WAR AT HOME" ("SAVAŞI EVE/ABD TOPRAKLARINA/BURAYA İTHAL ETMEK.) Bu amaçla ABD'de basbayağı devrimci bir örgüt bile kuruldu: The Weatherman. Bob Dylan'ın bir şarkısındaki şu cümleden esinlenerek: "You don't need a weatherman to know which way the wind blows.. Yani "Rüzgarın ne taraftan estiğini bilmek için meterologa hiç mi hiç ihtiyaç yok."

1968'de birçok siyasi cinayet işlendi; bilhassa ABD'de: Martin Luther King, Robert Kennedy gibi birinci derecede önemli siyasi liderler haince ödürüldüler... Almanya'da Rudi Dutschke bir suikastten kıl payı ama ağır yaralı olarak canını kurtarabildi... Paris sokaklarında ırkçı ve aşırı sağcılar "Komünistlere ölüm!", "Bolşeviklere ölüm!" hezeyanlarıyla dolaştılar...

Evet ölüm ve ölüm korkusu ve tehditleri kol geziyordu sokaklarda; Batı da bile... Bütün bunlara rağmen gençler siyasi mücadeleyi kendi olanaklarıyla sürdürdüler: Fransa'da o günlerde kendilerine "guévariste" ismini takan ve "guévarisme"i

savunan gençler bir araya gelip gruplar bile oluşturdular. O günlerde Che, Troçkistleri de etkiliyordu: Ve Şubat 1968'den itibaren JCR'in (İhtilalci Komünist Gençlik) gösteri ve yürüyüşlerinde koşarken zıplayarak "Ho! Ho! Ho Chi Minh! Che ! Che ! Che Guevera!" sloganları hep bir ağızdan seslendiriliyordu. Gençleri Che kadar olmasa bile yine de önemli ölçüde etkileyen bir gerilla lideri daha vardı o günlerde: Che'nin yoldaşı ve silah arkadaşı Venezuellalı Douglas Bravo. Che'nin ve Douglas Bravo'nun yaptıkları ve yapmak istedikleri çok iyi biliniyordu: Fransa'larda ve Almanya'larda... Unutmamak gerek Fransa'da o günlerde ayaklanan çocukların/gençlerin bir kısmı, şaka değil, İKTİDARI ALMAYA CİDDİ CİDDİ ADAYDILAR. İŞİN ÇARPICI TARAFI ŞURADA TABİİ: İKTİDARI ALMAYA ADAY OLMALARINA ve bunu dillerinden (Dikkat lütfen: dillerinden sadece) hiç düşürmemelerine KARŞIN AKILLARINA HİÇ Mİ HİÇ ELYSÉE SARAYI'NA (Cumhurbaşkanlığı Sarayı) VE/VEYA MATİGNON'A (Başbakanlık) DOĞRU YÜRÜMENİN BİLE GELMEMESİ. OYSA İKTİDAR QUARTİER LATİN'DE VE/VEYA SORBONNE'DA DEĞİL ELYSÉE SARAYI'NDA VE MATİGNON'DAYDI...

Mayıs 68 öğrencilerinin ve hareketin liderlerinin tarihi referansları da eksik değildi. Özellikle öğrencilerin ve işçilerin ortak hafızalarında yer etmiş referanslar vardı. Her kesimin ortak hafızasından gelen, biriktirilmiş referanslar ile yaşanmış veya yaşanmamış belki ama defalarca dinlenmiş, okunmuş ve/veya izlenmiş (radyo veya televizyon programlarında, belgesellerde veya kurgu filmlerde...) ve dolayısıyla yaşanmış gibi ortak hafızaya ve hafızalara yerleşmiş anılar vardı. Anılar ve onların getirdiği davranış biçimleri, tavır takınmalar ve eylemler demeti... Hele Paris nam başkent veya Brötonya'da Nantes (Anarko-sendikalizmin kalesi), Doğu'da Lyon

(1830'larda dokuma ve ipek emekçilerinin isyanlarının başkenti) ve Güney'de Marsilya (Fransa'da ulusal marşın La Marsaillaise (Marsilyalı) ismini taşıdığını ve Parti Ouvrier de France (Fransa İşçi Partisi) isimli ilk sosyal demokrat partiye ilk ve o tarihteki tek milletvekilini, Clovis Hugues, 1881'de seçen kentin bu Akdeniz kenti olduğunu geçerken anımsatayım) gibi geçmiş yılların veya yüzyılların tarihi miraslarıyla yüklü bir mekan birliği, bir payda da buna eklenirse...

MAYIS 68'İN SOYKÜTÜĞÜ

Paris, yarım kalmış, yarım bırakılmış devrimlerin başkentidir. Doğru. Ama aynı zamanda devrimlerin başlatıldığı bir başkenttir de. Bu başkentte devrimler başarıya ulaştırılamamıştır ama burada yinede her şeye rağmen önüne geçilemez bir devrimcilik geleneği vardır.

1871'deki Paris Komünü'nü anımsayalım isterseniz: Thiers Hükümeti, Alsace-Lorraine ve dünya kadar para pardon pardon "savaş tazminatı" ile satın aldığı Bismarck ve Prusya ordusunun yardımıyla Paris halkını bir hafta boyunca katletti... İnanmayacaksınız belki ama Seine Nehri günlerce ve haftalarca kan kırmızı aktı... Paris'te, kentin tam orta yerinde Châtelet Meydanı var ya işte tam orada, üst üste yığılan insan cesetlerinin yüksekliği hemen yanı başındaki Saint-Jacques (Aziz Jacques!) Kulesi'nin boyuna ulaşıyordu veya belki aşıyordu... Yirminci yüzyıl katliamlarının öncülü Paris Komünü sonundaki bu katliamdır.

Paris halkı bu, canını bıraktı ama zulme pabuç bırakmadı: Ve 1936'da bu halk, önce elleriyle sonra ayaklarıyla seçimini yaptı: Le Front Populaire ("Halkçı Cephe." Veya kimi çevirilere göre "Halk Cephesi." Ama "Halkçı Cephe" çevirisi daha

doğru sanıyorum) iktidara geldi: VE FRANSA TARİHİNDE İLK KEZ BİR SOSYALİST BAŞBAKANLIĞA ATANDI: LEON BLUM.

Hele Blum'un Yahudi olması (o zamana kadar BÖYLE BİR ŞEY ASLA GÖRÜLMEMİŞTİ FRANSA GİBİ YAHUDİ DÜŞMANLIĞININ YAYGIN OLDUĞU BİR ÜLKEDE) bütün ırkçılara, Yahudi düşmanlarına en güzel yanıttı...

Paris halkı bu, kardeşim, İkinci Savaş yıllarında DİRENİŞ'TE en birincil rolü bu halk üstlendi: Ağustos 1944'te bu halk, Cumhuriyetçi bir avuç polisin de katkısıyla; Paris'in kurtarılmasını içeriden, Paris'in içinden, başarıya ulaştırdı... İşte bu bağlamda Paris Komünü'nü, 1936'daki milyonlarca grevcinin fabrika ve işyeri işgalli eylemlerini, ve nihayet İkinci Savaş yıllarındaki Direniş Hareketi'ni Mayıs 68'in öncülleri saymak yerinde olacak. Bu gerçek, Mayıs 68 göstericilerinin, grevcilerinin, devrimcilerinin tavırlarında da ortaya çıkıyordu, sergileniyordu: Evet, işte o kaldırım taşlarını sökmek, o ağaç köklerini çevreleyen demir çemberleri çekip çıkarmak ve barikatlar kurmak ve/veya güvenlik güçlerine karşı silah olarak kullanmak, Paris Komünü'nden, 1936'dan, 1940'lardan gelen bir alışkanlıktır...

Paris Komünü'nde ve sonrasında ve elbette Mayıs 68'de BARİKATLAR, SÖKÜLEN KALDIRIM TAŞLARINDAN İNŞA EDİLDİLER. SÖKÜLEN KALDIRIM TAŞLARI VE DEMİR ÇEMBERLER SİLAH OLARAK KULLANILDILAR...

Kimi sokakta üç metre boyunda barikatlar örneğin. 10 Mayıs 1968'de, Ulm Sokağı'ndakini görmeliydiniz: Gerçek bir mimari şaheser.

Ortak hafıza budur: Anlatılanların, duyulanların, görülenlerin hafızamızda biriktirilmesi ve AN(I) gelince pıtrak gibi patlaması...

Edgar Morin'in Mayıs 1968'in hemen ilk anlarında, yani Mayıs 1968'in daha bugünkü anlamında Mayıs 1968 olmasından önce, Nanterre'de genç bir öğretim üyesi olarak bizzat tanık olduğu öğrenci eylemlerine ilişkin makalesine "LA COMMUNE ETUDİANTE" ("ÖGRENCİ KOMÜNÜ") başlığını seçmesi emin olun bir akademik ukalalık değildi(r). Pierre Vidal-Naquet ve başkaları da aynı terimi kullanmaktan çekinmediler.

Öğrenciler bizzat hemen eylemlerin başında ve özellikle 13 Mayısta Sorbonne'u işgal ettikten sonra örgütlenme ve yaşam biçimlerini "Commune Etudiante" olarak nitelendirdiler.

Mayıs 1968 bu bağlamda sadece öğrenci hareketini değil, onun yanında gençlik hareketini ve işçi hareketini de ilgilendiriyor. 1967 yılında, bütün yıl boyunca, birçok işyerinde, fabrikada ve madenlerde düzenlenen grevler bu bağlamda anılmalı: Bu işçi eylemlerinin biçemleri ve sloganları bir yıl sonra, neredeyse aralıksız yeniden ve yeniden yinelendiler. Bu nedenle de Mayıs 68, Fransa toplumsal mücadeleler tarihinde bir kilometre taşıdır.

Evet, ama koskocaman bir kilometre taşı... Hafızaları ve bilinçleri ve hatta bilinçaltlarını en ciddi biçimde etkileyen... İz bırakan bir kilometre taşıdır. Ve bu olgu, sadece Fransa için de geçerli değildir. Bu eylemler dizisinin etkilediği birçok başka ülkelerin öğrenci, genç ve işçileri için de geçerlidir. Bu açıdan bakınca, Mayıs 68, daha sonra gelen gençlik hareketine, işçi eylemlerine örnek oldu; ortak hafızalarda yer etti. Örneğin, Fransa'da 1986, 1994 ve 2006'daki öğrenci eylemlerinde, öğrencilerin ve gençlerin istekleri, protesto gösterilerinin nedenleri, eylem tarzları ve elde ettikleri açısından Mayıs 68 ile kimi akrabalıkları (kimi ayrılıkları yanında) söz konusu oldu. (Bunları Paris: Gösteri-Kent isimli kitabımda irdeliyorum: Pêrî Yay., İstanbul, 2006. Değişik yerlerde ve örneğin, s. 166, 188-189'da.)

MAYIS 68'İN İŞÇİ HAREKETİ VE SİYASETTEKİ YERİ

Mayıs 68, işçi hareketi tarihinde önemli bir konuma sahiptir: Sanki işçi sendikalarının bir anlamda bir kez daha "sınavdan geçtikleri" ve kendilerini bir kez daha ispat etmek durumunda kaldıkları tarihi bir andır.

O tarihte Fransa'daki en eski işçi sendikaları konfederasyonu CGT (Genel İş Konfederasyonu) sadece 73 yaşındadır. Fransa'da 23 Mart 1884 tarihli Waldeck-Rousseau Kanunu ile sendika hakkı tanındı. Öte yandan Fransa'da neredeyse bir yüzyıldan beri belirgin ve etkin bir proletarya, bir işçi sınıfı olgusu vardır. Ama örgütlülüğü yeterli değildir.

Nitekim 1967 ve 1968'de, Fransa'da işçilerde sendikalaşma oranı (sendika üyesi işçi sayısının çalışan nüfusa bölünmesiyle bulunan oran) % 25 kadardır. Ve bu oran, Avrupa'nın gelişmiş ekonomilerine sahip diğer devletleriyle kıyaslanınca son derece mütevazıdır. Örneğin bu oran İngiltere Krallığı'nda

% 80 civarındaydı aynı dönemde. Öte yandan işçi sendikaları konfederasyonları tek değil birçoktu: CGT yanında, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında ABD sendikacılarının kışkırtmasıyla ondan ayrılanların kurduğu CGT-FO (Genel İş Konfederasyonu-İşçi Gücü) vard. CFDT (Fransız Demokratik İş Konfederasyonu) vardı, vb...

Ayrılığın ve çok başlılığın nedeni sadece siyasi veya ideolojik değildi, dinsel nedenleri de vardı: Örneğin ilk üçünün yanı başındaki ve onlara kıyasla epey küçük CFTC (Fransız Hıristiyan İşçiler Konfederasyonu) ismi üstünde Hıristiyan emekçilerin örgütüydü. Fransa gibi Katolikliğin çok etkin olduğu bir coğrafyada, Katolik Kilise emekçilerin dinden uzaklaşmalarına veya "daha vahimi" dinsiz olmalarına tarafsız kalamazdı. Ayrıca emekçiler arasında da dini inançlara sahip olanlar vardı ve onlar da komünist ve/veya sosyalist "tanrıtanımaz" sendikalar yanında kendi sendikalarını kurmak istiyorlardı. Bu tür işçilere Katolik Kilise de "yardımcı" olunca işleri kolaylaştı. Katolik Kilise'nin komünizme ve sosyalizme iflah olmaz bir ölçüde karşı olduğunu da eklemek lazım. Katolik Kilise komünistler ve sosyalistlerle ilişki kurulmamasını savunuyordu. Üniversite gençlerinden tanrıtanımaz olanları sıkı bir biçimde eleştiriyordu.

Patronların bu tür işçi sendikalarına daha "anlayışlı" davrandıkları, bazılarına maddi yardım yaptıkları biliniyor. Patronlar bu tür sendikaların kurulmalarını kolaylaştırdı.

Fransa'da Katolik Kilise'nin ve onun denetimdeki "école privée"lerin ("özel okul" diye çevirmek olası ama Türkiye'de özel sektörce kurulan okullarla karıştırılmaması şartıyla. Bunlar Katolikliğin, başka dinlerin veya mezheplerin devletle anlaşmalı bir biçimde kurduğu dini okullardır.) toplumda çok önemli bir etkisi olduğunu unutmamak gerek... Hele 1950'lerin sonunda ve 1960'larda...

Fransa'da, İngiltere'de ve ABD'de olduğu gibi tek merkez değil birçok işçi merkezi vardı. Bu açıdan Fransa işçi hareketinde İtalya ile benzerlik söz konusudur.

Bu durum işçi sınıfını zayıflatan bir olgu mudur? Tartışılan ve tartışılması gereken bir mesele... Elbette nicelik kadar niteliğin de önemli olduğunu belirtmek gerekiyor. Ancak birçok işçi merkezinin, birkaç işçi sendikaları konfederasyonunun bulunmasının, kararların alınmasında, uygulanmasında ve bilhassa ortak eylem düzenlenmesinde sorun yarattığı da biliniyor.

Buna Mayıs 68'de de, CGT ve CFDT'nin de olayların sonuna doğru birbirleriyle çatışmaları üzerine tanık olduk. Hükümetin Sosyal Sigortalar konusundaki sınırlayıcı geri adımlar, ve işsizlik konusunda defalarca ortak eylem hazırlayan bu iki işçi merkezi, öğrenci hareketini 13 Mayıs'ta ve sonrasında kısa bir süre için birlikte desteklediler ama CGT, birazdan göreceğimiz nedenler sonucu CFDT'yi yalnız bıraktı. Dahası CFDT'yi öğrencileri sürekli olarak desteklediği için de eleştirdi...

Fransa'da işçi sendikalarının siyasal partilerle bir sendikadan diğerine değişen ilişkileri var. Ama bu ilişkiler, CGT hariç, organik değildi: CGT FKP'ye yakındı. Özellikle konfederal düzeydeki yöneticileri arasında birçok partili bulunuyordu. Genel Sekreteri Georges Seguy FKP Siyasi Bürosu üyesiydi. 1942'de, 15 yaşında Direniş Hareketi içinde yer alan Seguy, sürgünü ve öldürme kamplarını tanıdı. Savaş sonrasında CGT'ye bağlı demiryolu işçi sendikasında ve kısa sürede FKP bünyesinde yükselen ilginç bir simadır: 1954'te FKP Merkez Komite üyesi seçildi. 1956'dan 1982'ye kadar Siyasi Büro üyeliği görevini üstlendi. 12 Haziran 1967'de CGT Genel Sekreteri seçildi ve 18 Haziran 1982'ye kadar bu görevde kaldı.

O yıllarda CGT'ye bağlı birçok işkolu sendikasının yönetiminde de FKP'li üyeleri görmek olağandı. Ancak işkolu sendikalarında başka sol partili ve daha radikal siyasi gruplara mensup işçilere de rastlanıyor(du).

CGT-FO orta sol ve sağ partilere yakın yöneticilerin denetimindeydi. Hele İkinci Savaş ertesinde ilk kurulduğu zaman diliminde ABD sendikacılığına ve bunun sonucu sağcı ve tutucu partilere çok yakındı... Ancak kimi işkolu sendikalarında ve kimi kentlerdeki şubelerinde daha soldaki işçi üyelere ve yöneticilere rastlanıyordu...

CFTC, Hıristiyan Demokrat orta sağ partilerle dirsek temasındaydı. Katolik Kilise ile de...

CFDT o yıllarda küçük fakat etkili PSU ile yakın ilişkiye sahipti. Öğrenci derneği UNEF'le ve öğretim üyelerinin birkaç sendikasından biri olan SNE-Sup ile de çok iyi ilişkileri vardı. Yine solda yer alan ve François Mitterrand'ın başkanlığını yaptığı FGDS

("La Fédération de la Gauche Démocrate et Socialiste" ("Sosyalist ve Demokrat Solun Federasyonu") ile de...

CGT ve CFDT, düzenin değişmesinden yanaydılar. Diğerleri düzeni savunuyorlardı. Elbette işçiler lehine yapılacak kimi düzeltmelerle (reformlarla), iyileştirmelerle...

Mutlaka dikkatinizi çekmiştir ama yine de vurgulamak istiyorum: İşçi sendikaları konfederasyonlarından hiçbiri aşırı sağcı, ırkçı parti veya derneklere yakın değildiler.

O yıllarda, "Occident" ("Batı") gibi ufak tefek ama son derece tehlikeli, saldırgan aşırı sağcı particik veya dernekçik vardı ama bu takımın emek dünyasındaki ilişkileri bazı polislerle sınırlı kalıyordu. Ama aşırı sağ ve ırkçı takım kahveci, sigara satıcısı, lokantacı ve küçük veya orta boy sanayici, tüccar ve üreticiler arasında etkiliydi. Bunların sayısının azımsanamayacak kadar çok olduğunu belirtmek gerek. Nitekim aşırı

sağcı ve ırkçı bir-iki aday cumhurbaşkanlığı seçiminin genel oyla yapılmasına karar verildiği 1965'te ve sonrasında önemli oranda oy topladılar...

Paris'te örneğin "La Police Municipale" ("Belediye Polisi" yani "La Police Parisienne" ismi de verilen Paris Polisi) içinde örgütlü küçücük bir sendika, SİPM ("Le Syndicat İndépendant de la Police Municipale", "Belediye Polisi Bağımsız Sendikası". Buradaki "bağımsız" sözcüğü hiçbir işçi sendikası konfederasyonuna bağımlı olmamak anlamındadır) OAS'e yakındı. OAS; "Organisation Armée Secrète"'in ("Silahlı Gizli Örgüt") kısaltılmışıdır. Cezayir Savaşı yıllarında "Cezayir Fransız'dır" diyen, "Fransız Cezayir'i" taraftarı kimi asker ve polisin kimi sivillerle oluşturduğu çetenin terörist eylemlerle adını duyuran parçası. "Organisation de l'Armée Secrète" ("Gizli Ordu Örgütü") ismini de kullanıyordu. Hatta 1960'ların başında OAS içindeki polislerin bir kısmı, belki çoğunluğu, "belediye polis" teşkilatından geliyordu. Bu sendika içinde örgütlü polisler 1960'ların başındaki gösterilerde ırkçı ve öldürücü müdahaleleriyle kötülük adamları olduklarını defalarca gösterdiler. (Bu konuda Gerard Boulanger'inin yukarıda andığım kitabında ayrıntılı bilgi bulmak mümkün.) Bu nedenle Mayıs 68'de Paris Emniyet Müdürü Maurice Grimaud'nun emriyle bu tür polislerin mermileri kimi gösteri ve yürüyüş öncesinde alınıyordu.

O yıllardaki seçimlerde, işçi sınıfının, işçilerin/emekçilerin, genellikle veya daha ılımlı konuşmak gerekirse çoğunluğunun sol partileri tercih ettiği ciddi araştırmalarla ispatlanmıştı. O yıllarda işçiler gelenekselmiş bir biçimde sol partileri tercih ediyordu. 1920'lerin başındaki bölünmeden beri de göreceli çoğunlukla Fransız Komünist Partisi'ni (FKP)... Ancak bu saptamadan bütün işçiler FKP'ye ve/veya sola oy veriyordu sonucunu çıkarmak da yanlış olur. İşçiler arasında

kentsel alışkanlıklar/tercihler, ailesel bağlılıklar ve bilhassa Katolikliğin etkisiyle veya başka nedenler sonucu sağcı ve orta yolcu partilere oy verenler de bulunuyordu.

Burada şunu da hemen belirtmek gerekiyor: 198'de, on yıldan beri sağ partiler iktidardaydı.

Ve Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle, hem Mayıs 1958'de Cezayir'deki darbe girişimi ve Fransa'da darbe tehditlerinden yararlanarak iktidara el koymakla suçlandığı için, hem de kurduğu rejimin sadece gençlere değil daha az gençlere de otoriter havasıyla boğucu gelmesi nedenleriyle sıkı biçimde eleştiriliyordu. Toplum artık bu eski yüzlerin değişmesini bekliyordu. De Gaulle artık 18 Haziran 1940'da "Direniş çağrısı" yapan "lider" ve heyecan doğuran genç general değildi... Yıpranmıştı ve toplumsal açıdan hiçbir yenilik getiremediği gibi, eskinin savunucu konumundaydı... De Gaulle'cülük gençlerin büyük çoğunluğu için hiç bir anlam ifade etmiyordu.

Nitekim 5 ve 19 Aralık1965'te ilk kez genel oyla ve iki turlu yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Charles de Gaulle bütün beklentisine rağmen birinci turda seçilemedi. Oyların sadece % 43,7'sini alabildi. Onun açısından daha vahimi, ilk kez Sol'un tek adayı olarak seçime katılan ve oyların % 32,3'ünü elde eden François Mitterrand ile ikinci turda mücadele etmek zorunda kalması oldu. Böylece Mitterrand, Mayıs 1958'den beri muhalefet ettiği De Gaulle ile ikinci turda baş başa kalıyordu. İki tur arasında aşırı sağın ve ırkçıların cumhurbaşkanı adayı Jean-Louis Tixier-Vignancourt (Birinci turda 1 milyon 254 bin oy topladı, oyların % 5,2'si) seçmenlerine "İkinci turda Mitterrand'a oy veriniz" çağrısı yaptı. Bu, Mitterrand'a ve görüşlerine hayran olduğundan değil, De Gaulle'ün seçilmesini engellemek arzusundan kaynaklanıyordu. Mitterrand açısından olumlu değildi. Ama De Gaulle'e muhalefetin kapsamını göstermesi açısından önemli. O günlerde

burada adı geçen aşırı sağın ve ırkçıların adayının danışmanlarından biri ve seçim komitesi yöneticisi Jean-Marie Le Pen'di. Le Pen'in daha sonra neler yaptığını biliyoruz... (Bu konuda şu iki kitabıma bakılabilir: Fransa'da Aşırı Sağ ve Irkçılık, Belge Yayınları, İstanbul, 1995. Fransa Seçimlerinde Le Pen Lekesi, Odak Kitap, İstanbul, 2002.)

İkinci turda Charles de Gaulle % 54,5 oy oranıyla kazandı: 12 milyon 643 bin 527 seçmenin oyunu alarak. Ama General o küçük-büyük dağları ben yarattım havasının artık bozulduğunu da fark etti... Mitterrand ikinci turda % 45,4 oy oranıyla ve 10 milyon 553 bin 985 seçmeni etrafında topladı. Bu da az sayılmamalı. Ve Sol'un o yıllardaki gücünü göstermesi açısından önemli.

Fransa'da kadın haklarının durumunu bir kez daha gözler önüne sermesi bakımından bir noktaya değinmeden geçemeyeceğim: Örneğin İngiltere'de öteden beri doğum kontrol hapları serbestçe satın alınabilirken, Fransa'da bu yasaktı. Hiç bir kadının böyle bir hakkı yoktu. Hatta cezai yaptırım söz konusuydu. Oysa toplumda ve elbette en başta kadınlarda, ama erkeklerde de, doğum hapının kullanılmasının serbest bırakılması arzusu dernekler aracılığıyla dillendiriliyordu. Bu nedenle, Mitterrand, o zamanki danışmanlarının kararlı, inatçı ve yerinde ısrarı üzerine, doğum kontrol hapının serbestçe satılmasını ve kadınların seçerek doğum yapabilmelerini, yani dolaylı yoldan çocuk düşürmek hakkının tanınmasını, seçim kampanyasının ana temalarından biri olarak seçti ve bu meseleyi seçim kampanyası boyunca düzenli ve sürekli olarak gündemde tuttu...

Gerek 1965 cumhurbaşkanlığı seçimi sonuçları, gerekse toplumdaki genel ve derin arzu sol için umut kapısını aralıyordu. Gelecek cumhurbaşkanlığı seçiminin veya seçimlerinden birinin zaferle sonuçlanması artık ütopya olmaktan

çıkmıştı ve artık mümkün görülüyordu.

Ama Mayıs 1968 Fransa'nın sağcı takımlarını, Katolik seçmenlerini, "akıllı uslu insanlarını" öyle bir korkuttu öyle bir korkuttu ki Sağ'a 1981'e kadar iktidarın anahtarlarını teslim ettiler. Bu nedenle siyasi açıdan Mayıs 68'in hiçbir şeyi değiştirmediğini ve hatta, Haziran 1968'deki milletvekili seçimlerini göz önüne alırsak, sağın değirmenine su taşıdığını söyleyebiliriz. Bu gelişmelerin ayrıntılarını birazdan göreceğiz.

Bu saptama, Mayıs 68'in Fransa toplumunun değişik alanlarındaki toplumsal ve kültürel etkisini, hatta devrimsel nitelikteki etkisini ortadan kaldırmaz. Sadece hemen o günlerdeki siyasi yaşam üzerindeki etkisinin bir değerlendirmesi olarak okunmalıdır.

Şunu da eklemek gerek: Mayıs 68'de bir ara iktidar fena halde sallandı... Charles de Gaulle bile "işin bittiğini" sandı veya öyle bir izlenim verdi ve 29 Mayıs 1968'de birkaç saatliğine ortadan kayboldu. Bu "yitiş" iktidarın "boşal(tıl)dığı" izlenimini bile doğurdu. Bu aslında De Gaulle'ün bir blöfüydü ama iktidarın sarsıldığı da açıktı. Siyasi havayı kendi lehine çevirmek için De Gaulle'ün yaptığı son derece "akıllıca" veya hınzırca, artık nereden ve nasıl baktığınaza bağlı, bir "oyun" oarak ta özel incelenmeyi hak ediyor. İleriki sayfalarda bunu denemeye çalışıyorum. Hemen hükümette değişiklik yapılması gereğinin duyumsanması ve benzeri kimi "düzeltmeler/eklemelerle" işin üstesinden gelinmeye çalışılması da bununla ilgilidir... (Bu konuda birçok kaynak yanında General Massu imzalı şu kitaba bakılabilir: Baden 68, Souvenirs d'Une Fidélité Caulliste, Plon, Paris, 1983.)

İktidarın sallandığı izlenimi üzerine solcu liderlerin bazıları kendi saatlerinin geldiğini bile sandılar ve iktidara doğru hamle yaptılar. Birkaç solcu lider iktidarın alınmasının an meselesi olduğunu zannetti. Örneğin Mitterrand, 1965 seçimlerindeki

göreceli başarısının getirdiği baş dönmesi sonucu olmalı, Mayıs sonunda "Geçici hükümet kurulmalı, yeni cumhurbaşkanı seçilmeli" çağrısı yaptı ve kendisinin cumhurbaşkanlığına talip olduğunu açıkladı. Bu büyük bir siyasi hataydı. O günlerde FGDS ile Solu bir çatı altında toplamayı hedefleyen Mitterrand bu çıkışıyla fena halde şaşırttı. Ve kimi solcu tarafından, toplumsal eylemler sonucu ortaya çıkan "kaostan yararlanmak" isteyen fırsatçı bir siyasetçi olarak nitelendirilmesine neden oldu. Solcular bunu hazmedemediler. Fransa'da siyasetçilerin genellikle gerçekten DEMOKRAT OLDUKLARININ altını çizmek gerekiyor: Tümüne yakını yasallıktan yanadır. Her şeyin yasaların öngördüğü biçimde ve yasalar çerçevesinde yapılmasını arzularlar. Yasadışına çıkanları "tutmazlar." Bu nedenle Mitterrand'ı da çabucak affedemediler. Nitekim Haziran 1968 seçimlerinin Sol için bir felaket olmasında Mitterand'ın bu tavrı da rol oynadı.

Ancak Charles de Gaulle başka nedenler sonucu 1969'da kendi isteğiyle iktidarı bıraktı. 1969 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Mitterrand aday olmadı. "Yüzü tutmadı" diyelim. Ama Sol aday yine de feci bir hezimete uğradı: Uzun zamandan beri Marsilya Belediye Başkanı ve Fransa Sol'unun eski ama eskimemiş liderlerinden Gaston Deferre birinci turda % 5 oy alarak Sol açısından en büyük yenilginin sorumluluğunu yüklenmek durumunda kaldı. İkinci turda De Gaulle'ün Başbakanlarından Georges Pompidou Cumhurbaşkanı seçildi...

Yani sadece Haziran 1968'deki milletvekili ve 1969'daki cumhurbaşkanlığı seçimlerini ölçüt olarak alırsak Mayıs 1968 Sol'a değil SAĞ'A YARADI. Siyasi açıdan Mayıs 1968 Sol için gerçek bir hezimete yol açtı.

FKP, hele o günlerdeki Genel Sekreteri (Bizdeki parti genel başkanına tekabül ediyor) Georges Marchais'nin (Jorj Marşe okunur) öğrenci hareketine karşı akıl almaz düşmanlığı

bu partiye ve genel sekreterine epey puan kaybettirdi. Hele Marchais'nin öğrenci eylemlerini kötülemek ve Daniel Cohn-Bendit'i eleştirmek için kalkıp Cohn-Bendit'in "hem anarşist hem Alman" olduğunu barbar bağırarak, L'Humanité'deki başyazısında İkinci Savaş hortlaklarına gönderme yapması toplumda tam anlamıyla bir şok etkisi yarattı. "Bu adam demek ki komünist ama hem ırkçı (1968'de Almanları kötülemek artık Nazileri kötülemek anlamına gelmiyordu) hem de Yahudi düşmanı" sonucuna ulaşıldı. Fransa Sol'unun asla tahammül edemediği iki suç... Marchais elbette "popülist" bir dil kullanıyor ve "kendi seçmenlerine" hitap ediyordu. Ama bu "çıkışıyla" partisine oldukça oy kaybettirdi. Dahası bir süre sonra Marchais'nin savaş yıllarında bırakın Direniş içinde silahlı mücadeleye katılmış olmasını veya sivil militan olarak görev almasını, Nazi Almanya'da "Gönüllü İşçi" olarak çalıştığı da ortaya çıkınca, FKP Genel Sekreteri tam anlamıyla rezil oldu. Ve elbette bunun faturası da FKP'ye çıkarıldı. Böylece seçimlerde oyları azaldı.

FKP'li militanlar da Genel Sekreter'i izleyerek öğrenci hareketine muhaif tavır takındılar, etkili oldukları semt, mahalle, köy, kasaba ve kentlerde afiş asmaya, miting veya toplantı düzenlemeye gelen öğrenci ve gençlerin, "hele uzun saçlıların" eylemlerine engel oldular, birçoğunu kovaladılar, yakaladıklarını feci biçimde dövdüler...

FKP, birkaç yıldır Union des Etudiants Communistes (UEC. Komünist Öğrenciler birliği) içinde etkili olmaya başlayan Troçkistleri 1965 ve 1966'da UEC'den tasfiye etmeyi "başarmıştı." Bu işi o günlerde FKP Merkez Komitesi üyesi ve UEC Genel Sekreterliği görevini yapan ortaokul öğretmeni Guy Hermier uygulamaya koymuştu ve bunun karşılığını da "Partisinden" aldı: Alain Krivine'ler dışlandılar, Guy Hermier ise 1973'te FKP Siyasi Büro üyeliğine getirildi... 1978'de

Marsilya'da milletvekili seçildi ve 2001'de ölümüne kadar inanmış bir FKP'li ve milletvekili olarak yaşadı...

FKP, 1965'te cumhurbaşkanlığı seçiminde François Mitterrand'ı desteklemek kararı alınca UEC içindeki Troçkistler buna şiddetle karşı çıktılar, o zaman FKP hiç tereddüt etmeden UEC içinde "temizlik" yaptı. "Temizlik" daha sonra da sürdü: Öğrenci hareketi bünyesinde görev alanlar, öğrenci hareketini destekleyenler hem UEC'den hem de FKP'den "ihraç edildiler." Siz bunu "aforoz edildiler" biçiminde de okuyabilirsiniz. İhraç edilenler yukarıda isimlerini andığım Alain Krivine ve Daniel Ben Said liderliğinde çoğunluğu Sorbonne Edebiyat Fakültesi'nden yüz kadar öğrenciyle JCR'i (Jeunesse Communiste Révolutionnaire: İhtilalci Komünist

RUDI DUTSCHKE VE ALAIN KRIVINE

Gençlik) kurdular. JCR ilk Kongresi'ni Mart 1967'de gerçekleştirdi... Krivine o günlerde, bir yıldır öğrenciliği bitirmişti ve bir yayınevinde çalışıyordu. Daniel Ben Said ise Nanterre'de Sosyoloji öğrencisiydi. Öbür Daniel ile...

FKP ise UEC bünyesindeki öğrenciler yanında "Mouvement des Jeunesses Révolutionnaires" (MJR. İhtilalci Gençlikler Hareketi. Veya daha güzel Türkçeyle İhtilalci Gençler Hareketi diyelim) de bütün gençleri toplama arzusunu sürdürdü.

Mayıs 68'e doğru gidilirken bu ve başka ayrışmalar henüz çok tazeydiler ve değişik siyasi kümeler arasındaki rekabet son derece canlıydı. Aslında EUC'deki bu ayrışma Mayıs 68'i ideolojik açıdan etkileyenlerin FKP'de değil, Troçkist kanatlarda ve Maocularla, Anarşistlerde aranması gerektiğini de ortaya koyuyor:

O günlerde, 1940'lardan beri FKP'den ayrılmış ve PCİ'yi ("Parti Communiste İnternationalist", " Uluslararasıcı Komünist Parti") kurmuş olan Pierre Franck etkisini JCR ile yansıtıyordu. Troçki'nin eski sekreteri Pierre Franck öğrenciler yanında işçiler ve bilhassa genç işçiler arasında örgütlenmeye öncelik veriyordu.

Hemen şunu da eklemeli; Mayıs 68'den sonra 12 Haziran 1968'de birçok örgütle birlikte JCR yasaklanınca, Pierre Franck ve Alain Krivine ve arkadaşları PCİ ile JCR'den oluşan Ligue Communiste'i (LC: "Komünist Birlik") kurdular. 1973'te o günlerdeki ırkçı bir örgütün toplantısını Maocu gruplarla birlikte basmak için çok sıkı bir komando hareketi başlatan ve araya giren güvenlik güçleriyle Paris'te tam bir kent savaşı yaşayan LC yasaklanınca bugüne kadar gelen LCR ("Ligue Communiste Révolutionnaire", ("Devrimci Komünist Birlik") kuruldu... 2000'li yıllarda, FKP gittikçe oy kaybederken LCR'in gittikçe oy toplaması tarihin cilvesi değil sadece... Bunun konumuzu aşan başka nedenleri var...

Mayıs 68'de etkisi olan başka bir Troçkist örgüt daha var: 1953'te, partisi PCİ'nin FKP içinde faaliyet yürütmesi ilkesini reddederek PCİ'den ayrılan, işçi ve FO'da sendikacı Pierre Lambert'in etkisindeki öğrencilerin 1961'de oluşturduğu "Comité de Liaison des Etudiants Révolutionnaires" (CLER: "İhtilalci Öğrencilerin İlişki Komitesi"). Bin kadar öğrenciyi kucakladığı tahmin edilen CLER La Verité (Gerçek) isimli dergiyi yayınlıyordu... Troçkist kanadın bu tarafı daha sonra Le Parti des Travailleurs'ü ("Emekçiler Partisi") kurdu. Bu parti günümüzde yaşıyor ve seçimlere katılıyor. Son derece mütevazı sayıdaki seçmeni ve çok az oy oranıyla tanınıyor.

Troçkist tarafta o günlerde Voix Ouvrière (İşçi Sesi) isimli dergi çevresinde toplanan ve daha çok işçilere hitap eden bir grup daha vardı: İşçiler arasındaki örgütlenmeye öncelik veren grup, öğrencilerin hareketliliği karşısında bu yöne de bakmaya başladı... 12 Haziran 1968'de kapatılan dergi Lutte Ouvrière (İşçi Mücadelesi) ismiyle mücadelesini sürdürdü ve günümüze kadar geldi...

Pierre Franck ve Pierre Lambert'in en önemli özellikleri sadece birer ideolog, birer teorisyen olmaları değil, aynı zamanda örgütleyici ve düzenleyici de olmalarıydı. Mayıs 68 liderlerinden birkaçı bu iki liderden bu alanlarda uygulamalı ve uygulamaya yönelik epey ders alacak, epey şey öğreneceklerdir.

O günlerde öğrencileri göreceli olarak etkileyenler arasında Belçikalı gazeteci, iyi bir yazar ve küçücük Union de la Gauche Socialiste (UGS: "Sosyalist Sol Birlik") lideri Ernest Mandel'i de anmak gerek.

Nihayet Ecole Normale Supérieure'de öğretim üyesi olması nedeniyle az sayıdaki öğrencilerini ve kimi genç filozofu etkileyen Althusser'i de unutmamak lazım.

Mayıs 68'in "fikir babası" olduğu iddia edilen Marcuse'e gelince Fransa'da o günlerde ismini duyanların sayısı son

derece azdır. Hatta hiç yoktur bile demek mümkün. Nitekim Mayıs 68 öğrenci liderlerine onu tanıyıp tanımadıkları, okuyup okumadıkları sorulduğunda, masum bir biçimde, "Marcuse'ü hiç mi hiç okumadıklarını" söylediler. Marcuse Almanya'da daha çok tanınıyordu...Bu hem eserlerinin Almanca da okunuyor olmasından, hem de Almanya öğrenci hareketiyle daha sıkı ilişkilerinin bulunmasından kaynaklanıyordu.

Fransa'da o günlerde Çin Halk Cumhuriyeti'nde 1966'dan beri yürütülen "Kültür Devrimi" hayranları da vardı: Mao'nun düşüncesini okuyan, tanıyan ve ona hayranlık duyanlar, öğrenci dünyasında ve başka yerlerde FKP'ye en şiddetli muhalefeti sergiliyorlardı. Parti Communiste Marxiste-Léniniste de France (PCMLF: "Fransa Marksist Leninist Komünist Partisi") ile bunun gençlik örgütü olan, aslında her iki kümedeki aynı insanlardan ibaret Union de la Jeunesse Communiste Marxiste- Léniniste'de (UJCML: "Marksist Leninist Komünist Gençlik Birliği") bir araya gelenler. Bu takım da UEC'dan çıktı: UEC'in Ecole Normale Superieure ve Hukuk Fakültesi'ndeki "hücre"lerindeki kimi öğrenciler tarafından Kasım 1966'da kuruldu. Bu takım Althusser'den etkilenen öğrencilerden oluşuyordu ve "Suda balık gibi her yerde olmak" ilkesini savunuyordu ve "gizlilik" kurallarına çok ama çok dikkat ediliyordu. Ama işin komik tarafı "kızıl hücrelerde" birbirlerine kod adlarıyla hitap edenlerin, parti ve/veya birlik üyesi olduklarını eşlerinden bile saklayanların, hemen her gün sabahtan akşama ve akşamdan sabaha kadar aynı cafelere gitmeleri, aynı lokantalarda yemek yemeleri ve ailecek görüşmeleriydi. Ve bilhassa birer turist gibi gittiklerine herkesi inandırmak istedikleri Çin Halk Cumhuriyeti ziyaretleri, orada da bilhassa işçi ve köylü kooperatiflerinin gezilmesini kaçırmamalarıydı. Bugün bile, tanıdık eski Maocular arasında, zaman zaman "eski defterleri" açılınca, hala "Ah! Hiç olmazsa bir sefer bile

olsa İmparatorluk Sarayı'nı ziyaret etseydim. Ah!" diyenler var.

Mayıs 68'de işin şakası yoktu ve Maocular "iç savaş" çağrısı yapmaktan kaçınmıyorlardı. Troçkistler ise "genel grevle" bir perşembe öğleden sonra, bir akşam üzeri veya belki bir gece ansızın "ihtilali" gerçekleştirebileceklerine inanıyorlardı.

Bugün Fransa'da tamamen unutulmuş, veya etkileri sıfıra yaklaşmış oldukları için unutulan diyelim, "situationnistes" veya kısaca "situs" takımının da bilhassa Strasbourg Üniversitesi ve çevresinde epey hareketli olduklarını yazmazsam haksızlık etmiş olacağım: Elli kadar inanmış militan ve üç yüz kadar sempatizanla birçok eylem yapabildiler. Bilhassa 1967-1968 ders yılının başlaması vesilesiyle, Kasım 1967'de, Strasbourg Üniversitesi'nde ders yılı açılışında iki dirhem bir çekirdek bin kadar davetliye, tören salonuna girerken dağıttıkları De La Misère en Milieu Etudiant...(Öğrenci Dünyasında/Ortamında Yoksulluk) isimli broşürle çok ses getirdiler. Sıkı ve vurucu bir üslupla yazılmış yeşil broşürde, öğrencilerin yoksulluğunun ruhsal, siyasal ve ekonomik yönleri açıklandıktan sonra kimi "çareler/reçeteler" öneriliyordu. Böylece başka üniversitelerde de taraftar sahibi oldular. Birçok yerde hafif alaya alınan, iyi giyinmeyi seven, "kendilerini beğenmiş" ve "züppe" tipler olarak görüldüler ama dönemin öğrenci dünyasını kimi açılardan en iyi analiz edenler de onlar oldular. Strasbourg'da öğrencilerin katılma hakkı bulunan birçok kurumda öğrencileri "situs" takımı temsil etti.

O yıllarda değişik siyasi görüşleri temsil eden öğrencilerin birarada bulundukları öğrenci derneği UNEF, değişik siyasi grupların temsilcilerini bağrında barındırmasını bilen bir yapıya sahip olmasıyla dikkat çekiyor ve takdir topluyordu. Ülke düzeyindeki yönetiminde zaman zaman bir siyasi görüş yanlıları ağırlıklı bile olsa, genel olarak birçok siyasi görüşten

öğrenciler bu dernek bünyesinde ortak eylemlere karar alabiliyorlar ve uygulayabiliyorlardı. Mayıs 68'de böylesi bir yapının yararı değişik anlarda görüldü ve kimi kez tayin edici de oldu. Benzer işlevi liselerde CAL (Liseliler Eylem Komitesi) yerine getiriyordu. Bu tür federatif yapılarda Troçkistler, Anarşistler, "bağımsızlar" yani hiçbir siyasi takımdan olmayanlar, bir araya gelebiliyorlardı. Ama FKP'liler asla bu tür yapıların içinde yer almıyorlardı. Maocular da almıyorlardı. Kimi zaman bazı toplantılarına katılsalar bile... Benzeri federatif yapılanmalara Mayıs 68'de olayların hemen öncesinde, esnasında ve sonrasında da tanık olundu...

Anarşistlerin de etkili olduklarını vurgulamak lazım: Front Noir ve benzeri gruplarla. Daniel Cohn-Bendit ve Nanterre'deki en yakın arkadaşları anarşizmin uygulayıcılarıydılar... Böylece 19. yüzyılın anarşist ve anarko-sendikalist gelenekleri de Mayıs 68'de Paris'te ve kimi taşra kentinde kendi rolünü bizzat oynamak olanağı buldu...

Nihayet Mayıs 68 içinde Hıristiyan öğrencilerin ve onların kimi öğrenci derneklerinin de diğer öğrenciler ve dernekleri ile siyasi gruplarıyla birlikte mücadeleye katıldıklarını saptadık.

Burada şu noktayı bilhassa vurgulamak isterim: Mayıs 68'de FKP ve yöneticileri akıl almaz bir biçimde gençlik hareketiyle, üniversiteli öğrencilerle bir bütün olarak işbirliği yapmayarak, yapmayı akıl edemeyerek tarihi bir fırsat kaçırdılar. Böylece FKP ve ona yakın CGT gibi en büyük işçi sendikaları konfederasyonu ile gençlerin ve öğrencilerin daha kapsamlı bir biçimde ve daha çok alanda bütünleşmesi için son derece elverişli tarihi bir olanak kullanılamadı. FKP bir kez daha tarihi ve önemli bir anda beceriksizliğinin yeni bir örneğini sergiledi. Bu doğru, ama şunu da hemen eklemek gerek: O günkü gençlik örgütlerinin hiçbiri de FKP ile ortak

eyleme yanaşmıyordu. Hele JCR ve PCMLF veya UJCML gibi UEC'ten daha birkaç yıl önce kopmuş olanlar asla. Anarşistlere gelince böyle bir soru bile sormuyorlardı. Onlar için FKP diğer siyasi partilerden farksızdı. Hele Daniel Cohn-Bendit için FKP "diğerlerinden beter"di...

Bu FKP'de hiç genç ve öğrenci kalmadı biçiminde anlaşılmasın. Elbette "akıllı" ve üst düzeydeki yöneticilerin sözünden asla çıkmayan "efendi" gençler partide ve yukarıda adlarını andığım FKP denetim ve vesayetindeki değişik dernek ve birliklerde yerlerini korudular... Ve Parti emir pardon işaret verince çok ender olsa da eylem bile yaptılar. Ama aralarına başka partilerden hiç kimseyi almadan. Hani ne olur ne olmaz diye...

Evet tarihi fırsat kaçırıldı. Ve bilhassa FKP ve yöneticileri bir kez daha çok sayıda küskün doğurdular. Eski küskünler ordusuna yenileri katıldı böylece. FKP'nin bu akıl almaz tavrının arkasında SSCB'nin bulunduğu yazıldı. SSCB'nin kendisiyle dost olan veya dostluk yanlısı ya da yaptıklarıyla "objektif dost" olduğu görülen devletlerde "karışıklık çıkmasını beğenmediği" devlet sırrı değildi. SSCB her zaman De Gaulle türü "dost" bir devlet liderini tercih etti. O yıllarda De Gaulle ve Fransa Cumhuriyeti birçok alanda, birçok devletlerarası kurumlarda SSCB ile ortak ve zaman zaman ABD'ye karşı hareket ediyordu. Bu iki devlet objektif müttefik konumundaydılar: Özellikle ABD'nin dünya üzerinde tek başına hegemonya kurmasını önlemek umuduyla birlikte hareket etmek zaruretini duyumsuyorlardı.

Öte yandan SSCB, Fransa'da solculara, hele İsrail yanlısı olduklarından şüphelendiği, -şüphesiz haksız değil(di)-, Sosyalistlere asla güvenmedi...Ayrıca SSCB yöneticileri ve SSCB'nin "Batı uzmanları" Fransa'da Sol'un iktidara gelmesinin mümkün olmadığını sanıyorlardı...

Burada bir kez daha, kaçınılmaz olarak Mayıs 1968 olaylarının Fransa'nın ve hatta dünyanın jeo-stratejik konumuyla ilintisi gündeme giriyor: Dünyanın o tarihlerde en güçlü dördüncü devletinde neredeyse kelebek kıpırdasa birçok devlet hemen ilgileniyor denebilir. Böyle olması da neredeyse son derece doğal...

Mayıs 68'e karşı takınılan tavırlar ve yapılanlar Sosyalistler arasında ve Sol cephede de bölünmelere neden oldu. Veya şöyle diyelim: Mitterrand'ın cumhurbaşkanlığı seçiminde kendi adaylığı için bir anlamda lokomotif görevi oynaması için hayal ettiği Sosyalistlerin Birliği'nin gerçekleştirilmesi o günlerde ve hemen mümkün olmadı. O günlerde Michel Rocard ve arkadaşlarının Parti Socialiste Unifié'si (PSU: "Birleşik Sosyalist Parti") zaten kararlı bir biçimde Mitterrand'a karşıydı... Ve öğrenci hareketiyle sonuna kadar en iyi ilişkileri de bu parti yürüttü. Daha önce yazdığım gibi, UNEF, PSU'nün etkisi altındaydı. Jacques Sauvegeot aynı zamanda PSU üyesiydi.

O günlerde Sosyalistlerin paramparça olduğu bile söylenebilir.

PSU yanında daha büyükçe bir partiler federasyonu olarak FGDS'i buluyoruz. Mitterrand'ın yönetiminde. Bu Fédération bünyesinde birbirleriyle tamamen birleşmemiş SFİO, Radikal Parti ve değişik isimler taşıyan "Kulüpler" bulunuyordu...

Soldaki bu dağınıklık 1971'de Mitterrand'ın nihayet partiyi tamamen ele geçirmesiyle sona erdi. Mitterrand böylece oluşturulan yeni Sosyalist Parti'yi, kendisinin cumhurbaşkanlığı seçiminde "araç" ve bir tür "siyasi makine" olarak kullanabildi. Ancak bunun tek başına yetmeyeceğini bildiği için, cumhurbaşkanı seçilebilmek ve Fransa'da Sol'u iktidara taşıyabilmek umuduyla 1971'den hemen sonra Sol Birlik'in kurulması için FKP ve Sol Radikaller Hareketi ile görüşmelere

yeni bir ivme kazandırdı... Ve bu on yıl sürdü... Ve Mitterrand onca mücadeleden sonra nihayet 1981'de Cumhurbaşkanı seçilebildi... Böylece şunu kesin bir biçimde söylemek olası: Mayıs 68 olmasaydı/yaşanmasaydı Mitterrand gibi kendisini "sosyalist" olarak takdim eden bir siyasetçi asla cumhuraşkanı seçilemezdi. Yani Mayıs 68 kısa dönemde Sağ'a yaradı, bu kesin, ama onüç yıl sonra sosyalist bir liderin seçilmesi için de kapıları açtı... Bu da biliniyor.

Mayıs 68'deki ve hemen sonrasındaki gelişmeler üzerine Radikal Parti iki parçaya bölündü: Sol Radikaller Hareketi ismini alan parça Sol ile işbirliğini tercih etti. Diğer parça ise Radikal Parti ismiyle sağla bütünleşmeyi...

Sağ ise değişik parti isimleriyle zaman zaman kendisine yeni bir yüz, yeni bir görüntü verdiği izlenimi de yaratarak iktidarın nimetlerinden yararlandı. Haziran 1968 seçimlerinde De Gaulle yanlıları o güne kadar Fransa tarihinde görülmemiş bir seçim zaferi kazandılar...

Bu dönemde sağda daha çok kişilerin çatışmasına tanık olundu. Ve zaman içinde liderliği Jacques Chirac ele geçirdi. Bu sayede önce 1976'da Paris Anakent Belediye Başkanlığı için yapılan İLK SEÇİMLERİ kazandı. Daha önce Paris Anakent Belediye Başkanı hükümet tarafından atanıyordu. Bu, bu mevkie ne kadar önem verildiğinin ispatıdır. Ve bu mevkiinin elde edilmesinin cumhurbaşkanlığına giden yolu açabileceğini de biliyoruz; Chirac örneği önümüzde.

Paris Anakent Belediye Başkanı'nın genel oyla seçilmesinin 1871 Paris Kömünarlarının isteklerinden biri olduğunu da burada yazmalı. Ve bu istek neredeyse ancak yüz yıl sonra gerçekleşebildi.

Chirac 1995'te cumhurbaşkanı seçilene kadar bu görevini yürüttü. Ve bu görevini cumhurbaşkanı seçilebilmek için bir tür araç olarak kullandığını bugün artık sağır sultan bile duydu...

Hıristiyan Demokratlar konusunda da iki çitf laf etmek şart: Fransa'da, İtalya'da olduğundan biraz daha farklı bir şekilde, bu kesim siyaset yelpazesinde orta sağda yerini alıyor. Ve hükümet kurmak, belediyeleri, illeri yönetmek için Sağ ile işbirliğini tercih ediyor. Birkaç istisna dışında sol ile işbirliğinden sürekli olarak kaçınıyor. Hıristiyan Demokratlar pek sık isim değiştirdiler. Bu kesimin en ilginç örneğini daha önce birkaç kez bakanlık yapan ve 1974'de cumhurbaşkanı seçilen ve sadece yedi yıl bu görevde kalabilen Valéry Giscard d'Estaing verdi...

Şimdi Mayıs 68'deki siyasi manzaraya ve siyasi yelpazeye göz atmanın zamanıdır:

Mayıs 68'de Cumhurbaşkanı sağcıydı, Millet Meclisi'nde ve Senato'da sağ egemendi. 5 ve 12 Mart 1967'de düzenlenen iki turlu milletvekili seçimlerini De Gaulle'cülerin kazanması üzerine yeni hükümeti de yine Pompidou kurmuştu. 1967 seçimlerinde, De Gaulle taraftarları 40 koltuk yitirmelerine karşın 244 milletvekilliği elde ederek birinci parti olarak bitirdiler. François Mitterrand'ın FGDS'i 91 koltuktan 116'ya ulaştı. Bu arada iki milletvekilinin daha sonra katılımıyla koltuk sayısı 118'e yükseldi. FKP ise 41 milletvekili yerine 73 milletvekiliyle girdi yeni Millet Meclisi'ne. Bu iki partinin milletvekili sayılarını artırmalarının belirleyicisi De Gaulle'cülerin oy yitirmeleri ile Aralık 1966'da imzaladıkları anlaşmaya göre seçimlerin birinci turunda en çok oy olan solcu adayın ikinci turda birlikte desteklenmesi oldu.

1965 cumhurbaşkanlığı seçimini De Gaulle'ün kazanması, 1967'de milletvekilliği seçimlerinin De Gaulle taraftarlarının kısmi ama yine de belirleyici zaferiyle sonuçlanması, yani yeniden sağın işbaşında kalıyor olması devrimci siyasi örgütler ve partiler ile gençlerin bir bölümü açısından siyasetin "tıkandığı" biçiminde yorumlandı: "Demek ki donmuş/dondurulmuş

toplumu seçimlerle değiştirmek mümkün değildi!" O zaman sağın siyasetteki hakimiyetine son vermek ve bu toplumu değiştirmek, bu hayatın sonsuza kadar bu biçimde götürülemeyeceğini göstermek için bizzat kolları sıvamak gerekiyordu. Bunun için de gösteri ve yürüyüşlerden başka ne kalıyordu ki?

Bunlara bir de elbette öteden beri seçimlere doğası gereği karşı olan siyasi grupları ve onların kararlı militanlarını da eklemek lazım.

İşte Mayıs 68'e doğru gidişi hızlandıran birkaç neden daha...

GEORGES POMPIDOU

Mayıs 68'de iktidarın manzarasına gelince durum aynen şudur:

Cumhurbaşkanı artık iyice yaşlanmış ve toplum gerçeklerinden ciddi biçimde uzaklaşmış biridir: General Charles de Gaulle. Başbakanı, uzun zaman Rotschild Bankası'nda önemli görevler üstlenmiş daha çok orta sağ yönelişlerin savunucusu ve "ılımlı" politikalar yürütmekten yana olan Georges

Pompidou'dur. Pompidou "tarihi golistler"den Michel Debré'nin yerine bu göreve Nisan 1962'de getirilmişti. Malraux ile Debré'nin yanı sıra birkaç bakanın daha sürekli müdahaleleri yetmezmişçesine, Pompidou, Mayıs olaylarının en önemli günlerinin ve bilhassa çatışmalarla geçen son derece ciddi gecelerinin yaşandığı sırada, (2-11 Mayıs arasında), önceden kararlaştırılmış olan resmi bir ziyaret için İran ve Afganistan'a gitmekten kaçınmadı. Ve bu ziyaret, şaka değil tam on gün sürdü. O günlerde Başbakanlık görevini geçici olarak Devlet Bakanı ve Adalet Bakanı Louis Joxe üstlendi. 1960-1961'de ve 1962'de Milli Eğitim Bakanlığı, bir ara "Cezayir İşlerinden sorumlu Devlet Bakanlığı" görevlerini üstlenmiş olan Louis Joxe sıkı bir De Gaulle'cüydü. İkinci Savaş yıllarında Direniş Hareketi içinde yer almış ve genel olarak dürüst ve namuslu bir siyasetçi olarak tanınıyordu. Ve olaylar sırasında öğrencilere karşı sertlik yapılmasını istemedi. Ancak De Gaulle, Debré, Malraux ve Milli Eğitim Bakanı Alain Peyrefitte gibi sertlik politikasını savunanlara karşı gereken direnci de gösteremedi. Çünkü Başbakan'ın yerini doldurmak kolay değildi ve dahası çok önemli kararların alınması için De Gaulle ve öğrenci hareketine karşı sertlik yanlısı yandaşları karşısında bir denge unsuru olarak gerçek bir başbakana ihtiyaç vardı. Joxe bunu yapamayınca Pompidou'nun Afganistan'dan dönüşüne kadar hükümette, kararların alınmasında ve uygulanmasında ciddi bir dalgalanma yaşandı.

Hele 7 Nisan 1967'de Milli Eğitim Bakanlığı görevine getirilen Alain Peyrefitte'in son derece sertlik yanlısı olması işleri daha da zorlaştırdı. Peyrefitte bir-iki "iyileştirme", bir-iki öğrenci yurdunda "yüzme havuzu", "kütüphane" gibi göz boyayıcı "yatırım" ile öğrencilerin "büyük çoğunluğunu kazanacağını", geri kalanı ise sert yöntemlerle sindirebileceğini sanan genç ve dinamik, ama zihniyet olarak eski zamanlardan

ALAIN PEYREFITTE

kalma bir siyasetçiydi. Onun o günlerde bu görevde olması herkes için büyük bir şansızlıktı. Çünkü sıkı bir De Gaulle taraftarı olmakla övünen Alain Peyrefitte'in Milli Eğitim Bakanı olarak ön planda bulunması işlerin sertleşmesinde belirleyici bir rol oynadı. Alain Peyrefitte aynı zamanda "Ministre de L'İnformation" (Özellikle Fransızcasını yazıyorum: "Enformasyon Bakanlığı." O günlerin güya "en demokratik devletlerinden" biri olarak geçinen Fransa Cumhuriyeti'nde, 1930'lardaki Nazi, faşist, askerî ve otoriter devletlerin "Propaganda Bakanlığı"nın mirasçısı, böyle bir bakanlığın bulunmasına kimse inanmaz bugün) görevinde bulunan Georges Gorse'un işlerine de karışıyordu. Ve Peyrefitte, televizyonlara hemen hemen her konuda ama bilhassa "haberlerde" neyi nasıl yapmaları gerektiği konularında bizzat emirler veriyordu.

Dahası Gorse, çalışmalarının "istenen niteliklerde olmadığı" ileri sürülerek 31 Mayıs 1968'de hükümetteki değişiklikler sırasında görevden alındı ve yerine çok sıkı De Gaulle'cü

Yves Guena atandı. Yves Guena daha önce "Posta ve İletişim İşleri" Bakanıydı.

Alain Peyrefitte ise üniversite konusunda "sınıfta kaldığını" bizzat kabul ederek 28 Mayısta istifa etti. Çünkü sertlik yanlısı siyaseti iflas etmişti. Aslında istifa edeli birkaç gün oluyordu ama istifasının kamuoyuna yansıtılması değişik nedenlerle biraz geciktirildi. Doğrusunu isterseniz 12 Mayıstan beri bu Bakanlığın işlerini İran ve Afganistan resmi gezisinden dönen Başbakan bizzat üstlenmişti... Ama Peyrefitte de yerindeydi ve kötülüklerini sürdürdü...

Bütün bunlar şu açıdan önemli: Mayıs 68 en başta hükümeti yakından etkiledi. Hükümeti sarstı ve hükümetteki değişik "çatlakların" gün yüzüne çıkmasını sağladı: 1962'den beri Pompidou hükümetlerindeki bakanların birkaçı kendilerini "tarihi De Gaulle'cüler" saydıkları ve bizzat Cumhurbaşkanı tarafından tercih edildiklerini, bu görevlere atandıklarını ve Pompidou'ya kabul ettirildiklerini bildiklerinden Başbakan'ın otoritesini neredeyse apaçık bir şekilde tanımıyorlardı. Yani hükümette bir tür derebeylik düzeni geçerliydi: Herkes "kendi alanında" istediğini yapıyordu. Ve daha ilginci bu takım tarafından Başbakan üzerinde bir tür denetim ve vesayet düzeni kurulmak isteniyordu.

1968'de Mayıs ayı boyunca, Başbakan örneğin göstericilere karşı çok sert tedbirler alınmasını, hatta ateş açılmasını isteyen bakanlarıyla dalaşmak zorunda kaldı. En başta Michel Debré ve Alain Peyrefitte ile... Ve bu çatışmalar, dalaşmalar, tartışmalar, atışmalar sertlik politikasının "beklenen, istenen sonuçları" vermemesinin onca dramatik olaylardan sonra apaçık ortaya çıkmasına kadar sürdü.

Bakanlar arasında Gençlik ve Spor Bakanı François Missoffe'un adını da anmalı...

Mayıs başında, görüldüğü gibi, Pompidou hükümeti çok

sesli, birkaç başlı ve kendine özgü bir hükümettir. Çünkü Başbakan'a rağmen her bakan kendi bakanlığını bir tür "feodal beylik" gibi yönetiyor ve kimi ise "emirleri" doğrudan doğruya De Gaulle'den almayı tercih ediyordu. Veya "kendisine sadece De Gaulle'ün emir verebileceğini" ileri sürüyordu. Bu nedenlerle Mayıs 68'de hükümetin kolektif çabalarından çok, değişik sesler çıktı ve değişik tavırlar sergilendi. Bilhassa sertlik yanlısı De Gaulle'ün ve "tarihi golistlerin" de yardımıyla Mayısın 12'sine kadar, 6 Aralık 1962 ile 7 Nisan 1967 arasında Milli Eğitim Bakanlığı yapmış, "üniversite dosyasını" iyi tanıdığını sanan, madem ki bir "Üniversite Raformu" hazırlamış olan, İçişleri Bakanı Christian Fouchet'nin kararları tayin edici oldular. Polis ve jandarma güçleri onun emrindeydiler ve gelen emirleri aynen uyguladılar...

Pompidou'nun resmi ziyaretinden dönüşünden sonra işleri eline almasıyla, öğrencilere "daha yumuşak" davranılması taktiğini ısrarla savundu ve bunu hükümetindeki kimi muhalefete rağmen, De Gaulle'ü de ikna ederek, benimsetti. Ama bu da çok sürmedi... (Hükümetteki bu değişiklikleri olayların tarihi dizimini incelerken daha yakından ve ayrıntılı bir biçimde göreceğiz.)

O günlerde Paris'te emniyet cephesindeki manzara şuydu:

Paris Emniyet Müdürü Michel Grimaud'dur; 21 Aralık 1966'dan beri. Grimaud 12 Ocak 1967'de Papon'un kendi arzusuyla ille düzenlemek istediği gösterişli bir görev devir teslimi töreniyle iş baş yaptı. Ama bu göreve atanır atanmaz başladığı kabul ediliyor. (Grimaud bu noktayı vurguluyor: s. 21 vd.)

Genel "isimlendirilişiyle", "polis" olarak adlandırılan "güvenlik güçleri" ise birçok ve birbirinden farklı birimden oluşuyordu: La Police Parisienne (Paris Polisi); uzun yağmurluklarıyla tanınıyorlardı. Compagnies Républicaines de Sécurité (CRS: "Güvenlik için Cumhuriyetçi Bölükler." Kısaca

"Toplum Polisi" olarak anılan): Deri ceketleriyle ünlü. "Gardes Mobiles", ("Atlı Muhafızlar" veya "Süvariler") ve "Gendarmes" (Jandarmalar): Migferleri ve askeri kıyafetleriyle bilinen... Brigades Spéciales d'İntervention ("Özel Müdahale Mangaları"): Askeri üniformalarıyla tanınan...

Paris Emniyet Müdürü Maurice Grimaud, kitabında polisin ve değişik güvenlik birimlerinin "patronlarını" isimleri ve görevleriyle tek tek belirtiyor (s. 26-37, 227). Paris ve banliyösünde toplam 6,5 milyon insan için 25 bin polisin bulunduğunu, bunlara gerektiği zamanlarda CRS ve Jandarma'nın katıldığını, Mayıs 68 süresince sadece Paris içinde bütün güvenlik güçlerinin sayısının 23 bin kadar olduğunu açıklıyor.

Daha önce vurguladığım gibi, güvenlik güçlerine öğrenci eylemlerinde ateş emri verilmedi ve dolayısıyla öğrencilere karşı ateşli silahlarını kulan(a)madılar. Ama göz yaşartıcı bombalarını, gaz bombalarını ve coplarını kullandılar... Kimi kez "cömertçe..." Haziran ayında ise işçilere ve emekçilere karşı ateş emri verildi. Ateş edildi ve iki işçi vurularak öldürüldü...

GENÇLERİN VE ÖĞRENCİLERİN GÜCÜ

Öğrenci ve işçi eylemlerinin bastırması sonucunda gidilen ve ikinci turu 30 Haziran 1968'de yapılan milletvekili erken seçimlerinden sonra kurulan hükümette görev alan Milli Eğitim Bakanı Edgar Faure'un kararlı mücadelesi ve ısrarıyla önce kendi takımına kabul ettirdiği yasayla, aylardır hatta yıllardır öğrencilerin yüksek sesle telaffuz ettikleri isteklerinden birçoğu benimsendi. Yani Mayıs 68 sonucunda öğrencilerin üniversitelere ve yönetimlerine ilikin istekleri yabana atılmadı. Öğrenci haraketinin 1968-1969 ders yılının başlağıncında yeniden alevlenmemesi için buna htiyaç duyuluyordu.

Kararlı eylemleri ve işyeri işgalli grevleri sonucu mayıs ayı sonunda işçiler de, o güne kadar bir türlü tanınmak, verilmek istenmeyen kimi haklarını aldılar ve kimi güncel ve günlük kazançlar elde ettiler. Elbette işçiler bunları bizzat kendi mücadeleleriyle, yani grevler, işyeri işgalli grevler ve gösteriler sayesinde elde ettiler demek mümkün. Ama yetersiz. Çünkü daha önceki dönemlerde de işçiler grevler yaptılar, işyerlerini işgal ettiler ve gösteriler düzenlediler. Ama daha öncesiyle kıyaslandığında bu denli "ileri" haklar ve bu kadar önemli kazançlar elde edemediler. O zaman, neden sorusunu sorabiliriz.

Herhalde öğrencilerin süreç içinde işçileri, emekçileri etkilemelerinden korkulduğu için. Çünkü grevler ve işgaller sürseydi, öğrencilerle emekçiler mutlaka daha farklı yönlere gidebilecek işbirliklerinin kapısını aralayabilirlerdi. Ve nitekim mayıs sonundaki ve haziran başındaki kimi ortak eylem bu açıdan siyasi iktidarı ve patronları feci biçimde korkuttu.

Hükümet ve patronlar ve işçi sendikalarının ve konfederasyonlarının yöneticileri, işçilerin öğrencilerle işbirliğinin kalıcılaşmasından, dal budak salmasından korktular. Ve ancak bunun üzerinedir ki en başta patronlar ve sonra hükümet, işçilerin neredeyse bütün ekonomik ve toplumsal isteklerini karşıladılar. İşçilerin siyasi isteklerinin, örneğin "Halkçı İktidar, Halkçı Hükümet" türünden arzularının hasıraltı edilmesi öncelik kazanmıştı çünkü çoktan.

Burada hükümet ve patronlar öğrencilerin ve işçilerin devrimci gücünden korktular veya çekindiler demek mümkün... O zaman bu öğrencilerin, bu gençlerin özelliği nedir/neydi sorusunu da sormak zorundayız.

Birkaç yanıt vermeye çalışayım:

Mayıs 68'de öğrenci hareketinin başında Vietnam Savaşı'na ve Amerikan zulmüne karşı "Vietnam Komiteleri"nde,

yukarıda isimlerini andığım devrimci siyasi parti, dernek ve örgütlerde mücadele etmiş, yetişmiş, pek çok deneyim kazanmış, ideolojik bakımdan donatılmış/donanmış ve pratik siyasi bilgi sahibi gençler bulunuyordu. Bu gençlerin kendileri için model aldıkları liderler, eylem içinde ünlenmiş, kimi zaferlere imza atmış devrimci şahsiyetlerdi: Che en başta... Sonra Fidel Kastro, Douglas Bravo ve Ho Chi Minh. Kimi için Mao (Mao düşüncesi o günlerde Fransa'da yeni yeni tanınıyordu). Ve herkes için Lenin, Marx ve Engels. Ve kaçınılmaz olarak Paris Komünü liderleri...Louise Michel en başta... Onun ve birçok kadın devrimci liderin, örneğin Clara Zetkin'in posterlerine de rastlanıyordu gösteri ve yürüyüşlerde ve Sorbonne duvarlarında...

O günlerin fotoğraflarına ve afişlerine bir göz atmak yeterli olacaktır. Posteri en çok taşınan kişi Che'dir. Nanterre'de öğrencilerin işgal ettikleri anfiye "Che Guevera" ismini takmaları da bir rastlantı değildir. Bu sevgide bir süre önce alçakça katledilmiş olmasının rolünü de inkar edemeyiz. Ama her türlü bürokrasiye karşı oluşu ve o inanmış devrimciliği de gençliğin ona hayran olmasının belirleyicileridirler. Üniversite gençliğinin üniversitede Napolyon Bonapart döneminden bu yana yerleşik ve bir türlü kendini düzeltemeyen, bir türlü kendini günün koşullarına uyduramayan bürokratik ve hiyerarşik yapılanmaya karşı olduğunu da yinelemek gerek burada.

Bu gençler, sadece devrimci liderlerin posterlerini taşımakla ve/veya posterleriyle odalarının, üniversite derslikleri-nin duvarlarını süslemekle yetinmiyorlardı. Adı geçen devrimci liderlerin kitaplarını okumuş, gerekli derslerini almış gençlerdi bunlar. Biliyorlardı...

Bir kısmının amacı çok açıktı: Kapitalist düzeni bir daha yerinden doğrulamayacak biçimde yıkmak. Evet, gençler

Fransa'nın var olan toplumsal, siyasi ve ekonomik düzenini a'dan z'ye değiştirmek istiyorlardı. Bu anlamda ve teorik açıdan ihtilalciydiler... Bu gençlerin aklında iktidarı almak fikri bile vardı. Tamam şimdi amma da ütopik tiplermiş diyebiliriz. Doğru. Onlar da zaten ütopya sahibi olduklarını saklamıyorlardı ki. Ütopyalarına sahip olmak da bir zenginliktir kimi kez. İktidarı nasıl almaları gerektiği konusunda belki kimi fikirleri vardı, fakat bunları uygulamak konusunda yön, yöntem, strateji ve taktik yoksunuydular. Öğrencilerin büyük çoğunluğu her türlü siyasi parti vesayet ve denetimini reddediyorlardı. Bu arada bir kısmı FKP'li ve FGDS'liydi. Birçoğu ise bu partilerin de vesayet ve denetimini reddediyordu. Bu iki partiyi de değişik nedenlerle ve bilhassa bürokratik yapıları nedeniyle eleştiriyorlar, suçluyorlardı. Ve bu partilerin dışında siyasi örgütlenmeleri tercih ediyorlardı. Örneğin PSU gibi... Parti bünyesinde bile belli ölçüde özgürlük ve serbesti yanlısıydılar... "Parti disiplini" adı verilen "şey" onlara fena halde sıkıcı geliyordu...

Bu arada JCR, CLER, UJCML, PCMLF, UNEF, CAL gibi birçok siyasi parti, dernek ve örgütü de bizzat kendileri kurmuşlardı ve klasik sol partileri zorluyorlardı. Mayıs 68'de kurulan ve ömürleri kimi kez çok kısa süren dernekler ve siyasi kümelerin ve öncekilerin tümü işçilerle, emekçilerle işbirliği için can atıyorlardı. Fabrikaların ve büroların duvarlarını ve hele bilhassa patronlar ve sendika bürokrasileri tarafından dikilen duvarlarını zorluyorlardı.

Öğrenci hareketi içinde çok iyi nutuk atmasıyla, son derece etkili ve ikna edici gücüyle, kolay ve etkili "formüller" bulmasıyla Daniel Cohn Bendit hemen öne çıkıyordu. Bu kadar hızlı ve iyi konuşan öğrenci henüz görülmemişti. Belki o tarihten beri de bir daha görülmedi. Daha olayların hemen başında Nanterre'deki dinamizmi ile akıl almaz bir hız ve biçimde

öğrenci hareketinin stratejisini çiziverdi. Öğrenci eylemlerinin o günlerde metronun, RER'in (Réseau Express Régional: Bölgesel Hızlı Şebeke) ulaşmadığı kuş uçmaz kervan geçmez Nanterre'le sınırlı kalırsa kimsenin kılını kıpırdatmayacağını anlar anlamaz öğrenci eylemlerini Sorbonne'a, Paris'in merkezine taşıması az bulunur bir beceri örneğidir. Her eylem öncesinde, sırasında ve sonrasında ilginç buluşlarıyla takdir topladı. Ama diğer öğrenci örgütlerinin kimi lideri tarafından "yeterince ciddi olmadığı" ileri sürülerek eleştirildi de... Çok ve sık tebessüm etmesi o günlerde pek alışılmış "devrimci bir tavır" değilmiş örneğin...

Öğrenci liderlerinden Alain Geismar da tombulca fiziği ve sakinliğiyle güven veriyordu kendisini dinleyenlere. Öğrenci hareketiyle güvenlik güçleri arasında gösterilerin düzenlenmesi, geçilecek sokak, cadde, bulvar ve meydanların saptanmasında olanaklar ölçüsünde akıllı seçimleriyle herkesin beğenisini kazandı. Öğrenci hareketinin "İçişleri Bakanı" görevini en iyi biçimde üstlendi..

Elbette daha pek çok öğrenci lideri var: Burada hepsinin isimlerini ve yaptıklarını anlatamayacağım. Ama yukarıda ismi geçen bu ikisi ve Jacques Sauvageot o günlerde öğrenci hareketi için birer kazançtılar. Bu kadar becerili, hünerli liderlerin bulunması tarihi açıdan bir şanstı ve öğrenci hareketinin kimi açıdan başarısında belirleyici oldular.

Öğrenciler eylemlerinin başarıya ulaşması veya en azından hükümeti görüşmelere zorlamak için işçilerle işbirliğinin şart olduğuna karar verince fabrikalara gittiler. Ama her yerde bekledikleri oranda iyi karşılanmadılar: Hele FKP'ye yakınlığıyla bilinen CGT'nin etkili olduğu fabrikalarda... Ama bilhassa genç işçilerle ve öğrenci hareketini son ana kadar yalnız bırakmayan CFDT ile birlikte gösteri ve yürüyüşler düzenleyebildiler. Fakat CGT ve diğer işçi sendikaları

konfederasyonları, kendi bünyelerinde öteden beri varolan ve sürmesi için bizzat çaba harcadıkları, öğrencilere şüpheci ve kuşkulu bakışlarını silmediler, silemediler. Dolayısıyla sendikacılarla öğrenci liderleri arasında samimi ve kalıcı ilişkiler kurulamadı. Karşılıklı şüpheler, karşılıklı güven yokluğu ve benzeri birçok neden sonucunda... Kimi istisnalar oldu elbette. Bunları olayları günü gününe izlerken göreceğiz...

O günlerde hükümet ve bakanlar ile kimi medya organı (L'Humanité de içinde) tarafından, hiçbir ciddi analize dayanmayan öğrencilerin serüvenci oldukları, anarşist eğilimler taşıdıkları ve buna benzer bin bir sav ileri sürdüler. Ama Mayıs 68 sonrasında öğrenci liderlerinden hiçbiri veya öğrenci siyasi gruplarından hiçbiri silahlı örgütlenmeye gitmediler. Belki birkaç genç silahlanmak gereğini duyumsadı. Ve öyle de yaptı. Ancak bu bile çok kısa ömürlü oldu. Fakat siyasi amaçlar için silahlı eylemler yapmak üzere geniş veya dar kapsamlı herhangi bir örgütlenmeye tanık olunmadı. Bu, elbette Fransa'nın kendi toplumsal ve siyasi yapısı ve tarihiyle yakından ilgilidir. Evet, Fransa'da Action Directe (Doğrudan Eylem) isminde silahlı eylem yanlısı siyasi ve silahlı/askeri bir örgüt kuruldu. Ama bu daha sonraki yıllara rastlıyor ve Mayıs 68 ile doğrudan doğruya ilişkisi olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Veya en azından tarihi verileri zorlamak olacaktır.

Öte yandan Mayıs 68'in öğrenci liderlerinin birçoğu da sözde ihtilalci bile olsalar uygulamada ve belli bir zaman da geçtikten sonra "Baba Evi" ismini taktığım Sosyalist Parti'ye kapağı atmayı tercih ettiler: Oh be dünya varmış! Sıcakta, iyi bir maaşla ve deniz kenarında yaz dinlencesi garantisiyle, siyaset yapmak ne güzel! Bunların ismini saymak epey uzar. Ama kolayı var: 1981'de Mitterrand'ın Cumhurbaşkanı

seçilmesinden sonra kurulan Sol Birlik hükümetlerine bir göz atmak yetebilir. Çünkü kimi bakan oldu, kimi bakan danışmanı, kimi genel müdür, kimi genel müdür yardımcısı, vb...

Burada kişisel bir anımı aktarmak istiyorum: 1968'de Ankara'da SBF'de öğrenciyim. Biz de herkes gibi kendi "Mayıs 68"imizi idrak ettik. Ama ben "ihtilalin nasıl yapıldığını" çok merak ediyordum. Ve bu nedenle Paris'e kadar gitmek ve ihtilalcileri kendi mekanlarında görmek, "ihtilal işlerini" öğrenmek ve sonra da "vatanı kurtarmak" üzere ülkeye dönmek istiyordum. Ve epey serüvenli, otostoplu motostoplu, yataksız yorgansız, bir gece bir parkta, bir sonraki gece bir telefon kulübesinde uyuyarak, yarı aç, yarı tok bir yolculuktan sonra Ekim 1968'de evet taa Paris'e kadar gittim. Gare de Lyon'da indim ve hemen soluğu Sorbonne'da aldım. Ama tek bir ihtilalci göremedim. Ulan bu ihtilalci takımı nereye gitmiş yahu? Eylül bitmiş, ekim ayındayız. Tamam fakülteler de açılmış, ama ortada ne ihtilalci var ne de ihtilal(!) Herkes "kendi ihtilalini" yapmış sonra da gidip "yatmış"tı. Sorbonne tıkır tıkır çalışıyor. Saint-Michel Bulvarı üzerinden otomobiller, otomobiller, otomobiller vızır vızır vızır geçiyor. Sorbonne Meydanı denilen o minik meydana hakim Auguste Comte'un heykeline gözüm ilişti; Comte hınzır hınzır sırıtıyordu. Yoksa bana mı öyle geliyordu? Ah ulan alacağın olsun senin Pozitivizm dedim ve yoluma devam ettim... Bilmem ne köyündeki bağ bozumuna gidip çalışmak lazımdı üç-beş kuruş kazanmak için... Moralim bozulmadı dersem yalan atmış olurum. Evet moralim bozuldu. Zaten hemen kısa bir süre sonra Paris'i de Fransa'yı da terk ettim, "ihtilalcilerine" fena halde kızmıştım çünkü... Neyse bu benim sorunum. Ama Mayıs 68 ihtilalcilerinin o kadar da ihtilalci olmadıkları sonucunu çıkardım yine de. İnsan birkaç ay daha sürdüremez miydi ihtilalini? Ayıp denen bir şey var!

Gençlerin içinde çoğunluk üniversite gençliğiydi. Ama kimi yerde liseli çocuklar da harekete katıldılar, ama bu son derece sınırlı kaldı. Comité d'Action des Lycéens (CAL. Liseliler Eylem Komitesi) adı altında, özellikle Paris'teki liselerin birçoğunda ve kimi taşra kentlerinin liselerinde bir araya geldiler. Birçok lisede işgaller düzenlediler ve eylemleriyle liselilerin de gösteri ve yürüyüşlere katılmaların sağladılar.

Fakat devrimci öğrencilerin Paris'in merkezi dışındaki birkaç liseye gidip oralarda da işgal ve protesto eylemleri düzenlemek istemeleri üzerine Milli Eğitim Bakanlığı bütün liseleri hatta bütün okulları kapatmak gereğini duydu. Böylece daha çok sayıda gencin eylemlere katılması önlenmek istendi. Büyük ölçüde de liselilerin hareketin dışında kalması sağlandı.

Ortaokul ve ilkokul çocukları ise bu durumda "yaz tatili sanki bir-iki ay önceden başlamış" gibi yaşadılar olayları: O günlerde 9-10 yaşında olan bir arkadaşımın, Jean-Pierre Albertini'n anlattığına göre, okullar kapanınca, sabahtan akşama kadar annesiyle parkta dolaşarak zaman geçiriyor. Ve şunu ekliyor: "Bu sayede parktaki bütün otların, bütün ağaççıkların ve bütün ağaçların isimlerini, sayılarını ve yerlerini ezberledim."

"Peki başka ne kaldı aklında Jean-Pierre ?" diye sorduğumda yanıtı şu oldu: "Okullar kapanmadan önce, uzun saçlı öğrencilerin okula (okul dediği hem ilkokul hem ortaokul hem liseyi kapsayan binden çok gencin öğrenim mekanı) gelip, bizi etkilemeleri, ve herhalde müdürün telefonu üzerine, lisenin önüne gelen tepeden tırnağa silahlı CRS'leri ilk görüşüm. Çok korkmuştum ve kendi kendime bu polisler herhalde uzun saçlı gençleri öldürmeyecekler demiştim. Polisler o uzun saçlı çocukları öldürmediler ama gözaltına aldılar. Okul da hemen kapatıldı."

OLAYLARIN TARİHİ DİZİMİ

Mayıs 68, Fransa işçi hareketi, toplumsal mücadeleler ve elbette öğrenci hareketi tarihinde ve ortak hafızalarda kalıcı izler bıraktı. Bu konuda açık ve kesin bir fikir sahibi olabilimek için şimdi olayların tarihi dizimini irdelemenin zamanıdır:

Haziran 1967'den itibaren çiftçilerin ve işçilerin eylemlerinde gençlerin kararlılığı ve mücadeleciliği dikkat çekiyordu. Haziran ayında Redon'da, Ekim'de Quimper'de. Quimper'de grev ve sonrasındaki gösteri ve yürüyüşte güvenlik güçleriyle sıkı bir çatışma oldu örneğin...

21-25 Kasım 1967

Nanterre'de Sosyoloji Bölümü'nde başlayan boykot eylemi kısa sürede Edebiyat Fakültesi'ni sardı. Birkaç gündür solcu ve sağcı öğrenciler arasında çatışmalar, kavgalar yaşanıyordu.

53 yaşındaki Fakülte Dekanı Pierre Grappin, sorunlara çare bulmak için öğrencileri dinlemeyi tercih eden sorunlarını çözmeyi bilen bir öğretim üyesiydi. İkinci Savaş yıllarında Direniş Hareketi içinde yerini almıştı, bir ara FKP'de son yıllarda ise PSU'de üyeydi. Sıkı solcu bir militan denebilecek biriydi. Bu bağlamda 21 Kasım'da öğrenci temsilcilerinden oluşan bir heyetle görüştü:

Öğrenciler, ders yılının çok kötü koşullarda başladığından dert yanıyorlardı. Öğrenci sayısı yeni kayıtlarla artmış, derslikler yetersiz gelmeye başlamıştı. Öğrenciler, Christian Fouchet'nin Millli Eğitim Bakanı iken 22 Haziran 1966 tarihli kararnameyle yürürlüğe soktuğu "Üniversite Reformu"nun yeni Bakan Alain Peyrefitte tarafından süratle uygulanmasından şikayet ediyorlardı.

Fouchet "Reformu", eski-yeni giriş ve sınıf geçme yöntemlerinin birbirleriyle çelişerek kaosa yol açıyor, kimi "sertifikaların" geçersiz sayılması nedeniyle sınıfta kalanların sayısı artıyordu. Dahası " travaux pratiques"lerin ("uygulamalı dersler") bazıları kaldırılıyor, kalanlar ise sınıfta kalanlara uygulanmıyordu. Hem sınıfta kalmak hem de uygulamalı derslerden mahrum olmak açık bir adaletsizlik olarak algılanıyordu. Öte yandan öğrenci sayısının çokluğundan bu derslerin "dolu" olmaları nedeniyle öğrenim yeterince verimli olamıyordu. Bu ve benzeri sorunlar yüzünden Sosyoloji Bölümü'nde okuyanlar kendilerinin hedeflendiği sonucunu çıkararak greve gitmişlerdi. O günlerde bütün mesele buydu...

Durumu değerlendiren Dekan 25 Kasım'da öğrenci temsilcilerinin, asistanlar da içinde tüm öğretim üyelerinin katıldığı bir genel kurul toplayıp bazı kararlar aldı:Uygulamalı dersler, sınıfta kalanlar dahil, herkese açık olacaktı. Değişik bölümlerin yönetimine ve kararların alınmasına öğrenci temsilcileri de katılacaklardı. Görevi kararların uygulanmasını denetlemek olan, fakültede öğrenci ve öğretim üyelerinin eşit sayıdaki temsilcilerinden oluşan bir Komisyon kurulacaktı. Böylece ilk kez bir fakültede "ortak yönetim" ("co-gestion") ilkesi benimseniyordu. Mayıs ayı boyunca öğrencilerin yüksek sesle telaffuz ettikleri isteklerden biri; tüm bölümlerde, tüm fakültelerde ve tüm üniversitelerde eşit eşite yönetimdi...

Böylece öğrenciler bazı isteklerini mücadele sonucu elde edebileceklerini gördüler. Bu son derece önemliydi... Karşılıklı konuşmalardan ve yetkililerle görüşmelerden çok öğrencilerin eylemi belirleyici olmuştu. Ama süreç içinde kimi isteklerin kabulü için başlatılan mücadelelerin daha uzun sürebileceğini de kendi deneyimleriyle anladılar.

Böylece yine ilk kez siyasi açıdan örgütlü Troçkist, Maocu, Komünist, Sosyalist ve Hıristiyan öğrencilerin yanı sıra

örgütlere üye olmayan öğrencilerin de görüşmelere, tartışmalara ve kararların alınmasına katılmalarını kabul ettikleri görüldü. Mayıs ayı boyunca sürekli bir biçim alacak bu ilki işçi eylemlerinde de saptıyoruz: Sendikalı işçiler ilk kez sendikalı olmayanların gösteri ve yürüyüşlere, grevlere ve işgallere katılmalarını kabul ederek bir ilke imza attılar.

Böylece Fransa'da, Sosyoloji'nin yükseköğrenimde okutulduğu öğrenildiği gibi, "sosyologların" eylemlerde ve mücadelede başı çekebilecekleri de gösterildi. Ve yine onların katkısıyla üniversitenin sorgulanmasından toplumun ve oradan da devletin sorgulanmasına geçildi.

Bakanlık ise tüzel düzenlemelerin olduğu gibi kaldığını ve değiştirilmeyeceğini belirterek, her fakültenin uygulamada "en iyisini yapmak üzere" başının çaresine bakacağını ilan etti. Yani Nanterre'de benimsenen ilkeler sadece o özeli ilgilendiriyordu, Milli Eğitim Bakanlığı bu kazanımı tüzel düzenlemeleri içine almıyordu.

Aralık 1967

Lyon ve Besançon'da Rhodiaceta işyerlerinde çok zorlu bir grev yaşandı. Çalışma Bakanı Jean-Marcel Jeanneney'in bizzat müdahalesiyle önce grevin gücü kırıldı, sonra da grevciler susturuldular.

O günlerde bu işyerlerinde çekilen bir belgesel 1967'de Fransa gibi "gelişmiş" veya "çok gelişmiş" bir ülkede işçilerin çalışma koşullarının ne kadar geri olduğunu ve bunun zorunlu sonucu olarak sınıf kavgasının kaçınılmazlığını gözler önüne seriyor.

13 Aralık 1967

Paris'te sekiz lisede boykot yapıldı. Öğrenciler "kışla-liselere", okullarında fikir özgürlüğünün yokluğuna ve liselere

kayıtlarda ön eleme yapılmasına karşı boykot düzenlediler. Eylemleri düzenleyenler aynı zamanda Vietnam Komite'lerinde militan olduklarından, boykotlarda Vietnam FLN'in (Ulusal Kurtuluş Cephesi) bayrakları lise girişlerine asıldı, duvarlarda Saygon'da kurşuna dizilen çocukların ve liselilerin fotoğrafları sergilendi...

31 Aralık 1967

General De Gaulle yeni yıl kutlaması için televizyonda yaptığı konuşmada "bilhassa gençlere" güvendiğini vurguladı.

8 Ocak 1968

Nanterre'de Üniversite Yurdu'nun duvarlarından birinde şu slogan görüldü: "Cité + règlement intérieur: Cloitre... ("Yurt+İç Yönetmelik: Manastır...") O gün Nanterre'de bir hareketlilik yaşanıyordu. Yanlış anlaşılmasın öğrenciler eylemde değildi... Gençlik ve Spor Bakanı François Missoffe, Nanterre'de yapımı yeni biten havuzu hizmete açıyordu. Tören için orada bulunan az sayıdaki öğrenciden biri, Daniel Cohn-Bendit, bakan nutkunu bitirdikten sonra ona yaklaşarak kibarca "Ateşiniz var mı?" diye sorduktan sonra bakanın uzattığı çakmakla sigarasını yaktı ve bakanla karşılıklı konuşmaya başladılar. Daniel bakana "Erkek öğrencilerin kız yurduna girişinin serbest bırakılmasını" arzuladıklarını söylüyordu. Öğrenci lideri için önemli olan "Öğrencileri gerçek sorunlardan saptırmayı amaçlayan spor yerine öğrencilerin cinsel dengelerinin sağlanmasıydı..." Bozulan, kızıp köpüren bakanın Daniel'e "Yüzünüze bakınca bu tür sorunlarınızın olduğu hemen anlaşılıyor" sözlerinden sonra öğrencilerden birinin "Bu bir faşist yanıttır!" şeklindeki tepkisi üzerine bakana karşı tezahürat yapıldı...

23 Yaşındaki Sosyoloji Bölümü ikinci sınıf öğrencisi böylece tarihe geçti. Bakan'a hakaretten "sınır dışı edilmesi" için

işlem başlatıldı. Ama Nanterre'de öğrenci olan bakanın kızının araya girmesiyle ve bakanın müdahalesiyle sınır dışı edilmesi önlendi. Bakan'ın kızı Françoise Missoffe Sosyoloji Bölümü'nde öğrenciydi ve Dany'inin "çok popüler" olduğunu biliyordu ve babasına "ona dokunulmaması gerektiğini" söylüyordu.

(Dany'inin "Onu o günlerde tanımıyordum" dediği Françoise Missoffe, evlendikten sonra De Panafieu soy ismini aldı... De Gaulle'cü partilerde ve özellikle Jacques Chirac ile siyasete girerek milletvekili seçildi, defalarca bakanlık yaptı... Paris'te 17. Arrondissement'da birkaç dönem belediye başkanlığını üstlendi... Son olarak da 2008'de Sarkozy'inin partisinden Paris Anakent Belediye Başkanlığına aday oldu ve kaybetti... Şu an Sarkozy'inin partisinden milletvekilidir...)

Dany'inin o gün ileri sürdüğü sorun elbette halledilmedi. Oysa çoğunluğu yirmili yaşlarındaki öğrenciler için o günlerde cinsel özgürlük son derece önemli bir meseleydi.

Direnişçi, De Gaulle taraftarı, Cezayir'de Mayıs 1958'de De Gaulle'ün yeniden iktidara getirilmesi için başlatılan "operasyonlarda" bir tür "denizaltı" görevi üstlenen, bir süredir De Gaulle'ün partisinden milletvekili Lucien Neuwirth sayesinde reşit kadınların serbestçe doğum kontrol (denetim) haplarını satın almaları 28 Aralık 1967'de yürürlüğe giren bir kanunla artık kabul edilmişti... L. Neuwirth'in yıllarca süren neredeyse tek başına kararlı mücadelesi sonucu, Cumhurbaşkanı'nı ikna edip desteğini kazandıktan sonra, büyük engellere rağmen parlamentodan geçirdiği ve yürürlüğe soktuğu kanunla ("Neuwirth Kanunu" olarak tarihe geçti) reşit kadınlar, yani 21 yaşını doldurmuş olanlar, doğum denetim haplarını eczanelerden artık serbestçe alabiliyorlardı. O yılların tutucu Fransız toplumunda, gerçek bir devrim niteliğindeki böylesi bir kanunun yürürlüğe girmesinin önemini bugünden

anlamak mümkün değildir. Mayıs 68'de L. Neuwirt kendi takımının saldırısına uğradı. Sağcı takım ve taraftarları onu "kara keçi" ilan ettiler. Onlara kalırsa Mayıs 68'in "tek sorumlusu Neuwirth"ti. O günlerde solun desteğiyle kanun tasarısını (Neuwirth'in kanun teklifi, De Gaulle'ün müdahalesi ve Pompidou'ya "tavsiyesi" üzerine hükümet tarafından benimsenmiş ve tasarısı olarak Meclis'e sunulmuştu) parlamentodan geçiren Neuwirth hemen sonra Sol'dan, özellikle bizzat François Mitterrand'dan, "çok büyük yakınlık" gördü. Ama adı geçen "takımını" değiştirmedi...(2008'de 84 yaşındaki Lucien Neuwirt, bu kez senatör olarak hala Sağ takımın "oyuncusudur..."

Bu bağlamda Ocak 1968'de yirmili yaşlarındaki öğrencilerin "herkes için cinsel özgürlük" istemeleri şaşırtıcı değildi.

1965'te Nanterre'deki bir fakülteye kaydını yaptırana kadar bütün öğrencilik yıllarını Almanya'da geçiren ve Almanya'da özyönetimli bir lisede "Öğrenciler Parlamentosu lideri" olarak ve en geniş özgürlükler içinde okumuş Alanya Federal Cumhuriyeti vatandaşı Daniel Cohn Bendit için bunun tersini düşünmek garipti. (Dany'inin ağabeyi o günlerde Saint-Nazaire'de bir ortaokulda öğretmendir ve Fransa Cumhuriyeti vatandaşıdır. Babalarını 1959'da annelerini 1962'de yitiren kardeşlerden her biri bir başka ülkede eğitimlerini ve yaşamlarını sürdürdüklerinden iki ayrı devletin vatandaşıydılar.) Nitekim, pek çok sorunda olduğu gibi cinsel özgürlük meselesinde başı çeken bu genç oldu.

Ama "iyi saatte olsunlar" için "öğrenciler bu tür şeylerle akıllarını bozmamalıydılar..." Siz misiniz bunları talep eden? Sonuçlarını da katlanacaksınız o zaman! Her şeye rağmen, cinsellik ve cinsel özgürlükte eşitlik ve bunlara bağlı sorunların tartışılması yılın başından itibaren yeni boyutlar kazanarak sürdü...

19 Ocak

De Gaulle'ün partisi, Union de la Defense de la Ve République (UD-V.: "Beşinci Cumhuriyeti Savunma/Koruma birliği") Genel Sekreterliği'ne Robert Poujade seçildi. 21 Ocakta ise bir istifa ve ara seçimde kaybedilen bir koltuk sonucunda UD-V.'in koltuk sayısı 244'ten 242'ye düşünce, Millet Meclisi'ndeki çoğunluğunu yitirdi...

15-30 Ocak

Paris'te birçok lisede, Paris'te ve taşradaki birçok fakültede eylemler birbirini izledi: Paris'te Condorcet Lisesi öğrencilerinden dört yüz kadarı arkadaşlarından birinin okuldan uzaklaştırılmasını kınamak için lise dışında gösteri ve yürüyüş düzenlediler ve müdahale eden polislerle şiddetli çatışmaya girdiler...

Liselerdeki eylemlerde CAL başı çekiyordu.

Aralık 1967'den beri JCR'in desteğiyle, Vietnam savaşına karşı gösterileri sırasında ve UNEF'in liselerdeki örgütlenmesine denge unsuru olarak oluşturulan CAL'lerin önemi gittikçe artıyordu...

Caen'da ve birkaç taşra kentinde Milli Eğitim Bakanı'nın ziyaretleri sırasında gösteri ve yürüyüşler, birkaç gün süren boykotlar düzenlendi, zaman zaman güvenlik güçleriyle ciddi çatışmalar yaşandı...

23 Ocak: KIZ ÖĞRENCİLER EYLEMDE

21 Mart 1967'den beri değişik üniversite yurdunda erkek öğrencilerin kız öğrencilerin yurtlarını işgal eylemlerine bu defa kız öğrenciler bir eylemle karşılık verdiler: Fransa'nın Batı'sındaki Nantes'da kız öğrenciler, Launay Violette Öğrenci Yurdu'nda erkeklere ayrılmış bölümleri işgal ettiler. Kız öğrencilerin bu eylemi kentteki UNEF yanında CGT, CFDT,

CGT-FO gibi işçi sendikaları konfederasyonlarının yerel şube yöneticileri arasında sempatiye yol açtı... Bu sempati, bölgeye özgü başka etkenlerin de katkısıyla eylemlerin ortak yürütülmesine katkıda bulundu. Nantes'da öğrencilerin işçilerle ortak eylemleri yıl boyunca sürdü...

CGT ve CFDT'nin çağrısıyla o gün demir-çelik işkolunda işçilerin isteklerinin kabulü için başlatılan eylemler, grevler ve gösteriler dizisi bütün ülkede 24 ve 25 Ocakta da sürdü...

ÇATIŞMA

Cuma, 26 Ocak

Caen'da SAVİEM'de 23 Ocak'ta greve başlayan işçilerin düzenledikleri gösteri ve yürüyüşte büyük çatışma çıktı. Bu eylemin en önemli yanı işçilerin ve öğrenci isteklerinin kesişmesine sahne olmasıdır.

On bir bin öğrencinin okuduğu Caen Üniversitesi'nin hemen yakınındaki Renault'nun büyük kamyon ve sanayi araçları üreten fabrikasında yaklaşık beş bin işçi çalışıyordu.

İşçilerin çoğu çok gençti, fabrikada yaş ortalaması 28'di. İşçilerin çoğu (% 70'i) kalitesiz işçi (O.S. yani "ouvrier spécialisé." Specialise sizi yanıltmasın; bu tam anlamıyla el emeğine dayanan iş yapan işçi, demek) sayılıyor, ücretleri saate göre ödeniyor ve ayda 600 veya 650 Frank kazanıyorlardı. Bu tam anlamıyla yoksulluk sınırıydı. Haziran 1967'de yapılan toplu iş sözleşmesi gereğince, ücretlerin de aynı düşüşü izlemesi koşuluyla, haftalık çalışma süresi, 47.30 saatten 45 saate indirildi. İşyerinde CFDT örgütlüydü ve üye sayısı gittikçe artıyordu.

23 Ocakta SAVİEM'de başlayan ve bütün işletmeye yayılan grev komşu iki fabrikada da yankılandı: Daha çok kadınların çalıştırıldığı Jaeger ve Sonormel fabrikalarında iş durduruldu. Kadın işçiler de greve gittiler.

24 Ocakta, kent merkezine doğru yürüyüşe başlayan onları önlemek isteyen jandarmalar ve polisler arasında bir ilk yaşandı, ciddi ve çok şiddetli çatışma oldu.

26 Ocakta on bin kişinin katılımıyla bir miting yapıldı. Grevcilerin yanında Caen Üniversitesi'nden gelen öğrenciler ve öğretim üyeleri de vardı. Mitinge katılanların çoğu çok gençti.

Genç işçilerin başı çektiği harekete son anda katılan ve artık aşılmış konumdaki CFDT, CGT, FO yanında UNEF ve FEN de miting için çağrı yaptılar. Ama FEN temsilcisi "onurlu ve sakin bir yürüyüş yapılmalı!" deyince yuhalandı. Genç işçilerin ve öğrencilerin niyeti belliydi: Jandarmalara ve polislere önceki günün faturasını ödetmek... Kent merkezine girildikten sonra ilk çatışmalar başladı. Bankalar, ticaret odaları, patron sendikalarının binaları, bazı mağazalar taş ve cıvata yağmuruna tutuldu. Valilik binası önünde güvenlik güçlerinin üzerine kaldırım taşları, beton ve mermer bloklar, Molotof kokteylleri, irili ufaklı cıvatalar yağdırıldı... Çatışmalar

saatlerce sürdü. Polisler ise göz yaşartıcı bombalarını "konuşturdular..." İki taraftan da çok sayıda yaralanan oldu... Zarar-ziyan çok yüksekti. Genç işçilerin "ille kavga" arzusuna ne işçi sendikalarının güvenlik kolları engel olabildi ne de güvenlik güçleri. Onların bu kararlılıkları, saldırganlıkları herkesi şaşırttı. Bu şiddet, büyük olasılıkla genç işçilerin sömürü oranıyla koşuttu... Taş ve cıvata yağmuruna tutulan binaların tümü işçiler açısından "sömürünün kaleleri" olarak değerlendirildiğinden eylemlerdeki şiddet dikkat çekiciydi ama hiç de şaşırtıcı değildi.

Grevcilere, genç işçilere destek için gelen genç işçilerin ve öğrencilerin tümü Caen'dan ve Caen Üniversitesi'nden değildi. Aralarında Nantes, Saint-Nazaire ve Paris üniversitelerinden ve işletmelerinden gelenler de vardı. Bilhassa Nanterre'den JCR'in ve UJCML'in çok iyi örgütlenmiş birçok "komando" grubu oradaydı. Bunların birçoğu mayıs ayında Caen'daki deneyimlerinden çıkardıkları derslerden yararlanacaklardı. O gün Caen'de olanlar ve aynı gün aşağıda aktardığım gibi Fougeres'de yaşananlar Mayıs 68'in orta büyüklükteki iki kentteki iki yerel örneğiydi.

Evet aynı gün dokuma, deri ve ayakkabı işkollarının merkezlerinden Fougeres'de işsizliğe karşı çok güçlü bir gösteri ve yürüyüş düzenlendi. En başta, son yıllarda kapatılan veya kapanan on işletmenin isimlerinin yazılı olduğu on tabut taşınıyordu. Çok sayıda ve son derece kararlı genç işçiler belediye binasında kırılabilecek ne varsa kırıyorlardı. Trafik levhalarını söküp, kırıp atıyorlardı. Kaymakamlık binasına varınca, demir parmaklıkları tırmanarak aştılar ve bayrak direğindeki Fransa bayrağını indirip, önce paramparça ettiler sonra da ayaklarının altında ezdiler. Sonra da müdahale eden güvenlik güçleriyle sıkı bir çatışma yaşandı... Son derece Katolik, genel olarak De Gaulle'e oy veren, patronların birer

hayırsever olarak görüldüğü, toprak ağalarına hala "ağam" denildiği bu bölgede genç işçilerin ve proleterleşmekte olan köylülerin seçilmişlere, kaymakama ve jandarmalara kısacası otoriteye ve bayrağa karşı alışık olunmayan tepkileri egemenleri şaşırttı ve korkuttu. Ve "sorumlular" anında bulundu: "Rennes'den işçilere destek için gelen öğrenciler ve göstericilerin arasına ® sızmış serseriler!..."

Öğleye doğru Nanterre'de otuz kadar öğrenci kampusde artık gelenekselleşmiş gösteri ve yürüyüşlerinden birini yapıyorlardı. İdareden sorumlu memurlardan birkaçı, gösteri yapan öğrencilerin sayılarının azlığından yararlanarak, pankart taşıyan bazı öğrencilere müdahale edince kavga çıktı. Derste olan dekan Grappin'e haber salındı.

Dekan işe karışınca, öğrenciler bu defa onu yuhaladılar, Direniş Hareketi'nde Nazilere karşı mücadele etmiş bir zamanların direnişçisine "Grappin Nazi!" diye laf attılar.

Öğrenciler 1789 Devrimi'nin halkçı türkülerini o güne tercüme ederek Edgar Morin, Henri Lefebvre, Alain Touraine ve diğerlerine küfürleri sıralıyorlardı. O günlerde öğrencilere itiraz eden, başka bir şey öneren herkes ya "faşist" ya "Nazi" damgası yiyordu. Öğrencilerden nasibini alan Edgar Morin bu konuda epey şey yazdı ve anlattı.

Dekan öğrencilerine "ortak yönetim" önermesine, gerekli önlemleri almasına, öğrencilerine kapısını hep açık tutmasına rağmen bunca küfür ve bunca "pislikten" sonra, idareden sorumlu memurlarının da ısrarları üzerine polise çağrı yapmak zorunda kaldı. Bunun üzerine derslerin bittiği saatte kampusa giren polis, sabahki gösteriden habersiz öğrencilerin de içinde bulunduğu önüne gelen bin kişilik kitleye saldırıp herkesi copladı... Ama saldırı tersine tepti; bin kişilik öğrenci, bir anda "analarının kuzuları" olmaktan çıkıp kurt" kesilip polislere bir saldırdılar ki onları gören herkes şaşırdı... O sabah

otuz kişiyle başlayan gösteri, öğleden sonra yerini bin kişilik kararlı ve kavgacı bir kitleye bıraktı. O günden sonra Nanterre'deki dekan ve güvenlik güçleri kuzuların kurtlaşmasına yol açtıklarını belki de hiç hafızalarından çıkaramadılar. Kurtlar polisleri kampusun dışına öyle attılar ki polisler bunun açısını çıkarmak için fırsat kolladılar...

Dekana gelince "Demek ki temiz ve duvarları bembeyaz fakülte istiyorsun! O halde al sana!" dercesine tüm duvarlar, merdivenler ve pencereler yani tüm Nanterre duvar yazılarıyla donatıldı...

5 Şubat

Grenoble'de demiryolu işçileri, Paris'te banka emekçileri, Air İnter'de hava ulaşımı emekçileri greve gittiler. Taşra kentlerinin birçoğunda işsizliğe karşı gösteriler düzenlendi.

7 Şubat

Quartier Latin'de, Mutualite'de Occident'ın kurduğu "Güney Vietnam'la Dayanışma Birleşik Cephesi"nin ABD yanlısı hükümeti desteklemek için düzenlediği mitinge, JCR, CLER ve UJCML militanlarından oluşan Vietkong (Vietnamlı Komünistler) sempatizanlarının yönetimindeki CVB (Vietnam Komitesi Baz) müdahale etmek isteyince iki grup arasında büyük kavga çıktı, kavga salonunun çevresinden sokaklara taştı...

Şubat ayı içinde, özellikle 13 ve 21 Şubat'ta başta Paris tüm Fransa'da Vietnam savaşçılarını desteklemek, ABD saldırılarını kınamak için büyük gösteriler düzenlendi. Özellikle üniversite öğrencilerinin katıldığı gösteriler Paris'i bir başta öbürüne geçtiler...

13 Şubat'ta siyasi partilerin ve sendikaların düzenlediği Republique'ten Bastille'e uzanan gösteri ve yürüyüş sakin geçti.

21 Şubat'ta "Vietnam İçin Bir Gün" kapsamında, Paris'te Quartier Latin'de büyük bir toplantı, gösteri ve yürüyüş yapıldı. Güney Vietnam Büyükelçiliği önündeki gösteri çok görkemliydi. Taşradaki birçok kentteki gösteri ve yürüyüşlere çok sayıda kadın ve erkek katıldı...

9 Şubat: HENRİ LANGLOİS

Kültür İşleri Bakanı Andre Malraux siyasi hatalarından birini daha yaptı: Fransa'da Sinematek denince ilk akla gelen, Sinematek'in kurucusu, ruhu ve her şeyi, sinemaya hayatını adamış, İkinci Savaş yıllarında Fransız filmlerini Nazilerin saldırılarından kurtarmak için akla hayale gelebilecek (ve gelemeyecek) her yola başvurmuş, 1914 İzmir doğumlu Henri Langlois'nın Sinematek Başkanlığı'nı yenilemedi... Buna "pes!" denirdi doğrusu! Pes! Hal böyle olunca, Fransız sinemasının ustaları, en iyi senaryocuları, en başarılı oyuncuları, kadın ve erkek sanatçılar isyan etti... Şubat ayında ve sonrasında Henri Langlois'ya karşı yapılan bu haksızlık öğrencilerin de katıldığı değişik türde eylemlerle protesto edilerek bir an önce görevine geri dönmesi istendi... Gance, Truffaut, Resnais, Franju, Godard (Kambersiz düğün olmaz), Marker, Astruc, Chabrol, Bresson, Renoir başta, kırk sinema ustası anında "Henri Langlois ile Dayanışma Komitesi" kurdular. Ve Langlois yeniden görevinin başına dönene kadar filmlerinin gösterimini yasakladılar.

Langlois'ının görevine dönmesi için Paris'te ve taşra kentlerinde gösteriler, yürüyüşler, toplantılar, basın toplantıları ve benzeri eylemler yapıldı...

18 Mart 1968'de Paris'te, Sinematek merkezinin önünde (O günlerde rue de Courcellles'deydi) Nanterre'den gelen öğrencilerle ve liselilerle sinema dünyasının duyarlı sanatçıları birlikte gösteri yaptılar.

22 Martta Grenoble'da gösteri düzenlendi...

O yıllarda Grenoble'dan PSU milletvekili, Sol'da ve bilhassa Sosyalistler arasında kredisi çok yüksek olan eski bakan ve başbakanlardan Pierre Mendes-France, Malraux'dan bizzat hesap sorarak Langlois'ının görevine dönmesini istedi...

Langlois, iki ay sonra 22 Nisan'da görevine iade edildi. 23 Nisan'da ise, görevine geri dönmesi vesilesiyle Sinematek'te dostlarını kabul ederek "zaferini" kutladı... Görevine dönmesi için iki ay içinde yapılan aralıksız eylemlerin, kültürel hayata, akla bile gelmeyen bu müdahalenin Mayıs 68'e giden olaylara katkısı oldu...

14 Şubat

"Saint-Valentin Günü" ("Sevgililer Günü") vesilesiyle UNEF (Fransa Öğrenciler Ulusal Birliği) ile FRUF

(Fransa Üniversite Yurdunda Kalanlar Federasyonu) üniversite yurtlarında uygulanan iç yönetmeliklerin lağvedilmesi için "Yurtlarda Kalanların Grevi" adı altında ulusal kampanya başlattı ve tüm ülkede çok geniş olarak uygulandı.

Bu "grev" sırasında düzenlenen gösterilerde Nanterre, Nice, Montpellier ve Nantes'da çatışmalar oldu. Nantes'da öğrenciler rektörlüğü işgal ederek büroları kısmen tahrip ettiler...

23 Şubatta Milli Eğitim Bakanı Alain Peyrefitte, bir genelge yayınlayarak, öğrencilerin isteklerine karşı çıktı ve eski kuralı yineledi: "Sadece reşit (21 yaşını doldurmuş olan) erkek öğrenciler kız arkadaşlarını yurt odalarında ziyaret edebilecekler..." Ama dikkat! Sadece saat 23.00'e kadar!!! Bakan çok açık bir biçimde iki bağlamda birden ayrımcılık yapıyordu; önce erkeklerle kadınlar arasında... Sadece erkekler kız arkadaşlarını ziyaret edebilirlerdi! Sonra da reşit olanlar ve olmayanlar arasında; reşit olmayan bir erkek bu "haktan" yararlanamayacaktı...

Bakan'ın, reşit olmayan kadınların erkek arkadaşlarını odalarına kabul etmemesi gerektiğini söyleyerek, bunun "Bütün kızları sonu belirsiz yönlere götürmesi tehlikesi" olduğunu geçmiş zamanlarda bile komik kaçacak bir formülle açıklaması, bakan ile öğrencilerin aynı gezegende yaşamaklarının ispatıydı.

Bakan, "Yurtlarda kalanların yönetime katılmaları" gibi boş vaatler yapmayı da ihmal etmedi. Ama hemen arkasından şunu vurguladı: "Bu kararı vermeden önce iki kez düşünmeliyiz..." (Arif olan anlar... Abidin olan zaten anlar.)..

Oysa öğrenciler kendi kaderlerine ilişkin sorumluluk almak ve yaşamlarını bizzat düzenlemek istiyorlardı. İki açıdan da kadınların ve erkeklerin eşit ziyaret hakkına sahip olmaları ve yurtları yönetmekte söz haklarının son derece doğal isteklerdi. Yine de önemli iki sonuç çıkarmak mümkündü:

Bir: Mücadele edilince kimi haklar elde edilebiliyordu...

İki: Ancak bakan, hiçbir önemli sorunu çözemeyen tarzda, "yarım elma, gönül alma" türünden "hak" tanıyordu.Bakanın bu tavrını ve yanıtını protesto için birçok kentte gösteriler düzenlendi...

2 Mart'ta Besançon ve Rennes'de iç yönetmeliklerin kaldırılması için gösteri ve yürüyüş yapıldı... Mart ayı boyunca başta Paris olmak üzere Fransa'nın birçok kentinde Vietnam savaşına karşı ve ABD emperyalizmini kınamak için gösteriler de düzenlendi. Aynı günlerde ve özellikle 9 Martta, Japonya İmparatorluğu'nda öğrenci gösterilerine polisin müdahalesi üzerine çıkan ciddi çatışmalar Fransa'da yansımalarını buldu. Japonya'da Öğrenciler Ulusal Sendikası ("Zengakuren") ile başlarında zırhlı miğferleri, ellerinde bir tür mızraklarıyla çok sayıdaki cesur ve sahici militanları görenleri etkiliyordu...

13 Martta Paris'in güney banliyösü Antony'de Üniversite

Lokantası'nda grev, 15 ve 16 Martta Rennes ve Saint-Etienne'de gösteriler ve yürüyüşler yapıldı... Mart ve nisan ayları boyunca seks, cinsel özgürlük, cinsel özgürlükte eşitlik ve benzeri sorunlar birçok konferansın, açık oturumun ana konusu olarak tartışıldı. Öğrenci derneklerinin bütün genel kurullarında da ayrı bir program içinde bu konular tartışıldı. Kadın-erkek, reşit olan-olmayan, öğrencilerin ve herkesin cinsel özgürlükte eşit haklarının olması gerektiği kararlı bir biçimde vurgulandı. Cinsel özgürlüğün sınırlandırılmasının nedeni olarak rejimin baskıcı yüzü teşhir edildi. William Reich'in yapıtlarının yeni baskıları yapıldı. "Cinsel tavır ve davranışların siyasi anlamı" irdelenerek ortaya çıkarılmaya çalışıldı... Gençler, "akıllarını bunlarla bozmuşlardı" diyecek kadar yoğun... 15 Martta Le Monde'un o yıllarda en çok okunan en tanınmış köşe yazarlarından Pierre Viansson-Ponte'nin makalesinin başlığı "La France s'ennuie." ("Fransa'nın canı sıkılıyor") olması rastlantı değildi. (Pierre Viansson-Ponte'nin Histoire de la République Gaullienne, Mai 1958- Avril 1969 isimli kitabına bakılabilir: Robert Laffont Yayınları, Paris, 1971, s, 544-545.) Yazar Fransa'da herkesin canının sıkıldığını vurguluyor, "İspanya, İtalya, Belçika, Cezayir, Japonya, Almanya, hatta Polonya'da bile gençler gösteriler düzenliyorlar, eylemler yapıyorlar, mücadele ediyorlar" diye yazdıktan sonra Fransa'daki "gençlerin ve öğrencilerin canının sıkıldığını" belirtiyordu.

1971'de ise yukarıda adını andığım kitabında bu makalesine kısmen yer verdikten sonra "epey tezahüratla karşılaştığını, epey alaya alındığını" belirterek öngörüsüzlüğünü yazıyor. Ve Lamartine'in 10 Ocak 1839'da "Fransa canı sıkılan bir millettir" cümlesini ve Pascal'ı filan yardımına çağırıyordu. Ama 15 Mart 1968'de gözü önünde olup bitenleri görememesinin faturasını ödemeye yanaşmıyordu...

ÇATIŞMADA ÖĞRENCİLER

Bu "can sıkıntısı" fazla sürmeyecek...

Ünlü gazetecinin saptaması aslında o an için yerinde bile sayılabilir... Evet o günlerde Fransa'da insanların canı fena halde sıkılıyordu...

ULUSLARARASI BOYUT

17 ve 18 Şubat

Mayıs 68'e ilişkin yazanların kimi, hele "kötü niyetli olanlar", hele her yerde "komplo teorisi" arayan sağcı ve/veya aşırı sağcı gazeteciler ve yazarlar, öğrenci hareketinin arkasında "bilinmeyen eller", "görünmeyen teoriciler", "esrarengiz buluşmalar", "Küba'ya yapılan güya turistik geziler", ® Hamburg, Berlin, Brüksel, Roma'da yapılan gizli toplantılar" vb. gerekçeler yarattılar. Dany'ye "Kızıl Dany" ismi bu nedenle layık görüldü. Oysa defalarca yazdığım gibi, Dany komünist değil, sözcüğün asli ve asil anlamıyla anarşistti. Nanterre'e "Nanterre-

Küba" etiketi yapıştırıldı; mademki öğrenciler işgal ettikleri amfilerden birine "Che Guevera" adını takmışlardı... Daha ne olsundu?! Vs. vs..

Gençlerin şubat ortasında Berlin'e yaptıkları seyahat olduğundan daha büyük gösterildi. Sanki orada buluşan çoğu öğrenci olan gençler "dünyada devrim teorisini" kararlaştırarak uygulamak için bütün dünyaya yayıldılar... Evet, 17 ve 18 Şubat'ta Batı Berlin'de " Vietnam Devrimiyle Dayanışma İçin Uluslararası Toplantı/Kongre" adı altında önemli ve geniş kapsamlı bir toplantı düzenlendi. Ev sahipliğini SDS (Sozialistischer Deutscher Studentenbund: Sosyalist Alman Öğrenciler Konfederasyonu) ve lideri Rudi Dutschke yaptı. Fransa'dan o toplantıya Alain Krivine yönetiminde çoğu JCR militanı veya sempatizanları ile UJCML ile PCMLF'in Marksist-Leninist militanları ve sempatizanları katıldılar. FKP'li birkaç militanı da eklersek, tümü üç yüz kadar genç... (Grimaud, kitabında, konuya kısaca değiniyor. s. 107-108.)

Toplantıya Batı Avrupa'dan, Asya, Afrika ve Amerika'dan on beş devleti temsil eden öğrenciler ve gençler katıldılar. Bunların çoğu Batı Avrupa'daki değişik ülkelerde okuyan "yabancı öğrencilerdi..." (Viansson-Ponté kitabında konuya ayrıntılı bir biçimde yer veriyor.)

Toplantı son derece görkemliydi:

Her şeyden önce çok kalabalık bir kitle vardı. Sonra Berlin'in anlı şanlı Teknik Üniversitesi salonlarında cumartesi saat 11'de başlayıp pazar saat 14'e kadar süren ve hiç durmayan mitingler, açık oturumlar, tartışmalar, birçok sorunu açıklamak ve çareler önermek için son derece yararlı dersler içeriyordu... Çok ciddi tartışmalar oluyor, kimi zaman kavgalara dönüşüyordu. Rudi, uzlaşmacı ve yatıştırıcı konuşmalarıyla yönetici rolünün hakkını veriyordu... Sık sık "Yaşasın dünya devrimi!" sloganı atılıyordu...

Ve pazar günü saat 14'te başlayan, 20 veya 30 bin kişinin katıldığı, kenti bir başından diğerine geçen büyük bir gösteri ve yürüyüş...: Mao, Ho Chi Minh, Che Guevera'nın dev posterleri... Onların yanı sıra Karl Liebknecht, Lenin... Vietnam FLN bayrakları ve yüzlerce kızıl bayrak... Ve binlerce kişinin haykırdığı, "Vietnam halkı kazanacak!", "İki, üç Vietnam", ("Zwei, Drei Vietnam!", "Katil Johnson!", ("Johnson, murder!") sloganları...

Enternasyonal'in bütün dillerde söylenmesi, her dilde her devrimcinin kendi türkülerini de seslendirmesi... Almanlar, Fransızlar, Danimarkalılar, İtalyanlar, İspanyollar, Kürtler, Belçikalılar, Siyah ve Beyaz Amerikalılar, Kanadalılar, Arjantinliler, Türkler, İngilizler, İrlandalılar, İsveçliler, Katanlar, Basklar, Uruguaylılar, Venezuellalılar, Bolivyalılar hep birlikte yürüdüler... Ernest Mandel, Alain Krivine, Rudi Dutschke'nin ve diğer liderlerin arkasında... Aynı sloganlarla coştular aynı sloganları attılar.

Japonya'dan getirilen ve Mayıs 68 boyunca ve daha sonraki tüm Troçkist mitinglerde, gösteri ve yürüyüşlerde yinelenecek olan yeni ve yaratıcı bir pratik uygulandı o gün: On binler, "Ho! Ho! Ho Chi Minh! Che! Che! Che Guevera!" sloganını atarak ve zıplayarak, kol kola yürüdüler... O an gençlere sorulsaydı, o kalabalık, yüz binlerce hatta milyonlarcaydı... Dünyalı gençler, insana dar gelen bu çürümüş düzene isyan ediyorlardı.

Artık tamamdı, gençler devrimi başlatmış, gençler öncü kümeyi oluşturmuş, eylemleriyle yol gösteriyorlardı sanki devrim mutlaka zafere ulaşacak gibiydi bu defa...

Demek ki iktidarı sorgulayan, iktidarı ve bu insanlık dışı düzeni tepetaklak etmek isteyen Fransızlar yalnız değildiler. Demek ki devrime çeyrek vardı yoldaşlar... Demek ki kardeşçe yaşanabilecek, adil ve eşit ve özgürlüklere yasak

konulamayacak aydınlık ve zengin bir geleceği birlikte yaratmak olasıydı dostlarım... Bilinçlenmede yeni bir düzeye geçiliyordu: Gençliğin devrimi yola çıkıyordu...

Uyan artık uykudan uyan!

İleri o zaman ileri!

Bu coşku ve sevinç içinde Fransa'ya dönen, her biri Paris senin, Nanterre benim, Strasbourg, Metz, Lyon, Besançon onların diyerek kentlerine, üniversite yurtlarına, dersliklerine ve amfilerine giren o üç yüz katılımcı, o üç yüz "tanık" artık birer "rehber", birer "liderdi..." Çünkü onlar "Bunun mümkün olabileceğini" bizzat görmüşlerdi...

Dahası, "İki, üç... daha fazla Vietnam!" sloganını ® İki, üç... daha fazla Berlin!" biçiminde telaffuz ederek Fransa kentlerine yan gözle bakıyorlardı. Ama ne var ki, onların bu bakışlarını ve nerelere neden baktıklarını yetkililer henüz göremiyorlardı. Gözleri tarihen ve siyaseten kördü çünkü...

Berlin'de yürüyen üç yüz Fransız genç Mayıs 68'deki, öncesindeki ve sonrasındaki eylemlerin, toplantıların, gösteri ve yürüyüşlerin en önlerinde yer aldılar. Her biri evet birer rehberdi artık...

Ancak hemen eklemek gerek: Bu büyük ve coşkulu gösteri ve yürüyüşten üç gün sonra, 21 Şubatta, Berlin Land'ı (Federe Devleti) Meclisi ve Berlin Belediye Başkanı'nın çağrısı üzerine işçi sendikaları ve siyasi partilerin tümünün katıldığı 100 bin kişilik dev bir resmi karşı gösteri, yürüyüş düzenlendi. Bu gösteride öğrencilere ve liderlerine tehditler savruldu. Örneğin "Rudi Dutschke Bir Numaralı Halk Düşmanı!" sloganı çok sık duyuldu o gün...

22 Şubat

İşçi sendikaları ve konfederasyonlar ile patronlar arasında imzalanan sözleşmeyle "geçici işsizlik" için belli bir ödeme

yapılması kabul edildi...

26 Şubat

Greve giden öğretim üyeleri Quartier Latin'de bir gösteri ve yürüyüş düzenlediler. CAL birçok lisede toplantılar ve gösteriler düzenledi ve "Vietnam'da Barış"a ilişkin konular tartışıldı...

2 Mart

CGT'nin çağrısı üzerine PTT'de bir günlük grev düzenlendi...

11 ve 16 Mart

Fransa'nın işsizlikten en çok darbe yiyen Kuzey ve Doğu'sunda iş güvenliğinin korunması ve işsizliğe çare bulunması amacıyla büyük gösteriler ve yürüyüşler yapıldı...

15-17 Mart

"Üniversite Reformu" üzerine Amiens'de "önemli ve büyük bir kolokyum" düzenlendi. 1966'da Caen'da yapılan kolokyumun bir anlamda devamı niteliğindeki bu etkinlikte öğretim üyeleri, Eğitim Bakanlığı yetkilileri ve "uzmanlar" sakin sakin tartıştılar. Alain Geismar konuşma sırası kendisine gelince, "Öğrenciler artık tahammül edemiyorlar, yakında sokaklara inecekler, başkaldırı saati geldi dayandı" türünden bir cümle kurunca kimse onu ciddiye almadı.

Dinleyicilerin, bakanlık yetkililerinin, hatta aldığı bilgiler sonucu bir parça tedirgin bakanın tavrını "Tamam, kimi sorunlar var ama bu bir tür baş ağrısı gibi bir şey... Bir aspirinle geçer!" biçiminde özetlemek mümkün...

16 - 17 Mart Gecesi: PARİS'TE BOMBALAR

16 Mart'ı 17 Mart'a bağlayan gece, ABD'nin Paris'teki kurumlarından Chase Bank (rue de Cambon), Bank of America (place de Vendôme), TWA (rue Scribe) ve benzerlerinin önünde patlatılan bombalar Berlin sonrasında radikalleşme eğilimi gösteren öğrencilerin eylemleri olabilir mi? Yoksa başka odakların işi miydi?

PARİS'TE BÖYLE OLUR BARİKAT

"Vietnam'da Barış!" sloganı o günlerde her yerde duyuluyordu. De Gaulle ise, ABD-Vietnam "Barış Görüşmelerinin" Paris'te yapılmasını istiyordu. Böylece Fransa'nın uluslararası gücüne ivme kazandırmak ve Paris'i tanıtmak için çabalıyordu. Bombaların tasarısını suya düşürmesinden korkan De Gaulle, İçişleri Bakanı'na şunu buyurdu: "Derhal, bu aptalca saldırılara son verilmeli!" Bunun üzerine bakanın talimatıyla, ABD ile ilişkili ticari, diplomatik, eğitsel kurumlarda ve önlerinde polisler nöbet tutmaya başladı, nöbetçilerin sayıları arttırıldı, sıkı ve yakın denetim başladı...

Ve polis ilk eylemini birkaç gün sonra gerçekleştirdi...

20 Mart Çarşamba

ABD'nin Vietnam'da sürdürdüğü kanlı ve zalim savaşı kınamak için CVN ve JCR militanlarından üç yüz kadarı Paris'in merkezi mahallelerinden Opera'da, Scribe Sokağı ile Auber Sokağı'nın köşesinde bir gösteri düzenleyerek American Express'in vitrinini taş ve cıvata yağmuruna tuttular. Göstericiler ABD bayrağını yakarak geldikleri gibi, hızla dağıldılar. Polis eyleme katılanlardan birinin kimliğini tespit edip gözaltına aldı: Xavier Langlade, Nanterre'de öğrencidir, JCR ve CVN militanıdır...

21 Mart Perşembe

Polis, çarşambayı perşembeye bağlayan gece ve 21 Mart perşembe günü değişik adreslere baskınlar düzenleyerek beş öğrenciyi daha gözaltına aldı. Onlar da JCR ve CVN üyesi olduklarını belirttiler... (Grimaud: a. g. k., s. 73-74.)

Bunlardan biri, CNV sekreteri ve daha önce Paris L'İnstitut Catholique Öğrencileri Derneği başkanlığı yapmış Hıristiyan militan Nicolas Boulte'dür...

Arkadaşlarından altısının gözaltına alınması üzerine Nanterre'deki devrimci öğrenciler onların bir an önce özgürlüklerine kavuşmaları için hemen harekete geçtiler: Nanterre'de Edebiyat Fakültesi'nde toplanan ve "sit-in " (oturma eylemi) düzenleyen öğrenciler, Daniel Cohn-Bendit başta, gözaltına alınan arkadaşlarının, yoldaşlarının işkence gördüklerini, dramatik şeyler olabileceğini, intihar süsü verilmiş cinayetler işlenebileceğini ileri sürerek büyük bir heyecanla derslikleri ve yurt binalarını dolaşıyor, konuşmalar yaparak ısrarla serbest bırakılmalarını istiyorlar ve fakültede düzenledikleri toplantılarla öğrencileri duyarlı olmaya çağırıyorlar...

Aynı gün Başbakan Pompidou, Union des Jeunes pour le Progrés (UJP: "Terakki için Gençler Birliği". Burada özel olarak "ilerleme" yerine "terakki" sözcüğünü kullanıyorum.) isimli De Gaulle'cü gençler hareketinin kadroları önünde yaptığı konuşmada, "Gerçek gençlik hareketi tartışmaların yapıldığı yerdir. Gençler her şeyi sorgulamalılar" diyordu. Başbakan şanslıydı çünkü Nanterre'dekiler orada değildi!

22 Mart Cuma, "22 MART HAREKETİ" DOĞUYOR

Cuma sabahı Cezayir Savaşı sırasında, "Fransız Cezayir" için ve Fransa Cumhuriyeti'ne karşı değişik eylemlere katıldıkları için mahkum olan 38 kişinin affedildiği haberiyle başladı.

20 Mart'taki eylemde ve 21 Mart'ta gözaltına alınan öğrenciler serbest bırakılmayınca, Dany liderliğinde Nanterre'de toplanarak bir amfide sürekli alarmda bekleyen öğrenciler, uzun tartışmalardan sonra, arkadaşlarının özgürlüklerine kavuşmaları için "ses getirecek" bir eylem yapmaya karar verdiler: İşgal...

Gece idari binanın tümü işgal edildi. Tartışmalar bu binada 8. kattaki konferans salonunda yapılıyordu. İşin çarpıcı tarafı şuydu: Bu salonda saat 17.00 ile 20.00 arasında, birkaç hafta önce dekanın ve öğrencilerin ortak kararıyla kurulan öğretim üyeleriyle öğrencilerin eşit sayıda temsil edildiği komisyon, ikinci toplantısını yapmış, kimi sorunların çözümü için öneriler hazırlamıştı... Ama "situationniste", Troçkist, Anarşist, Marksist-Leninist, örgütsüz ve örgütlü bütün devrimci öğrenciler artık sorunun üniversite boyutunu aşarak siyasi bir boyut kazandığını ileri sürerek bu bağlamda çözüm arıyorlardı. Sayılarının 150 olduğu sanılan öğrencilerin tartışmaları sürüyordu...

Gecenin bir saatinde, sağ yumruklarını kaldırarak, ayakta, heyecanla ve coşkuyla kabul ettikleri "142'lerin Manifestosu"

olarak adlandırdıkları bir bildiri üzerinde anlaştılar. Bunun anlamı o gece orada 142 kişinin olduğuydu. Ancak herkes manifestoyu kabul etmedi; iki kişi karşı çıktı. Üç kişi ise oylamaya katılmadı.

142 sayısı çok ilginçtir çünkü o günlerdeki toplam üniversite öğrencileri ve/veya Nanterre'deki öğrenci sayısıyla kıyaslanınca devede kulaktı. O tarihte, Fransa'daki toplam 17 üniversitede, 160 bini Paris ve bölgesinde olmak üzere 508 bin öğrenci vardı. Nanterre'deki edebiyat fakültesinde 1.100, hukuk fakültesinde ise 3-4 bin öğrenci kayıtlıydı. Nanterre'deki Üniversite Yurdu'nda ise çoğu taşralı ve yabancı olmak üzere 1.200 öğrenci kalıyordu.

1968'de UNEF'in toplam üye sayısının 30 veya 50 bin olduğu tahmin ediliyor. Nanterre'deki UNEF seçimlerini kazanan LEA (Liaison des Etudiants Anarchistes "Anarşist Öğrenciler Ağı/Bağı/Bağlantısı") eylemlerde öncülük görevini üstleniyordu. UNEF adı altında, ders programlarının, eğitim ve yüksek öğretim yöntemlerinin değiştirilmesi gibi isteklerle daha çok sayıda öğrenciyi bir araya getirebiliyordu. Nanterre Üniversitesi'nde, yakın çevredeki yani Paris'in kuzeybatısındaki zengin çocuklarının yanı sıra, orta sınıfa mensup ve emekçi ailelerin çocukları da okuyordu. Nanterre Belediyesi FKP yönetimindeydi. Manzara genel açılardan buydu.

O gece oylama anında çekilen bir fotoğraf önemli: Herkes ayakta ve yumruklar sıkılı. Bir kişi ise, ayakta değil, başkanlık makamında oturuyor: Daniel Cohn-Bendit... Atkısı boynunda... Fotoğrafta kadın öğrencilerin azlığı da hemen dikkati çekiyor.

O gün ve sonrasında yazılı, görsel ve işitsel medyada ismi en çok duyulacak, en çok fotoğrafı yayınlanacak kişi Daniel'dir. O yıllarda 23 yaşında olan bu genç, öğrenci eylemlerinin ve öğrenci hareketinin amaçlarını anlatmak için her türlü

medyayı en iyi biçimde kullanmakta ustaydı. Sosyoloji okuyan Daniel, medyanın kamuoyu oluşturulmasındaki rolünü anlamış ve harekete geçmişti. Onu o günlerde tanıyanlar,"Güçlü seyirlik şeyler sunmak anlayışı ve kışkırtıcı tavrıyla dikkatleri üzerine çekmesini biliyordu" diyorlar...

Daniel Cohn-Bendit varolan medya ile yetinilmemesi gerektiğini de biliyordu. Bu nedenle öğrenciler bizzat Bulletin du 22 Mars'ı (22 Mart Bülteni) yayınlamaya başladılar. Bültenin ilk sayısında desenleriyle birlikte bir Molotof kokteylinin nasıl yapıldığı anlatıldı.

Sözün burasında dikkatinizi bir noktaya çekmek isterim: Öğrencilerin "142'ler Manifestosu" ismini seçmeleri rastlantı değildi. Öğrenciler, bu bildiriyle, Eylül 1960'da Cezayir Savaşı'nın en zorlu günlerinde "Savaşa gitmeyi reddedenlerin hakkını desteklemek ve korumak için" bildiri yayınlayan 121 yazar, sanatçı ve akademisyeni unutmadıklarını tarihe not düşüyordu. Bu "tarihi gönderme" ile öğrenciler, Cezayir Savaşı sırasında Cezayir bağımsızlıkçılarını desteklemekle Vietnamlı Direnişçileri desteklemek arasında da koşutluk kurduklarını anlatıyorlardı.

Bildiride her şey vardı: Kapitalizmin, komünizmin ve üniversitenin eleştirisi... Emperyalizme karşı savaşın boyutları... Toplumun sorgulanarak devrime gidecek yolun bulunması....

Peki ama nasıl?

Bu konularda çözüm için, 29 Mart'ta bir gün boyunca sürecek bir dizi tartışma yapılmasına karar verilmiş ve tartışma konuları tek tek belirtilmişti: "1968'de kapitalizm ve işçi mücadeleleri", "Üniversite ve eleştirici üniversite", "Emperyalizme karşı mücadele", "Doğu ülkeleri ve bu ülkelerdeki işçi ve öğrenci mücadeleleri..."

Üniversitenin eleştirisi ve üniversiteye ilişkin sorunlar ile emperyalizme karşı mücadelenin bağlamları yıl boyunca

öğrenci bildirilerinin ana temalarını oluşturdu...Mayıs 68, geleneksel Üniversite'nin mezarını kazdı demek olası. Bu işte başı çeken Daniel oldu.

İşin başında öğrencilerin birkaç aydır düzenledikleri protesto eylemlerinin iki büyük konu etrafında toplandığı görülüyordu: Cinsel özgürlük ve cinsel özgürlükte kadın erkek arasında tam eşitlik ve Vietnam Direnişçileri'ni destekleyerek ABD emperyalizmine karşı mücadele etmek...

("Le Manfeste des 142"nün tam metnini Christine Faure, Mai 68 Jour et Nuit isimli eserinde yayınladı: Gallimard, Paris, 1998, s. 106-107.)

"142'lerin Manifestosu" ile 22 Mart Hareketi doğdu. Bazı yazarlar böylece "le pouvoir étudiant"ın ("öğrenci iktidarı"nın) doğduğunu ileri sürüyor. Hareketin amacı üniversitedeki bütün devrimci öğrencileri ortak eylemler içinde bir çatı altında toplamaktı.

Şu kesin Daniel Cohn-Bendit'in başında olduğu ve Mayıs 68'in en önemli önder kadrolarını çıkaracak "22 Mart Hareketi" böyle doğdu. Hareket "anarşist" olarak biliniyor. Daha önce belirttiğim gibi, UNEF temsilciliği birçok devrimci gruptan oluşuyordu. Bunların içinde anarşist ideolojiyi savunan Cohn-Bendit ve yakın arkadaşlarıydı. Ve 22 Mart Hareketi içindeki herkes onunla her konuda aynı fikirde değildi ve olmadı... Eylemlerin saptanmasında, nelerin, nerede ve nasıl yapılacağı konularında herkes düşüncesini söyledi, her şey tartışıldı ve kararlar ortak alınarak ortak uygulandı. Bu konularda Cohn-Bendit'in yaratıcılığını her zaman gösterdiğini kimse inkar etmemeli.

Olaylar Nanterre'den Sorbonne'a ve Paris'in merkezine kaydıktan sonra Alain Geismer ve Jacques Sauvageot da rollerinin hakkını verdiler...

22 Mart 1968 gecesi Nanterre'de öğrenciler toplantıday-

ken gözaltındaki altı öğrenci 48 saat sonra serbest bırakıldılar... Ama polis, neredeyse aralıksız bir biçimde ve çünkü olaylar kesintisiz olarak sürüyordu, gözaltına aldıklarını serbest bırakırken başkalarını gözaltına aldığı için "Arkadaşlarımıza özgürlük!", "Yoldaşlarımızı serbest bırakınız!" sloganları çok sık duyulacak ve hiç eskimeyecekti...

Öğrenciler, ABD'nin Vietnam'daki katliamları ve zulmü ile Paris Polisi'nin saldırıları ve Üniversite yönetiminin baskıları arasında eşit bir ilişki ve koşutluk kurarak her türlü zulme karşı mücadeleyi genelleştirdiler, tümleştirdiler. Bu, o günlerdeki sloganlarda çok açık bir biçimde görülüyor. Devrimci öğrenciler sözlerine ve sloganlarına uyarak Dekan ve Fakülte yönetimiyle ilişkilerini askıya aldılar. Dekan Grappin'i artık kimse ciddiye almıyordu. Gençlik arkadaşı ve o sırada Paris Emniyet Müdürü Grimaud hariç. Grimaud, kitabında, "Pierre Grapin ile düzenli ilişkimi sürdürdüm." diye yazıyor. Ve onun "baskı ve zorbalıktan çok uzak olduğunu, Nanterre'de çatışmaları önlemek için elinden gelen tüm gayreti gösterdiğini" vurguluyor. (s. 74.)

23 Mart Cumartesi

23 Mart'ta sabah saat ikiye doğru Nanterre'de idare binasındaki konferans salonunu terk eden öğrenciler bitkindiler ama "çok önemli bir şeye katıldıklarının" da ayrımındaydılar. Bu nedenle mutluydular. Yarınlardan umutluydular.

22 Mart Hareketi'nin toplantı mekanı önce Nanterre'di. Sonra kapatmalara koşut olarak Paris'te Sorbonne oldu.

L'Ulme Sokağı'ndaki Ecole Normale Supérieure ve bir ara Censier'de Sorbonne'a ait ek binalar da bu görevi yerine getirdiler.

22 Mart Hareketi, UNEF, SNE-Sup temsilcileri ve değişik devrimci örgütlerin temsilcileri bu mekanlarda toplanıp, uzun

tartışmalardan sonra ertesi gün ne(ler) yapılacağını kararlaştırıyordu.

SORBONNE'DAN BİR MANZARA

Öğrenciler, 29 Mart'taki büyük ve renkli olması umulan tartışmaları beklerken boş durmuyor "Manifesto"daki tartışma başlıkları için hazırlanıyorlardı.

Nanterre'de yazı olmayan duvarlara "bildiri"deki kimi ilkeler ve oldukça devrimci sloganlar yazılıyordu: "Öğretim üyeleri yaşlısınız/eskisiniz, kültürünüz de!" "Bırakın yaşayalım!", "Arzularınızı gerçek olarak alınız!"(?!), "Burjuva Üniversitesine hayır!", "Kahrolsun polis baskısı!", "Vietnam halkı kazanacak!"

Hafta sonu sıkı tartışmalarla geçti. Tartışmalarda başından itibaren bayan öğrencilerin sayısı erkeklerden az değildi. Bu önemliydi çünkü bayan öğrenciler eylemlerin içinde olmalarına rağmen yönetici kademelerde bir tekine bile rastlanmıyordu. Bu durumun eylemler süresince sürmesi kadın-erkek eşitliğini de ilke haline getiren öğrenci ve hele de işçi yönetimlerinin en büyük eksiğiydi...

Öğrenciler Üniversite'nin ne işe yaradığını ve "o günkü toplumdaki rolünü" konuşuyorlardı: Öğrenciler için üniversite "İşçi sınıfını sömürecek yeni kadroların yetiştirilmesinden başka bir rolü" olmayan bir kurumdu.

Toplumsal mücadeleler değişik boyutlarıyla inceleniyordu. Amerikan emperyalizminin Vietnam Savaşı'ndaki zulmü eleştiriliyordu. Doğu Avrupa ülkelerindeki gelişmeler özellikle Çekoslovakya'daki olaylar irdeleniyordu. Bu, bütün Komünist Parti'lerin ve bürokratik yapılanmaların ve elbette FKP'nin de bir kez daha sıkı biçimde eleştirilmesi anlamına geliyordu...

25 Mart Pazartesi

Hafta sonu hazırlanan bildiri 25 Mart Pazartesi'den itibaren çok sayıda dağıtıldı.

Bildiride polis baskısı ve öğrencilerin gözaltına alınmaları kınanıyor, 29 Mart'taki toplantıya çağrı yapılıyordu: "Toplantı için gerekli amfilerin ve dersliklerin işgaliyle..."

İşgal artık öğrenci eylemlerinde devrimci duruşun simgesi oluyordu...

Fakülte koridorlarında "Occident" ("Batı") isimli ırkçı ve faşist örgütün elamanlarının kışkırtmaları ve saldırıları üzerine kavgalar çıktı...

O günlerde bu ırkçı örgüt, bazı öğrenci derneklerinin binalarını geceleri geç saatlerde kundaklayarak, toplantılarını basmaya kalkarak, bildiri dağıtanları dövmeye çalışarak ismini duyurdu... O günlerde bu örgüt içinde çalışan bazı gençlerin isimlerini not düşelim: Alain Madelin, Gerard Longuet, Patrick Deveciyan... Üçü de daha sonra Chirac'ın klasik sağ partisinde görev aldılar, milletvekili seçildiler, bakan oldular... (Birincisi 2008'den bu yana siyasetten ayrılmış durumda. İkincisi Sarkozy'inin partisinden senatör. Üçüncüsü ise

Sarkozy'inin partisinin Genel Sekreterliğini yaptı, daha sonra "Ekonomik krizden çıkıştan sorumlu bakan" görevine getirildi.... Bu sonuncu Türkiye'de oldukça tanınıyor...)

26 Mart Salı

Nanterre Fakültesi Dekanı Pierre Grapin, "Profesörler kurulu"nu topladı. Öğrenci eylemleri ve bununla ilgili meseleler görüşüldü. Kurul, "amfilerdeki terorizm sürdükçe" Nanterre'de derslerin durdurulması yetkisinin Dekan'a verilmesi kararını aldı. Dekan Grappin, diğer öğretim üyelerinin fikrini aldıktan ve Milli Eğitim Bakanlığı ile görüştükten sonra, "Profesörler Kurulu"ndan aldığı yetkiye dayanarak, "durumun denetiminden çıktığı sonucuna vardığını" belirterek Nanterre'i 1 Nisan 1968'e kadar kapatmaya karar verdiğini açıkladı. Belirtmek gerekiyor. O günlerde Dekan Grappin gibi solcu öğretim üyeleri de içinde, öğretim üyelerinin çoğu öğrenci hareketine karşıydı. Ama öğrenci hareketini radikal bir biçimde destekleyen genç ve devrimci birkaç öğretim üyesi de vardı...

26 Mart'ı 27 Mart'a bağlayan gece Nanterre'de, en kararlı, en bilinçli militanlar gece nöbeti tutuyorlardı. Çünkü Occident'ın faşistlerinin, (öğrenciler bunlara "fafs" diyorlardı), Nanterre'i basma tehlikesi vardı. Bunlar birkaç gündür fakülteyi "temizlemekten" söz ediyorlardı... Saldırı olmadı ama tehditler sürdü...

Dekan'ın kararı üzerine Nanterre'in devrimci öğrencileri, ertesi sabah, Sorbonne'a "indiler"... Ve Rektör Roche'un aldığı bütün tedbirlere rağmen "Büyük Amfi"nin anahtarlarını buldular ve mekanı işgal ettiler...Artık toplantılar burada yapılıyordu... Ve Quartier Latin bir anlamda öğrenci hareketinin yeni merkezi rolünü üstleniyordu. Ama burada 22 Mart Hareketi'nin borusu ötecek miydi? Yoksa Öğrenci Mahallesi'nin

klasik sahipleri "Burası bizden sorulur" mu diyeceklerdi? Yanıt çok geçikmedi. SNE-Sup ve UNEF konuya açıklık getirdier hemen:

28 Mart Perşembe

Akşamüzeri, SNE-Sup ve UNEF'in çağrısı üzerine, bin kadar öğretim üyesi ve öğrenci, üniversiteye girişte ön eleme yapılmasını ve dersliklerin yetersizliğini kınamak için, son derece sakin mütevazı bir gösteri ve yürüyüş düzenlediler. Gösterinin başında Jacques Sauvageot ile Alain Geismar vardı. Ve her ikisi de Daniel ve arkadaşlarına gerekli cevabı verdiklerini sandı.

Jacques Sauvageot hakkında kısaca bilgi vermek gerekiyor: 26 Yaşındaki bu genç tarih bölümünde öğrenciydi. Katolik, küçük burjuva ve çok çocuklu bir ailenin üyesi olan genç düzenli, örgütlü, ("örgüt adamı" denir ya...) ve sıkı bir militan özellikleriyle Cohn-Bendit'in tam zıddı biriydi... İlk dernek deneyimlerini Dijon'da kazanan Sauvageot, 1967'den itibaren Paris'te UNEF içinde sorumluluklar üstlendi. Şubat 1968'de PSU'ye üye oldu. UNEF'in başkan yardımcısıyken, 21 Nisan'da başkanın istifası üzerine kendini başkan olarak buldu. Devrimci öğrenciler "ılımlılığını" eleştirdiler, örgütlü olmayanlar siyasi angajmanını. Genel olarak da PSU'lü olması eleştirilen biriydi. Bunlara rağmen, Mayıs 68'i yapılan eleştirilerle sallanan bir kayıkta geçmeyi başaracaktır.

Alain Geismar'a gelince, 29 yaşındadır. Paris'te Fen Fakültesi'nde doktorasını başarıyla tamamlamış gözde bir asistandır. Başka okullarda da ders veren Geismar, evlidir ve üç yaşındaki bir kız çocuğu babasıdır. Cezayir Savaşı yıllarında üye olduğu PSU'yu 1965'te terk etti. Maocu görüşlere yakındır. 1967'de SNE-Sup içinde "Devrimci" eğilimin temsilcisi olarak FKP yanlılarından az farkla genel sekreterlik seçimini

kazandı. Ama sendikası içinde ve yönetim kurulunda sağlam bir konumda değildi.

CESARETİN ADI OLSAYDI PİERRE OLURDU!

28 Martta Paris'ten kilometrelerce ötede Rio de Janeiro'da Lima Souta isimli bir öğrenci polisler tarafından öldürülünce Brezilya'nın büyük kentlerinde protesto gösterileri düzenlendi. Lima Souta'nın 4 Nisan 1968'deki cenaze töreninden sonra oluşturulan büyük toplantıya atlı polisler müdahale edince Goiania'da İvo Vieira isimli bir öğrenci daha polis tarafından öldürüldü.

29 Mart Cuma

Nanterre Edebiyat Fakültesi kapatıldığı için, 29 Mart'taki "tartışma gününü" yapamayan 400 kadar öğrenci 22 Mart Hareketi öncülüğünde, yurtlardan birinde sembolik bir miting düzenledi. Sonra da Sorbonne'da MAU'nün (Mouvement d'Action Universitaire: "Üniversiter Eylem Hareketi") o akşam Alman, Belçikalı, Hollandalı, İtalyan ve İspanyol öğrenci

hareketlerinin temsilcileriyle düzenleyeceği mitinge katılmak için Sorbonne'a gidildi. Paris Üniversitesi Rektörü Jean Roche mitingi yasakladığı için polis Sorbonne'u kuşatmış ama giriş-çıkışları kapatmamıştı. Nanterre'den gelen öğrenciler Sorbonne'a girebildiler.

Onlar Sorbonne'a vardığında, rektör yasağı ve polis kuşatması nedeniyle MAU'cuların moralleri bozuktu ve neredeyse mitingi iptal etmek üzereydiler. Nanterre'in devrimci ve deneyimli takımı olaya hemen el koyarak inisiyatifi aldı: "Ne demek? Miting yasaklanırsa yasaklansın hemen bir amfiyi işgal edelim!" diyerek, hemen eyleme geçildi. Dany en başta, itiş kakış bir amfi işgal edildi ve çok kısa bir miting yapıldı. Burada tarihi açıdan önemli olan Nanterre'den gelen devrimci grubun rektörün yasağını "delmesi"dir, Sorbonne'da bir amfi işgal ederek miting yapmasıdır. Bu ders unutulmayacak...

1 Nisan Pazartesi,

Nanterre yeniden açıldığında öğrenciler çok şaşırdılar. Tüm duvarlar baştan aşağı temizlenmiş, o güzelim sloganlar kazınmış, duvarlar boyanmıştı. Dahası dekan yine bir öngörüyle, öğrencilerin B1 amfisini toplantıları için kullanabileceğini açıklamıştı. Nanterre'de dersler yeniden başlayabilirdi... Ama hiçte öyle olmadı:

Tüm gün duvarlar yeniden sloganlarla kaplandı. Derslikler in ve amfilerin kapıları kaldırıldı. Her şey "açık" olmalıydı... Özenle kesilmiş çimlerin üstünde "sit-in"ler düzenlendi. Tartışmalar birbirini izledi. Çok güzel nutuklar atıldı. Sıkı tartışmalar yapıldı ama herhangi bir şiddet olmadan...

O kadar güzel havada dersliklerde ders mi yapılırdı? Kampusun bankları kırıldı. Böylece ders yapılmasına olanak tanınmadı...

2 Nisan Salı

Devrimci öğrenciler miting düzenliyorlar: Öğrenciler kendilerine ayrılan B1'in 500 kişilik olduğunu ve "kitleye yetmeyeceğini" ileri sürerek 1500 kişilik B2'yi işgal ettiler. Fakülte yönetimi tarafından amfinin elektriği kesilince öğrenciler bağırıp çağırarak tepki gösterdiler, tehditler savurdular. Böylece elektrikler yeniden bağlandı. Öğrenciler yabancı konuklarıyla mitinge devam ediyorlardı. Almanya'dan gelen SDS Başkanı Karl-Dietrich Wolf ve başka ülkelerden öğrenci temsilcileri kendi ülkelerindeki öğrenci ve işçi eylemlerini, mücadelelerini anlattılar. Toplantıya katılanlar küçük komisyonlara ayrılıyorlar ve küçük kümeler halinde tartışmalar sürüyordu. Toplum, üniversite, dünya sorunları konuşuluyor, çözümler ve yapılacaklar sıralanıyordu...

Irkçı ve aşırı sağcı öğrencilerin kışkırtmaları üzerine kavgalar çıktı...

Dekan, 4-18 Nisan arasındaki Pâques Tatili'nin ve sonrasındaki sınav hazırlıklarının öğrencileri "sakinleştireceğini" sanıyordu. Ama bir kez daha yanılacak, hiç beklemediği gelişmeler olacaktı...

Le Monde gazetesinin Bakanlar Kurulu'nun, 3 Nisan'da "Üniversite Reformu" adı altında üniversite girişinde gelecek ders yılından itibaren seçme sistemini kabul ettiğini duyurması ve bunun ertesi gün cumhurbaşkanı tarafından onaylanması bardağı taşıran damla oldu. Öğrencilerin öteden beri karşı oldukları böyle bir yöntem kışkırtıcı nitelikteydi...

4 Nisan

4 Nisan Daniel Cohn Bendit'in doğum günüydü. Bu çok önemli olmayabilirse de bilinmesinde yarar var...

4 Nisan Brezilya'da bir öğrencinin öldürüldüğü gündür aynı zamanda.

Aynı gün ABD'de Memphis'te, Siyahlar'ın yurttaşlık hakları için yıllardır barışçıl gösteri ve yürüyüşlerle, toplantılarla kararlı ve inançlı bir mücadele yürüterek efsane bir lider konumu kazanan Marthin Luther King katledildi. Bu, siyasi cinayetlerin sürdüğünün kanıtıydı: Ben Barka, Che Guevara'dan sonra...

Bu siyasi cinayeti protesto etmek için ABD'nin birçok kentinde başlayan gösteri ve yürüyüşler kimi yerlerde Beyazlar'la Siyahlar arasında ciddi çatışmalara ve yağmalara yol açtı. Çatışmalarda 40 kişi öldü. 3 bin 500'den fazla insan yaralandı.

8 Nisan'da King'in cenaze töreni yapıldı, birçok kentte gösteriler düzenlendi...

24 Nisan'da New-York'taki Colombia Üniversitesi ve Boston Üniversitesi, ırkçı tavırlar sergiledikleri için, Siyah ve Beyaz öğrenciler tarafından işgal edilerek oturma eylemi yapıldı...

29 Nisan'da ABD'nin Vietnam'da yürüttüğü zalim savaşı kınamak için düzenlenen ve 100 binden çok kişinin katıldığı New-York gösterisinde King'in dul eşi bir konuşma yaparak "Vietnam üzerine 10 Emir"i okudu... (Bugün King'in, FBI tarafından düzenlenen bir komplonun kurbanı olduğu çok iyi biliniyor.)

Evet ABD'de olaylar ve eylemler birbirini izliyordu...

Fransa'ya dönecek olursak... MNEF'in (Fransa Öğrenciler Yardımlaşma Ulusal Kurumu) 4 Nisan'dan 7 Nisan'a kadar Clermont-Ferrant'da sürecek 20. Genel Kurulu vesilesiyle düzenlenen açık oturumlarda tartışılan konulardan birinin başlığı şudur: "Öğrencilerde cinsel baskı ve gebeliği önleyici tedbirler..."

6-7 Nisan

Le Mouvement Des Jeunesses Communistes'in (MJC/"Komünist Gençlikler Hareketi") Kongresi düzenlendi. Toplantıda

bir konuşma yapan FKP ileri gelenlerinden Waldeck Rochet, "maceracılığın ve goşizmin" tehlikelerine dikkat çekti. MJC ile Alain Krivine'in yönetimindeki JCR'in karıştırılmaması gerekiyor...

11 Nisan

Berlin'de Nazi kalıntısı bir işçi Rudi Dutschke'ye, bisikletiyle Kurfürstendamm'da giderken öldürmek kastıyla birkaç el ateş etti. Ne iyi ki Dutschke kafasından ağır yaralı olarak kurtuldu. SDS'in en önemli liderlerinden Dutschke'ye yönelik silahlı saldırının faili 23 yaşındaki "çatlak" kısa sürede yakalandı. Ama asıl suçlunun Almanya Federal Cumhuriyeti'ndeki en azgın, en saldırgan sağcı medya yöneticisi Axel Springer ve onun günlük gazetesi Bild olduğu gerçeğiydi. Suikastın onların kışkırtmasıyla yapıldığı sır değildi. Daha

SOKAKTA ÇATIŞMA VAR

birkaç gün önce Bild "Dutschke'yi artık durdurun" başlığını atmıştı.

Bu cinayet girişimi öğrencilerin kararlılığını biledi; Batı Berlin'de ve Paris'te büyük gösteri ve yürüyüşler düzenlendi.

Hemen o akşam Almanya'da (özellikle Berlin ve Essen'de) ve ertesi gün Hamburg, Essen, Stutgart, Frankfurt, Münih başta birçok kent ve kasabada Springer Grubu'na ait gazetelerin binalarına, bürolarına, dağıtım şebekesine saldırılar yapıldı. Bazı yerlerde şirketin dağıtım kanallarına karşı sabotaj eylemleri düzenlendi... Frankfurt'ta bir mağaza yakıldı...

Rudi'nin öldürülmek istenmesi onun ve lideri olduğu SDS'in yıllardan beri ABD'yi Vietnam savaşı nedeniyle protesto etmesiyle de yakından ilgiliydi. Almanya'daki öğrenciler, ABD'nin "soğuk savaşı gerekçe göstererek", gizli kapaklı bir biçimde eski Nazilerin poliste, idari mekanizmaların birçok kademesinde, yargı organlarında ve hatta hükümette yerleştirilmelerinde rol oynamasına tahammül edemiyorlar ve bunu da kınamak istiyorlardı. O günlerde Almanya'nın ikiye bölünmüş olduğunu ve eski başkent Berlin'in de iki Almanya arasında ikiye bölündüğünü, Almanya Federal Cumhuriyeti'nin ABD'ye çok sıkı bir şekilde bağımlı olduğunu anımsamak gerekiyor...

Hele o günlerde kimi hükümet yetkilisinin "ABD'yi desteklemek için Vietnam'da yardımına koşabiliriz" türünden açıklamaları üzerine Almanyalı gençler için Vietnam savaşına karşı olmak teorik olmaktan çıkarak somut ve ciddi boyutlar kazanıyordu. Savaşa karşıydılar ve ABD'yi desteklemek için böyle bir savaşa katılmaları da asla mümkün değildi.

Almanya'da son yıllarda ABD karşıtı gösteriler ciddi boyutlar kazanmış ve 6 Şubat 1966'dan beri Almanya birçok büyük gösteri ve yürüyüşe sahne olmuştu. İşte birkaç örnek:

2 Haziran 1967'de İran Şahı'nın Almanya'yı ziyaretini protesto etmek için düzenlenen gösterilerde sivil bir polis tarafından öldürülen Benno Ohnesorg isimli öğrencinin cenaze töreni sonrasında parlamento dışı muhalefeti anlatmak amacıyla düzenlenen kampanya öğrenci hareketini birleştirici özellikler taşıyordu. Bu gelişme de egemenlerin Rudi'ye karşı akıl almaz bir cinayet girişimine göz yummuş olmalarını akla getiriyor.

11 Temmuz 1967'de Herbert Marcuse'ün de olduğu bir toplantıyla açılan "Eleştirici Üniversite", devlet üniversitelerine karşı çekim merkezi olmak amacındaydı. Öğrenciler tarafından yönetilen, çalışma ve ders programları tartışmalarla saptanıp yine öğrencilerce yapılan alternatif üniversite, çok sayıda öğrenci ve işçi gencin ilgisini çekiyordu. Rudi binden çok dinleyiciye "ders" veriyordu. Bunlar, bazı açılardan son derece "evrimci" nitelikte derslerdi... Derslerde, gösteri ve yürüyüşlerde nasıl davranılacağı, saldırılara karşı korunma yöntemleri vb. konular işleniyordu. Programdaki konular hem Springer Grubu'nu, hem ABD'yi, hem Devlet'i rahatsız edici unsurlarla doluydu: "Springer Grubu'na ait medyaların kullandığı dilin analizi, eğitim sisteminin eleştirisi, emperyalizm ve sosyalist devrim, kültür ve kapitalist düzen, psikoloji ve toplum" gibi konuların derslerde işlenmesi, yaygınlaştırılması egemenlerin işine gelmiyordu.

Bu tür üniversiteler o günlerde ABD'de, İtalya'da ve birkaç devlette daha vardı ama hiç biri Berlin'deki kadar ilgi çekmiyordu. Rudi "Bizi ciddiye almaları için gösteri ve yürüyüş düzenlemeliyiz" diyor, Japonya'daki radikal öğrencilerin gösteri ve yürüyüş yöntemlerini ve taktiklerini Almanya'ya ve Avrupa'ya yaymaya çabalıyordu...

Rudi, bu cinayet girişiminden sonra sağlığına asla kavuşamadı ama yine de 23 Aralık 1979'a kadar yaşamakta direndi...

12 Nisan

UNEF, JCR, Vietnam Komiteleri, PSU'lü öğrenciler ve 22 Mart Hareketi'nin çağrısıyla, Paris'te JCR'in düzenleyeceği bir toplantıya katılmak için Paris'e gelmek üzereyken suikasa ugrayan Rudi'yle dayanışma ve suikastı kınamak ve Alman öğrencilere sempatilerini göstermek için Paris'te bir gösteri düzenlendi. Saint-Michel, Saint-Germain bulvarlarında, Saint-Jacques, Medicis, Soufflot sokaklarındaki yürüyüşten sonra Odeon Tiyatrosu önünde toplanan kitleye iki kişi konuştu: SDS'in temsilcisi ve Daniel Cohn-Bendit...

İlk kez bir gösteri çağrısına imzasını atan 22 Mart Hareketi ve lideri Paris'te artık en öndedirler.

Gösteri ve yürüyüş sırasında Soufflot Sokağı'nda bir polis otobüsü taşlanınca kısa bir çatışma oluyor. O gün ilk kez görülen bir şey oldu: Öğrenciler polisler saldırınca kaçmayıp, oldukları yerde dikildiler ve polisleri küfür yağmuruna tuttular. Alain Krivine'e göre, öğrenci hareketi o anda kesin dönüşüm yaptı: Artık kaçmak yoktu... Mücadele etmek vardı...

Rudi için daha sonraki günlerde de Paris'te ve Avrupa başkentlerinden birçoğunda yeni gösteriler ve yürüyüşler yapıldı...

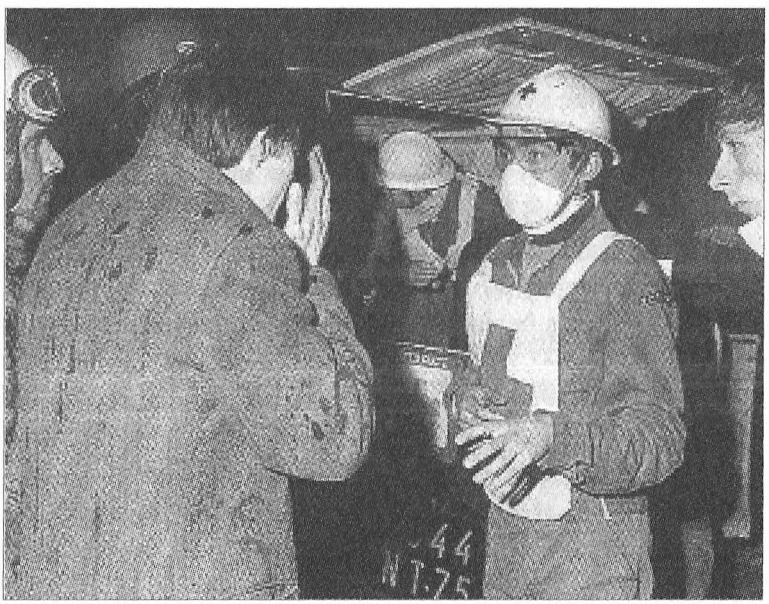
O gece Occident grubu, Quartier Latin'in hemen dibinde, Seine Nehri'ne bir adımlık Git-le-Cœur Sokağı'nda kaliteli filmler gösteren sinemaya ve kitapevine saldırarak vitrinlerini taşladı...

21 Nisan Pazar

UNEF (Union Nationale des Etudiants de France: "Fransa Öğrenciler Ulusal Birliği") Yönetim Kurulu'nun çağrısıyla, istifa eden başkan yerine yenisini seçmek, UNEF'in dağılmasına neden olabilecek farklı eğilimleri uzlaştırmak ve nihayet mali olanaklar yaratmak üzere kongre topladı...

Saat 22'yi geçtikten biraz sonra, Occident grubundan elli kadarı "komando" tarzında, ellerinde demir sopalar ve coplarla kongrenin yapıldığı salona saldırdılar. "Paris Öğrencileri Federasyonu" başkanı Olivier Noc ve "Siyasal Bilgiler Dostluk Derneği" sorumlularının yönlendirdiği saldırganlar karşılarında, saldırı olasılığını düşünerek hazırlık yapmış UNEF güvenlik kolunu ve bilhassa en inançlı ve kavga konusunda epey deneyimli Troçkistlerden CLER'in iyi örgütlenmiş militanlarını buldular. Sert ama kısa süren kavga sonucunda saldırganlar püskürtüldü. UNEF içindeki azınlıktaki sağcı takım UNEF yönetimini "terörist gangsterler" diye suçlayarak ayrıldı. UNEF ise "Hitler hayranlarını ve terör estirenleri" kınadı...

Kongre kararıyla Jacques Sauvageot başkanlığı üstlendi. Böylece yönetiminde diğer devrimci örgütlerin temsilcileri de olan UNEF, PSU'nün etkisinde kaldı... UNEF öğrenci

ÖĞRENCİ DOKTORLAR YARALI ÖĞRENCİLER

hareketi içinde "Sol'un Kalesi" olarak varlığını sürdürdü.

O gün Nanterre'de de kavgalar oldu ve birçok öğrenci yaralandı...

Fransa'da o tarihte öğrenciler dünyasındaki birçok dernek yanında siyasi parti özellikleri taşıyan, bir kısmı yarı gizli örgütlenmiş, pek çok devrimci grup vardı. Bunların dökümü şöyleydi:

JCR: Jeunesse Communiste Révolutionnaire (Devrimci Komünist Birlik)

FER: Fédération des Etudiants Révolutionnaires. (Devrimci Öğrenciler Federasyonu)

MAU: Mouvement d'Action Universitaire. (Üniversiter Eylem Hareketi)

OCİ: Organisation Communiste İnternationale. (Uluslararası Komünist Örgüt)

PCMLF: Parti Communiste Marxiste-Léniniste de France. (Fransa Marksist-Leninist Komünist Partisi)

CVB: Comité Vietnam de Base. (Vietnam Komitesi Temel) Birçok kent ve kasabadaki yerel komitelerin ismi.

CVN: Comité Vietnam Natonal. (Vietnam Ulusal Komitesi) Paris Fen Fakültesi öğretim üyesi ve ünlü matematikçi Laurent Schwartz tarafından kuruldu. Paris'te örgütlüdür.

UCİ: Union Communiste İnternationale. (Uluslararası Komünist Birlik)

FGEL: Fédération Générale des Etudiants en Lettres. (Edebiyat Fakültesi Öğrencileri Genel Federasyonu) Veya Fédération des Groupes d'Etudes de Lettres. (Edebiyat Fakültesi İnceleme/Araştırma Grupları Federasyonu)

Bu dernekler, siyasi oluşumlar ve başkaları yanında FKP'ye bağlı birkaç öğrenci ve gençlik derneği... Yukarıda ismini andığım MJC ve UEC (Union des Etudiants Communistes . Komünist Öğrenciler Birliği) gibi...

Gençlerin ve öğrencilerin dernekleri ve devrimci siyasi grupları, bir yandan iktidara ve polisine karşı, öte yandan toplumsal mücadelelerdeki tutumu nedeniyle FKP'ye karşıydı.

İçişleri Bakanı Christian Fouchet "düzeni bozan küçücük gruplardan" söz ederek onları suçluyordu. Ama öğrenci eylemleri ülkeye yayılıyordu...

22 Nisan Pazartesi

UEC ve MJC'de örgütlü komünist öğrenciler "Biz de varız!" diyerek gösteriler ve yürüyüşler düzenlediler. Ertesi günkü L'Humanité'nin 5 bin kişinin eyleme katıldığını yazdı ve "disiplinini" övdü. FKP resmi yayın organı bu vesileyle bir kez daha "maceracılığı ve goşizmi" sert bir biçimde eleştirdi. Bu arada ırkçı ve saldırgan örgüt te unutulm adı: "Bazılarının kurşun askerlerle oynadığı gibi bunlar da gerillacılık oynuyorlar..." denilerek Occident'ın yasaklanması istendi.

GÖSTERİ ÖNCESİNDE ÖĞRENCİLER

Aynı gün bu ırkçı örgütün elemanları Vietnam Komitesi Ulusal'ın (CVN) bürosunu basıp kırıp döktü.

Bu örgüte en yakın sağcı, ırkçı ve aşırı sağcı öğrencileri toplamaya çalışan FNEF (Fédération Nationale des Etudiants de France. "Fransa Öğrencileri Ulusal Federasyonu") "goşist ajitatörlerin üniversitelerden atılmasını" istedi.

O günden itibaren her gün bir gösteri, yürüyüş veya bir toplantı düzenlendi, faşistler saldırdı devrimciler ise onlara karşılık verdi. Bu Mayıs'a kadar sürdü...

Daniel Cohn-Bendit ve Daniel Ben Said, Nanterre'de "Che Guevera" amfisinde her gün 500 ile 1500 arasında değişin gençlere konuşmalar yaptılar ve tartışmalar düzenlediler...

23 Nisan

Nanterre'li devrimciler FNEF'in bürosunu bastılar, faşistleri kıstırarak birkaç gün önce UNEF genel kuruluna saldırının acısını çıkarmaya çalıştılar... Sıkı kavgada pek çok yaralanan oldu.

24 Nisan

Occident'ın adamları UNEF'in Soufflot Sokağı'ndaki bürolarına bir el bombası attı. (Grimaud: A. g. k., s. 75.). OAS hortlakları diriltilmek üzere sanırsınız.

25 Nisan

Devrimci öğrenciler yeniden FNEF'e saldırdılar: FNEF yöneticilerinden Yves Kervendael'e sıkı bir dayak atıldı, yüzünden yaralandı...Dayak yiyen kendisini dövenlerden birinin Daniel Cohn-Bendit olduğunu ileri sürüp hakında dava açılmasını istedi...

22 Mart Hareketi Bulletin'i Molotof kokteylinin nasıl yapılacağını desenlerle aktarıp yazdı. (Deneyenlerin yalancısıyım: "İyi bir reçete değildi"...)

O gün biri FNEF yöneticinin dövülmesi nedeniyle Dany'ye karşı, diğeri Molotof kokteylinin reçetesi nedeniyle X'e karşı iki dava açıldı.

FNEF tehditler savurarak "aynı biçimde cevap vereciğini" açıkladı.

Paris ve Nanterre'deki öğrenci eylemleri ülkeye yayıldı:

Örneğin Toulouse'da "22 Mart Hareketi" örneği izlenerek "25 Nisan Hareketi" oluşturuldu. O gün Toulouse'da Nanterre'deki eylemleri tartışmak için düzenlenen toplantıya Occident'dan ırkçı ve aşırı sağcı öğrencilerin saldırısı üzerine rektör polisi "üniversiteye davet etti..." Böylece polis otuz yıl sonra ilk kez üniversiteye girdi.

Strasbourg'da da benzer olaylar yaşandı...

O gün CLER'in, başka kümeden katılımlarla FER'i (Fédération des Etudiants Révolutionnaires. "Devrimci Öğrenciler Federasyonu") kurduğu duyuruldu...

Daha ilginci Nanterre'deki Maocular herkesin önünde özeleştirilerini yaparak kitlesel olarak 22 Mart Hareketi'ne katıldı. Bu hareket içinde her kümeden öğrenci vardı. Dahası anarşizmin gereği ne başkan, ne yönetici, ne yönetim kurulu, ne de kural olduğu için herkes istediğini istediği gibi yapmak olanağını da bulduğundan belli bir özgürlük havası esiyordu 22 Mart Hareketi bünyesinde.

O günlerde devrimci örgütlere ciddi bir akın olduğunu bütün tarihçiler kabul ediyor. Bunun sonucunda JCR gibi birkaç örgütün üye sayısında gerçek bir patlama yaşandı, hücre sayısı arttırıldı. Bunda o günlerdeki "en iyi siyasi analizleri yaptığı" herkes tarafından, hatta Paris Emniyet Müdürü Maurice Grimaud tarfından bile, kabul edilen Alain Krivine'in de rölü oldu mutlaka. Bu örgütün Nanterre'deki en iyi temsilcisi mütevazi Daniel Ben Said'in de... JCR, mücadele içinde bütün örgütlerle işbirliği yapmaktan çekinmediği gibi, her türlü

gençlik, öğrenci ve lise dernek ve örgütlerinde faaliyet yürüttü ve kendisine yakın militanları yerleştirek ustalığını göstermesini bildi...

Başkaları ise yeni isimlerle yeni oluşumlar yaratarak yeni "müşterileri" için yer ve olanak hazırladı...

26 Nisan

PCMLF yanlısı Maocu öğrenciler FKP Merkez Komitesi üyesi Pierre Juquin'un Nanterrre'deki bir toplantıda öğrencilere konuşmasını engelleyerek "Judas-Juquin" sloganını attılar ve Mao'nun Kızıl Kitabı'nı hep birlikte salladılar...Dany de Juquin'i epey "silkeledi": Elbette konuşmasıyla onu köşeye sıkıştırması ve tartışmasıyla... Yarım saat sonra bu kez Vietnam Ulusal Komitesi yöneticisi Laurent Schwartz ile "zor sosyalizmin" kuramcısı André Gorz arasındaki tartışma büyük bir gürültü ve patırtı ile durduruldu... Ama tribünü ele geçiren Troçkistlerle Maocular birbirleriyle kavgaya başlayınca Dany araya girerek tarafları sakinleştirdi. Daha sonra tartışma kaldığı yerden sürdü, iki konuşmacı yuhlardan paylarına düşenleri aldı.

Öğrenciler aralarındaki tartışmalardan sonra 2 ve 3 Mayıs'ta "Emperyalizme Karşı Mücadeleler" için etkinlik düzenlemeyi kararlaştırdılar.

Nanterre'de, Paris'te ve birçok taşra kentinde ay sonuna kadar gösteri ve yürüyüşlerle toplantılar sürdü...

27 Nisan Cumartesi

Daniel Cohn-Bendit dövülüp yüzünden yaralanan ırkçı Kervendael'in şikayeti nedeniyle, 15. Arrondissemnt'daki evinden çıkarken sabah saat 8'de polis tarafından gözaltına alındı ve Quai des Orfèvres'deki Polis Merkezi'ne götürüldü...Her yerden protestolar yağıyordu. UNEF anında sesini

yükselti. Paris Emniyet Müdürü, Dany'ye "ciddi ve göz korkutucu bir ders verilmesinden yana" olduğunu, ama "ondan bir kahraman yapılmamasını istediği" için hemen İçişleri bakanı'na gittiğini ve "Bu öğrenciye yöneltilen şikayete konu kavga bir fakülte içinde yapıldığından Üniversite yönetimi bu konuda bir karar alana kadar her hangi bir şey yapılmamasını" ve bilhassa Bakan'ın onu sınırdışı etmemesini, bir an önce serbest bırakılmasını istediğini yazıyor. Böylece onun özgürlüğüne kavuşması için yapılacak gösteriler sonrasında serbest bırakılmasının öğrenci hareketinin hükümete karşı bir zaferi biçiminde değerlendirilmesinin de önünün alınmış olacağını belirtiyor. (A. g. k. s. 76.) Bakanı, Başbakanı ve Adalet Bakanı ikna oluyorlar, Dany saat 20'den birkaç dakika önce serbest bırakılıyor ve bu haber hemen televizyondaki 20 Haberleri'nde duyuruluyor ve böylece Nanterre'de ve diğer öğrenci merkezlerindeki tansiyon düşürülüyor....

Yaklaşık oniki saat gözaltında tutulan, evine getirilerek evinde arama yapılan Dany o gece özgürlüğüne kavuşuyor...Nanterre'e dönüşünde arkadaşlarına yakında evlenmek için taşraya gideceğini açıklıyor ve o gece öğrencilerin düzenledikleri toplantılarda iyi nutuklar atıldığını ama hiç bir karar alınmadığını, Paris Emniyet Müdürü Grimaud, RG'nin (Fransa'daki MİT. İstihbarat Teşkilatı) raporlarına dayanarak okuyucularına sekiz yıl sonra (!) aktarıyor (s. 77.) Geç olması hiç olmamasından iyidir demek mümkün (!)

28 Nisan Pazar

Maocu öğrenciler ve gençler, geçmiş günlerdeki saldırıların ve kavgaların rövanşını almak için, Saint-Germain-des-Pres'de, rue de Rennes'de, Occident taraftarlarına karşı bir baskın düzenlediler.

Çoğu çok genç, birçoğu lise öğrencisi ve Vietnam Komi-

telerindeki militanlıkları sayesinde deneyimli onlarca Maocu saat 13'ten hemen sonra ırkçı derneğin Rennes Sokağı 4 numaradaki bürosunun salonlarında düzenlediği "Güney Vietnam'la Dayanışma Sergisi"ni" bastı...

Serginin korumasını OAS'ın kıdemlilerinden eski paraşütçü, ırkçı derneğin "danışmanı", "Güney Vietnam'la Dayanışma Birleşik Cephesi"nin başkanı, "dava için kellesini koltuğunun altında taşıyanlardan!" Roger Holeindre ve on beş kadar adamı üstlenmişti. Bekliyorlardı. Fakat baskın basanındı... Irkçılar fena dayak yedi ve baskıncılar serginin altını üstüne getirdiler. Polis sirenleri üzerine de kaçtılar... Grimaud notunu düşüyor: "Bu tür baskınlar elbette sıkı bir gizlilik içinde hazırlanıyor ve iyi düzenleniyorlar. Polis vardığında zarar ziyanın listesini çıkarmakla yetiniyor."

Tüm "kariyeri" bir avuç çocuk tarafından ayaklar altına alınan eski katil yeni danışman ve başkan aniden, her şeyi parçalamak, UNEF'i, Nanterre'i (ve belli olmaz bakarsınız Elysee Sarayı'nı!) kırıp dökmek arzusuyla zehir zemberek bir demeç yayınladı: "Polis Quartier Latin sokaklarında boylu boyunca yerlere serilmiş yaralı Bolşevikleri toplamakla yetinecektir... Bolşevik avı başlamıştır, onların tümünü ezeceğiz..." Breh! Breh!

29 Nisan Pazartesi

Bir gün önceki polisiye vakadan sonra Nanterre'de gerçek bir kahraman gibi karşılanan Dany'nin "tam on iki saat sorguya çekildiğini" bir bildiriyle açıklayan MAU Molotof kokteylinin nasıl yapıldığına ilişkin o çok ünlü formülü desenleriyle birlikte bir daha yayımladı. Üstelik şöyle bir espriyle: "Bu formülden daha iyisini bilenler lütfen bize bildirsinler..."

"Cepheyi" boş bırakmak istemeyen Nanterre öğretim üyeleri de "sınavların 22 Mayıs'ta başlayacağını" o günkü toplantı

tutanağına geçirdiler...

Gazeteler öğrenci olaylarıyla daha çok ilgilenip biraz daha geniş yer ayırıyorlardı. Elbette olayların "seyirlik" yönlerine öncelik vererek, çarpıcı ve medyatik formüller kullanarak. Örneğin o günlerdeki tren istasyonunun adından hareketle artık Nanterre yerine "Nanterre-La Folie" kullanıldı: Nanterre-Delilik. Öğrencilerden birkaçının abartılı "portreleri" sunuluyor, devrimci öğrenciler "kana susamışlar", "kan emiciler" gibi takdim ediliyordu. Maddi hasar abartılarak yansıtılıyor, çatışmalar da epey abartılıyordu. Kısacası burjuvaların yüreğine korku salınıyordu. Onlar da zaten bunu bekliyorlardı.

Komünistlerin ve Golistlerin taraftarları, " Nasıl olur da birkaç yüz ajitatörün hakkından gelin(e)mez" diyerek eleştiri oklarını iktidara yöneltiyorlardı... .

BARİKAT

30 Nisan Salı

Öğle çıkışında liselerin önünde bildiri dağıtmaya giden sekiz öğrenciyi polis gözaltına aldı. Haber Nanterre'de duyu-

lunca miting yapıldı... Gözaltına alınan öğrencilerin serbest bırakıldığı haberi tez ulaşınca öğrenciler günü iyi haberle tamamladı...

Nanterre'de öğretim üyeleri de toplandı: Dekan Grappin'le bir araya gelen profesörler, iki kümeye ayrışmışlardı; bazıları "sıkı önemler alınmasını, baştan çıkanların disiplin cezalarıyla hizaya getirilmesini" ısrarla savunuyorlardı, bazıları da "üniversite kurumlarındaki gerekli değişikliklerin bir an önce yapılması için ortak çalışılmasını" öneriyorlardı. Hararetli tartışmalar sonucunda bir sonuca varılamadığı gibi, herhangi bir karar alınamadan toplantı dağıldı...

Asistanların düzenledikleri başka toplantıya ise, iki yüz kadar kadrolu öğretim üyesinin üçte birinden azı katıldı. Alınan karar eylemci öğrencilerden yanaydı: "Üniversitede bir krizin varlığı" kabul ediliyor, kampus içinde polisin bulunması eleştirilip kınanıyor, polisin üniversiteyi terk etmesi isteniyor, üniversiteye giriş için ön eleme yapılması reddediliyor, üniversitenin kapatılmaması ve sınavların sabote edilmemesi de arzulanıyordu.

Tüm taraflar son sözlerini söylemişlerdi sanki... Artık eylem zamanıydı... Mayıs ayında her şey daha hızlı ve daha beklenmedik bir biçimde olup bitecekti...

1 Mayıs Çarşamba

Hava yağmurluydu... Paris'te daha önce de (ve daha sonra da) 1 Mayıs'larda gösteri ve yürüyüşlerin yağmur altında yapılması sanki gelenekti. Hatta 1 Mayıs 1945'te Paris'te gösteri yapılırken kar yağmış, ölüm kamplarından ve Nazi işkencesinden canlarını kurtarmış, uzun zamandır ilk kez kitlesel bir gösteriye katılan eski esirler yeni proleterler soğuktan titremeye başlayınca yoldaşları giysilerini çıkarıp, zorla onlara giydirmişlerdi...

Evet hava yağmurluydu...

L'Express dergisi kapağını başbakana ayırmıştı: "Pompidou fait la loi." "Pompidou emrediyor"...

Evet hava yağmurluydu... Ama gösterideki bütün emekçilerin yakalarında bir bazen iki dirhem müge yani inci çiçeği vardı. Müge, 1 Mayıs'ın simgesidir. Aşıklar birbirini unutmasın diye...

Evet, iyi bir gösteri ve yürüyüş vardı o gün: İşçi ve Emekçilerin Dayanışma Günü, La Fête du Travail ("Emek Bayramı") vesilesiyle, FKP, CGT ve PSU militanları Republique Meydanı'ndan Bastille Meydanı'na yürüyorlardı. Diğer işçi sendikaları konfederasyonları ile Mitterrand'ın FGDS'i ortak gösteri yapmayı reddettikleri için sadece CGT, FKP ve PSU taraftarları birlikte yürüyordu...

O günlerde CGT diğer işçi sendikaları konfederasyonları ile ve özellikle CFDT ile siyasi tercihleri yüzünden, sıkı bir polemik içindeydi. Birbirlerini isimlerini de vererek eleştiren liderlerin 1 Mayıs'ta kol kola yürümeleri mümkün değildi...

O gün yaptıkları konuşmalarda CGT Genel Sekreteri Georges Seguy, CGT'nin ikinci sıradaki lideri Henri Krasucki ve FKP'nin tarihi liderlerinden Benoit Frachon, CFDT'ye bindirdiler. Hatta CFDT Genel Sekreteri Eugene Descamps'ın adını da vererek "Sendikal birliğe engel olduğu" için eleştirdiler.. Bu eleştirinin altında FKP'nin siyasi önderliğinin reddedilmesine tepki vardı.

CGT, 100 bin katılımcıdan söz ederken polis 50 bin diyordu. Bu iki rakamın ortalamasını alırsak 1 Mayıs'a 75 bin gösterici katıldı diyebiliriz... Son derece sakin bir yürüyüştü. Atılan sloganlar o günlerde işçi ve emekçilerin isteklerini içeriyordu: "Ücretlerimizi arttırınız!", "Herkese Sosyal Güvenlik..." Bu arada başbakana kibarca laf atılıyordu: "Ohe! Ohe! Pompidou navigue sur nos sous!" (Hey! Hey! Pompidou

paralarımızın üstünde gemisini yürütüyor!" Bu slogan, "İl était un petit navire" ("Bir zamanlar küçük bir gemi vardı") şarkısının müziği uyarlanarak söyleniyor.

1 MAYIS 68 UJML VE CGT KAVGASI

Hava babacan...

Yağmur durdu duracak...

O gün yıllardan beri ilk kez kızıl bayraklar yanında, onların epey uzağında bile olsa Nanterre'den gelen küçük bir öğrenci grubunun elinde kara bayrak görüldü: En önde Daniel Cohn-Bendit arkadaşlarıyla birlikte yürüyordu... Herkes son derece rahat...

"22 Mart Hareketi"nin eylemde olmasına tahammül edemeyen CGT militanları hemen müdahale ettiler. Amaçları, hırçınlık yapmadan sakince, anarşistlerin işçi ve emekçi kortejinin içine girmelerini önlemekti... CGT güvenlik kolunun karşısına dikilenler sadece anarşistler değildi o gün. UJCML ve PCMLF militanı Maocular da gösteri ve yürüyüşe katılmak

için ellerinde La Cause Du Peuple (Halkın Davası) yazılı kocaman bir bandrolla oradaydılar....

Anarşistler, Maocular ve onların çok uzağında olmayan Troçkistler gerekirse FKP ve CGT takımı ile kozlarını paylaşmak veya en azından güçlerini sergilemek istiyorlardı. CGT'nin güvenlik kolunu oluşturan güçlü kuvvetli emekçiler ve işçiler Maocuların sportif militanlarının önünü kesti: "Hop bakalım! Bu bizim gösterimiz, bu bizim yürüyüşümüz, giremezsiniz!" Böylece karşılıklı küfürleşmeler, çok sert bakışlar, itişip kakışmalar, havada uçuşan birkaç yumruk ile olay geçiştirildi. (O gün çekilen fotoğraflarda ve filmlerde CAL militanlarından Michel Recanati, Romain Goupil ve diğerleri kavga içinde çok iyi görülüyor...)

GÖSTERİCİ İŞÇİLER SLOGAN ATIYORLARDI:
"BABA KUZULARI ÇALIŞMAYA!"

Gösterici işçiler şu sloganı atıyorlardı: "Babakuzuları çalışmaya!" ("Les fils à papa au boulot!"). O günlerde Komünist işçiler ve emekçilerle siyasi liderler öğrencilerin tümünü "Babakuzusu" olarak nitelendiriyordu. O gün bu küçümsenen "Babakuzularının" iki hafta içinde bütün Fransa'yı genel greve götüreceğini biri söyleseydi deli muamelesi görürdü... Evet, tam iki hafta sonra, 10 milyon emekçi ile Fransa'da tarihinin en büyük genel grevi düzenlendi...

Ama 1 Mayıs'ta ne sendika liderleri, ne hükümet ne iş ve emekçi dünyasıyla ilintili bakanlıklar, bakanlar, ne medya, ne de "gözlemciler" ve sıkı "toplumbilimciler" yaklaşan "fırtınanın" farkındaydılar...

Tümü işin kolayına kaçarak, Nanterre'deki ve sonrasında Sorbonne'daki öğrenci eylemlerini "çocukluk" olarak değerlendiriyorlardı. De Gaulle ve sıkı "golistler" şeflerine, kendilerine ve rejimlerine o kadar güveniyorlardı ki, çocuk oyuncağı öğrenci eylemleri onları elbette sarsamaz, sallayamazdı... (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için Viansson-Ponte'nin adını andığım kitabına bakılabilir: s. 571)

De Gaulle, o gün geleneksel müge takdimi vesilesiyle kendini ziyaret eden İçişleri Bakanı'na şu emri verdi: " Nanterre'deki karışıklıklara/olaylara ("incidents") artık son verilmeli!"

O gün ORTF'deki (Fransız Televizyon ve Radyo Kurumu) protesto, belki dikkatleri çekebilirdi, ama iktidardakiler kendilerine o kadar güvenince böyle "küçük-büyük sinek vızıltılarını" duymazdı, duymazlıktan gelebilirdi. "Güvenlik güçleri ne güne duruyordu?" Gerekirse gençlere haddini bildirirdi!..

2 Mayıs Perşembe

2 Mayıs tarihli ırkçı, yabancı düşmanı ve faşist yayın organı Minute Daniel Cohn-Bendit'in "Yahudi ve Alman olduğunu"

vurgulayarak "Yahudi ve Alman olduğu için kendisini yeni bir Karl Marx zannediyor" cümleleriyle ona saldırdı. Daniel, Rudi Dutschke'ye benzetilerek aynen şunlar yazıldı: "Bu provokatörün ülkemizde Kızıl Rudi rollerini oynamayı sürdürmesini kabul edemeyiz..."

Rudi'nin bir süre önce öldürülmek istendiğini anımsarsak bu tehdidin anlamının dramatik boyutu kolaylıkla anlaşılabilir. Nitekim ırkçı derginin tehditleri daha belirgin bir hal aldı: "Eğer yetkililerimiz kendilerinde yeterli cesareti duyumsamıyorlarsa, kamu sağlığı için bunu yapmaya dünden hazır olan belli sayıda Fransız gencini tanıyoruz..."

Irkçı öğrencilere bu kadarı yeterliydi; ırkçı Occident örgütünün kötülük adamları harekete geçtiler: FGEL'in (Edebiyat Fakültesi Öğrencileri Genel Federasyonu) Sorbonne'da 5. kattaki bürosunda sabahın erken saatlerinde yangın çıkarıldı. Ve "işaretlerini" bırakmayı da ihmal etmediler. Yangın söndürüldükten sonra Occident imzası işaretiyle birlikte ortaya çıktı. (3 Mayıs 1968 tarihli Le Monde)

FGEL yöneticileri saldırıyı protesto etmek için ertesi gün yani 3 Mayıs'ta Sorbonne avlusunda bir miting çağrısı yaptı.

O gün Nanterre'de daha önce duyurulan iki günlük "Emperyalizme Karşı" tartışma programının ilki başlamak üzereydi. Occident bir komando grubu gönderip Nanterre'de düzeni sağlayacağını ilan etti. Irkçıların taşradan adam getirdikleri dedikodusu yayılıyordu. O günlerde bu takımın kendilerine "yardımcı olan" Cezayir savaşı kalıntısı eski paraşütçülerle birlikte iki yüz kadar oldukları tahmin ediliyor... Solcu ve sağcı öğrenciler arasında kavga çıkması olasılığı dedikodusu yayılınca güvenlik güçleri olay yerine gelerek Nanterre'de "gerekli araştırmaları" yaptılar.

Devrimci öğrenciler polislere güvenmiyorlardı. İş başa düşüyordu; kendi savunmalarını yapabilmek için olanakları

ölçüsünde örgütlenip "silahlandılar!"

Başlarında motosiklet başlıklarıyla "gözcüler" binaların tepelerine çıktılar, yanı başlarında ise "silahları": Kutular dolusu cıvatalar ve en irilerinden çakıl taşları... Tüm binalara, pencerelere, kapılara ve özellikle giriş kapılarına nöbetçiler yerleştirildi... Yakındaki Boulogne Ormanı'ndaki tarihi ağaçlardan kesilen dallar getirilerek çakıl taşlarını uzaklara atabilmek için kuş lastiğine benzer araçlar yapıldı. Bunlarla faşistler avlanacaktı! Bu arada çevredeki inşaatlarda çalışan işçilerle, gerekirse buldozerlerle yardıma koşmaları için anlaşma yapıldı...

Fakülte ve yurt binalarının girişlerinde "siperler" kazılıyordu. Faşistlerin otomobillerle hücum etmeleri halinde düşmeleri için çukurlar açılıyordu. Ellerinde copları, bellerinde motosiklet başlıklarıyla "şefler" tek tek kapı, pencere ve çatıları denetliyor, son bilgileri alıyorlar, son önerileri iletiyorlardı. Hazırlıklar tamamdı... Faşistlerin gelecekleri varsa görecekleri de vardı...

Nanterre binaları tam anlamıyla bir kaleydi. Ama "kale" kuşatılmıştı: Binaların çevresinde alışılmıştan daha fazla polis otobüsü ve polis vardı.

Asıl bomba beklenmeyen bir yönden geldi: Daniel Cohn-Bendit, en yakın yoldaşlarından Olivier Castro (Fidel Castro ile herhangi bir akrabalığı yoktur. "Çok bilmişlerin" hemen sıkı bir hikaye uydurmaları tehlikesine karşı bunu özellikle belirtiyorum) ve Jean-Pierre Duteuil ile 22 Mart Hareketi'nden beş arkadaşlarına daha, yani toplam sekiz öğrenciye, Paris Üniversitesi Rektörü imzalı bir çağrıyla 6 Mayıs Pazartesi günü saat 11.30'da Paris Üniversitesi Disiplin Kurulu önünde yargılanacakları duyuruldu... Üniversite yönetimi "gerekli cezaları vermek için sorumluluğunu üstleniyordu" demek.

İyi de öğrencilerin aklı o sırada başka taraftaydı... Elden ele Occident imzalı yeni bildiri dolaştırılıyordu. Tehditler çok açıktı: "Yarın kızıl teröre gereken araçlarla engel olmaya gücümüzün yettiğini göstereceğiz!" 22 Mart Hareketi bunun altında kalacak değildi. O da tehdit içeren kendi bildirisini yayınladı: "Faşist komandolar yok edilecekler!"

Öğrenciler Nanterre'de büyük amfiyi işgal edip Vietnam Savaşı ve Black Power üzerine filmler gösteriyorlardı... O sırada amfiye girip ders yapmak isteyen tarihçi René Remond'a bunun mümkün olmadığı bildirildi. René Remond sinirlense de çaresiz amfiyi terk etti. Diğer öğretim üyeleri de derslerini yapamıyorlardı...

UEC militanı gençler derslerin yapılması için araya girdilerse de kimsenin "FKP'nin sesini" dinlemeye hiç mi hiç niyeti yoktu. Bu arada Maocularla 22 Mart Hareketi taraftarları birbirine giriyorlardı...

SDS'e destek için bir gösteri ve yürüyüş düzenlemek için toplanan öğrenciler UNEF'in sükuneti sağlamasından sonra, arkadaşlarının Disiplin Kurulu'na çağrılmasını kınamak için ertesi gün bir miting düzenlemek üzere toplantıyı bitirdiler...

Öğleden sonra Nanterre'e gelip durumu gören Paris Üniversitesi Rektörü Roche ile Milli Eğitim Bakanlığı Yükseköğrenim Genel Müdürü, Dekan Pierre Grappin'le yaptıkları değerlendirmeden ve Milli Eğitim Bakanı'nın da onayını aldıktan sonra, dekanın imzasıyla 3 Mayıs Cuma sabahı saat 9'dan itibaren Nanterre'deki Edebiyat ve Hukuk Fakülteleri'nin kapatıldığını duyuran demeç yayınlandı... Nanterre'de dersler ikinci kez kesiliyordu. Çare mi? Bilinmez...

Yöneticiler ve siyasi yetkililer için mesele bu kadar basitti: "Karışıklığın merkezi kapatılınca karışıklık da bitmiş olur..." Siyasi iktidar ve üniversite yönetimi açısından, Nanterre'in kapatılmasının çok önemli bir hata olduğu hemen anlaşılmayacaktı.

Siyasette ve yöneticilikte yanılmak da yanılmamak kadar geçerliydi. İşte örneği:

Nanterre kapatılınca öğrenciler, isyanlarını da yanlarına alarak Paris'e geldiler. Nanterre'de yapamadıklarını Paris'te yapacaklar, isyanı Quartier Latin başta tüm Paris sokaklarına yayacaklardı. Önce Sorbonne'u almak, önce Sorbonne'u işgal etmek gerekiyordu. O an, herkes, başyazarından muhabirine gazeteciler, ünlü ve ünsüz siyasetçiler, Mayıs 68 biter bitmez son derece çarpıcı başlıklarla kitaplar yazıveren "çok büyük" toplumbilimciler, öğretim üyeleri ve elbette elli yaşından büyük ev kadınları, herkes ama herkes "Nanterre kapatıldı, birkaç güne kadar ateş düşer ve mesele biter" sanıyordu... Oysa...

Başbakan bile İran ve Afganistan resmi ziyaretini iptal etmemiş, uçağına binip mahiyetindeki heyetle "uçmuştu!" Sorun bitmese koskoca başbakan "uçar mıydı?" O gece televizyonda 20.00 haberlerini izleyenler Nanterre'in kapatıldığını, başbakanın uçtuğunu duyunca rahatladılar. "Çok iyi, bu iş fazla uzamadı" diye düşündüler...

3 Mayıs Cuma

FKP'nin resmi yayın organı L'Humanité'de Parti Genel Sekreteri Georges Marchais birkaç gündür üstünde çalıştığı başyazısını patlattı. Yazının başlığı yeterince anlamlı ve açıklayıcıydı:

"De faux révolutionnaires à démasquer" (Maskeleri indirilecek sahte devrimciler...) Aynen aktarıyorum: "Aralarındaki çelişkilere rağmen, bu -birkaç yüz öğrencilik- küçücük gruplar ("groupuscules") adını 22 Mart Hareketi koydukları ve anarşist Alman Cohn-Bendit ("l'anarchiste allemand Cohn-Bendit") tarafından yönetilen şeyde birleştiler. Anlaşılan öğrenci çevrelerinde yürüttükleri - ve öğrencilerin büyük

çoğunluğunun çıkarlarına karşı ve ayrıca faşist provokasyonları teşvik eden- karışıklıktan memnun değiller ki bu güya devrimciler ("ces pseudo-révolutionnaires") şimdi bir de işçi hareketine ders vermek iddiasını ileri sürüyorlar..."

FKP Genel Sekreteri Georges Marchais ve FKP yönetici ve üyelerinin birçoğu açısından, öğrenciler "Büyük burjuva bebeleriydiler" ve "devrimci ateşleri söner sönmez babalarının işletmelerini yönetmeye ve o bilinen kapitalizm gelenekleri içinde işçileri/emekçileri sömürmeye koşacaklardı..."

Marchais'nin hiç sevmediğini apaçık belirttiği Cohn-Bendit için "Alman anarşist Cohn-Bendit" deyimini kullanması öğrenciler ve sadece sol kamuoyunca değil genel olarak Fransa kamuoyunca şiddetle eleştirildi. Dikkatinizi çekmiştir, Marchais'nin Cohn-Bendit için kullandığı sıfatlarla ırkçı haftalık derginin sıfatları birbiriyle uyuşuyordu. Şu da önemli, o günlerde (ve daha sonra) ırkçı derginin okuyucuları iki elin parmakları kadardı(r) ve yazdıkları kimsenin dikkatini çekmemiş olabilir... Fakat daha geniş kesimlerce okunan FKP yayın organında ve FKP Genel Sekreteri'nin öğrenci hareketi liderlerinden en önemlisini, bu tür sıfatlarla ve alay ederek eleştirmesi bir tür skandal boyutunu kazandı. Böylece FKP'ye küskünlerin sayısı biraz daha arttı...

O günlerde herkes "Nous sommes tous des Juifs et des Allemands" . ("Biz hepimiz Yahudiyiz ve Almanız !") sloganlarını atıyordu. Örneğin, Güzin Dino o günlerde Saint-Germain Bulvarı'ndaki bilimsel bir toplantıdan çıktıktan sonra, göstericilerle karşılaşınca, toplantıya katılanlarla birlikte, öğrencilerin bu sloganı attığını duymuş ve hep birlikte gösteriye katılarak aynı sloganla yürümüşlerdi... Güzin Dino bana o günü "Hayatımda hiç bu kadar bağırdığımı anımsamıyorum, sesimin bu kadar güçlü olduğunu da o gün fark ettim" cümlesiyle özetledi...

Kamuoyu FKP'nin de 19. yüzyılda kaldığı veya en azından İkinci Savaş'la birlikte tarihe gömüldüğü sanılan Yahudi düşmanlığı değirmenine bu şekilde su taşımasını nefretle kınadı.

O günlerde Paris Güzel Sanatlar Okulu ("L'Ecole des Beaux-Arts de Paris") öğrencilerinin Saint-Germain Meydanı'na iki adımlık mesafedeki atölyelerinde yarattıkları afişlerinden birinde aynen şunlar yazıyordu: "Nous sommes tous des Juifs et Des Allemands" ("Biz hepimiz Yahudiyiz ve Almanız")... Daha sonra bu afişin ve sloganın değişik biçimleri görüldü ve duyuldu...

Böylece FKP'e ve benzeri siyasi partilere, Marchais ve benzeri siyasetçilere bir anlamda sözleri iade ediliyordu, ama yeni ve yaratıcı bir biçimde. Madem Dany'yi "Yahudi ve Alman" olduğu için eleştiriyorlardı o halde "Hepimiz Yahudiyiz, hepimiz Almanız" slganıyla cevap veriliyordu...

Ama bir ara öğrenci genel kurulu bu afişin sözlerini "çok aşırı" bulduğu için "Nous sommes tous des indésirables" ("Biz hepimiz istenmeyenleriz") olarak değiştirdi. Fakat afiş ve slogan ilk biçimiyle daha çok tuttu. Bugün akılda kalan ve değişik ülkelerde yeniden üretilen de budur...

O günlerin en ünlü De Gaulle'cü gazetecisi ve "televizyon adamı" Michel Droit gibi Marchais'ye imrenerek Dany'ye "le petit boche" (Aşagılayıcı ve küçümseyici anlamda "küçük Alman") diyenler ve yazanlar oldu. Le boche öteden beri aşağılayıcı ve küçültücü anlamda Alman yerine ve daha çok ırkçılar, aşırı sağcılar ve karacahiller tarafından kullanılan bir sözcüktür. Bunun Dany için kullanılması hem onu küçültmeye ve kötülemeye yönelikti hem de ırkçıları, aşırı sağcıları ve karacahilleri ona karşı kışkırtmaya...

UNEF ve FGEL 3 Mayıs'ta, FGEL'in Sorbonne'daki bürosunun yakılmasını protesto etmek için, 22 Mart Hareketi de Nanterre'deki son toplantıda kararlaştırıldığı gibi, disiplin

kuruluna verilen sekiz öğrencinin desteklenmesi amacıyla Sorbonne avlusunda bir toplantı düzenledi. Saat 12'de başlayan mitinge katılım çok azdı; taş çatlasa iki yüz kadar öğrenci vardı. Bu öğrenci hareketi için epey moral bozucuydu. O sırada birçok öğrenci dersliklerde ve amfilerde derslerini dinliyorlardı veya kütüphanelerde sınavlara hazırlanıyordu...

Önce FER'den (Devrimci Öğrenciler Federasyonu) Troçkist bir militan konuşarak, "işçi sınıfı ile işbirliğinin zorunlu olduğunu" vurguladı. Sonra başka bir militan Georges Marchais'nin başyazısını yüksek sesle okudu ve yuh çekildi. Sonra da Daniel Cohn-Bendit "Sorbonne yeni bir Nanterre olmalıdır!" diyerek heyecanlı bir konuşma yaparak dinleyicileri birazcık coşturabildi... 22 Mart Hareketi militanları tarafından tanınmayan UNEF lideri Jacques Sauvageot ise sakin bir konuşma yaptı. Konuşmacılar bilhassa UEC (Union des Etudiants Communistes/Komünist Öğrenciler Birliği) temsilcilerine saldırıyorlardı. Marchais'nin başyazısını sabah erken saatlerde okuyan ve dinleyenlere aktaran öğrenci liderleri işin acısını FKP'nin öğrenci kesimindeki temsilcilerinden çıkarmaya çalışıyorsa da dinleyicilerin sayısı artmıyordu...

Saat 14.00'te yeniden biraraya gelmek üzere saat 13.00'te öğle yemeği için ara verildi. Öğleden sonra Occident ve benzeri ırkçı örgütlerin kötülük adamlarının Sorbonne'a doğru harekete geçtikleri, sıkı bir kavga çıkacağı dedikodusu yayılmıştı. Nitekim Assas Sokağı'ndaki Hukuk Fakültesi'nden Alain Madelin'in başını çektiği bir grup öğrenci Sorbonne'a doğru yürümeye başlamıştı... Ellerinde sopalar ve çoplarla ve "Komünistleri öldürmeliyiz!", "Occident iktidara!" hezeyan içeren sloganlarıyla Saint-Michel bulvarından indiler, Rue des Ecoles tarafından Sorbonne'a girmek üzere, rektörlük kapısının birkaç basamağını koşarak çıkıp aniden durup geri dönüp küçükcük gruplara ayrılıp çevredeki ara sokaklara dalıp

kalabalık içinde eriyip yok oldular. Tam bir film gibiydi; polisler onları yakalamak için güya peşlerinden koşuyorlardı. Bir gazetecinin yazdığı gibi, "Polisler peşlerinden koşuyorlar ama sanki gerçekte onları hiç de yakalamak ister gibi bir halleri de yoktu..." Grubun amacının, "Sorbonne'da çatışma çıkacak!" bahanesini yaratıp polisin Sorbonne'a girip solcu öğrencileri tutuklattırmak olduğu açıktı. O gün faşist ve ırkçıların lideri konumundaki Alain Madelin daha sonra da "yürüyecek", defalarca milletvekili seçilecek, bilhassa Chirac hükümetlerinde defalarca bakan olacaktır.

Saat 14.00'te toplantıya yeniden başlayan, devrimci türküler ve marşlarla coşkulu anlar yaşayan ve yaşatmaya çabalayan Sorbonne avlusundaki öğrenciler, gelişmeleri duyuyor, tedbirlerini alıyor ve olası faşist saldırıya karşı hazırlanıyorlardı... Ama sayıları hep yüz elli ile iki yüz arasındaydı. Garip ama gerçek: Devrimci ve iyi örgütlenmiş öğrencilerin toplantısı diğerlerini ilgilendirmiyordu sanki...

Ama faşistlerin saldırısını ciddiye alan ve gelişmeler üzerine korkan Rektör Roche, dersleri durdurmaya, anfileri ve derslikleri boşaltmaya ve güvenlik güçlerini Sorbonne'a çağırmaya karar verdi. İstişare ettiği Milli Eğitim Bakanı'nın Sorbonne'un "boşaltılması amacıyla polisin müdahalesi için gerekli bütün koşulların biraraya toplandığını" belirtmesi üzerine, Paris Emniyet Müdürü Maurice Grimaud'yu arıyor. Grimaud polis müdahelesiyle Sorbonne'un boşaltılmasına yanaşmayınca rektör ısrar edince, "yazılı olarak mahalle komiserliğine başvurması" gerektiğini söylüyor. (Bu konuda Grimaud'nun kitabına bakılabilir: s. 13 vd ile s. 83 vd.) Rektör aynen öyle yapıyor. Rektör'ün kendi eliyle yazdığı ve mahalle komiserine iletilen metin şudur:

"Karışıklığa neden olanların dışarı çıkarılarak Sorbonne'da düzenin sağlanmasını rica ederim..."

Buraya kadar her şey yasalara harfi harfine uygun biçimde yapılıyordu, ama polis avluya girdikten sonra "karışıklığa yol açanları dışarı çıkarmakla" yetinmedi. Polis Sorbonne avlusuna girince avluda tartışma toplantısındaki öğrenci liderleri Daniel Cohn-Bendit, Alain Krivine, Jacques Sauvageot ve diğerleri durumu değerlendirerek polise karşı koymanın mümkün olamayacağına karar verdiler. Çünkü avluda kafese kapatılmış gibiydiler. Sorbonne avlusunu bilenler takdir edeceklerdir.Bu nedenle polise karşı koymak tehlikeli sonuçlar doğurabilirdi. Öğrenciler aralarında kısa bir fikir teatisinden sonra olay çıkarmadan Sorbonne'u terketmeye karar verdiler. Krivine ile Sauvageot polisleri yöneten komiser Petit (Şaka değil adamın ismi gerçekten Petit, yani Küçük) ile görüşerek kimsenin tutuklanmaması şartıyla olay çıkarmadan sessizce Sorbonne'u terkedeceklerini belirttiler. Komiserle anlaştıktan sonra da sessiz ve slogansız çıkmaya başladılar. Polis sözünde durmayıp öğrencileri tutuklamaya başlayınca öğrenciler yine herhangi bir direnç göstermediler.

Ne var ki, üniversitenin dokunulmazlığına saldırılması, iki yüz kadar öğrencinin birkaç katı polisin avluyu ve Sorbonne'un çevresini sarıp yakaladıkları öğrencileri tartaklayarak polis araçlarına sokması, araçların içinde öğrencileri dövmeyi sürdürmesi, sınavlara hazırlanan ve olaylarla doğrudan ilgilenmeyen öğrencilerin arkadaşlarının yanında yerlerini almalarına yetti. Biraz önce aynı polislerin faşist öğrencilerin kaçmalarına göz yumdukları da gözden kaçmamıştı. Polisin devrimci öğrencilere karşı farklı bir tarz uyguladığını anlamak için arif olmak şart değildi.

Öğrenciler, devletle üniversite arasındaki sınırın devletin kolluk güçlerince ihlal edilmesine tahammül edememiş, üniversite dokunulmazlığına dokunulması öğrencileri çileden çıkarmıştı. Dersliklerden, amfilerden, kütüphaneden çıkan

öğrenciler hem arkadaşlarını korumak hem de üniversite dokunulmazlığını ayaklar altında ezdirmemek için koştular... Polislerden dayak yediler, polisler onları da gözaltına almaya başladı. İki taraflı dizilen polislerin Sorbonne Meydanı'na bakan avlu kapısından çıkan öğrencilerin kafalarına copla vurması ve polis otobüslerine (bu otobüslere "Le panier à salade" yani "salata sepeti" ismi veriliyordu) doğru yürürken dövmeleri fotoğraflarla ispatlıdır ve bugün bile nefretlik bir görüntüdür. Dayak faslını gören ve duyan öğrenciler, mahalledeki kütüphanelerden ve çevre kafelerden ve sokaklardan koşup geliyorlardı. Saat 16.45'te sayıları belki bin kadar olmuştu...

17.00'de iki binden fazla... 17.15'te üç bin... Öğrenciler ilk sloganlarını atmaya başladılar: "Sorbonne öğrencilerindir!", "Kahrolun polis zulmü!", "Arkadaşlarımızı/yoldaşlarımızı serbest bırakın!"

YEDİ POLİS BİR ÖĞRENCİ

Polisle ilk çatışma öğrencilerin doldurulduğu ilk üç polis aracı hareket ederken işte tam o anda saat 17.00 civarında başladı... Polisler daha şiddetli saldırıyor, öğrenciler taşlarla yanıtlıyorlardı. Sorbonne çevresinde Arnavut taşlarından yapılmış kaldırımlar vardı. O gün, o anda ilk kaldırım taşları sökülerek polislere fırlatıldı.

Polisler yeni polis araçlarına birçok öğrenci doldururken öğrenciler ikinci konvoyun kalkmasını engellemek istiyordu. Araçlardan birinin lastiklerinden biri patlatıldı. Boş bir polis aracı öğrenciler tarafından sallanıyor, öğrenciler araçı devirmek için uğraşıyorlar ama başaramıyordu. Polisler önüne geleni copluyordu... Sokak savaşı başlamıştı...

Polisler coplarıyla ve filintalarının kabzalarıyla vuruyordu. Öğrencilerin elinde kitap vardı sopa veya "silah" yoktu.

O gün çekilmiş fotoğraflarda, belgesel filmlerde, bazı öğrencilerin sol ellerinde veya sol koltuk altlarında kitapları sağ elleriyle kaldırım taşlarını sökmeye, ağaçların eteklerini ve köklerini korumak için yapılmış çelik çemberleri kaldırmaya çabaladıkları görülüyor.

Öğrenciler direnişi örgütlemek için ilk adımlarını atıyorlardı... Polisler önlerine çıkanları dövmeye devam ediyor, öğrenci sandıkları herkese saldırıyorlar, sokaklardan, cadde ve bulvarlardan geçen kadınları, erkekleri ve hatta çocukları bile dövüyorlardı. Kafe teraslarında oturanları, otomobilinden başını çıkarıp "Polis Bey neler oluyor?" diyenleri, mahalle esnafını, tesadüfen oradan geçen turistleri, mahallede oturanları karşısına kim çıkarsa dövüyordu. Bir kamyon şoförünün bu manzarayı görünce dayanamayıp, kamyonunu sola çektikten sonra inip, elindeki demir sopayla polislere "Sizin ananızı avradınızı..." diyerek saldırması ve geri püskürtmesi günün en çarpıcı görüntülerinden biridir.

Artık çatışma büyümüş tüm Quartier Latin'e, tüm mahal-

leye yayılmıştı. Polis başka seçenek bırakmadığından insanlar göstericilerin safına geçiyordu: Ya dayak ya göstericilerin tarafı ve direniş! O saatlerde Quartier'de akşam gezintisi yapan, birazdan bir gece kulübüne, bir tavernaya veya bir diskoteğe "damlayacak" banliyölü gençler ve bitirimler de öğrencilerin yardımına koştular. Onlar için maksat "polis dövmekti", kambersiz düğün mü olurmuş diyerek onlar da giriştiler: "Alın ulan alın..."

Daracık Champollion Sokağı'ndan bin kadar, öğrenci, mahalleli, banliyölü bitirim, , fırın ve pastacı çırakları, kadınlar, liseli çocuklar Sorbonne Meydanı'na (mikroskobik bir meydandır) ve polisin üzerine yürüyor, ellerine ne geçerse sallıyor, fırlatıyorlardı: Masalar, sandalyeler, reklam panoları, trafik levhaları, bozuk paralar, taşlar, çakmaklar, anahtarlar... "Polis, faşist!", "Reziller!" "Kahrolsun tutucular!" ve benzeri sloganlar duyuluyordu...

O gün yaşananları, Les Barricades de Mai (Mayıs Barikatları, Solar Yayınevi, Paris, 1968) isimli olayların içindeyken mayıs sonunda yayınlanan kitabında, Philippe Labro anlattı. Sonraları sinema yönetmeni ve iyi bir televizyon sunucusu olmadan önce Labro iyi bir gazeteciydi. Kitap, Gamma Fotoğraf Ajansı fotoğrafçılarının, Paris'te çektikleri yüz kadar fotoğrafı sunan Labro'nun yazdığı uzunca bir sunudan oluşuyor. Sunu kadar fotoğraflar da kendi dilleriyle 3 Mayıs'ta yaşananları oradaymışız gibi duyumsatan özellikte:

Saat 17.30... Saint-Michel Bulvarı. Polisler, ellerinde kitapları, gazeteleri (biri Le Monden okuyor, hilafım yok), ağızlarında sigaralarıyla, kravatlı, deri ceketli, kibar, bakımlı saçları, kimi ise gözlükleriyle öğrenci oldukları her hallerinden belli gençlere saldırıyor. Pencere kenarlarında, duvar diplerinde, saldırıdan korunmaya çabalayan kadınları ise sivil polisler "denetliyor"; "Kimliğiniz lütfen!"

Sayıyorum: Altı öğrenci; dördü erkek, ikisi kadın... Foto karesine girebilen polis sayısı ise on iki... İki kişiye bir polis...

Biraz ileride yine Saint-Michel Bulvarı'ndayız. Polis kitlesi Saint-Germain Bulvarı'na doğru iniyor: Ellerinde uzun sopalar (bu sopalara "bidule" deniyordu Yani "Alet" veya "Şu Şey"), bir öğrenci başının sağ tarafını tutmuş ve yerde acılar içinde, ceketi ve kitapları savrulmuş... Darbeyi ne zaman ve kimden yediği görülmüyor... Ama biraz sonraki fotoğraflarda her şey çok açık... İki polisin yakaladığı bir gence karşısındaki polis "aletiyle" vuruyor, yanındaki kız arkadaşı ağlıyor. Genç sağ eliyle kendini korumaya çalışıyor...

Polisler yürüyorlar... Henüz araç trafiği sürüyor. O sırada bulvardan geçen belediye otobüslerinden birinin arkasındaki sahanlıktaki gençler, amcalar ve teyzeler şaşkın. Ve korkmuş gözlerle olan bitenleri izliyorlar... Paris'in orta yerinde "meydan savaşı..." Gel de şaşırma!

Labro şöyle yazıyor: "Polis sokağı istila etti. Miğferler, yağmurluklar, kalkanlar, mavi-siyah hakim." Yazıya eşlik eden fotoğrafta şunu görüyoruz: Saint-Michel Bulvarı'nın Sorbonne'un karşısına düşen bölümü polis dolu.

Hala Saint-Michel Bulvarı'ndayız... Bir "panier à salade" hızla öğrencilerin üstüne gidiyor, bir öğrenci taş atmak üzere... Labro'nun yazdığına göre, polis aracının şoförü başından yaralanıyor... Bu bilgi diğer kitaplarda da doğrulandı. Grimaud yaralanın ismi bile veriyor: "le brigadier (müfrezebaşı) Brunet (A. g. k., s. 18.)

Polis ilk göz yaşartıcı bombaları atıyor... Bulvar toz duman içinde. Yol ortasında kalanlar ise şunlar: Barikat kurulması için bulvara atılan ilk çelik çemberler, birkaç trafik levhası, birkaç kaldırım taşı...

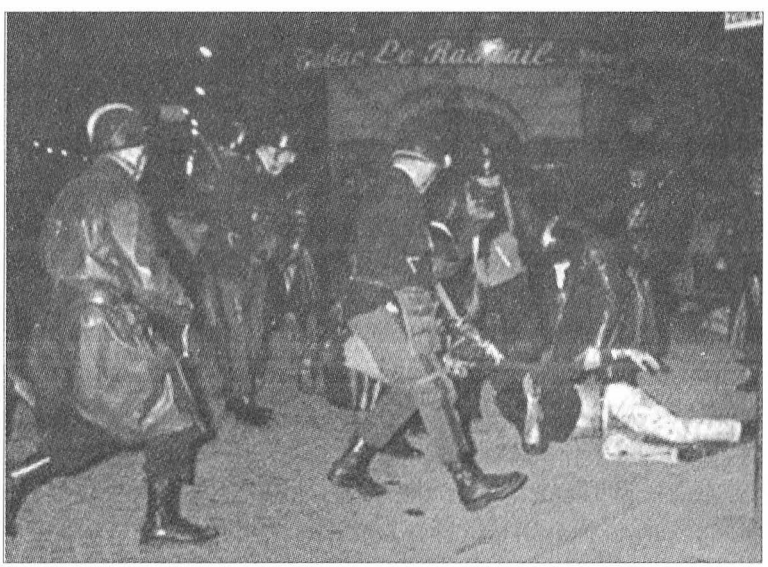
Hiçbir yerde hiç bir zaman polisle olası çatışmalarda nasıl davranılacağının "eğitimini" almamış öğrenciler birkaç kez polisleri geri çekilmeye mecbur ediyorlar...

Polislerin akıl almaz sertliği, akıl almaz vahşeti bu çocukları birdenbire birer "şehir gerillası" yaptı demek mümkün. Silahsızlar. Pardon silahları var; silahları kaldırım taşları...

Bir fotoğrafta yaralı bir öğrenci... Sağ gözünün altından kan akıyor. Bir kız ile bir erkek arkadaşı onu ayağa kaldırmaya gayret ediyorlar. İkisi de şaşkın. Yaralı olanın acı çektiği belli...

Bir başka fotoğrafta üç polis, yaralı başka bir polisi taşıyor; öndeki polis sırıtkan, arkadakiler düşünceli...

Polis ve öğrenciler arasında bir sınır çiziliyor... Sınırın öğrenci kesiminde acı, yaralı, tutuklular ve dayak yiyenler var... Ve polise karşı büyük bir nefret...

POLİSLER YERDEKİLERİ TEKMELİYOR

O günün bilançosu şöyle:

Polisin "Sorbonne'u temizleme eylemi" üç saatten fazla sürüyor...

Polis saat 17.30'a doğru Sorbonne'u tamamen "ele geçirmiş" durumda. Birçok öğrenci gözaltına alındı. Daha sonra sayılarının 596 olduğu öğrenildi. Grimaud 574 rakamını veriyor ve bunlardan 300'ünün Sorbonne avlusunda, diğerlerinin sokakta yakalandığını belirtiyor (s. 83.) Bazıları olayların yöneticisi olduğu ve kamu otoritesine karşı geldiği, bazıları cebinde sustalı bıçak, balta, çekiç ve benzeri kesici aletler taşıdığı için 27 öğrenci tutuklandı. Diğerleri "kimlik denetiminden" ve Fransa'da kimsenin inanmayacağı ölçüde, polis araçlrına götürülürken, polis araçlarında, götürüldükleri merkezlerde dayak atıldıktan sonra sabahın ikisine doğru serbest bırakıldılar...

Gözaltına alınanlardan birkaçı o günlerde çok ünlüydü: Daniel Cohn-Bendit, Jacques Sauvageot, Alain Krivine, Henri Weber ve solcu De Gaulle'cü yazar David Rousset'in oğlu Pierre Rousset...

O günlerde pek tanınmayan daha sonra milletvekili ve/veya bakan olacak Brice Lalonde, Jose Rossi gibi isimler de gözaltına alınanlar arasında... Daha sonra gazeteci ve yazar olacak Guy Hocquenghem, Bernard Guetta, Herve Chabalier de...

Rektör Roche, Saat 20.00'de Sorbonne'u ve Censier'deki ek binayı "sükunet sağlanana kadar kapattığını" duyurdu. O sırada çatışmalar Luxembourg Parkı önüne kadar yayıldı, barikat için trafik levhaları ve reklam panoları söküldü, yakındaki şantiyelerden barikat yapımı için işe yarayabilecek ne varsa alındı, kaldırım taşları çıkarıldı, ateşler yakıldı... Polisler göz yaşartıcı bombalarını kullandılar...

Çatışmalar altı saatten fazla sürdü. Gece saat 23.00'e kadar polisler önüne çıkanı dövdü. Öğrenciler yanıt vermeye çalıştı.

Ama bu yanıt sınırlı kaldıysa da bıraktığı izler çok uzun ömürlü oldu...

O gün yaşanan olayları, polislerce gelişi güzel dövülenlerin ağzından dinleyebilmek için UNEF ve SNE-Sup'un ortak yayınladığı Le Livre Noir des Journées de Mai isimli kitabı tavsiye ederim ("Mayıs Günlerinin Siyah Kitabı", Seuil Yayınları, Paris, 1968.) 13 Mayıs 1968'e kadar dönemin günlük gazetelerinde ve dergilerinde yayınlanan tanıklıklar yanında UNEF, SNE-Sup ve "Yaralılara Yardım Komitesi" tarafından toplanan ifadelerden oluşan kitap bu konuda ilginç bir örnektir. Böylece polisin yaptığı eziyet, zulüm ve dayak unutulmaması ve bir daha yinelenmemesi için tarihe yazılı olarak geçti.

Mayıs 1968'in, gazetecilerin diliyle, "Kızıl Cuma" dizisi böyle başladı... Bunu 10 ve 24 Mayıs Cuma geceleri izledi.

Şu nokta çok önemli: 3 Mayıs'a kadar öğrenci gösteri ve yürüyüşlerine iki, üç veya beş bin kişi katılırken, o gün 30 bin kişi değişik eylemlerde, daha önce tanık olunmamış derecedeki bir arzuyla yerlerini aldı. Çocuklar artık polislerle sıkı ve sahici bir biçimde çatışmaktan kaçınmıyorlardı.

O gün Sorbonne avlusundaki toplantıya katılan iki yüz kadar öğrenci... Gözaltına alınan 600 kadar öğrenci... Sonrasında polislerle Quartier Latin'in değişik sokaklarında, bulvarlarında, caddelerinde ve meydanlarında "savaşan" üç-beş bin öğrenci... Ve sonra onlara katılan 20 bin kadar öğrenci, Mayıs 1968'in gerçek mimarlarıydılar. Ve bunların sayıları Mayıs ayı boyunca giderek arttı.

Mayıs 68'e, Milli Eğitim Bakanı Alain Peyrefitte'in, Paris Üniversitesi Rektörü'nün ve güvenlik güçlerinin "katkısı" bu açıdan son derece açıktır... O gün polisin azgın saldırısının Cezayir Savaşı sonuna doğru Paris'teki "Müslüman" göstericilere karşı takınılan tavrın aynısı olduğunu ve "Müslüman" göstericiler gibi öğrencilerin polis otobüslerinde ve karakollarda

dövüldüğünü o günlerin tanığı tüm namuslu yazarlar vurguluyor. Paris Emniyet Müdürü bile kitabında bu gerçeği dolaylı bir biçimde kabul ediyor (A. g. k., s. 83-84.)

Öte yandan o gün saatlerce polislerle çatışanların, öteden beri bu tür çatışmalara alışkın, örgütlü ve düzenli militanlar olmadıklarını da söyleyebiliriz. Evet, polislerle çatışanlar birkaç yüz kişilik "ajitatörler" değildi. Çünkü bütün "elebaşları" öğleden sonra veya olaylardan önce polisler tarafından Sorbonne avlusundan alınıp götürülmüşlerdi. Olaylar da zaten bu nedenle başlamıştı. Bu nokta çok önemli... Çünkü Paris Üniversitesi Rektörü, büyük olasılıkla bir gün önce Nanterre'de kararlaştırıldığı gibi, "Sorbonne'u da kapatırsak bu iş biter" sandı. Bir kez daha yanıldığı veya yanıldıkları hemen o saatlerde somut biçimde gözlerinin önünde kanıtlandı. Yine de yetkililer sertlik yanlısı yöntemlerini kullanmaktan geri kalmadılar.

Polislerle saatlerce mücadele eden ve genel olarak her türlü örgütlenmeyi, hatta UNEF bünyesinde bile bir araya gelmeyi reddeden örgütsüz ama tarafsız olmayan öğrenciler "comité d'action" ("eylem komitesi") ismini taktıkları birimler kurmaya ve birdenbire ortaya çıkan mücadele gücünü kalıcı kılarak geliştirmenin yollarını aramaya başladılar. Viansson-Ponté gibi kimi gözlemciye göre, artık "goşizm" aşılıyor öğrenci hareketi kitlesel bir konuma giriyordu. Artık "eylem komitelerinin" stratejik rolü belirleyici olacaktır...

4 Mayıs Cumartesi

Cumayı cumartesine bağlayan gece Paris'te dedikodunun bini bir paraydı:

Gözaltında tutulanlara "işkence yapılıyormuş"... Birkaç öğrenci göz yaşartıcı bombalar sonucu kör olmuş... Hatta birkaç öğrenci ölmüş ve ölüleri saklanmış ve sonra çaktırmadan

defnedilmişti... "Öldürülen öğrencilerin cesetleri Seine Nehri'ne atılıyor" dedikodusu bile yayılmıştı...

Oysa gözaltına alınan öğrencilerden onsekiz yaşından küçük olanlar ve genç kadınlar (demek ki çocuklar ve kadınlar da göz altına alındılar) cuma gecesi saat 23.00'e doğru grup grup serbest bırakıldılar ve sabah saat 2'de tutuklanalar dışındaki herkes özgürlüğüne kavuştu.

Herkes Alain Geismar'ı arıyordu. Bütün gözler öğrenci hareketinin üç liderinden henüz gözaltına alınmamış olan Geismar'daydı. SNE-Sup (Syndicat National de l'Enseignement Supérieur. Yüksek Öğrenim Ulusal Sendikası) Genel Sekreteri Alain Geismar, bir gün önceki olaylardan geç saatte de olsa haberdar olunca sabahın ikisinde, olayların yaşandığı mekanların hemen yanı başındaki L'Ecole Normale Supérieure'de bir toplantı düzenleyerek, üniversitede genel grev çağrısı yapılmasını önermiş ve herkes kabul etmişti. Ancak JCR (Jeunesse Communiste Révolutionnaire. Devrimci Komünist Gençlik), PSU (Parti Socialiste Unifié. Birleşik Sosyalist Parti) ve MAU (Mouvement d'Action Universitaire. Üniversiter Eylem Hareketi) arasında izlenecek strateji konusunda ciddi tartışmalar sürmüştü. Maocular ise "hareketin tuzağa düşürüldüğünü" ve "hemen Quartier Latin'in terk edilmesini ve halkla ilişki kurulmasını" önermişti... Radikallerin arzuladığı ise şudur: Küçük burjuva bir hareket içinde hapsolmamak, "işçi sınıfı" veya "halk" ile işbirliğinin yollarını aramak.

Toplantıya katılanlar, tartışmalardan sonra, 6 Mayıs Pazartesi günü iki gösteri ve yürüyüş yapılmasına karar verdi: Birincisi o sabah saat 10.00'da Sorbonne önünde, Disiplin Kurulu'nda "yargılanacak" sekiz arkadaşlarını desteklemek. İkincisi ise saat 18.30'da Denfert-Rochereau Meydanı'nda.

Bu arada Alain Geismar öğrencileri desteklemek için bütün öğretim üyelerini o gün grev yapmaya çağırır.

Le Figaro ve L'Humanité dışında o sabah yayınlanan gazetelerin tümü polisin Sorbonne'a girmesini, öğrencilere ve yollardan geçenlere saldırısını ve uyguladığı akıl almaz şiddeti eleştirdi. Ve bilhassa hükümetin "soğukkanlılıktan yoksunluğuna" vurgu yaptılar.

Burada maalesef bir kez daha L'Humanité'nin aşırı sağ ve klasik sağın temsilcisi günlük gazete Le Figaro ile birlikte anılmasının şansızlığını, garipliğini vurgulamak şart... Bu iki yayın organı öteden beri olayları eleştirisel hiç bir şey söylemeden aktarmakla yetiniyorlardı. Örneğin 4 Mayıs tarihli L'Humanité'de şunu okuyabiliyoruz: "Saat 16.15'e doğru polisler ve 'Atlı Muhafızlar' fakültenin (Sorbonne. MŞG) giriş ve çıkışlarını kapatmış, komşu sokakları çembere almıştı."

Daha sonraki günlerde de FKP'nin resmi yayın organı, öğrenci gösterilerinde "aşırı solcu grupları" ("des groupes de gauchistes") suçlayıcı tavrını sürdürdü...

O cumartesi günü Adalet de devreye girdi: Paris 10. Ceza Mahkemesi suçüstü kuralları gereği bir gün önce ve gösteriler daha başlamadan altısı Nanterre'de biri Paris'te gözaltına alınan yedi öğrenciyi "kesici alet" bulundurmaktan yargılayarak, bir aydan üç aya kadar hapis ve 200 ile 300 yüz Frank para cezaları verdi. Gerçi cezalar tecil edildi ama yine de bunların göz korkutmaya yönelik olduğu açıktı.

Daniel Cohn-Bendit ve arkadaşları ise, pazartesi sabahı Üniversite Disiplin Kurulu önünde "hesap verecekler" denilerek, öğleden sonra polis tarafından serbest bırakılmıştı. (Grimaud: s. 87.) O günlerde Daniel'in sınır dışı edilmesi birkaç kez gündeme getiridi ama, çözeceği sorundan daha çok sorun yaratacağı nedeniyle uygulamaya konulmadı. Böylesi bir karara bilhassa Paris Emniyet Müdürü muhalefet ediyor, ve İçişleri Bakanı'nı böyle bir şey yapmaktan alıkoyuyor.

Siyasi iktidar, "isyanın merkezleri" olarak nitelediği Nanterre ile Sorbonne'u kapatarak ve birkaç öğrenciye ceza vererek işin üstesinden gelebileceğini sanıyordu... Oysa Paris'te ve taşra kentlerindeki üniversitelerde öğrenciler ve gittikçe daha çok sayıda öğretim üyesi harekete katıldı. Birçok kentte toplantılar yapıldı...

Birkaç gün sonra liseli öğrenciler de her lisede bir CAL (Comité d'Action des Lyéeens. Liseliler Eylem Komitesi) adı altında bir araya gelerek eyleme dahil oldular.

5 Mayıs Pazar

İçişleri Bakanı ile Paris Emniyet Müdürü arasında tribünlere yönelik ağız kavgası başladı. Christian Fouchet gösterilerde, "polislerin ölçüyü kaçırmış olabileceğini" ileri sürünce, bakanın bu "ağır eleştirilerine dayanamayan" Paris Emniyet Müdürü Maurice Grimaud "güvenlik güçleri arasında da çok sayıda yaralı olduğunu" açıkladı. Emniyet Müdürü, olaylarda gözaltına alınan ve tutuklanan 27 öğrenciyi yargılamak üzere pazar günü öğleden sonra olağanüstü toplanan Paris 10. Ceza Mahkemesi'nin bağışlayıcı davranması halinde öğrencilerin sakinleşeceğini umduğunu da eklemeyi ihmal etmedi. Bir gün önce yargılanan öğrencilere tecilli hapis ve para cezası verilmişti. Pazar günü yargılananlara da benzeri bir cezanın verilmesinin uygun olacağını ileri sürüyordu.

Ama pazar günü, Adalet Bakanı'nın "yasaların gerektiği gibi uygulanması" konusundaki emirleri aynen yerine getirildi. Cohn-Bendit ve Sauvageot'unun da içinde olduğu yirmi öğrenci mahkemeye çıkarılmadan, poliste serbest bırakıldıkları için, o gün yedi öğrenci yargılandı. Bunlar, akıllı uslu, eli sopalı veya kaldırım taşlı göstericilere benzemeyen ve iddiaları kabul etmeyen beş öğrenci ile bir kimyager yardımcısı ve bir pastacı çırağıydı. Aralarında Sorbonne Hıristiyan Öğrenciler

Derneği başkanı 22 yaşındaki Jean Clement da vardı. Polisler yedisinin de kaldırım taşı ve cıvata attıklarını gördüklerini iddia ediyordu. Clement ve kimyager yardımcısı da içinde, dördüne 200 ile 600 Frank arasında para ve iki ay hapis cezası verildi. Cezalar tecil de edilmedi. Ve dört öğrenci Adalet Sarayı'ndan La Santé Hapishanesi'ne götürüldü. (La Santé Fransızca "sağlık" demek ama isim bundan değil, hapishanenin bulunduğu sokağın isminin La Santé olmasından kaynaklanıyor...) Hapishane mayıs ayı boyunca öğrencilerin neredeyse her gün toplandıkları Denfert-Rochereau Meydanı'na iki adımlık mesafede olduğundan göstericiler arkadaşlarına "içerde" kaldıkları sürece seslerini duyurmak istediler...

Hapis cezası kararı öğrenciler arasında şok etkisi yaptı ve "Yoldaşlarımızı, arkadaşlarımızı serbest bırakın!" sloganı yeniden gündeme girdi... Ve bir daha gündemden çıkmadı...

Milli Eğitim Bakanı cezalardan ve Adalet'in "işini iyi yapmasından" memnun olduğunu ifade eden bir demeç yayınladı: "Sınavlar zamanında (23 Mayısta. MŞG) yapılacak, düzeni bozanlar cezalandırılacak ve düzen korunacak."

Belli ki olaylardan ders çıkarılmamıştı, bir kez daha sertlik sergileniyordu. Ve bu anlayışla "sınavları başarmak" nâ-mümkündü.

UNEF ve SNE-Sup, bir gün önce duyurdukları gibi, Pazartesi günkü gösteri ve yürüyüş için çağrılarını yinelediler.

Paris ve Orsay Fen fakültelerinden aralarında Nobel ödüllü Alfred Kastler ve önce de adını andığım Laurent Schwartz'ın da bulunduğu yirmi profesör ve doçent, grev çağrısını ve öğrencilerin isteklerini desteklediklerini belirten bir bildiriyi kamuoyuna açıkladı.

6 Mayıs: "KIZIL PAZARTESİ"

Öğrenciler, bir tür nakarata dönüşen "Yoldaşlarımızı ser-

best bırakın" sloganıyla gösteriye hazırlanıyordu. Hükümet gösteriye izin vermedi ama öğrenciler yasağa rağmen gösteri ve yürüyüş yapmakta kararlıydı. Öğrenciler, bir gün önce hapis cezası verilen arkadaşlarının serbest bırakılmalarını, polisin Quartier Latin'i terk etmesini ve Sorbonne'un bir an önce eğitime açılmasını istiyordu. Rektör de Sorbonne'un açılmasından yanaydı ama Milli Eğitim Bakanı Alain Peyrefitte Rektör'üne Sorbonne'u açmasını yasaklıyordu. Evet, yanlış okumadınız, yasaklıyordu!

Hükümet ve Paris Emniyet Müdürlüğü Sorbonne içinde ve çevresinde polis sayısını artırdı. Üç binden fazla güvenlik gücü; polis, jandarma, ne kadar güvenlik birimi varsa tümü Quartier Latin'deydi. Bütün mahalle polis denetimindeydi, sabahın yedisinden itibaren giriş ve çıkışlar gözetim altındaydı. Kimlik göstermeden adım atmak mümkün değildi. Üç kişi bir araya geldiğinde polis müdahale ediyordu.

Öğrenciler o gün Sorbonne'da toplanacak Üniversite Disiplin Kurulu'na, "yargılanmak" üzere çağrılan Daniel Cohn-Bendit'i ve arkadaşlarını yalnız bırakmamak için kararlaştırdıkları gibi Sorbonne önünde gösteri yapmak istiyordu... Daniel Cohn-Bendit, arkadaşlarıyla ve hep bir ağızdan Enternasyonal'i söyleyerek geldi ve Sorbonne girişini "koruyan" polislerle dalga geçti. Hep birlikte Sorbonne'a giremeyeceklerini söyleyen görevlilerle de. Ve o topluluk ite kaka içeriye giriverdi. O gün çekilen fotoğraflar bu "manzarayı" çok iyi yansıtıyor... Cohn-Bendit'in "duruşması" 10 Mayıs'a ertelendi. Ancak olayların yeni boyutlar kazanması üzerine 9 Mayıs'ta bu duruşmanın sine die ertelendiği açıklandı. Amaç tansiyonu düşürmekti ama işler öyle bir hale gelmişti ki artık Disiplin Kurulu duruşmasının ertelenmesini umursayan yoktu.

Ama bu "yargılama/duruşma" faslı, öğrenci eylemleri zinciri içinde gereksiz otorite gösterilerinin işe yaramadığını

gözler önüne sermesi açısından ders alınacak unsurlar taşıyordu.

Cohn-Bendit'i ve arkadaşlarını desteklemek için onunla gelenlerden Sorbonne dışında kalanlarla polis arasındaki ilk çatışmalar saat 9'dan itibaren Saint-Jacques Sokağı'nda başladı. Öğrenciler Sorbonne'a girmek istiyor, polisler engelliyordu. Sorbonne ve çevresi sıkıyönetim manzarasındaydı... Çatışmalar bir süre sonra Saint-Michel Bulvarı'na sıçradı. Polis Saint-Michel ile rue des Ecoles kavşağını açabilmek umuduyla göz yaşartıcı bombalarını saat 10.15'ten başlayarak kullandı... (Grimaud: s. 94.)

Paris Polisi coplarıyla gençlere saldırıyor, birbirine kenetlenerek darbelerden kurtulmaya çalışan genç bir çifti dövmekten kaçınmıyordu. Onları izleyen CRS'ler ve bazen de sivil polisler dövmede polise eşlik ediyordu.

Labro kitabında bir fotoğrafın altına "Six contre un" ("Bire karşı altı") diye not düşüyor... Fotoğraf ta konuşuyor: Kaldırıma yığılmak üzere olan ve kafasını kollarıyla korumaya çalışan bir öğrenciyi ikisi sivil tam altı polis dövüyor...

Çatışmalar Saint-Germain Bulvarı ile Saint-Michel Bulvarı'nın kesiştiği noktada sürüyor... Cluny Müzesi önünde iğne atsan yere düşmez misali polis vardı... Sorbonne'un önündeki küçücük Sorbonne Meydanı da öyle... Bugün kaldırım taşlarını polislere atan öğrenciler de pek çok... Bulvarların üstündeki ağaçları çevreleyen çelik çemberleri, trafik levhalarını ve ne bulurlarsa bulvara atan ve barikatlar kurmaya çabalayan öğrenciler böylece polisin hücumunu önlemeyi amaçlıyor... Demir ve çelik çemberler kırılıp polise atılacak parçalara bölünüyorlar....

Öğrenciler Büyük bir karmaşa, bir dalgalanma içinde. Öğrenciler göz yaşartıcı bomba atan polislere kaldırım taşlarıyla karşılık veriyor. "CRS! SS!" sloganları dört bir yandan

duyuluyor. Öğrenciler Rue des Ecoles'dan eski Şarap Hali'nin (La Halle aux Vins) o günlerde Fen Fakültesi'nin bulunduğu Jussieu'ye (Daha sonra Paris VI. ve Paris VII. üniversitelerinin bulunduğu merkez) kadar yürümeye sonra da Sorbonne'a dönmeye karar veriyorlar. Saat 12.30'da orada birkaç kişi konuşma yapıyor. O sırada içlerinden biri "Bastille'e! Bastille'e!" diye bağırıyor. Kitle dalgalanarak Mutualité'ye doğru iniyor.

Oradan Seine Nehri aşılarak ve Seine'in Sağ Yakası'na geçiliyor. "İşçiler, emekçiler, öğrenciler el ele dayanışmada!" sloganları eşliğinde Sivastopol (Sébastopol) Bulvarı'ndan Gare de L'Est'e doğru çıkılıyor. O yıllarda o taraflardaki sokaklar ve mahalleler deri ve dokuma atölyeleriyle doluydu. (Bugün de öyle: Aradaki fark 1960'larda Yahudi emekçilerle, Siyahlar ve "Araplar" çalışıyordu oralarda, 1980'lerden beriyse Türkler, Kürtler, Çinliler, Srilankalılar...) Hep bir ağızdan. Enternasyonal söyleniyor. Oradan Victoires Meydanı'na ıkılıyor, Opera Caddesi'ne iniliyor sonra Palais-Royal'e varılıydr... Oradan da yeniden Sol Yaka'ya ulaşılıyor...

Artık Saint- Germain-des-Pres'deydiler işte... Polisler onları bekliyordu ve yeniden çatışma kaçınılmazdı... Öğrenciler polisin şiddetli saldırısı üzerine geri çekilmeye zorlandılarsa da dağılmadılar. Yolları üzerinde yakabilecekleri her şeyi yakıyorlar, polislerin göz yaşartıcı bombalarından bazılarını patlamadan alıp, polise iade ediyorlar.

Harpe Sokağı ile Saint-Germain Bulvarı'nın kesiştiği noktada polis öğrencileri şiddetli su fışkırtarak dağıtmaya çalışıyor. Harpe Sokağı girişinde sinemaların önündeki araç öğrencilerin üzerine tazyikli su fışkırtıyor. Sinemanın salonlarında gösterilen filmlerin afişlerine koşarayak bir göz atmak ister misiniz?

Le Crime (Suç),

Les Grandes Manœuvres (Büyük Manevralar),

Les Teenagers (Yeniyetmeler).

İstense bile bu kadar uygun isimler herhalde bulunamazdı. Günün önem ve anlamıyla koşutluk aramak isteyen film isimleriydi bunlar...

Öğrenciler tazyikli sudan kurtulmak için koşarak Saint-Germain Bulvarı'na doğru uzaklaşıyorlar. Kimi duvar diplerine sığınıyor ama dağılmıyorlar... Sokakta çok sayıda CRS var...

Biraz ötede, 13, Quai Saint-Michel adresinde, Abidin Dino ve Güzin Dino üst kattaki ev-atölyelerinde gürültüleri duyuyorlar: Hem radyodan, hem de sokaklardan gelen seslerden olayları izleyebiliyorlar... Abidin çıkıp olayları bizzat izlemek istiyor, ama Güzin "Hayır hastasın, hastaneden yeni çıktın, dayanamazsın" diyerek, onu evde kalmaya ikna ediyor... Harpe Sokağı'nda oturan ve Abidin'lerin sahici arkadaşı ABD'li ressam Georges Ball, Abidin'lerin kadim dostu ve komşusu Cecil Michaelis ile birlikte çocuklara yiyecek ve içecek taşımak için olayların bitmesini bekliyorlar... Cecil Michaelis hem heykeltıraş hem de İkinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere Krallığı Hava Kuvvetleri'nde pilotluk yapmış biri, durumu değerlendiriyor ve yardıma koşuyor... Öğrenciler bu orta yaşlı adamların kendilerine yardım etmelerini coşkuyla karşılayıp seviniyorlar... Böylece yalnız olmadıklarını somut olarak hissediyorlardı.

Öğrencilerin bir bölümü Mabillon tarafında polislerle çatışmaları sürdürüyor. CRS'ler göz yaşartıcı bombalarını attıktan sonra öğrencilerin kaldırım taşlarından korunmak umuduyla kalkanlarının arkasında geri çekiliyorlar...

Maubert-Mutualité metro durağının hemen çıkışındaki polisler göz yaşartıcı bombalarını kimi kez havaya, kimi kez neredeyse nişan alarak göstericilere doğru sıkıyorlar... Bir öğrenci yaralıydı, şosede yüz üstü ve boylu boyuna uzanmıştı ve

yanından geçen onlarca polis onunla hiç ilgilenmiyor bile... Labro buna şöyle bir not düşüyor: "Sans commentaire..." ("Yorumsuz..." veya "Varın siz düşünün.")

Aynı notu, bu kez Paris Polis'inden bir elemanın "aleti" ile yere yığılmış, bir kız öğrenciye vurduğu fotoğrafının altında da buluyoruz. Saint-Germain Bulvarı'ndayız... Kız öğrencinin notları dağılmış, çantası ve şemsiyesi şose üstünde, kendisi de yüz üstü yerde, sağ eli ve koluyla yüzünü korumaya çalışıyor. Polis ise vurmaya devam ediyor/edecek gibi...

Öğrenciler kendilerini korumak ve polis saldırısına yanıt verebilmek için Arnavut taşlarını, kaldırım taşlarını savuruyorlar... Paris Komünü'nden neredeyse yüz yıl sonra öğrenciler kaldırım taşlarının başka ne tür işlere de yarayabileceklerini keşfettiklerinden bu yana kaldırım taşlarını silah olarak kullanmayı sürdürüyorlar... O günlerde bulvarların, caddelerin ve sokakların çoğu asfalt değil Arnavut taşlarıyla döşeliydiler ve sökmek kolaydı. Bu olaylardan sonra özellikle Quartier Latin'deki birçok cadde, bulvar ve sokak asfaltlandı. Ama Quartier Latin'in biraz yüksekce tepeciklerindeki dar sokaklarda ve Paris'in çok şık mahallelerinden birçoğunda yine de Arnavut taşlarıyla döşeli sokak, cadde ve bulvarlar var... Hani ilerideki olası "devrimler" için işe yarayabilirler(mi) diye merak ediyor insan?

Çok iyi giyinmiş bir kız, öğrenci mi yoksa o sırada yoldan geçerken polisin şiddeti karşısında öfkelenen bir mahalleli mi, işte bir kadın, iki kolunu açarak polislere lanetler yağdırarak üzerlerine yürüyor... Sol kolunda sadece şık çantası var, başka bir şeyi de yok... Bir CRS koşarak geliyor ve bu şık kadını "teslim almaya" çalışıyor. Ama bir kaldırım taşı ve aklınıza gelebilecek her şeyin hücumuna uğrayan polis şık kadını teslim almaktan hemen vazgeçerek kaçıyor kadın ise öğrencilere doğru koşuyor... CRS ise arkadaşlarının koruması

altına... Olayların tanığı o gün ve sonraki günler hep orada Gökşin Sipahioğlu bütün bu sahneleri peş peşe beş karede fotoğraflıyor...

Saint-Germain Bulvarı üstünde ne ararsanız var... Ve bilhassa kravatlı ve iyi giyinmiş öğrencilerin karşısında kalkanları ve göz yaşartıcı bombalarıyla polisler...

Biraz ötede Jacqueline Karan çiçekçi dükkanının kepenklerini indirmiş. Eşi, Adanalı ve "Arap" lakaplı Yusuf Tacettin Karan veya kısaca Taci Karan ile birlikte çatışmanın bitmesini bekliyor. İki yaralı öğrenciyi hemen dükkana alarak yardım ediyorlar. Göz yaşartıcı bombalardan perişan kadın-erkek öğrencileri polisin göremeyeceği biçimde içeri alıyorlar... Saklıyorlar... Su veriyorlar... Çiçekçi dükkanı bir anda ilk yardım hastanesine dönüşüyor...

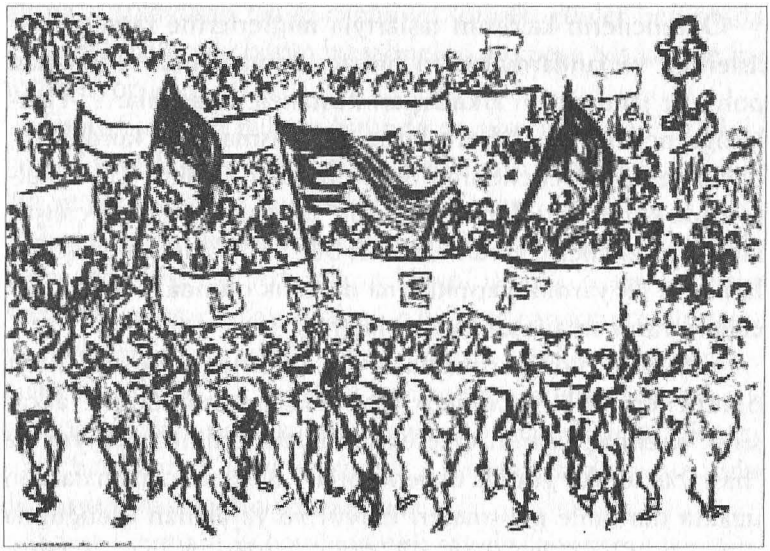
Saint-Germain Bulvarı'nda çok sayıda "gendarmes mobiles" sıralanmış... Botları gıcır gıcır, yeni boyandıkları belli... Başlarında miğferler, gözlükler kiminin ağız hizasında, kiminin boynunda... Silahları ellerinde... Bazıları "mousqueton" (kısa namlulu tüfek) taşıyor. Bazılarının kabzasında "PM" yazılı (Police Municipale'in ilk iki harfi. Belediye Polisi veya Paris Polisi yani). Ama ortak yanları silahlarını sopa gibi kullanmak üzere tutmaları... Tüfeklerinin kabzalarıyla öğrencilere acımasız darbeler indiriyorlar. O gün çekilen bütün fotoğraflarda ve belgesel filmlerde bunu saptamak mümkün.

Şunu hemen belirtmek gerek; tepeden tırnağa silahlı olmalarına rağmen gendarmes mobiles, CRS, Police Parisienne içinde görevliler mayıs olayları sırasında silah kullanmadılar, ateş etmediler. Çünkü kimse ateş emri vermedi... Doğru ama çok dayak attılar, yüzlerce öğrenciyi, kadın ve erkek ayırımı yapmadan, feci biçimde dövdüler... Birçoğunu yaraladılar. Kalıcı izler bırakan yaralamalarla...

Öğrencilerin kaldırım taşlarıyla mığferlerine rağmen polislerden ve jandarmalardan birkaçı da yaralandı. Yaralanan polisi ve jandarmayı arkadaşları hastanelere taşıdılar... Yaralı öğrencileri ise, öğrencilerin dayanışma için kurdukları, özellikle tıp öğrencilerinin Sorbonne'a çok yakın Tıp Fakültesi'nde kurdukları "kır hastanesine" taşıyarak tedaviye çalıştılar... Öğrencilerin yaralı CRS'leri bile kır hastanesine taşıdıklarına ve ilk yardım yaptıklarına da tanık olundu... Evet, mücadele vardı ama insanlık da ölmemişti...

Olayların olduğu sokakların yanı başındaki Tıp Fakültesi öğrencilerinin birkaçı Deux Chevaux'larının önüne ve arkasına "Kızılhaç" işareti çizerek ambülans haline getiriyor ve "hastabakıcılık" görevi üstleniyorlar. Bazıları çatışmalardan uzakta dürbünle gelişmeleri izliyor ve yaralanan olduğunda ilkyardım için koşturuyor. Hafif yaralılar, polisin kolayca bulamayacağı mekanlarda ayakta veya yatırılarak tedavi ediliyor. Daha ağır olanları ise gizli bir biçimde tanıdık doktor ve hastabakıcıların çalıştığı güvenilir hastanelere kadar taşınıyordu. Amaç yaralı öğrencilerin polisin eline düşüp dayak yemelerini önlemekti. Bazen bir avluda yerde yatan bir yaralı öğrenci tedavi edilirken belki "muhbir vatandaş" bir komşunun ihbarı üzerine avluya onlarca CRS doluyor, kimlik denetimi yapıyor, yaralı öğrenciyi gözaltına alıyor veya herkesi polis aracına doldurup kimlik kontrolü için gönderiyordu...

Öğrencilerle çatışmalar Saint-Germain Bulvarı'nın Danton Sokağı çevresinde sürüyor. Yoldan geçenler ve öğrenciler göz yaşartıcı bombalardan korunmak için mendilleriyle çare arıyor, birçoğu Eperon Sokağı'na veya Serpente Sokağı'na dalarak, Saint-André des Arts Sokağı'na ulaşmak, oradan da Saint-Michel Bulvarı'nın alt tarafına varmak istiyordu. Çünkü polislerle ve jandarmalarla savaş sürüyordu...

ABİDİN GÖSTERİDE ÖĞRENCİLERİ ÇİZİYOR

Paris'in en şık mahallerinden biri olan Saint-Germain-des-Prés'de de çatışma vardı. Ve işte burada otomobiller bulvarın üstüne devrilerek otomobillerden ilk barikatlar kuruluyordu...

Tam karşıda Rennes Sokağı ile Four Sokağı'nın kesiştiği noktada da çatışmalar sürüyordu. Böyle giderse öğrencilerin Montparnasse'a kadar çıkmaları mümkün. Ama polis turistik mahallelerin olaylardan etkilenmemesi için elinden gelen gayreti gösteriyor...Olaylar üzerine Quartier Latin'e tek başına ve yürüyerek giden Emniyet Müdürü Grimaud, Saint-Germain Bulvarı üzerine vardığında gördüğü manzaradan etkileniyor (Kitabında: s. 99 vd.). Gazetecilerin etrafını sarması üzerine kimi öğrenciler de toplanıyorlar ve Emniyet Müdürü ile aralarında "sahada diyalog" başlıyor. Emniyet Müdürü'nün öğrencilerle ve kimi öğrenci lideriyle konuşmaları, tartışmaları "sahada" ve zaman zaman telefonda bütün Mayıs 68

boyunca sürecek... Emniyet Müdürü bu nedenle ve süreç içinde gençlerin kendi aralarında ve meralı herkesle başlattıkları ve sürdürdükleri sohbet, tartışma, konuşma sonucu "sokak kamu hayatının en önemli forumu" biçimine dönüştü diye yazıyor (s. 20.)

Quartier Latin'de ve yakın mahallelerde çatışmalar gece geç saate kadar sürüyor.

O gün ve o gece öğrenciler ve gençler "sokak savaşlarının" çıraklık dönemini yaşadılar. Her şeyi çok çabuk, yaparak ve yaşayarak, öğrendiler. Daha sonraki günlerde ve gecelerde benzer şeyler yapılacak ve yaşanacaktı.

Güvenlik güçleri Sorbonne'un kapatılmasıyla öğrencilerin Sorbonne mahallesine, Quartier Latin'e girmesini yasaklamak, engellemek istiyordu. Oysa Sorbonne'un kapatıldığı andan itibaren öğrencilerin tek arzusu Sorbonne'un yeniden açılmasıydı. Çünkü öğrenciler için mesele çok basitti: Devletin üniversitenin dokunulmazlığına müdahale hakkı yoktu. Polisin üniversiteye girmesi asla hoş görülemezdi. Devletin baskı ve zulmü üniversite kapısında sona ermek zorundaydı. Bunun için de üniversitenin bozulan dokunulmazlığının iade edilmesi gerekiyordu ve bu nedenle Sorbonne civarında dönüp dolaşıldı. Kavgalar, polislerle sokak savaşları, barikatlar, atışmalar ve bunlara bağlı bin bir şey burada yaşandı. Sorbonne yeniden özgür ve bağımsız eğitimin merkezi olmalıydı.

6 Mayıs'ta taşradaki aşağı yukarı tüm üniversite kentlerinde de gösteri ve yürüyüşler, değişik türde eylemler düzenlendi:

Montpellier'de açık oturum yapılarak üniversite ve sorunları üzerine genel konular tartışıldı... Aix-en-Provence'daki benzer bir toplantıda barışçıl istekler dile getirildi... Clermont-Ferrand'da fakülte ve yüksek okullarda genel boykot düzenlendi... Grenoble'da gösteri ve yürüyüşe polis müdahale

edince çatışma çıktı... Caen'da vilayet binasına doğru yürüyüş yapıldı... Üniversiteye bağlı Sosyoloji Enstitüsü öğrenciler tarafından işgal edildi... Nantes'da köylüler, emekçiler, işçiler ve öğrenciler arasında birlik çağrısı yapıldı. Rouen, Dijon, Orleans, Toulouse, Besançon, Nice, Rennes ve Saint-Etienne'de boykotlar ve gösteriler yapıldı...

Bunların sonucunda ve radyo yayınlarının da katkısıyla bütün ülkede öğrenci hareketine genel bir sempati doğdu. Ama işçi sendikaları konfederasyonları hala durumun farkında değildi. Örneğin CGT Genel Sekreteri "provokatörlere" dikkat çekiyor ve öğrenciler konusunda daha önce FKP Genel Sekreteri'nin ileri sürdüğü savları yineliyordu...

FO'nun konfederal yöneticilerden biri öğrencilerin "ayrıcalıklı sınıflardan olduğunu" belirtiyor. "Emekçilerle ortak eylem yapmaları olanaksızdır" demeye getiren FO, bir gün sonra da öğrencilerin "sorumsuzluklarından" dem vuruyordu...

Ama 8 Mayıs'ta, CGT ve CFDT durumu yeniden değerlendirip "mücadele içindeki öğrenciler ve öğretim üyeleriyle dayanışma içinde" olduklarını açıklayacaklardı... Eh bu da çok geç sayılmamalıydı...

7 Mayıs Salı

Sabah gazeteleri polisin sertliğinden, şiddetinden, kabalığından söz ediyor, taşra gazeteleri de aynı haberleri yayınlıyordu... Özel radyolardan RTL ve Europe No 1 haberleri bağımsız bir üslupla veren iki önemli kaynaktı. Böylece bütün Fransa olaylar hakkında daha doğru ve daha kapsamlı bilgi sahibi oluyor, çatışmaların özünü keşfediyordu... ORTF ve resmi radyolar ise hükümetin emirlerini harfi harfine uyguluyordu. Hele televizyon ve televizyon haberlerini sunanlar tam anlamıyla De Gaulle iktidarının sözcüsü mertebesine erişmişti.

Öğrenciler 7 Mayıs'ta, düşüncelerini ve neyi-nasıl yapmak istediklerini kamuoyuna bizzat anlatmak amacıyla Action (Eylem) isimli derginin birinci sayısını yayınladılar. Derginin birinci sayfasında "Repression: Faire Face!" (Baskı: Karşı Koymak!) başlığı altında "Başkaldırımızın bir günlük olmaması için tabanda birleşik, geniş ve örgütlü bir hareket doğmalıdır" yazıyor ve şu ekleniyordu: "Komiteler ("Eylem Komiteleri" anlamında. MŞG), örgütlenmenin, olağanüstü eylemliliğin düzeyinde olmamasından üzüntü duyuyor." Dergi "genel grev ve Paris'te isyan" çağrısı yapıyordu...

Güvenlik güçleri saldırı emrine kadar duydukları ve sineye çekmek zorunda kaldıkları küfürlerin acısını gözaltındaki öğrencilerden çıkarıyordu. Gözaltındakilerin sayısı artınca mahalle komiserliklerinde ve Beaujon Merkezi'nde, polis o güne kadar kimsenin görmediği, duymadığı ölçüde akıl almaz şiddet uyguluyordu: Dayak, dayak, dayak...

O günlerde gözaltına alınıp dayak yiyenler on yıllar sonra bile polis şiddetini asla unut(a)madılar. Polislere düşmanlıkları asla bitmedi...

Fransa'da öğrenciler ve gençler, kadınlar ve erkekler, bu tür bir şiddetle hiç mi hiç karşılaşmamışlardı. Bu nedenle nefret ve kinlerinde bu olgunun yeri çok önemlidir. Kendisini, malını-mülkünü korumakla görevli, bunun için vergi ödediği "güvenlik güçlerinden" dayak yemek Fransa Cumhuriyeti yurttaşlarının sineye çekebileceği bir şey değildi(r).

Mayısın ilk günlerini öğrencilerin devlet, devletin güvenlik güçleri ve bunlara bağlı konularda bilinç düzeyinin yükseldiği zaman dilimi olarak tarihe not düşmek abartma olmaz. Gerçekten kimi şeyler bu günlerde, eşik atlayarak bilince çıktı.

O gün her şeye rağmen mücadele sürüyordu: UNEF'in çağrısı üzerine saat 18.30'da Denfert-Rochereau'da yeni bir

toplantı, gösteri ve yürüyüş yapıldı. Öğrencilerin istekeri aynıydı: Gözaltındaki, tutuklu ve mahkum arkadaşlarının serbest bırakılması, Sorbonne'un polisten arındırılması ve polisin Quartier Latin'i terketmesi...

Meydan'daki Lion de Belfort (Belfort Aslanı) heykeli üstünde çıkmış çok sayıdaki öğrenci ve liselilerin liderleri değişik türden nutuklar atıyorlar... Alain Geismar ve Jacques Sauvageot gösterinin barışçıl bir biçimde yapılmasını istiyor...Başka liderler daha heyecanlı konuşmalar yapıyor, daha radikal eylemler öneriyorlar...

Başlangıçta Meydan'da çoğu liseli altı bin kadar öğrenci var, ama kısa süre sonra sayıları giderek elli bine ulaştı. Labro, "altmış bin"den söz ediyor, Viansson-Ponté "yirmi bin kadar" diye yazıyor... Paris Emniyet Müdürü "yirmi bin kadar" diyor (s. 127.)

Günün en ilginç olgusu göstericiler arasında çok sayıda liselilenin bulunmasıydı.

Aralık 1967'de Paris'teki sekiz lisedeki eylemler ve boykotlardan sonra, 20 Ocak 1968'de Condorcet Lisesi'nden bir öğrencinin ihracı bir zamandır hareketli olan liselerde, CAL örgütlenmesiyle sonuçlanmıştı. CAL (Liseliler Eylem Komitesi), son günlerdeki yeni yöntemlerle daha çok sayıda öğrenciyi saflarında toplamıştı. CAL yönetiminin öğrencilere gösterilere katılma çağrısıyla, çok sayıda liseli, günlerdir ilgiyle izledikleri gösteri ve yürüyüşlerde yerlerini aldılar.

Nitekim 7 Mayıs'ta CAL temsilcileri öğrenci hareketi liderleriyle birlikte Denfert-Rochereau Meydanı'ndaki "Belfort Aslanı" heykeli üstünde nutuklar atılırken ve kortejin başında yerlerini aldılar. CAL temsilcisi veya temsilcileri daha sonra bütün basın toplantılarında Cohn-Bendit, Geismar ve Sauvageot yanında görüldü. Ne var ki, yeterince tanınmadıkları ve öğrenci liderlerinin "sahneyi tümüyle kaplamaları" sonucu

isimleri anılmadı... Liselilerin istekleri arasında şunlar dikkat çekiyordu: "Kışla-liselere" son verilmeli, fikir özgürlüğü liselerde de benimsenmeli... Yani daha çok özgürlük daha az otorite...

7 Mayıs akşam üzeri Denfert-Rocherau Meydanı'nda nutuk atan öğrenci liderlerinin bir kısmı Sorbonne'un alınması için oraya doğru yürünülmesini ve gerekirse polisle çatışılmasını öneriyor. Bunun üzerine göstericiler türküler söyleyerek, sloganlar atarak Sorbonne'a doğru yürüyorlar... İktidara ve polise küfür yağıyor...Öğrencierin Sorbonne'un alınması için oraya doğru yürüdüklerini öğrenen Paris Emniyet Müdürü yeniden bizzat sahaya iniyor ve öğrencilerin en önünde yürüyenlerle Saint-Michel Bulvarı'na varmalarından önce yolun ortasında görüşüyor ve Saint-Michel Bulvarı'na girmelerine izin vermeyeceğini, girerlerse ciddi çatışmalar olacağını ve bundan kazançlı çıkmalarının mümkün olmadığını vurguluyor, ama isterlerse Montparnasse Bulvarı üzerinde gösterilerini sürdürebileceklerini söylüyor. Öğrencilerdeki kısa bir kararsızlık ve tartışmadan sonra yürüyüş kolu Montparnasse Bulvarı'na yöneliyor... Oradan Seine Nehri'nin sağ yakasına geçmek için köprülere doğru yürüyor... Aslında gidiş yolu biraz kendiliğinden saptanıyor, adım adım, gidilen yerlerin durumuna ve polislerin aşılmasına uygun biçimde...

Rue de Lille'de bir grafitti/duvar yazısı dikkat çekiyor: "CONTESTATİON!" (İtiraz). Ve hemen yanı başında copunu vurmak üzere olan bir CRS veya jandarma afişi... Mayıs 1968 de duvarlar da çok konuştu, onlar da sözlerini söyledi:

İşte biraz ötede işçilerle dayanışmayı simgeleyen bir afişin altındaki imza: Le Mouvement de la Jeunesse Communiste de France (Fransa Komünist Gençik Hareketi. Maocu. FKP'nin neredeyse benzer isimli gençlik örgütüyle karıştırılmamalı.) Afişin hemen altında De Gaulle görüntüsü, ama o da sağ eliyle

Nazi selamı veriyor (!) Bunun yanında Maocu olduğu her halinden belli bir afiş daha: Aydın, işçi/emekçi ve köylü... Biri kalem ve kitap tutuyor, biri tırpan, biri çekiç. Altında ise "POUVOİR POPULAİRE" ("HALKÇI İKTİDAR") yazılı...

Ve öğrenciler yürüyor...

Millet Meclisi binasının önünden geçerken akıllarına meclise yönelmek gelmedi bile... Biraz sonra Quai d'Orsay'de polislerle karşılaşıldı ve çatışmalar başladı. Öğrenciler "Nous sommes un groupuscule !" ("Hepimiz bir grupçuğuz!") çığlıkları atıyorlardı... Öğrenciler köprüden geçmek istiyorlar, polisler bırakmıyor...Köprülerin birkaçı polis barajlarıyla kapatılmış. Polislerle kısa süren köşe kapmacadan sonra öğrenci kitlesi Concorde Köprüsü'nden Concorde Meydanı'na geçiyor. Seine Nehri'ni Concorde Köprüsü noktasında geçen kitle Seine'in Sağ Yakası'ndaki şık mahallelere ulaşıyor... Paris Emniyet Müdürü, Elyssé Sarayı ile İçişleri Bakanlığı'nın güvenliğinin garanti altında olduğunu anlayınca öğrencilerle Meydan'da çatışmaya girilmemesi emrini veriyor... Kitle Concorde Meydanı'ndan, önünü kesmek isteyen polislere rağmen, Champs-Elysées Caddesi'ne yürüyor..."Avrupa'nın en güzel caddesi" hiç alışık olmadığı sloganlarla ve türkülerle sarsılıyor... Champs-Elysées hiç böylesine canlı ve heyecanlı öğrenci topluluğu görmemişti: 20 bin, belki daha çok öğrenci... Cumhurbaşkanının oturduğu Elysee Sarayı hemen oradaydı ama nedense öğrencilerin aklına o tarafa yönelip birkaç slogan atmak gelmiyor... Öğrenciler "Dünyanın en güzel caddesini" yukarıya doğru çıkıyorlar. İşte o çok ünlü Arc de Triomphe... Zafer Anıtı bu kez öğrenciler içindi... "Meçhul Asker" anıtı önünde saygı duruşu yapanlar oldu... İşte tam o sırada bir kadın kalabalığa seslendi: "İl y a plus inconnu que le soldat inconnu: sa mère!" ("Meçhul askerden daha meçhul biri var: Annesi!" O ana kadar kadın mücadelesini bundan daha

iyi simgeleyen başka bir cümle henüz telaffuz edilmemişti. Orada sıkı bir Enternasyonal söylendi. Milliyetçiliğin simgelerinden birinde uluslararası bir marş dillendiriliyordu. Ertesi gün, 8 Mayıs sabahı erken saatlerde 1945'te Nazi Almanya'nın teslim olduğu, savaşın bittiği günün yıldönümü orada kutlanacaktı bizzat Cumhurbaşkanı De Gaulle gelecek, "Meçhul Asker" anıtı önünde tören yapılacak ve meşale yakılacaktı... Ama bu gece orası öğrencilerindi.

Saat 22 civarında, öğrenciler, L'Etoile Meydanı'nda şoseye, yollara, kaldırımlara oturdular. Meydanı zaptettiler. Sloganlar yinelendi, türküler de.... Kızıl ve kara bayraklar dalgalandırıldı...

Hava ağırdı ama düzenleyicilerin sükunet çağrısı etkili oldu; göstericiler türküler ve sloganlar eşliğinde sakince Meydanı terketmeye başladılar... Polis te öğrencilerin bir an önce bu şık mahallelerden uzaklaşması için elinden gelen gayreti gösteriyor. UNEF güvenlik koluna bu konuda yardımcı oluyor. Öğrencier de zaten bir an önce "kendi saha ve seyircisi önüne" dönmek istiyordu...

Böylece göstericilerin bir bölümü Quartier Latin'e geçti. Orada UNEF vve JCR dağılma kararı verdi. Göstericilerin çoğu buna uydu. Ama CLER ve PCMLF yanlılarıyla Anarşistler dağılmayı redettiler...Burada polislerle çatışmalar başladı.

Çatışmalar saat 24.00'e doğru Sorbonne'un hemen karşısındaki Vaugirard Sokağı'nda, Port-Royal'da ve daha ötedeki Assas Sokağı'nda sürdü... Oradan Rennes Sokağı'na ve Raspail Bulvarı'na yayıldı... PCMLF yanlısı gençler kaldırım taşlarını sökmeye ve barikatlar kurmaya başladılar. Barikat kurmak için zaman zaman otomobiller yol ortalarına yan yatırılıyor ve kimi kez yakılıyor. Polis yakaladığı öğrencileri dövüyor... Eylemler, çatışmalar, kavgalar bütün gece sürüyor... Sabahın 2.30'una kadar en şiddetli biçimiyle...

Bu arada polisler anlaşılamayan nedenlerle Montparnasse'daki iki ünlü kafeyi Le Select ile Le Rond-Point'ı basıp, cam ve çerçeveleri tuzla buz edip, aynaları kırıp, göz yaşartıcı bombalar attılar...(Bunu Viansson-Ponté aktarıyor: A.g.k. s, 584.)

Taşradaki üniversite öğrencileri de birçok eyleme imza atıyordu:

Toulouse'da, ırkçı öğrencilerin tehditlerine rağmen, öğrenciler süresiz boykot kararı aldılar. Paris'te hapsedilmiş öğrencilerin özgürlüklerine kavuşmaları, polisin üniversiteleri terk etmesi ve fikir özgürlüğünün liselileri de kapsayarak yaygınlaştırılması istendi. Amfinin camlı bölümünden düşen kükürtlü bir çatapatın doğurduğu panik üzerine toplantı karışıklık içinde sonuçlandı. Panik havası geçtikten sonra "Rektör istifa" sloganlarıyla rektörlüğe doğru bir yürüyüş düzenlendi. Polis müdahale edince çatışma çıktı...

Lille'de 3.000, Rennes'de 4.000 öğrenci yürüdü.

Strasbourg'da öğrencilerle rektör arasında bir tartışma düzenlendi. Öğrenciler gerçek ve geniş özerklik istediler.

Bordeaux'da SNE-Sup öğretim üyelerinin greve gittiğini duyurdu... Nantes'da Edebiyat ve Fen fakültelerinde boykota öğrencilerin yüzde 85'inin katıldığı açıklandı... Lyon'da Edebiyat Fakültesi'nde, Fen Fakültesi'nde, Uygulamalı Bilimler Ulusal Enstitüsü'nde grev başladı...

Le Mans'da Rennes karayolu öğrenciler tarafından ulaşıma kapatıldı...

8 Mayıs Çarşamba

O sabah Bakanlar Kurulu toplantısı her zamanki gibi Elyse Sarayı'nda yapıldı. Öğrencilerin günlerdir yineledikleri "Sorbonne'un yeniden açılması, polisin Quartier Latin'i terk etmesi ve tutuklu arkadaşlarının serbest bırakılması" istekleri

yanıtsız bırakıldı. Hükümet ve Cumhurbaşkanı De Gaulle hiçbir taviz vermek istemiyordu. Cumhurbaşkanı "sert tavır takınılmasından" yanaydı.

Toplantı bitiminde hükümet sözcüsü Georges Gorse "Ne olursa olsun kamu düzeni mutlaka sağlanacaktır" demeciyle tavırlarını özetliyordu.

Fransa'nın Nobel ödüllü beş ünlü ismi François Jacob, Alfred Kastler, Andre Lwoff, François Mauriac ve Jacques Monod cumhurbaşkanına şu telgrafı gönderdiler: "Sizden öğrencilerin başkaldırısını yatıştırıcı kişisel bir jest yapmanızı en derin saygılarımızla rica ediyoruz. Cezalandırılmış öğrencilerin affı. Fakültelerin açılması..." Ama bu çağrı hiç bir yankı bulamadı...

Jacques Monod bu telgrafla yetinmeyip, öğretim üyelerinden oluşan bir grubun başında Milli Eğitim Bakanı'nı ve Millet Meclisi'nde grubu bulunan partilerin grup başkanlarını ziyaret ederek öğrencilerin isteklerini bir kez daha dillendirdi... Bilhassa hapsedilmiş öğrencilerin affı konusunda ısrar etti...

Alfred Kastler, "Sağduyu kazanmalı" diye yazıyordu... Simone de Beauvoir, Jean-Paul Sartre, Daniel Guerin gibi yazar, düşünür ve bilim adamlarının da içinde bulunduğu "Baskı Gören Öğrencilerle Dayanışma Komitesi" kuruldu...

Belki bunların sonucunda, belki öğrenci gösterilerinin kamuoyunda gittikçe artan oranda destek bulması üzerine, belki kafaları karıştırmak için, Milli Eğitim Bakanı, Millet Meclisi'nde, gösteri ve yürüyüşlere son verilmesi halinde Nanterre ve Sorbonne'un açılacağını söyledi. Çünkü o gün öğleden sonra Millet Meclisi'nde gündem üniversitelerin durumuna ve gösterilerin değerlendirilmesine ayrılmıştı: Söz alan milletvekilleri partilerinin görüşlerini yansıttılar.

Aslında hükümet bir an önce öğrencilerin sakinleşmesini arzuluyordu. Bunun için de öğrencilerin bazı isteklerini karşı-

lamaya hazırdı. Çünkü Nantes başta Brötanya bölgesindeki pek çok kasaba ve kentte işsizliğin artmasını, bazı işyerlerinin kapanmasını protesto etmek için sendikaların aldıkları gösteri, yürüyüş ve grev kararı nedeniyle Paris'teki jandarma ve polislerin belli bir bölümü o bölgeye aktarılmıştı. İşçi eylemlerinin sürmesi olasılığı nedeniyle, Paris'in sakinleşmesi hükümet açısından çok iyi olacaktı... Hükümet sıkışmıştı.

Sol partiler, FEN'e (Fédération de l'Education Nationale. Milli Eğitim Federasyonu. Öğretmenler ve öğretim üyelerinin en etkili sendikası) bağlı öğretim üyeleri ve öğretmenler ile var oldukları yerlerde UNEF'e bağlı öğrenciler, Brötanya bölgesindeki işçi eylemlerini destekliyorlar, eylemlere katılıyorlardı... Köylüler ve küçük tüccarlar da eylemlere eklemlenmişti. Tüccarlar kepenk kapatıyor, gösteri ve yürüyüşlerde yer alıyordu. Köylüler, traktörleri ve tarım araç-gereçleriyle toplu olarak gösteri ve yürüyüşlere renk katıyordu...

Bu bölgenin öteden beri süregelen devrimci geleneği ve anarko-sendikalizmin tarihi mirası, sendikacıların bir kısmını ve bazı emekçi ve işçileri etkiliyordu. Bölgedeki bazı sendikaların Troçkist militanlarca yönetiliyor olması da bu bölgenin mayıs boyunca işçi ve emekçilerin kalelerinden biri olması sonucunu doğurdu. Nitekim Brest, Nantes, Le Mans başta, bölgedeki tüm kasaba ve kentlerde grevler son derece etkili oldu. Bölgede bir genel grev havası esti o gün...

Gösteri ve yürüyüşler kitlesel boyutlar kazandı, kimi yerde polisle çatışıldı...

Nantes'da demir çelik, gıda, kimya, inşaat ve toplu taşımacılık işkollarında grev yüzde yüz katılımla yapıldı. Gösteri ve yürüyüşte "L'Ouest veut vivre" ("Batı yaşamak istiyor") yazılı ve altında CFDT, CGT, Autonomes ("Özerkler", yani hiçbir konfederasyona bağlı olmayan sendikalar), FEN, FOSEA (Fédération des Organisations Syndicales d'Exploitants Agricoles.

Tarım İşverenleri Sendikal Örgütleri Federasyonu), CDJA (Comité Départemental des Jeunes Agriculteurs. Genç Çiftçiler İl Komitesi) imzalarının bulunduğu dev bandrol taşınıyordu. Brest'teki gösteri ve yürüyüşe 12 bin kişi katıldı. ABD bayrağı yakıldı...

Bölgenin en büyük günlük gazetesi Ouest-France 9 Mayıs 1968 tarihli sayısında "tarihi bir gün yaşandı" diye yazdı...

Fransa'nın güneyindeki en büyük kenti Marsilya'da o gün grevler düzenlendi. Gösteri ve yürüyüşe üç bin kişi katıldı...

Taşra kentleri öğrenci eylemlerinin de etki alanı içindeydi. Örneğin Marsilya'ya birkaç kilometre ötedeki öğrenci kasabası Aix-en-Provence veya Alsas bölgesinin en önemli kenti Strasbourg...

İşçi ve emekçi eylemleri vesilesiyle, birçok yerde, öğrencilerle işçiler ve emekçiler arasında ilk diyaloglar başladı, ilki ciddi ilişkiler kuruldu. Ancak kimi işyerinde, özellikle CGT'nin etkili olduğu fabrikalarda kapılar kapalı kaldı, öğrencilerin işçilerle ilişki kurmaları engellendi. CGT üst yönetimi, işkolları sendikalarının yöneticileri ve yerel sendikacıları öğrencileri dışlıyorlardı. Bunun arkasında FKP'nin bulunduğunu biliniyor...

O günlerde FKP sol içinde herkesi şaşırtıyordu. Parti bünyesinde ciddi tartışmalar yapılıyor, ama FKP yönetimi ve yöneticileri öğrenci hareketinden ve hele onun liderlerinden nefret ediyordu. Bu nefret aslında karşılıklıydı. Dolayısıyla FKP yönetimi ve ona "gayri resmi" bile olsa bağlı CGT, öğrencileri bütün olanaklarını kullanarak işçi ve emekçilerden "uzak, çok uzak" tutmaya çabalıyordu. FKP üst yönetimi FKP'yi "iktidarın objektif müttefiki" olarak suçlayan "aşırı solun provokasyonlarını" resmi olarak teşhir ediyordu. Bunun karşılığında FKP de öğrenci hareketi içindeki yönetim mekanizmalarında öğrencilerin büyük kesimince ciddi biçimde

dışlanıyordu. Böylece FKP ile yeni kuşak militanlar arasında çok büyük bir uçurum ortaya çıkıyordu. Bu durum, daha sonraları da sürecek FKP ve Sol açısından büyük sorunların başlangıcıydı.

Paris'te öğrenci cephesinde Jussieu, Censier ve Luxembourg'da toplantı, gösteri ve yürüyüşler sürüyor:

Jussieu'de, La Halle aux Vins'deki Fen Fakültesi'nde saat 18'de başlayan UNEF'in düzenlediği izinli mitinge yaklaşık 15 bin kişi katılıyor. Sauvageot ve Geismar toplantının ve sonrasındaki olası gösteri ve yürüyüşün kazasız belasız geçmesi konusuda yetkililere garanti veriyor. Toplantıda Geismar, Sauvageot yanında Cohn-Bendit ve o günlerde öğrenci hareketinin sıkı savunucusu genç bilim adamı Alain Touraine birer konuşma yapıyor. Alain Geismar "Bu gece Sorbonne'da yatacağız", "müjdesini" veriyor, Daniel Cohn-Bendit Sorbonne'u geri alma kararını açıklıyor. Toplantı sonrasında öğrenciler kortejler biçiminde Quartier Latin'e yürümek istediklerini Emniyet yetkililerine iletiyorlar. Paris Emniyet Müdürü biraz düşündükten sonra UNEF güvenik koluna güvendiği içi "Peki" diyor ve kitle saat 20'ye doğru Quartier Latin'e yöneliyor. Paris Emniyet Müdürü olayların gelişmesini izlemek ve düzenleyicilere "Polise saldırılmazsa onlar da size saldırmayacak" demek için Saint-Germain ve Saint-Michel bulvarlarının keşistiği kavşağa gidiyor. Kitle Tournon Sokağı'ndan ve Senato binasının önünden geçtikten sonra Luxembourg Bahçesi'nin önündeki küçücük Edmond-Rostand Meydanı'na ulaşıyor. Sorbonne'a bir taş atımlık, pardon taştan söz etmeyelim şimdi, iki adımlık mesafede diyelim... Saat 21.15. UNEF yetkilileri dağılın emrini veriyorlar. Kitle sakin bir biçimde dağılmaya başlıyor ama göstericilerin bir bölümü düzenleyicilerin "Dağılın!" çağrısına "Teslim olmaya hayır! Satılmışlar!" sloganlarıyla büyük tepki veriliyor...

9 Mayıs Perşembe

Önceki ve sonraki günlerle kıyaslanınca göreceli olarak sakin bir gün. Öğretim üyeleri, sendikaları ve tanınmış öğretim üyeleri Sorbonne'un açılmasını yüksek sesle telaffuz ediyorlar. Ama Milli Eğitim Bakanı "Ben ne zaman karar verirsem, ben ne zaman istersem o zaman açılır" diye yanıtlıyordu.

Sabah saatlerinde Rektör Roche, derslerin başlatılması konusunu görüşmek üzere dekanlarla toplantı yapıyor. Sadece Dekan Zamansky Sorbonne'un hemen açılmasından yana, diğerleri karşı. O nedenle koşulların elvermesine uygun bir biçimde ve kademe kademe derslere başlanması kararı alınıyor...

Öğrenci haraketi liderleri UNEF merkezinde bir günkü önceki eylemleri değerlendirmek ve özeleştiri yapmak için bir araya geliyorlar. Toplantıya SNE-Sup yöneticileri de katılıyor. Fen Fakültesi'ndeki toplantıya işçi sendikaları konfederasyonları yöneticilerinin davet edilmiş olması eleştiriliyor. Bilhassa Cohn-Bendit tarafından. Daniel o topantıda Aragon'a da fena halde bindiriyor. Daniel FKP kokan herşeye ve herkese akıl almaz bir şiddet ve kararlılıkla karşı durmasını sürdürüyor...Sauvageot dağılma kararını vermesinin nedenlerini açıklıyor, öğrenci örgütlerinin polislerle çatışacak kadar donanımlı, yetkin ve çok olmadığını belirtiyor, ama eleştirilerden kurtulamıyor... Geismar, bir gün önceki toplantıda, "Bu gece Sorbonne'da uyuyacağız" demesinin yanlış olduğunu kabul ediyor...

Polis kordonları tarafından tecrit edilmiş, polis araçlarıyla ön girişi tutulmuş, küçücük Sorbonne Meydanı'nın, Saint-Michel Bulvarı'nın başından itibaren kapatılmış Sorbonne'un tam karşısındaki Saint-Michel Bulvarı üstünde 3-4 bin kadar öğrenci "sit-in" (oturma) eylemi düzenliyor. Öğrenciler

gözaltındaki ve hapis arkadaşlarının serbest bırakılmalarını bir kez daha dillendiriyor. Daniel Cohn-Bendit, ayakta, çevredeki güvenlik güçlerine hitap ediyor: "Güvenlik güçlerinin sorumlularına sesleniyoruz... Bugün sizinle kavga etmeyeceğiz. Şimdilik ne yapacağımıza karar vermek için tartışıyoruz..."

POLİSLER

O gece, JCR'in olaylardan çok önce saptamış olduğu uluslararası toplantı Mutualité'da yapılıyor. Alain Krivine o sabah UNEF merkezinde düzenlenen toplantıdan istifade ederek ve akıllı bir biçimde bütün öğrenci liderlerini o geceki toplantıya davet ediyor. O geceki toplantıda İtalya, Belçika, Hollanda, Almanya ve İspanya'yı temsil eden çok sayıda yabancı temsilciler de bulunuyor. Çoğu Troçkist ve IV. Enternasyonal üyesi değişik örgütlerin militanı gençler Fransız yoldaşlarıyla

ve o gece toplantıya Mayıs 68 rüzgarının taşıdığı örgütsüz öğrenci ve liselilerle birlikte JCR'in devrimci sloganlarını heyecanla kabul ettiler...

Paris Emniyet Müdürü'nün bir veya birkaç kulağı da toplantıda. Bizim de ona kulağımızı uzatmamızını tam sırasıdır. Bakın neler yazıyor:

"Hiç abartmadan, birçok öğrencinin, hareketlerinin siyasi hedeflerinin bilincine o geceki toplantıda vardıklarının söylenebileceğine inanıyorum. Alain Krivine'in sıkı siyasi analizleri ve örgütüne empoze ettiği disiplin öğrencileri etkiliyor, Cohn-Bendit'in cafcaflı ama sonuç itibariyle son derece negatif anarşizmi veya Geismar ve Sauvageot'nun her zaman çok tutarlı olmayan laf ebeliğiyle çelişiyor." (s. 141.)

Guimard kitabında daha önce ve daha sonra Krivine'in siyasi analizlerini çok tutarlı bulduğunu ve gerek örgütü içinde yaptıklarını, gerekse diğer örgütler içindeki faaliyetlerini beğendiğini yazıyor. Guimard acaba gizli bir Troçkist miydi sorusu aklınıza gelebilir. Ama değildi. Bunun bilinmesinde de yarar var. Ancak Emniyet Müdürü de olsa gençliğindeki siyasi militanlığı ve siyasetbilmine yakınlığı sonucu iyi analizler yapması da kaçınılmazdı. Ayrıca görevi de bunu gerektiriyordu.

O geceki toplantıda söz alan Cohn-Bendit, dekanların arzusuna rağmen bütün fakültelerde siyasi mitinglerin yapılacağını, sayılarının artacağını ve Sorbonne ile Nanterre açılır açılmaz işgal edileceklerini belirtti. Bu laflar ve "tehditler" üzerine saat 21'de Eğitim Bakanı Alain Peyrefitte yayınladığı bir duyuruda şunları dile getirdi : " Derslerin başlaması için elverişli koşullar bulunmadığından derslere başlanamayacaktır. Ama düzen sağlanır sağlanmaz dersler başlayacaktır."

Paris'te öğrenci hareketi ile yetkililer arsındaki sağırlar diyalogu sürüyordu. Herkes çıkmaz sokaktaydı...

Bakanın duyurusunun yayınlandığı saatlerde öğrenci eylemleri taşra üniversitelerinde yeni boyutlar kazanıyordu. Tıka basa dolu amfilerde öğrenciler toplanıyor, tartışıyor, kararlar alıyorlardı.

Clermont-Ferrand'da Edebiyat Fakültesi'nde genel boykot kararı veriliyor, Lyon'da CFDT'ye bağlı genç işçilerle öğrenciler, dört bin kadar kadın ve erkek, gösteri ve yürüyüş yapıyordu.

"Ardennes" deki Givet'de Wisco fabrikasında işçiler greve giderek fabrikayı işgal ediyordu. Çok sayıda jandarmanın müdahalesiyle işgale hemen son verildi...

Dijon'da öğrenciler, işçi sendikaları yöneticileri ve üyeleriyle yürüdüler. Rennes'de Fen Bilimleri Fakültesi işgal edildi.

Strasbourg'da "Öğrenciler Konseyi" karar alarak Strasbourg Üniversitenin "Özerk" olduğu ilan edildi. "Strasbourg Öğrenci Konseyi'nin Çağrısı" başlıklı duyuruda şunlar dikkat çekiyor:

"1-Yerleşkelerin işgalini ve genel boykotu Strasbourg ve Fransa fakültelerine yaymak için (diğer öğrenciler ve örgütleyicilerle. MŞG) görüşmelere hemen başlamak...

2-UNEF'in çağrısı uyarınca süresiz ve genel boykotu sürdürmek: a-Hapis yoldaşlarımızın tümünün serbest bırakılmasına ve genel af çıkarılmasına kadar... b- BÜTÜN YETKİLERİMİZLE BİZİM ÖĞRENCİ KONSEYİ/KURULU OLARAK (Orijinal metinde büyük harfle yazılı. MŞG) tanınmamıza kadar...

Üniversitemizin ve bizim geleceğimiz konusunda bugünkü iktidar bizimle görüşmek zorundadır. Konseylerimiz iktidar ve/veya siyasi partiler tarafından ele geçirilme girişimlerine karşı teyakkuz halinde olacaktır...

3- Fransa'nın bütün üniversitelerindeki bütün yoldaşlarımıza şu çağrıyı yapıyoruz: a- Siz de Öğrenci Konseyleri'nde

örgütleniniz... b-Üniversitenin ve içinde oluştuğu toplumun radikal, yapıcı bir eleştirisini gerçekleştirmek için. (...)

4- Öğretim üyeleri sendikalarına ve İşçi Sınıfı'nın (İlk harfler orijinal metinde büyük harfle yazılı) sendikalarına eylemimize katılmaları için çağrı yapıyoruz..."

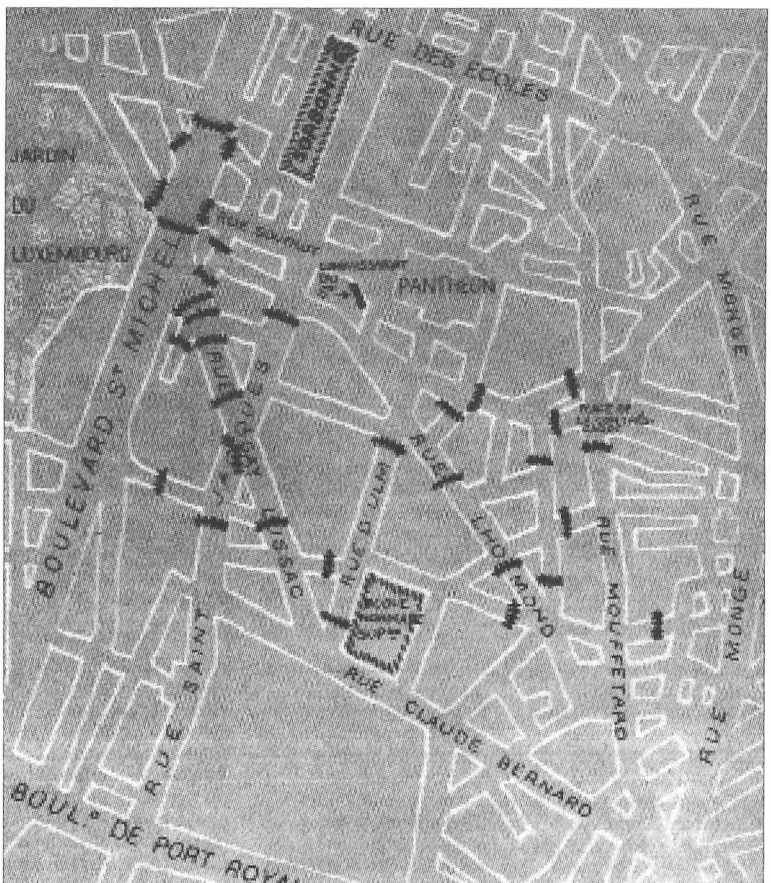
Bu kentlerde ve diğerlerinde, öğrenciler öğleden sonraları başlayıp gece geç saatlere kadar radyolardan Paris'te ve diğer kentlerde olan bitenleri canlı yayınlanan futbol maçları dinlenircesine gibi heyecan ve merakla izliyorlar, dinliyorlardı. Küçücük bir transistorlu radyo yayını hoparlörler (ses yükselticileri; ismi üstünde) sayesinde sesi amfinin dört bir yanına taşıyorlardı. Transistorlu radyolar iletişim alanında en büyük hizmetlerinden birini mutlaka Mayıs 68'de Fransa'da verdi. Nitekim bunun bir belirtisi olarak bir ayda binlercesinin kapış kapış satılması anımsatılabilir. Evet siyasiler ve polis yetkilileri de dahil herkes bir tansistorlu radyo satın aldı ve kulağına yapıştırdı. Bugünkü cep telefonlarından önce kulaklara yapıştırılan ilk alet herhalde transistorlu radyolardı. Hoparlörler sayesinde amfilerin, dersliklerin, koridorların ve öğrenciler tarafından işgal edilerek yeni bir biçimde düzenlenmiş fakültelerin bütün köşelerine taşınan sesler, öğrenci liderleriyle yapılan en direct (doğrudan doğruya, canlı) söyleşiler heyecan ve coşkuyu yükseltiyordu... Tamam yarın mutlaka gösteri ve yürüyüş yapılacaktı...

BARİKATLAR GECESİ

10 Mayıs Cuma

Saat 9'da Nanterre Edebiyat Fakültesi yeniden açıldı. Derslere başlanması gerekirken boykot yanlısı öğrencilerle boykota karşı olanlar arasında sürtüşmeler yüzünden ders yapılamıyordu...

SNE-Sup'e üye öğretim üyeleri öğrencilerle dayanışma içinde olduklarını, tutuklanmış öğrenciler serbest bırakılana kadar ders yapmayacaklarını ve sınavları düzenlemeyeceklerini açıkladılar. Ortaokul öğretmenleri, sendikalarının kararı üzerine greve gitti.

BARİKATLARIN PLANI

10 Mayıs 1968'de Paris'te çok önemli bir olay daha yaşandı: Saat 10.30'da, Vietnam Barış Görüşmeleri için ABD tem-

silcisi Cyrus Vance ile Vietnam temsilcisi Ma Van Lau, Paris'in şık mahallerinden Etoile'da, Kleber Caddesi'ndeki Uluslararası Konferanslar Merkezi'nde ilk kez karşılaşıp el sıkıştılar, 13 Mayıs 1968 Pazartesi günü başlayacak açılışın protokolünü saptamak için görüştüler... Bu olayın Vietnam Savaşı'nda ABD'yi radikal bir biçimde eleştirerek Vietnam'ı destekleyen öğrencilerin kitlesel gösteri ve yürüyüşlerinin yapıldığı ana rastlaması son derece ilginç. Barış görüşmelerini izlemek için dünyanın dört bucağından gelen binden fazla özel muhabir, fotoğrafçı, siyasi gazeteci, uzun süren ve somut bir sonuç alınamayan barış görüşmelerini izlemekten artan (çok çok büyük) zamanlarını Paris'teki öğrenci olaylarını izlemekle geçirecek, Paris öğrenci eylemleri böylece bütün dünyada daha geniş yankı uyandıracaktı...

Bir gün önce, Vietnam delegelerini Genel Merkezi'nde kabul eden FKP yöneticileri de barış görüşmelerine ve FLN'e verdikleri önemi vurgulamak olanağı bulmuştu.

Bir başka rastlantı da o gün Paris'e yeni bir başpiskoposun atanmasıydı... Başpiskopos olaylar sırasında Katolik Kilise'nin sesinin duyurulması işini üstlenerek ilginç girişimlerde bulundu. Örneğin Paris Emniyet Müdürü ve Başbakanla görüştü...

Ama 10 Mayıs'ta Başbakan Pompidou hala Afganistan'daydı. O sabah Kabil'den ayrılıyor, Afganistan'ın kuzeyini ziyaret etmek üzere yola çıkıyordu... Başbakanlık görevini geçici olarak üstlenen Adalet Bakanı Louis Joxe'a emirlerini vermeyi ihmal etmedi ama: "Öğrenci kalabalığı karsında geri çekilmemek, kararlılıkla karşı durmak gerek. Taviz yok!"

Oysa Paris'te ve bütün ülkede gelinen nokta "öğrenci kalabalığı" söylemini çoktan aşmış ve bir tür ayaklanmaya dönüşmüştü. Bu ayaklanmanın bir "iç savaşa" evrilmesinden korkuluyordu. Maocular "iç savaş" çağrısı yapıyordu...

Yetkililer sertlik yanlısı tavırlarını sürdürüyorlar, polisiye baskılarla, hızlı yargılamalar ve ağır cezalarla işin üstesinden gelebileceklerini sanıyorlardı. Oysa kimi iyi niyetli yurttaş sorunun dramatik boyutlar kazanmadan çözümlenmesi umuduyla öğrenciler ve yetkililer arasında kendiliklerinden arabuluculuk görevini üstleniyordu. Bunların arasında UNEF'in avukatı ve aynı zamanda De Gaulle'cü François Sarda'nın hafta başından beri yaptığı girişimler anılmalı. Aynı kişi bu 10 Mayıs cuma günü ve bütün gece arabuluculuk işini yürüttü ama bir sonuç alamadı. Öğrencilere, şiddetin sonuç getirmeyeceğini, eylemlerinin halkın sempatisini kazanmış bile olsa yakında bu sempatiyi kaybedeceğini, hükümetin şu veya bu biçimde şiddet kullanmaktan çekinmeyeceğini, bunun çok pahalıya mal olması olasılığının bulunduğunu anlatıyordu. Görüştüğü bakanlara ve Cumhurbaşkanlığı Sarayı Genel Sekreteri'ne (Türkiye'deki Cumhurbaşkanlığı müsteşarına tekabül ediyor) ise, Quartier Latin'in polis denetimine alınmasının, fakültelerin polislerce işgal edilmesinin, öğrencilere karşı şiddet kullanılmasının sonunun çıkmaz sokak olduğunu söylüyor ve şunu tavsiye ediyordu: Tutuklanmış öğrencilerin derhal serbest bırakılması, polisin geri çekilmesi, üniversitenin yeniden açılması, yüksek öğrenimde ciddi ve kalıcı reformlar yapılacağının vaat edilmesi... Ama onun çabaları kimseyi ikna edemiyordu. İşin önemli noktası, onca çatışmalardan ve onca zaman kaybından sonra hükümetin 1968 sonuna doğru François Sarda'nın önerdiklerini adım adım uygulamaya koyulmasıdır.

Olayların dramatik boyutlar kazanmadan çözümü için arabuluculuk yapan ikinci bir ismi daha anmak gerekiyor: "Solcu golist" olarak tanınan Jacques Dauer. Yetkililerle görüşüyor ve hatta yetkililerle görüşmeleri için "uydurma" bile olsa "golist" öğrencilerden bir delege takımı oluşturup Başbakan

vekili Joxe ile bir araya getiriyor ama bir sonuç alamıyordu...

O gün saat 19'a doğru Milli Eğitim Bakanı ile görüşen FEN Genel Sekreteri Marange ile SNİ (Syndicat National des İnstituteurs. İlkokul Öğretmenleri Ulusal Sendikası) Genel Sekreteri Daubard'ın grevci öğretmenler ve eylemci öğrencilerle arabuluculuk önerisi de olumlu karşılanmadı...

Aynı gün Paris'ten epey uzakta, Akdeniz kıyısına kurulmuş keyif ve dinlence merkezi Cannes'da Film Festivali başlıyordu. Bir gazeteci gösterilen ilk filmlerin bekleneni vermemesi üzerine "Cannes sıkılıyor" diye yazıyordu. Bu can sıkıntısı fazla sürmeyecekti... Çünkü birkaç gün sonra Mayıs 68, Cannes'a kadar gelecek, François Trufafaut, Milos Forman, Jean-Luc Godard, Roman Polanski, Claude Lelouch ve daha pek çok yönetmen, oyuncu ve sinema ustası öğrencilerin ve emekçilerin sesini oraya kadar taşıyacaklardı...

Yine aynı gün ve yine Paris'te, UNESCO'nun ünlü binasında Karl Marx'ın 150. yıldönümü vesilesiyle düzenlenen uluslararası toplantıda Herbert Marcuse konuşuyor, "Marx'ı 'yeniden okuduğunu', yorumladığını ileri süren filozof, "bütün umutlarını marjinallerin ve öğrencilerin ayaklanmasına bağladığını" dile getiriyordu. Aynı filozof daha önce öğrenci hareketinin " devrimci veya devrim öncülü bir duruma tekabül etmediğini" yazmış ve söylemişti. Ama kabul etmek lazım ki 10 Mayıs 1968'de Paris'te bulunmak herkese nasip olmazdı! Ve orada kimi zaman insanlar orada gerçek teoriyi yakalayabilirdi! Veya tersi!

İşte örneği... Vaktiniz varsa sokağa çıkalım... Ve yürüyelim...

Sabahın 8'inden itibaren Paris liselilerin eğemenliği altındadır o gün. CAL öncülüğünde o gün sahneye ilk onlar çıktılar: Paris'in kuzeyindeki Clichy Kapısı'nda o kadar erken saatte o kadar çocuğu birarada daha önce hiç kimse görmemişti: İşte

çoşkulu, heyecanlı, kızlı oğlanlı iki bin kadar yeniyetme. Cıvıl cıvıl. Kızıl bayraklar ellerinde, sloganlar dillerinde. Kiminin okul çantası koltuk altında... Gülen, hoplayıp zıplayan bir topluluk...Oradan yürüyüşe geçenler hemen binbir kolla dağılıp Paris liselerine yöneliyorlar. Amaçları en çok sayıda liseliyi eyleme çağırmak. Biraz sonra Saint-Lazare Gar'ı önünde binlercesi biraraya geliyor. Yine çoşku, heyecan, tebessüm ve şakalaşmalarıyla gepgenç çocuklar hoplayıp zıplıyorlar... Birçok öğretmen de onlarla birlikte. Öğretmeler çocuklarını yalnız bırakmak istemedikleri için oradalar. Yoksa ille CAL'ın ve yürüyüşe katılan öğrencilerinin bütün isteklerini ve programını onayladıkları veya desteklediklerini için değil. Bunu zaten kendilerine soru soran herkese bizzat öğretmenler söylüyorlar... Öğleden sonra Paris'in güneydoğusunda, öğrenci mahallesinin hemen yanı başında ve Censier'e iki adımlık Gobelins'de buluşmak, oradan akşamki toplantının yapılacağı Denfert-Rochereau Meydanı'na şöyle fiyakalı bir biçimde, topluca ve birlikte yürümek için randevu veriyorlar...

Tamam saati geldi işte: Akşam üzeri olmuş bile... UNEF'in daveti üzerine düzenlenen gösterinin zamanıdır. Evet her zamanki gibi PLACE DENFERT-ROCHEREAU'DAYIZ. MEYDAN'A EĞEMEN BELFORT ASLAN'ININ ETRAFI TIKLIM TIKLIM DOLU. Kaç kişiler? 50 bin mi? Belki daha fazla... Etraftaki sokaklar dolu, caddeler ve bulvarlar da... Birkaç sokak ötede oturan Fanchette ve eşi Michel Vafiadis uzaktan sesleri duyuyorlar. Remzi Raşa biraz ötedeki atölyesinde resim yapıyor ama kulağı sokakta... Öğrenciler ve liseliler toplanıyorlar. Polis en çok o zamana kadar bu tür gösteri ve yürüyüşlerde rastlanmayan Tıp ve Hukuk fakültelerinin, Dekor Sanatları okullarının öğrencilerinin katılımına şaşırıyor (Bunu Grimaud aktarıyor:: s. 144.) Öğretmenler

ve öğretim üyelerinin bir bölümü de oradalar... Ancak öğretim üyelerinin çoğunluğu öğrenci hareketinin çok çok uzağında... Hiç önemli değil...

Öğrenci liderleri nutuk atıyorlar. Kimi "Poisin göz yaşartıcı bombaları sonucu gözleri görmez olan arkadaşları ziyaret için Saint-Antoine'a gidilmesini" öneriyor. Kimi hemen yakındaki Santé Hapishanesi'ne gidilmesini ve orada mahkum arkadaşların ziyaret edilmesini. Daniel Cohn-Bendit "Bütün başkentte mümkün olan her yerde çatışmalar çıkarılmasını"... Hani "her kafadan bir ses çıkıyor" denir ya öyle bir manzara...

RTL kamuoyu yoklamasının sonuçlarını o saatlerde duyuruyor: Parislilerin yüzde altmıştan fazlası öğrenci hareketini destekliyor. Öğrenci olaylarını irdeleyeceğini ve gösterilerden kısa bir parça yayınlayacağını duyuran "Panorama" isimli televizyon programı "Le Ministère de L'İnformation" (Haberleşme Bakanlığı) tarafından yasaklanıyor.

Ertesi gün ORTF'in "Cinq colonnes à la une", " Zoom" ve "Caméra 13" isimli en önemli üç programını yaratan, yöneten ve sunan İgor Barrère, Roger Benamou, Pierre Desgraupes, Pierre Dumayet, André Harris, Philippe Labro, Pierre Lazareff, Alain de Sedouy ve Henri de Turenne, bu yasağı şiddetle eleştiriyorlar... 14 Mayıs salı saat 20.30'daki " Zoom" da ise yetkililerin ve öğrencilerin görüşlerinin yansıtılacağını ve olaylara ilişkin belgeler yayınlanacağını, bakanlığın bu programı engellemesi halinde dayanışma içinde bütün programlarını askıya alacaklarını açıklıyorlar. Ayrıca ORTF'in haberlerinde olaylara ilişkin "eksikliği" protesto ettiklerini de duyuruyorlar. Devlet malı medyada da artık sesler yükseltiliyordu.

Ama cuma günü ORTF bir kez daha "Sahibinin sesi" olduğunu kanıtladı. Ne iyi ki "peripheriques" radyolar vardı. Daha sonraki yılların özgür radyolarının öncülleri; RTL, Europe No1... Herkes bu radyoları dinliyordu...

Denfert-Rochereau Meydanı'ndaki öğrenci kitlesi yürüyüşe başlamak üzere. O alandan sorumlu polis şefi UNEF yöneticileriyle görüşüp niyetlerini ve ne tarafa doğru yürüyeceklerini öğrenmek istiyor. Paris Emniyet Müdürü anlatıyor: "O gün öğrencilere Saint-Michel bulvarını bırakmaya karar verdim. Böylece Paris'in başka mahallelerine ve hele bilhassa Seine'in Sağ Yakası'na geçmelerini önlemiş olacaktım. Zaten İçişleri Bakanı da bana bu konuda emir vermişti. Ama Sorbonne'a yaklaşmamaları için de her türlü tedbiri almıştım." (A. g. k., s. 145.) Öğrenci liderleri kendilerine iletilen bu kararı onaylıyorlar ve Saint-Michel'e doğru yürüyüş kararını veriyorlar. Ama önce hemen yakındaki Santé Sokağındaki "La Santé" Hapishanesi önünde, tutuklu arkadaşlarına seslerini duyurmak için bir mola veriliyor: Hep bir ağızdan hançerelerini yırtarak "Liberté !Liberté" sloganları atılıyor "L'İnternationale" söyleniyor... Amaçları seslerini duvarların ötesine taşımak... Hapishane pencerelerinin bazılarından eller sallanıyor, yumruklar sıkılı olarak "içeridekiler" de gösteriye katılıyorlar.

Sonra Saint-Michel ve Saint-Germain-des-Près'ye doğru yürüyüşe devam ediliyor. Güvenlik güçleri başka yöne gidilmesini olanaksız kılacak şekilde yan sokakları tutuyor...

Denfert-Rochereau Meydanı, Santé sokağı ile Saint-Michel Bulvarı birbirlerine çok yakındırlar. Nitekim saat 20'ye doğru öğrenci kitlesi Saint-Michel Bulvarı ile Soufflot Sokağı'nın keşistiği noktaya ulaşıyor. Luxembourg Bahçesi karşısında, çevresinde ve polislerin işgali altında olmayan yan sokaklara yayılıyorlar... Sokaklar işgal ediliyor ama Sorbonne'a ulaşmak mümkün değil... Öğrenciler kendi aralarında siyasi ciddi tartışmalara, sohbetlere dalıyorlar.. Bir anlamda Başkent Forum'u kuruluyor. Bir tür Agora. Herkes aklına gelen her şeyi söylüyor. Herkes herkesle tartışmaya oturabiliyor...Müthiş

bir canlılık ve yaratıcılık söz konusu o anlarda. Dünya yeniden yapılıyor, beğenilmiyor, bozuluyor, tekrar yeni baştan başlanıyor herşeye ve bu böyle sürüp gidiyor...

SORBONNE'DA

Polis Sorbonne'un etrafını sarmış, Sorbonne Meydanı, rue des Ecoles, rue Saint-Jacques ve rue Cusaj'ı kapsayan o küçücük alanda ettten bir duvar örmüştü.

Grimaud'nun aktardığına bakılırsa, polisin planı şudur: Sorbonne her ne pahasına olursa olsun korunacak, küçük yaştaki liselilerin karanlık çöktükten sonra veya en geç gece yarısına doğru evlerine dönmesine kadar beklenecek. Liseliler alandan ayrıldıktan sonra önce "yumuşak" bir biçimde, sonra "gerekirse biraz daha güçlü" bir biçimde müdahale edilecek, göstericiler dağıtılacak ve sokaklar boşaltılacak...

Bu plan tutmayacak. Çünkü liseliler karanlık çökünce evlerine dönmüyorlar, hatta bizzat Grimaud'nun yazdığına bakılırsa büyükleri, ağabeyleri gibi kararlı, inatçı ve kavgacı

oldukarını gösterecekler (s. 161-162.) Sonra öğrenciler ille Sorbonne'u ele geçirmek için harekete geçecekler. Bunun imkansızlığı anlaşılınca, Paris'in göbeğinde "özgür ve kendilerine ait bir alanda" öğrenci komünü kurulması umuduyla birçok sokağı barikatlarla çevrelemeye başlayacaklar.

Öte yandan Sorbonne Üniversitesi rektörü Jean Roche, Adalet Bakanı ve Başbakanlık görevini geçici olarak yürüten Louis Joxe'un Eğitim Bakanı Peyrefitte'ten istemesi ve bu sonuncunun önerisi üzerine, SNE-Sup ve UNEF yöneticileriyle o gece görüşerek meseleyi çözmek için bu iki sendika temsilcilerini Sorbonne'a davet edecektir. Öğrenci ve öğretim üyeleri temsilcilerinin yanında bir tür "kolaylaştırıcı" ve arabulucu rolü oynamak üzere, Louis Joxe'un dostu ve Paris'te tanınan ve saygı duyulan avukat François Sarda bulunacaktı.

Bu koşullarda Paris Emniyet Müdürü, "yukarıdan gelen emirle başlatılan" görüşmelerin olumlu bir sonuç doğurması ihtimali olduğu için meselenin çatışmasız bitirilebileceği ve hatta belki büyük bir şenlik ve kutlamayla sonlandırılabileceği umuduyla güvenlik güçlerini müdahale etmeden bekletmeyi tercih ediyor. Hatta o sırada başlayan ve süren barikat inşaasına bile karışılmıyor. Ancak barikat sayısı arttıkça ve barikatlardan güvenlik güçlerine kimi saldırılar olunca polislerin "sabrı taşıyor" ve Emniyet Müdürü'ne "bir an önce müdahale kararı alması" yönünde istekler peş peşe geliyor... O da "bu istekleri İçişleri Bakanı'na iletiyor ve ondan emir bekliyor ve bu iş sabahın ilk saatlerine kadar uzuyor"...

Burada hemen belirtmek gerek: Rektör Jean Roche olaylar süresince Sorbonne'da dersliklerin ve amfilerin bulunduğu binadaki resmi konutunda kalacaktır. Böylece hem her an ulaşılması mümkündü, hem de o da olayları "birinci mevkiden" izleme ayrıcalığana sahip oluyordu. 13 Mayısta Sorbonne yeniden açılır açılmaz öğrenciler tarafından hemen işgal

edilince ve işgal süresince uykusuz geceler geçirdi ama resmi konutunu ısrarlara rağmen terketmedi...

.O sırada bir anlık bir eylemle, Daniel Cohn-Bendit ve 22 Mart Hareketi militanları UNEF'in örgütlediği "görevliler zincirini" kırarak, güvenlik kolunu aşarak Sorbonne'a yöneliyorlar. Sorbonne'u o gece hemen işgal etmeye yeminliler. Kararlılar. Ama karşılarına güneşli günün son ışıkları kara miğferleri üzerinde parıldayan güvenlik güçleri dikiliyor... Bir tarafta birbirlerine kollarından kenetlenmiş ve Sorbonne'u işgal etmeye kararlı binlerce genç, bir tarafta binlerce güvenlik gücü... Öğrenciler o gece Sorbonne'a giremiyorlar...

Öğrenciler Luxembourg Bahçesi önünde duruyorlar. Orada karşılarına yeniden polisler dikildiler. Rue Monsieur Le Prince'in Saint-Michel Bulvarı ile birleştiği noktadan öteye geçmek nâ-mümkün. O zaman önce küfürler yağdı polislerin üzerine... Sonra yerden bitercesine barikatlar dikiliverdi. Birbiri peşi sıra.

Barikat kurulması fikri kimden çıktı? Bugün bile öğrencilere barikatların yapımı konusunda kimin emir verdiği bilinmiyor. Bu çok doğal çünkü anlaşılan böyle bir emir hiç kimse tarafından verilmedi. Peki barikatları neden ve ne zaman yapmaya başladılar?

Christine Faure, "İlk barikat Le Goff Sokağı'nda saat 21.15'e doğru yükseliyor" diye yazıyor... (s. 53) Grimaud da aynı şeyi yazıyor: "Yanılmıyorsam birinci barikat saat 21'e doğru Le Goff Sokağı'nda yapıldı." (s. 145.)

Hızla, göz açıp kapayıncaya kadar Royer-Collard, Saint-Jacques, des İrlandais, de L'Estrapade, Claude-Bernard ve Gay-Lussac sokaklarında ve çevrelerinde altmış kadar barikat yapılıyor... Neden mi? Çünkü öğrenciler karanlık çöker çökmez polisin saldıracağını ve çatışma olacağını biliyorlardı. Korunmak için barikatlara ihtiyaçları vardı. Yani barikatlarla

önce kendilerini korumak arzusunu açıklıyorlardı.

Öte yandan Sorbonne'u geri alana kadar Paris'in göbeğinde ve Sorbonne'a iki adımlık bir mesafede KENDİLERİNE AİT VE ÖZGÜR BİR ALAN yaratmak istiyorlardı. Devlet güçlerinin giremeyeceği bir alan... Hani "kurtarılmış bölge" denir ya işte öyle bir şey...

Evet, Paris Komünü örneği vardı. Ama o kadar değil... Daha birkaç yıl önce, 1960'da, Cezayir'de, başkentin tam göbeğinde barikatların gölgesinde kurtarılmış bir mahalle bir hafta boyunca dayanmamış mıydı? Dayanmıştı. O halde Paris'te neden aynı şey yapılmasın?

Öğrenciler barikatlara yenilerini eklerken ve yapılmış barikatları biraz daha, biraz daha yükseltirken, saat tam 23.30'da güvenlik güçleri gelen emir üzerine dört koldan saldırdılar. Ve kaçınılmaz olarak çatışmalar başladı... Öğrenciler ellerine geçen her şeyi polislere sallıyorlar ve polislerin saldırısını karşılamak umuduyla da çevrelerindeki şantiyelerden buldukları her türlü malzemeyle, kaldırım taşlarıyla, demirlerle, otomobillerle ve aklınıza gelebilecek her şeyle barikatlarını biraz daha yükseltmeye ve tahkim etmeye çabalıyorlardı.

O günkü gösteri ve yürüyüşe ortaokul öğrencisi kardeşi Michel ile katılan Louvre Müzesi'nde memur olan Françoise Coquin (Daha sonra Giannesini) anlatıyor: "Gösteri ve yürüyüşten sonra Sorbonne'a çok yaklaştık ve o civarda toplandık. Biz Royer-Collard sokağındaydık. Aramızda tartışmalar ve sohbetler sürerken nasıl olduğunu şimdi bile anlamadığım ama tamamen kendiliğinden bir biçimde kimi arkadaşlar kaldırım taşlarını sökmeye ve barikat yapmaya başladılar..."

Evet barikat yapımı, bütün anlatılanlara ve yazılanlara göre, tamamen kendiliğinden başladı... Ve her hangi bir strateji, bir "askeri yöntem" veya "askeri taktik" izlemedi. O kadar

ki aynı sokakta peş peşe bazen iki, bazen dört, bazen daha çok sayıda barikat dikildi. Gay-Lussac Sokağı'nda birbiri peşi sıra dizilmiş dört barikat vardı... Bu stratejik açıdan öğrencilerin aleyhine bir yapımdı, nitekim bu polis saldırısında kanıtlandı. Bir barikatı bırakmak zorunda kalan öğrenciler ikincisine veya üçüncüsüne takılıp yakalandılar...

Luxembourg yakınındaki bir çıkmaz sokakta bile bir barikat dikildi. Yani "askeri mantıkla" veya barikatların lojistik önemiyle açıklanması mümkün olmayan, tamamen "barikat inşa etmek arzusuyla" açıklanabilecek barikatlar... O gece o saatlerde orada bulunan öğrencilerin bir bölümünde, bir barikat dikmek krizi baş gösterdi bile denebilir... Herkes "kendi barikatını" dikmeye koyuldu ve sanki barikat yarışı bile başladı.

Rue d'Ulm'da o gün Paris'teki en yüksek barikat inşa edildi... Bu tam anlamıyla bir "mimari şaheserdi..." Üç buçuk metre miydi? Öyle bir şey işte...

Barikatların kiminin üstünde kızıl, kiminin üstünde siyah, kiminde her iki renkte de bayraklar dalgalanıyordu... Romantizm henüz ölmemişti Paris sokaklarında. Her barikat rengini belli ediyordu... Öğrenciler ve genç işçi ve emekçiler böylece Paris Komünü ile doğrudan doğruya ilişkilerini gözler önüne sermek istiyorlardı sanki...

CAL, o günlerde çıkardığı dergiye BARRİCADES (Barikatlar) ismini seçecek ve "Paris 1968 ou (veya) Paris 1871?" sorusunu soracaktır nitekim...

Mahalle halkı öğrencilerle tam bir dayanışma içindeydi. Abidin Dino, Güzin Dino, Françoise Giannesini, Philippe Labro, Tacettin Karan ve diğerleri anlatıyorlar: Barikatları diken öğrencilere mahalleliler yiyecek ve içecek taşıyordu. Kimi zaman sıcak bir kahve... Ama sabahın üçüne doğru öğrenciler polislerle baş başa kalacaklardı...

Barikatlar yükselirken öğrencilerle yetkililer arasında görüşmeler değişik biçimlerde sürüyordu. Bakın nasıl...

Alain Geismar, Gay-Lussac Sokağı'nda RTL'in canlı yayın yapan aracından ve radyo aracılığıyla, Rektör Yardımcısı Chalin ile görüşüyordu... Transistorlu radyoları olanlar bu görüşmeleri anında dinliyorlardı... Hem göstericiler, hem de yetkililer özelikle de o anda toplantı halinde olan ve gelişmeleri dakikası dakikasına izleyen bakanlar ve güvenlik güçlerinden sorumlu yetkililer tarafından...

SAINT-GERMAIN BULVARINDAN BİR İNSAN MANZARASI

Avukat ve daha birkaç gün önce Cohn-Bendit'i savunan François Sarda, aralarında Daniel Cohn-Bendit'in de bulunduğu öğrenci ve öğretim üyelerinin temsilcilerinden oluşan bir grupla Rektör Roche ile görüşmek için Sorbonne'a gidiyordu. (Öğrenci ve öğretim üyesi temsilcilerinin o büyük kitle içinde aranıp, bulunması ve tek tek polis barajları aşılarak Sorbonne'a getirilmesi konusunda o an görevli polis şeflerinin yaptıklarını Grimaud'nun kitabından okumak mümkün: s. 146 vd.) Amaç bir an önce çatışmaları durdurmak ve öğrenci isteklerinden kabul edilebilirleri hemen kabul etmek

için çareler yaratmaktı. Daniel Cohn-Bendit, rektöre polisin Sorbonne'u ve Quartier Latin'i terk etmesi halinde hemen üç müzik grubunu davet edeceğini ve bir konserle bu işi bitirebileceğini teklif ettiğini, yıllar sonra anlattı. Tartışmalar sürerken bir ara biri büroya girip "Rektörü bir dakikalığına" çıkarıyordu. Rektör dönünce, "Daniel Cohn-Bendit burada mı?" diye soruyor. Dany, "Evet, benim" deyince, rektör "Toplantı bitti" diyor. Böylece görüşmeye son veriyor...Rektöre o anda telefon edenin ve Rektöre "Daniel Cohn-Bendit'le görüşemezsiniz!" emrini verenin Alain Peyrefitte olduğu biliniyor bugün. İşin ilginç bir yanı da Milli Eğitim Bakanı Peyrefitte'in rektörle görüşen grup içinde Cohn-Bendit'in bulunduğu haberini Europe No 1'den öğrenmiş olmasıdır... Bu da o günlerde bu radyonun nasıl gerçek gazetecilik yaptığını göstermesi açısından vurgulanmayı hak ediyor.

Rektörün öğrenci temsilcilerini tanımıyor olması da vurgulanmayı hak ediyor... Oysa öğrenci temsilcilerinin isimleri önceden saptanmış, rektörlüğe bildirilmiş ve Sorbonne'a sadece o isimler alınmıştı... Bunu radyo gazetecileri öğreniyor ve haber yapıyor ama birinci derecede sorumlu konumdaki rektör bilmiyor.

Evet o gece haberleşmeler, görüşmeler radyolar aracılığıyla veya doğrudan doğruya yapılıyordu. EVET ÖNEMLİ OLAN BUDUR: GÖRÜŞMELER YAPILIYOR VE ÇATIŞMALAR ÖNLENMEK VE MESELEYE BARIŞÇIL BİR ÇÖZÜM BULMAK İSTENİYORDU. Ama yine Bakanın katı tutumu sonucu görüşmeler olumlu bir biçimde sonuçlan(a)mıyordu. Oysa öğrenci liderleri işi olumlu bir biçimde bitirmekten yanaydılar...

11 Mayıs Cumartesi

Günün ilk saatlerindeyiz. Hükümet, sorumlu bakanlar,

güvenlik güçlerinden sorumlu yüksek yetkililer uzun tartışmalardan ve durumu defalarca değerlendirildikten sonra saat 00.2'de polise saldırı emri veriyor... (Hükümet çevrelerindeki değerlendirme ve tartışmaların neredeyse dakika dakika ve epey ayrıntılı anlatımı için Viansson-Ponté'nin kitabına bakılabilir: s. 589-592. Polisler açısından durumun değerlendirilmesi için ise Grimaud'nun kitabına: s. 148 vd.)

Güvenlik güçleri müdahale ediyorlar ama ateş etmemek şartıyla... Hatta kimi birimlerde, komutanlar filinta taşıyan polislerin bütün mermilerini alıyor...

Ama göz yaşartıcı ve diğer tür bombalar kamyonlarla önceden getirilmiş ve Pantheon Karakolu'nda depoya konulmuştur. O gece polisler bu bombaları "çok cömertçe" kullandılar... Güvenilir kaynaklar o gece birkaç saat içinde beş binden fazla bombanın atıldığını yazıyorlar. (Yukarıda andığım kitapta, s. 591.) Grimaud kitabında "müdahalenin kitlesel, yoğun ve sürekli olması gerekliydi" diye yazıyor (s. 155.) Bu bombaların sadece göz yaşartıcı bombalar olmadığı da hemen anlaşılacak.

O gece bütün mahalle büyük bir duman içinde kaldı. Mahalleliler ve en başta bariatların üstündeki gençler, öğrenciler, kadın ve erkekler göz gözü görmez bir sis perdesi arkasında boğuluyorlardı... Polisler, gaza karşı maske taşıyorlar ve kol kola yürüyorlardı. Sağ ellerindeki coplarıyla o saate kadar onca göz yaşartıcı ve değişik nitelikli bombalara ve dumana dayanabilenleri yere sermek için vuruyorlardı. Önlerine kim çıkarsa...

Polislerin ilerlemesi o kadar kolay da olmuyordu. Çünkü önlerinde sadece korumasız öğrenciler değil, öğrencilerin üstlerinde ve/veya arkalarında, bombalardan korunmak için ağız ve burunlarında mendiller, kiminde miğferler ve gözlükler, bir tür "kent gerillası" havasında ve kararlı bir biçimde polisleri beklediği barikatlar vardı...

Bilhassa Gay-Lussac Sokağı ve çevresindeki irili ufaklı sokaklarda birçok barikat yükseliyordu. Sadece 400 metrelik Gay-Lussac sokağında dört barikat vardı. Çevresindekilerle birlikte toplam on dört barikat yükseliyordu o dar alanda... Güvenlik güçleri ancak dört saatte bu on dört barikatı aşabilecekti...

Barikatların arkasına sığınan ve zaman zaman polislere Molotof kokteylleri, taşlar, bilyeler, cıvatalar ve değişik şeyler atan öğrenciler göz yaşartıcı bombalara ve nefes almayı zorlaştırıcı bombalara dayanmaya uğraşıyorlardı. Ama dayanmak gittikçe zorlaşıyordu.

Olayların hemen ertesinde kullanılan bombaların türü ve niteliği tartışma konusu oldu. O gece polisin sadece göz yaşartıcı bomba değil, CN veya CB (Amerikalıların CS diye isimlendirdiği) gazları içeren bombalar kullandığı dönemin en büyük uzmanlarından profesör Francis Khan tarafından 12 Mayıs'ta kanıtlandı. Son derece tehlikeli, uzun dönemde ne tür sonuçlar doğuracağı o günlerde henüz bilinmeyen, nefes kesici, kör edici etkileri hatta öldürücü gücü olan bu bombaların kullanıldığını iki gün sonra polis de dolaylı olarak kabul etmek zorunda kaldı... Elbette bu kimyasal bombaların "o kadar da zehirleyici ve tehlikeli özellikleri" olmadığını belirterek! Olayların hemen ertesinde polis yetkililerinin basın bildirisindeki yalanlamayı yalanlayarak...

O gece o saatte otomobiller yanıyordu Gay-Lussac sokağında. Otomobilleri kimler yakıyordu? Hükümet ve güvenlik güçleri yetkililerine bakarsanız bu sorunun yanıtı çok kolaydı: Öğrenciler! Öğrenciler ise araçların yanmasının güvenlik güçlerinin attıkları bombalardan kaynaklandığını ileri sürdüler.

Orada bulunan gazetecilerin yazdıklarına göre, polislerin attıkları bombaların otomobillerin benzin depolarına isabet etmesiyle otomobiller ateş aldılar. Öğrencilerin otomobilleri

kimi yerde barikat niyetine kullandıkları gerçekse, barikat olarak kullandıkları otomobilleri yakmaları garip olmaz mıydı? Bu arada öğrencilerin attığı kimi Molotof kokteyllerinin isabet ettiği otomobillerin ateş almasına yol açtığını söylemek de mümkün...

Olayları Gay-Lussac Sokağı'nın karşısındaki SNE-Sup genel merkezinin bulunduğu Monsieur Le Prince sokağındaki apartmanından izleyebilen, o gece evine girerken polisin sıkı denetiminden geçen Tacettin Karan, otomobilleri kundaklayan sivil polisleri bizzat gördüğünü bana anlattı... O gece Quartier Latin'de polisin attığı değişik türdeki bombalar, yakılan otomobillerin patlayan benzin depoları ve çatışmalar sırasında atılan çığlıklar ve müthiş gürültüler, savaş sahneleri yaşattı Paris'e ve Parislilere... Çatışmalar son derece şiddetli geçiyordu. Kimi kaynaklar "her iki taraftan da yüz kadar yaralı" olduğundan söz ediyordu...

Güvenlik güçlerinin saldırısına karşı öğrenciler, herkesi şaşırtan son derece ciddi ve akıl almayacak ölçüde kararlı direniş gösteriyordu... Yani üniforma görünce kaçan öğrenciler değildi barikatlardakiler... O tür öğrenciler birkaç gündür evlerinden çıkmıyorlar, Quartier Latin'e yaklaşmıyorlardı... Barikatlarda kararlı ve mücadele için ant içmiş çocuklar vardı...

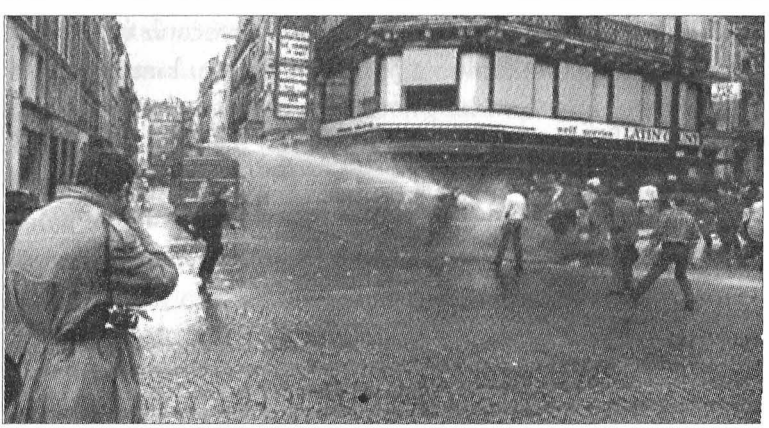
O günkü gösteri ve yürüyüşe, geceki çatışmalara katılan Claude Liauzu isimli öğrenci (Daha sonra Paris-VII. Üniversitesi'nde meslektaşım ve dostum) bana aynen şunları anlattı: "Evet, gösterilere inançlı ve kararlı bir biçimde katıldım. Tamam, biraz delidolu bir tarafımız vardı ama tamamen özgürdük. Ve özgürlüğümüzün tadını çıkardık... Evet, bu olaylar boyunca hayatımın anlamı değişti. Siyasi tercihimi epey önceden yapmıştım, solcuydum, hatta bir ölçüde devrimci, ama bu olaylar sırasında ve sonrasında yaşantıma yeniden yön verdim ve daha radikal tavırlar takındım desem yeridir..."

Öğrenciler kendi olanaklarıyla korunmaya çabalıyorlardı: Kiminde motosiklet başlıkları, kiminde nereden buldukları meçhul (belki İkinci Savaş anısı) asker miğferleri, kiminde gözlükler. Kimi, göz yaşartıcı ve gaz bombalarından korunabilmek umuduyla yüzünü mendillerle kapatmıştı... Öğrenciler son günlerdeki çatışmalardan çıkardıkları dersler üzerine bizzat yarattıkları ve giderek geliştirdikleri gerilla yöntemleri kullanıyorlardı. Küçük gruplar halinde güvenlik güçlerine yaklaşabilecekleri kadar yaklaşıyorlar sonra da ellerinde ne varsa sallıyorlardı. Kimi zaman Molotof kokteyli, kimi zaman kaldırım taşları, kimi zamansa vidalar, iri cıvatalar, iri bilyeler... Polisler resmen çıldırmıştı... Kimi zaman saldırı emri almadan bile saldırıyorlardı. Ama ateş etmek yasaktı... Olayların dramatik boyutlar kazanması ve daha kötü şeyler olması ihtimali üzerine ünlü öğretim üyeleri, Nobel ödüllü birçok bilim adamı, bakanları, Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nı telefon yağmuruna tutuyorlar: Monod, Kastler, Laurent Schwartz ve daha başkaları aralıksız telefonlar ediyorlar; "Katliamı durdurun!", "Kendinizi hayat boyu gençlikten koparıyorsunuz!", "Birçok ölü var! Yeter artık!" veya "Böyle giderse birçok genci öldüreceksiniz!" türünden son derece heyecanlı ve korkulu mesajlar iletiliyorlardı. Ama polisin saldırısını kimse durdurmak istemiyordu. Emirler önceden verilmişti, ok yaydan çıkmıştı çünkü...

Sabahın saat 00.4'ünde, beş veya altı barikat hala dayanıyordu... Ama öğrencilerin "mühimmatı" tükenmiş, ne kaldırım taşı, ne vida, ne bilye, ne çakıl taşı, ne şişe, ne de benzin kalmıştı... Son güçlerine, enerjilerinin sonuna kadar çatışan öğrenciler yorgunluktan bayılmak üzereydi... Artık barikatlardan ayrılmak gerektiğini anlıyorlardı... Son barikatlar, son çatışmalar yapılmadan, polisin müdahalesi olmadan terk edildi. O ana kadar sürekli olarak değişik radyolarda sorulara

yanıt veren, böylece barikatlarda transistorlarının başındaki yoldaşlarına mesajlar ileten Alain Geismar ve bazı öğrenci lideriyle SNE-Sup genel merkezine sığınan Daniel Cohn-Bendit, olayların ciddi çatışmalara dönüşmesi üzerine saat 05.30'da "dağılma" çağrısı yaptı. Ama polis yine de tedbirliydi ve adım adım ilerliyordu. Bazı binalar tek tek aranıyor, göstericiler, barikatlarda çatışanlar yakalanıyordu. O gece polisin yaptıkları herkesin midesini bulandırıyordu. "Polislerin bazıları son derece iğrenç şeyler yapıyorlardı" çünkü. Bunu anlatan Viansson-Ponté'dir. Le Monde gibi ciddiyeti herkesçe kabul edilen gazetenin kelimelerini seçerek kullanan ciddi siyasi köşe yazarı. Polisin arama ve taraması Mouffetard mahallesine kadar sürüyor... Sokaklarda öğrenciler can derdinde koşabildikleri kadar koşuyor ve mahalleyi terk etmeye çabalıyorlardı... Polis beş yüz kadar öğrenciyi gözaltına almıştı. Sokaklardaki kaçma ve kovalamaca bazen şans eseri olarak öğrencilerin lehine sonuçlanıyor, bazen bir ceket bazen bir parka kalıyordu polisin elinde...

Françoise Coquin (Giannesini) polisin elinden sıyrılmasını şöyle anlatıyor: "Polis saldırıyordu... Barikatlarda mücadele

SNE - SUP ÖNÜNDE ÖĞRENCİLER VE POLİS KARŞI KARŞIYA

ediyorduk ama bu dengesiz bir mücadeleydi... Benim aklım küçük kardeşim Michel'deydi. Michel o günlerde daha on beş yaşında filandı. Ona sen hemen tüy ve eve dön dedim. Michel beni dinledi ve koşarak bizim barikattan ayrıldı... Biz çatışmaya devam ediyorduk. Ama biraz sonra benim de barikattan ayrılmam gerekince ayrıldım. Tam bir sokağa giriyordum ki bir CRS ile karşılaştım. Elim sanki benzin ve barut kokuyordu ve sanki kokuyu alıyordu CRS... Beni yakalamak için saldırınca kaçtım. Gençliğimin verdiği hızla koşuyorum, idmanlı polis peşimde, tam yakaladı sanıyorum ve elini sırtımda duyumsuyorum, ama durmuyorum ve koşmamı sürdürüyorum... Polis beni yakaladığını sanıp duruyor, ama elinde sadece o gün giydiğim, annemin bir gün önce yıkayıp tertemiz hazırladığı o günlerde yeni yeni moda olmaya başlayan kapüşonlu ince parkam kalınca fena halde şaşırıyor. Beni yakalayamamıştı çünkü... CRS'in bu birkaç saniyelik şaşkınlığından yararlanarak karanlıkta izimi kaybettiriyorum, kayboluyorum. O anda bu kadar hızı ve bu kadar kararlılığı nereden ve nasıl bulduğumu bugün bile merak ediyorum..."

O gece öğrencilerin bir sinema duvarından sökerek bir barikatın yapımı için kullandıkları dev panodaki şu afiş sanki geceyi özetliyor: Richard Widmark ve Henry Fonda'nın başrollerini paylaştığı filmin afişi "POLİCE SUR LA VİLLE": Kent Üzerinde Polis.

O gece yaralananların kesin listesi hiç bir zaman yapılamadı. Ellisi ağır yaralı, bin kadar öğrencinin yaralandığını söylemek mümkün... O gece Paris hastaneleri yaralıların tümünü alamadı, ambulanslar ve hastabakıcılar her yaralıya yetişemedi. Her yaralı da, değişik nedenlerden ama en çok polisin eline geçmemek ve fişlenmemek için hastanelere koşmadı.

Daha önce andığım Le Livre Noir o gece yapılan zulme ilişkin yüzlerce tanığın anlattıklarına yer vererek polisin zul-

münü ortak hafızaya mal etti... Ertesi gün "Ölülerin sayısının onu geçtiği", "Ölülerin polis tarafından gizlendiği", "Ölülerin ana-babalarına parayla veya tehditle susmalarının önerildiği" dedikoduları yayıldı.

Bu konuda abartının ötesine geçen bir örnek olarak JCR'in (Devrimci Komünist Gençlik) Strasbourg'da yayınladığı 14 Mayıs 1968 tarihli bildirisi gösterilebilir:

Heyecanlı bir üslupla kaleme alınmış metinde "Bir polisin bir öğrenciyi Gay-Lussac Sokağı 24 numarada pencere kenarında boğazını keserek öldürdüğü" yazıldı ve "Ölülerden" söz edildi...

Hiç abartmaya gerek olmadan herkesi isyan ettiren polis zulmünü anlatmak yerine gereksiz abartmalarla (tümünü yazmadım) inandırıcılığını yitiren bir bildiri... (Faure'nin kitabında; s. 114-115.)

Bildirinin sonu alaylı bir biçimde şöyle bitiyor: "Bütün ülkelerin aynasızları uluslararasıcı/enternasyonalist kaldırım taşlarımızı kabul ediniz!"

Bu bildiride ileri sürülen iddiaların, yazılanların ve dedikoduların tümünün yalan olduğu kısa sürede anlaşıldı. Çünkü bu tür dedikodular üzerine UNEF, o gece barikatlarda olan ama ertesi günlerde haber alınamayan öğrencilerin isimlerini bir "kayıplar listesi" ile kamuoyuna yansıtmak zorunda kaldı. Polis de bu isimleri tek tek ve canlı olarak kısa süre içinde bularak basına takdim etti, dedikodular da bıçakla kesilmiş gibi kesildi.

Sabah saat 00.06'da bütün öğrenciler dağılmıştı, mahalle derin bir sessizlik içindeydi ve mahalleliler sokağa çıkıyorlardı. Dışarıdaki manzara dehşetti!

Sokak, cadde ve bulvarların kaldırım taşları sökülerek atılmış, bazı barikatlardan kalanlar ise savaş kalıntıları gibi yerlere serilmişti... Devrilmiş, kimi kısmen yanmış veya yakılmış

otomobiller, kamyonlar ve otobüsler "savaş" manzarasını tamamlıyordu... Sokak, cadde ve bulvarlardan geçmek için zikzak yapmak, kaldırım taşlarından tepecikleri "aşmak" gerekiyordu. Resmi rakamlara göre o gece 200 otomobil yakılmıştı. (Günümüzde bir tür "ulusal spor" halini alan, kasabalar ve kentler arasında "düzenlenen otomobil yakma yarışmalarında" neredeyse her hafta sonunda 200-300 otomobil yakıldığını not düşmem gerekiyor. Tüketim toplumlarında otomobil yakmak bir tür protesto biçimine dönüştürüldü! Tarih ve güncellik... Nereden nereye?)

Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte barikatları ister istemez terk etmek zorunda kalan ama mahalleden henüz ayrılamayan öğrencileri güvenlik güçleri sokaklarda, kafelerde ve metro girişlerinde yakalıyor, kimlik kontrolü yapıyor ve gözaltına alıyordu.

O sabah çekilen fotoğraflarda yakalanan öğrencileri Jardin du Luxembourg'un demir parmaklıklarının önünde tek sıra dizilmiş bekletilirken görüyoruz. O gece ve o sabah o kadar çok öğrenci gözaltına alınmıştı ki tümünü birden komiserliklere götürmek mümkün değildi... Ve bu manzaralar yansıdı objektiflere, kameralara. Öğrencilere dikkatlice bakınca tümünün iyi giyimli, iyi aile çocukları olduklarını görüyoruz... O günlerde öğrencileri küçük düşürmek için, "ipten kazıktan kopmuşlar, azgınlar, hırsızlar, serseriler, dolandırıcılar" türü sıfatlarla aşağılamaya çabalayan bakanların, kimi yetkililerin ve bazı medyanın yalan attıklarının kanıtıydı bu fotoğraflar...

Dikkatlice bakınca aralarında sakallı ve bıyıklı olmadığını görüyoruz... Böylece

gazetelerde ve bazı televizyonlarda bu görüntüleri izleyen Fransızlarda öğrencilere karşı sempati duygusu daha da büyüdü. Bu sevgi-sempati belki çok uzun ömürlü olmadı ama o

birkaç gün içinde öğrencilere yönelik sevgi düzeyi çok yükseldi. Buna "bebelerin" mükemmel donatılmış, tepeden tırnağa silahlı kolluk kuvvetlerine karşı bir gece boyunca direnmeleri da eklenince, öğrenciler kimilerince birer "Kahraman", birer "Zorro" gibi algılandı... Oysa o sabah duvar diplerine dizilen çocukların hiç de "Zorro"luk yapmaya niyetleri yoktu. Güvenlik güçleri kimlik denetimi yaptıktan sonra birkaç öğrencinin yanı sıra, mini etekli ve çizmeli bir genç kadını da serbest bıraktı... Genç kadın ayrılırken miğferini çıkarmış bir CRS'e bir bakış fırlatıyor ki; mitralyöz atışı gibi bir şey...

Milli Eğitim Bakanı ile sabahın erken saatlerinde görüşen FEN ve SNİ yöneticileri SNE-Sup ve UNEF ile görüşmeler için arabuluculuk yapmaya hazır olduklarını bir kez daha dile getirdiler...

De Gaulle'un bir an, "asayişi sağlamak için orduyu göreve çağırmayı" düşündüğü biliniyor. Neyse ki "Ministre des Armées" ("Ordular Bakanı" yani Savunma Bakanı) ve sıkı De Gaulle'cü Pierre Messmer onu bu fikrinden vazgeçiriyor. Dikkat! De Gaulle "çok sıkıştığını" sandığı an işi orduya havale etmekten çekinmiyor...

Saat 07.15'te Emniyet Müdürlüğü yayınladığı duyuruda "polisin olağanüstü soğukkanlılığını" övüyor. Ve şunu ekliyor: "Karşımızda gerilla taktiklerini uygulayan gruplar bulduk."

Saat 11.00'de AFP, hükümetin gayri resmi bir notunu yayınlıyor: "Hükümet çevrelerinde, Paris'te Vietnam barış görüşmeleri başlamak üzereyken öğrenci gösterilerinin düzenlenmesinde barışa düşman güçlerin müdahalesinden söz ediliyor..." Böylece öğrenci hareketine "çamur" atılıyor... Bu tür uydurma haberlerin yayınlanmasına AFP de alet ediliyor(du)... AFP'nin "Agence France-Presse" olduğunu bilmem anımsatmalı mı?

Buna rağmen akşam gazeteleri ve bilhassa Le Monde ve France-Soir gece olan bitenleri ayrıntılı bir biçimde ve fotoğraflarla genişçe aktarıyor.

Le Monde "Nuit Dramatique au Quartier Latin" ("Quartier Latin'de Dramatik Gece") başlığını atıyor. Ve hemen altında ekliyor: "Öğrencilerle gecikmiş görüşmeler başarısızlıkla sonuçlanınca polis hücum ederek altmış barikatı aldı..." Gazeteciler hükümeti ve güvenlik güçlerini açıkça suçluyorlardı. Jacques Fauvet örneğin Le Monde'daki "Responsabilités" ("Sorumluluklar") başlığı altında şunları yazıyordu: "İkinci kızıl cumanın trajik gecesinde iktidarın bir tek sözcüğü hiç şüphesiz kanlı güç gösterisini engelleyebilirdi..."

France-Soir "Désolation au Quartier Latin" ("Quartier Latin'de Yıkım/Büyük Üzüntü") başlığı altında çatışmaları veriyor ve "çok sayıda yaralı, 400 gözaltı" bilgisini ekliyor...

Akşam gazeteleri 11 Mayıs'ta taşra kentlerinde Paris'teki polis saldırısını kınayan ve Parisli öğrencilerle dayanışmacı gösteri ve yürüyüşleri ve değişik eylemleri de aktardı: Nantes'da üç bin kadar öğrenci garı işgal etti ve ulaşımı durdurdu. Ellerinde kızıl ve kara bayrak taşıyan öğrencilerin siyasi eğilimleri açık olarak belliydi ve kentin resmi yetkililerini tedirgin ediyordu. Anarşizmin öteden beri güçlü olduğu bu kentte ertesi günden itibaren işçi sınıfı da mücadeleye en aktif biçimde katıldı. CNJA (Genç Çiftçier Ulusal Merkezi), öğrencileri desteklediğini, dayanışma içinde olduğunu açıkladı...

Bordeaux'da edebiyat fakültesi birkaç saatliğine işgal edildi.

Lyon'da rektörlük ve hukuk fakültesi öğrenciler tarafından işgal edildi.

Strasbourg'da "Özerk Üniversite" ilan eden öğrenciler işgal ettikleri edebiyat fakültesinin çatısına kızıl bayrak çektiler. Güvenlik güçleriyle öğrenci ve genç grupların çatışmalarında yaralananlar oldu...

Tours, Grenoble ve Lille'de gösteriler yapıldı ve güvenlik güçleriyle çatışmalar oldu... 11 Mayıs cumartesi günü Paris'te ve yakın banliyölerinde gün liselilerin gösteri ve yürüyüşleriyle başladı. Birçok lise önünde ve mahallelerde epey gürültülü patırtılı ve gösterişli yürüyüşler düzenlediler. Polislerin saldırıları şiddeti kınandı...

O gün ilk kez UEC üyesi bin kadar komünist öğrencinin Paris'in 5. ve 6. arrondissement'larında yürüyüş düzenledikleri de tarihe not edildi...

Öğleden sonra Fen Fakültesi önünde gösteri yapıldı, geceki polis "zulmü ve baskısı" kınandı.

Saat 19'dan itibaren ise 2 ile 3 bir kişilik bir topluluk Saint-Michel ile Saint-Germain bulvarları üzerinde gösteri ve yürüyüş yaptı.

Önceki günlere kıyasla bunlar son derece sınırlı gösteri ve yürüyüşler, ama öğrencilerle liselilerin sürekli hareket halinde ve eylemler dizisi içinde olduklarını sergilemeleri açısından yabana atılmaz cinsten.

O sabah hükümet cephesinde ise görüşmeler ve sükunet arayışları için yoğun çabaların yanı sıra başka ilginç gelişmeler de oluyordu: Sabah Savunma Bakanı (O yıllarda "Le Ministre des Armées" , "Ordular Bakanı" deniyordu!) paraşütçü birliklerinin alarm halinde olduklarını, gün içinde Paris'e girebileceklerini, emir beklediklerini Cumhurbaşkanı'na bildiriyordu... Bu "haber", gayri resmi kaynaklar tarafından istenilen kulaklara fısıldanıyordu...

De Gaulle, Savunma Bakanı ve orduları "Komünistlerin Paris Anakent Belediye Binası'na yürümesinden yeni bir Paris Komünü kurmak istemelerinden veya Elysée Sarayı'na saldırmasından yani kısacası bir darbe yapmalarından" korkuyorlardı. Böyle bir şeye gerçekten nanıyorlardı. Buna elbette paranoya demek mümkün.

O gün öğleden sonra De Gaulle konuyla ilgili bakanlarını tek tek kabul ederek kısa görüşmeler yaptı. Başbakan'ın yerine bu görevi üstlenen Louis Joxe ve Milli Eğitim Bakanı Alain Peyrefitte öğrenci ve öğretim üyesi sendikalarının önerilerini kabul ederek olayları sakinleştirmenin daha yerinde olacağını savunmalarına rağmen De Gaulle'ü bir türlü ikna edemiyorlardı.Cumhurbaşkanı, açıkça ikna olmamakla ve bunu bildirmemekle birlikte, sertliğin sorunu çözmekte yararsız ve yersiz olduğunu görerek, öğrencilerin üç önemli isteğinin yerine getirilmesini isteyen bakanlarının etkisi altına girdi... Bunun anlamı, hapsedilen öğrencilerin hemen serbest bırakılması ve haklarında dava açılan, gözaltında tutulan öğrencilerin tümü için af çıkarılması, polisin Quartier Latin'i terk etmesi, fakültelerin ve elbette en başta Sorbonne'un yeniden açılmasıydı... Bu konuda Cumhurbaşkanı nezdinde son ve kesin ikna işini o gece Afganistan'dan dönen Başbakan Pompidou yerine getirecek...

Milli Eğitim Bakanı bunları kabul ettirebilmek için Cumhurbaşkanı'na şu üç konuda garanti veriyordu: "Sivil polislerin devreye girip denetimi içeriden yapacakları, düzenin sağlanacağı ve tüm gösterilerin yasaklanacağı, sınavların bir an önce yapılmasının sağlanacağı."

Bu garantileri veren bakan isteklerini kabul ettirebilmek için istifasını bile gündeme getiriyor ama De Gaulle kadim dostunun istifasını geri çeviriyordu...

Saat 19.30'da bakan, rektör Roche'a telefon ederek "iyi haberleri" iletti: "Pazartesi öğrenciler serbest bırakılacaklar ve Sorbonne açılacak..."

Bundan birkaç dakika önce Başbakan Pompidou Afganistan'daki resmi ziyaretini birazçık kısaltıp saat 19.15'te Orly Havaalanı'na indi. Büyük olasılıkla Başbakan iner inmez Milli Eğitim Bakanı'na hak ve onay verdi ve o da bunu hemen

rektöre iletti. Böylece öğretim üyelerini rahatlatmak ta istedi.

Başbakan Paris'e varışından itibaren öğrenci eylemleri konusundaki tüm yetkileri elinde toplayarak sorunu bizzat çözmek için kollarını sıvadı. (Anımsatmak gerekiyor: Başbakan'ın Afganistan ziyareti "hayırlı bir iş içindi: Kabil'deki Fransız Lisesi'nin açılışı... Yani bir anlamda "Afganistan'ın geleceği için en iyilerinin yetiştirilmesi" amacını taşıyan kurumun açıldığını en geniş biçimde duyurabilmek... Daha sonraki yılların önemli "kumandanı" karizmatik Mesut Şah'ın bu liseden mezun olduğunu da hatırlatalım...)

Başbakanın döner dönmez, o kadar ihmal ettikten, eylemlerin tahmin edilemeyen boyutlar kazanmasından sonra "kendi" öğrencilerinin de dertlerini çözmek istemesi son derece anlaşılır bir girişimdi.

Evet, Paris'e varır varmaz Başbakan artık hem İçişleri ve Milli Eğitim Bakanı'dır, hem de Sosyal İşler ve hatta Maliye Bakanı'dır. Bakanlar sadece emirleri uygulamakla yetinecekler, hatta kimi kez kendi bakanlıklarını ilgilendiren konularda Başbakan'ın aldığı kararları başka kanallardan öğreneceklerdi. Birçok bakan böylece tamamen devre dışı bırakıldılar...

Pompidou önce konuyla ilgili bütün bakanlarıyla görüştü. Sonra saat 21.00'de De Gaulle'ü ziyaret ederek, istifa tehdidini de içeren ama Cumhurbaşkanı'nı iknaya yönelik önemli bir görüşme yaptı. Ve sonunda De Gaulle'e isteklerini kabul ettirdi. Yaşlı kurt De Gaulle ise Başbakanı'na yarı övücü yarı tehdit "Kazanırsanız Fransa da sizinle kazanır. Kaybederseniz sizin için kötü olur!" demeyi de ihmal etmedi. Başbakan'ın saat 22.10'da banda kaydettirdiği konuşma saat 23.00'te televizyondan yayınlandı:

"Sorbonne'un pazartesinden itibaren özgürce açılmasına karar verdim... Pazartesinden itibaren mahkeme hapis öğrencilerin serbest bırakılmaları istekleri konusunda karar verebi-

lecek... Herkesten ve özellikle temsil yetkisi olan öğrenci sendikalarından sükuneti sağlamanız için birkaç profesyonel kışkırtmacının kışkırtmalarını reddetmenizi, hızlı ve genel bir sükunetin sağlanması için işbirliği yapmanızı istiyorum. Kendi payıma böylesi bir sükunet için hazırım..."

Hem iyi hem yazık, çünkü bu kararlar bir gün önce alınmış olsaydı büyük ihtimalle barikatlar gecesi yaşanmayacaktı.

Hükümet çevrelerinde artık sükunet gerekli ve zorunlu görülüyordu. Başbakanın takvimine göre Sorbonne 13 Mayıs'ta açılacak, sınavlar hiçbir şey olmamış ve hiçbir şey yokmuş gibi Mayıs'ta yapılacaktı...

Öğrenciler cephesindeki gelişmeler ise şöyleydi: Daniel Cohn-Bendit, öğrencilere reva görülen şiddeti kınamak ve öğrencilerle dayanışmalarını sergilemek için işçi sendikalarına genel greve gitmeleri için çağrı yaptı. Bu CGT ve CFDT yöneticilerinin hiç hoşuna gitmedi. Çünkü CGT Genel Sekreteri Georges Seguy bir yandan, CFDT Genel Sekreteri Eugene Descamps günlerdir tabandan gelen şiddetli ve ısrarlı direniş çağrılarına nasıl karşı koyacaklarına, nasıl bir yol izleyeceklerine bir türlü karar veremezken CGT'nin günahı gibi sevmediği öğrenci lideri Cohn-Bendit onları sollayarak işçi sendikalarını genel greve çağırıyordu. Gerçekten de öğrenci hareketinin en radikal lideri, konfederasyonların yetkililerini atlayarak işçilerle doğrudan doğruya ilişki kurmak için çabalıyordu. O gün, öğrencilerle dayanışmalarını göstermek için ayrı ayrı demeçler yayınlayan sendika liderleri için bu kabul edilemezdi. Fabrikalardaki genç işçilerin ve emekçilerin güvenlik güçlerine karşı inançlı ve kararlı bir biçimde karşı koyan öğrencilere sevgi ve sempatilerinin arttığını çok iyi biliyorlardı. Gençliğin dayanma, savunma ve mücadele yeteneğinin emekçiler ve genç işçiler arasında hayranlık doğurması işçi liderlerini tedirgin ediyordu...

SNE-Sup adına Alain Geismar UNEF adına öğrenci temsilcileri o sabah saat 9'dan itibaren, Bourse du Travail'da ("Sendikalar Evi") işçi sendikaları temsilcileriyle yapılacak toplantıya bu koşullarda katıldı. Amaç, 13 Mayıs Pazartesi günü düzenlenecek gösteri ve yürüyüşün ayrıntılarını, kimlerin nasıl katılacağını ve ne tür sloganlar atılacağını, bandrollerin içerik ve biçimlerini saptamaktı... Oldukça tartışmalı geçen ve saat 18'e dek süren toplantıda, sendikalar, 13 Mayıs Pazartesi için 24 saatlik genel grev ve bütün büyük kentlerde gösteri ve yürüyüşler için çağrı yapmaya karar verdiler. CGT Genel Sekreteri Georges Seguy, hem CGT hem de FKP adına konuşarak, Daniel Cohn-Bendit'in kortejin başında olmasına tekrar tekrar itiraz ediyor, istenmediğini vurguluyordu. CGT yöneticileri kendilerini, iki de bir "crapules Stalinienes" ("Stalinci reziller/alçaklar") olarak niteleyen Daniel Cohn-Bendit'ten nefret ediyorlardı ve bunu açıklamaktan çekinmiyorlardı... Ama UNEF, SNE-Sup ve CFDT'nin Cohn-Bendit'e sahip çıkmaları sonucunda Daniel'in diğer öğrenci liderleriyle birlikte kortejin başında yürümesi ilkesi değiştirilmedi. Cohn-Bendit, Geismar ve Sauvageot ile birlikte "Öğrenciler, Öğretim üyeleri, Emekçiler, Dayanışma içinde" yazılı dev bandrolün altında kortejin en başında yer alacaklar, birlikte yürüyecekler ve birlikte yönlendireceklerdi... Ertesi gün bu üçlünün yanında ve Alain Geismar'ın hemen sağında genç bir militan daha vardı. Bu genç, CAL liderlerinden son derece inançlı ve kararlı Michel Recanati'dir...

Toplantıda siyasi parti yöneticilerinin kortejin başında yürümemesine, öğrencilerin önce Gare de L'Est'te toplanmalarına ve öğrenci kortejinin daha sonra Cumhuriyet Meydanı'na kadar yürüyüp orada sendikaların kortejiyle birleşmesine ve yürüyüşün Denfert-Rochereau Meydanı'na kadar sürmesine karar verildi...

O gece öğrenci eylemleri sürdü: Başbakan'ın uçağı Orly Havaalanı'na indiği sırada, CAR (Comités d'Action Révolutionnaires. Devrimci Eylem Komiteleri) üyesi elli kadar öğrenci Sorbonne'un, bir parça kenarda kalan ve bu vesileyle polis denetiminden kısmen uzak Censier'deki ek binasını herhangi bir müdahale ile karşılaşmadan işgal ettiler. Gece sayıları iki bine ulaşan öğrenciler, kendilerini "Paris Öğrencileri Genel Kurulu" ilan ederek iş bölümü yaptılar. Önce "İşgali Yönetme Konseyi" kuruldu, sonra toplumun ve üniversitenin değiştirilmesinden ve dönüştürülmesinden dünya sorunlarının çözümüne kadar birçok konuda birçok komite veya komisyon oluşturuldu. Öğrenciler ilgi alanlarına göre bu komite ve komisyonlarda görev aldılar... "Öğrenci Komünü" yola çıkıyordu...

Daha önce Nanterre'de yaşandığı gibi öğrenciler komisyonlarda harıl harıl çalışmalara başladılar. Duvarlar da konuşuyor ve konuşturuluyordu... O zamana kadar kimsenin aklına gelmeyen bin bir duvar yazısı çiçekler gibi açmaya ve açılmaya başladı. Grafitti geleneği en canlı ve en yaratıcı biçimiyle, önce üniversite ve Quartier Latin duvarlarına ve sonra bütün kentlerin duvarlarına "merhaba" diyordu...

Aynı anlarda Paris'te, Hukuk Fakültesi'nde de çalışma, eğitim ve yaşama sorunlarını incelemek amacıyla öğretim üyeleriyle öğrencilerden karma bir komisyon kurulmasına karar veriliyordu. Edebiyat Fakültesi'nde ise 73 yaşındaki Dekan Durry'inin sert muhalefetine karşın öğrenci genel kurulu UNEF ve SNE-Sup ile dayanışma içinde olduğu yönünde karar alıyordu.

12 Mayıs Pazar

Büyük gösteri-yürüyüş ve genel grev öncesi hazırlıkları yapılıyor, afişler, bildiriler ve bandroller yazılıyordu: "İl est interdit d'interdire!"/"Yasaklamak yasaktır!", "Cours, Camarade!

Le vieux monde est derrière toi!" /"Koş yoldaş! Eski dünya arkandadır!" Duvarlara yazılar yazılıyordu "On ne peut plus dormir tranquille quand on a une fois ouvert les yeux."/ "Bir kez gözümüzü açtık mı bir daha rahat uyuyamayız." MAU imzalı duvar yazısı Censier duvarında şiirsel bir biçimde okunuyordu...

"Laissons la peur du rouge aux bêtes à cornes!"/ "Kırmızı korkusunu boynuzlu hayvanlara bırakalım!" "Jouissez sans entrave"/ "Hiçbir engeli takmadan zevk alınız."

"Ni Dieu, ni maitre!"/ "Ne Tanrı, ne üstat!", "Ecrivez partout/"Her yere yazınız."

Bunlar ve benzeri duvar yazıları, 1880'lerden kalma somurtkan resmi yazılarla, levhalarla yarışıyordu. Tarihi anıtların altlarını, üstlerini, sağını ve solunu kaplayan resmi yazılar böylece eskitiliyordu. Eskimiş yüzleri sergileniyordu. Gençlerin, öğrencilerin duvar yazıları; eğlenmek, düşünmek, zevk almak, özgürlük muştuluyor, geçmişten kopmaya ve geleceğe koşmaya davet ediyordu... Bu graffiti şenliği içinde, Fransa'nın güneyindeki üniversite kentlerinde (Örneğin Aix-en-Provence'da ve Montpellier'de) Occitan dilinde ve epey orijinal desenleri ve resimleriyle afişler yapıştırıldı duvarlara... Brötanya'nın üniversite kentlerinde Brötonca afişler ve bandroller görüldü. Böylece o günlere kadar "artık yaşamayan" veya "öldü" denilen dillerin küllerinden dirildiklerinin ilk işaretleri de verildi...

O sabah Paris'teki yedi fakültenin dekanı, rektörle birlikte Milli Eğitim Bakanı ile bakanlıkta bir araya gelerek durumu değerlendirdiler...

O gün Pompidou planı yürürlüğe konuldu.

Öğleden sonra, barikatlar gecesinde tutuklanan on iki öğrenci hemen serbest bırakıldılar. Ve öğrencilerin özgürlüklerine kavuştukları haberi en hızlı biçimde yayıldı... İktidar,

emekçilerin ve kamuoyunun öğrencilere gösterdikleri destek üzerine taktiğini değiştiriyordu: Şiddet ve baskı yerine ılımlı bir yol tercih ediyordu... 5 Mayıs'tan beri tutuklu olan öğrencilerin serbest bırakılmaları için gerekli önlemler alınarak pazartesi günü serbest bırakıldılar. Bu son iki karar ve uygulama Fransa Cumhuriyeti'nde o günlerde yargı ile yürütme arasındaki "bağımsızlık" veya "bağımlılık" ilişkilerini gözler önüne sermesi bakımından son derece çarpıcıdır. Elbette öğrencilerin özgürlüklerine kavuşmaları son derece önemlidir, fakat burada aynı zamanda yüceltilen yargı ile yürütme arasındaki "kuvvetler ayrımının" da istendiği zaman aşılabildiğinin bir örneğini görmemek işaretleri yanlış okumak olur...

13 Mayıs Pazartesi: GENEL GREV VE DEV GÖSTERİ

Saat 08.30'da Sorbonne açıldı... Öğrenciler günlerdir bu anı bekliyorlardı. Bir gün önce akşam saatlerinde Censier'iyi işgal edip örgütlenmeye başlayan öğrenciler Sorbonne'a gelerek orayı da işgal ettiler. "Tüm emekçilere gece-gündüz sürekli açık" olan Sorbonne'un ismi artık "Halkçı Özerk Üniversite"dir. Alkışlar ve büyük tezahürat altında "İşgal Konseyi" seçildi. Ve hemen başlayan toplantı, polisin Sorbonne'u yeniden geri almasına kadar gece-gündüz aralıksız 16 Haziran'a kadar sürdü. Öğrenci liderlerinin ve değişik devrimci örgüt temsilcilerinin bir araya gelip ertesi günün eylem planını tartıştıkları ve kararlaştırdıkları Ulm Sokağı'ndaki Ecole Normale Supérieure yanı sıra Sorbonne da öğrencilerin ve gençlerin "karargahlarından" biri oluyordu...

O gün, afişlerin özgür biçimde yaratılması ve daha pek çok istek için Bonaparte Sokağı'ndaki L'Ecole des Beaux-Arts (Güzel Sanatlar Okulu) da işgal edildi.

İşgaller işgal konseyleri tarafından yönetiliyordu. Sorbonne İşgal Konseyi'nin konumu bu açıdan son derece önemliydi.

Değişik konularda tartışmak, konferans vermek, açık oturum düzenlemek istekleri yanıtlamak, büyük ve küçük amfileri eşit ve adil olarak belli bir sıralamayla tahsis etmek, derslikleri paylaştırmak, komisyon çalışmalarını kolaylaştırıcı önlemler almak, okul içinde temizliğe dikkat etmek vs. vs... Tepeden tırnağa büyük temizlik yapılmasına karşın genelde temizlikten "sınıfta kalındı...

Gece-gündüz açık olan, Sorbonne'un işgalinden birkaç gün sonra toplu taşımacılıktaki grev sonucu ulaşımın aksamasıyla bazı dersliklerinin yatakhane olmasıyla Sorbonne Paris merkezinin en çok müşterisi olan "otel" biçimine dönüşmesi bunda etkendi. İşgal Konseyi, taşra üniversitelerinden ve liselerden gelen öğrencileri, "bir işgalin en başarılı biçimde sürdürülmesi" konusunda eğitiyordu. Önemli olan sadece işgal değil, işgalin başarılı bir biçimde amaçlarına uygun sürdürülmesiydi. Bu tarihten itibaren Sorbonne tam anlamıyla bir düşünce ve fikir fabrikası rolünü üsleniyor, "Üniversitenin tüm işçilere ve emekçilere gece-gündüz açık olduğu" duyuruluyordu. Sorbonne'un da ismi artık "UNİVERSİTE POPULAİRE AUTONOME/ HALKÇI ÖZERK ÜNİVERSİTE" idi...

Bu süreçte eylemciler birbirlerini daha iyi tanımak olanağı buldu. O güne dek yabancı öğrencilerle "merhaba" ötesinde ilişkisi olmayan Fransızlar tanışmak, konuşmak olanağı buldular. Herkes birbirini, ülkesini, kültürünü, sinemasını, "mutfağını" öğrendiler. Laoslu, Portekizli, Güney Amerikalı, Ortadoğulu öğrenciler birbirlerini ve Fransız öğrencileri daha yakından tanıdılar. Bunun sonucu olarak "yabancılarla evliliklerin" sayısı giderek çoğaldı. İşgal Konseyi belli aralıklarla "Sorbonne'un İşgaline İlişkin Rapor"lar hazırlayarak kamuoyuna sundu. Bunlardan "Paris, 19 Mayıs 1968" tarihli ve "Conseil pour le Maintien des Occupations/ İşgallerin Sürdürülmesi için Konsey imzalı olanın tam metnini Chiristine Faure kitabında

yayınladı: "13 Mayıs Pazartesi'nden itibaren Sorbonne'un işgali modern topumun krizinde yeni bir sayfa açtı" diye başlayan metin birçok açıdan ders vericiydi. Aynı zamanda naifti: "Fransa'da şu günlerde meydana gelen eylemler bütün ülkelerde proleter ihtilalci/devrimci hareketin dönüşünün öncülleridirler. Teoriden sokak mücadelesine geçenler artık üretim araçları üzerindeki iktidarı almak için mücadeleye atılıyorlar. Sınıf mücadeleleriyle işinin bittiğini sanan gelişmiş kapitalizm: Al sana sınıf mücadelesi! Proletaryanın bittiğini sananlara: Al sana proletarya!"

Öte yandan Sorbonne'un neden yeniden açıldığı konusunda yerinde bir analiz: "Sorbonne'u öğrencilere geri vererek hükümet öğrenci başkaldırısını uyutmayı kurguladı (...) Sorbonne'u öğrencilere terk ederek, onları rahat rahat üniversite sorunlarını tartışmalarıyla baş başa bırakmak istedi..."

Bu metinde ve daha önce Starsbourg'da ve diğerlerinde kamuoyuna yansıtılan çağrılarda, "raporlarda", demeçlerde ve nihayet işgal konseylerinin oluşturulmasında Bolşevik Devrim'in "konsey" sözcüğüne yüklediği tarihsel-siyasi anlamın etkisi açıktı. Fransızca "conseil" sözcüğünün "comité" sözcüğü yerine tercih edilmesi bu konuda açıklayıcıdır. Bu durum sık sık bizzat öğrenciler ve liderlerince de dile getirildi. Öğrencileri etkileyen sadece 1871 Paris Komünü'nden gelen tarihi miras değildi. Bunun yanında 1917 Ekim Devrimi'nin yankılarını da bulmak mümkündü. Marx, Engels ve Lenin Sorbonne'un avluya bakan cephesinde sadece birer poster değildi. Düşünceleri öğrencilerin örgütlenmelerinde ve eylemlerinde de karşılığını buluyordu... Öğrenciler Fransa işçi hareketi tarihinin mirasını da sahipleniyordu. Örneğin 14 Mayıs'ta yayınlanan bir bildiride, "1936: İşçiler fabrikaları işgal ediyorlar... 1968: Öğrenciler fakülteleri işgal ediyorlar..." cümlesiyle tarihsel bir ilişki kuruluyordu... Öğrenciler

başarılı olabilmek için işgalin en iyi biçimde örgütlenerek gerçekleştirilmesi gerektiğini çok iyi biliyorlardı. Bu amaçla bir tür "doğrudan demokrasi"/ "démocratie directe" diyebileceğimiz bir deneyime giriştiler: Öğrencilerin merkezi veya en üst karar mekanizması "Genel Kurul"u Büyük Amfi'de toplanan öğrenci kitlesiydi. Çok uzun tartışmalar bile gerektirse, kararlar mutlaka en geniş katılımla ve ortaklaşa alınıyorlardı. Bu Genel Kurul'un saptadığı/seçtiği ve başlangıçta her yirmi dört saatte yenilenen bir "İşgal Kurulu" yürütme işlerini üstleniyor, konsey gerekirse Genel Kurul tarafından görevden alınabiliyordu. Komisyonların her biri belli konularda karar sahibiydi. Evli ve çocuk sahibi kadın öğrencilerin bizzat örgütleyerek üstlendiği bir anaokulu bile oluşturulmuştu. Üniversitenin ve öğrencilerin toplumun diğer kesimleriyle ilişkilenmeleri değişik "Comité d'Action/ Eylem Komitesi kurulmuştu: "Mahalle Eylem Komiteleri", "İşyerleri Eylem Komiteleri" ve diğer üniversitelerle ilişki kurmak için "Üniversite Eylem Komiteleri..." Bir komitede etkili olan devrimci bir grupla diğerinde etkili olan devrimci grup arasında atışmalar olmuyor değildi. Bir tür rekabet değişik devrimci gruplar arasında sürdü... Mayıs 68 içinde her biri daha kendine çok sayıda militan kazandı. Daha çok deneyim sahibi oldu...

13 Mayıs sabahında başlayan işgal ile Devlet'ten ve "güvenlik güçlerinden" özgürleştirilmiş, kurtarılmış, özgür Sorbonne dolup taştı. Herkes, akın akın Sorbonne'a geliyor ve "kurtlarını döküyordu..." Sorbonne, bu zaman dilimi içinde olduğu kadar hiç bir zaman tartışılmadı ve konuşulmadı...

Sinema Kulüpleri en iyi filmlerini en çok sayıda öğrenciye/seyirciye bu süreç içinde gösterebildi. Sinema ve filmler üzerine ayrıntılı ve zengin tartışmalar yapılabildi.

Öğrenciler bir tür "aidiyet" işareti gibi göğüslerinde, sırtlarında günün sloganlarını bizzat yazdıkları tişörtlerini, deri

ceketlerini taşıdılar.

Onları görenler tebessümlerle destekleyip izlediler.

Birçok yazar ve düşünür Sorbonne'a gelip açık oturumlara katıldı. Sorbonne'da ve Censier'de "Öğrenciler ve yazarlar" başlıkları taşıyan karşılıklı tartışmalar düzenlendi... Marguerite Duras, Simone de Beauvoir ve elbette Jean-Paul Sartre ilk akla gelenler, ama başkaları da var...

O günlerde zaman zaman Sorbonne'daki "şenliğe" katılan ünlü ses sanatçımız Tülay German'dan dinleyelim: "Herkese açık olan Sorbonne Üniversitesi'nin büyük amfisinde, 'Sosyalizm ve özgürlük birbirinden ayrılmaz' diyen Jean-Paul Sartre'ı dinleyişim. Sloganlar 'Otoriter topluma hayır!', 'Yasaklamak yasaktır!', 'Büyük okullar kapitalist sisteme elit yetiştiren fabrikalardır!' Jacques Prevert'in yazdığı bir şiir: *'Umuda kilit vurulmuş / Fikirler hapsedilmiş / Gençlik susturulmuş / Dayanamayıp da ağzını açtığında/ Kapatılıyor/ Coplanıyor, yerlerde sürükleniyor / Yine de doğruluyor, büyük kapıları zorluyor / geçmiş bir geçmişin kapılarını. / Açılıyor / Hayata açılıyor / Dayanışmaya açılıyor / Özgürlüğe ve uyanıklığa açılıyor...'* (...) Genç bir öğrencinin tekrarladığı Einstein'ın bir sözü 'Ne acıklı bir devir... Boş inançları, önyargıları parçalamak, atomu parçalamaktan daha zor...' Bellekte kalan kareler..."

Polisin Sorbonne'dan çekilmesiyle bütün Quartier Latin Sorbonne'un bir anlamda uzantısına dönüşerek herkes birbiriyle konuşmaya, tartışmaya başladı. Sokaklar artık çatışmalara değil atışmalara kalmıştı! Sevimli, şirin, sıkı ve sahici atışmalara... O zamana kadar birbirine bir merhabayı bile çok görmüş komşular, birbirini hiç tanımayan insanlar, yerliler ve yabancılar, fark gözetmeden konuşuyor, konuşuyor konuşuyordu... Paris halkları insanlaşıyordu yeniden... İnsanca ilişkiler, gittikçe hızla makineleşen toplumun abartılı bastırması üzerine sanki yeniden sokakları, derslikleri, okulları ve

kentleri fethediyordu. Maalesef bir sürelik bir fetihti bu. Mayıs 1968 parantezi kapandıktan sonra insansızlaşmak ve makineleşmek daha hızlı ve daha değişik boyutlarıyla kendini dayattı. İnsanların nefes alamadıkları, yalnızlıkların kol gezdiği yabancılaştırıcı bir kent oldu Paris ve diğerleri...

13 Mayıs sabahı Paris'te Vietnam Barış Görüşmeleri birinci seansı ile resmen açıldı. Görüşmeler, ciddi bir sonuç alınamadan üç yıl sürdü... Daha vahimi, barış görüşmeleri sürerken savaş da en acımasız biçimiyle devam ediyordu. Bir örnek: 12-13 Mayıs 1968 tarihli Le Monde birinci sayfasının ilk dört sütununu 10-11 Mayıs'taki barikat gecesine ayırırken sağdaki iki sütununu Vietnam görüşmelerine bırakmış, "La Conférence de Paris" (Paris Konferansı) başlığının altında "Vietnam üzerine görüşmeler pazartesi başlayacak" dedikten sonra şunu eklemişti: "Saygon'da yeni çatışmalar..."

Gösteri başlamak üzere Paris'te: Tarih şaka yapmayı sever: De Gaulle'ün tam on yıl önce Cezayir'deki aşırı sağcı subayların darbesi üzerine başbakanlığa atandığı günden tam on yıl sonra öğrenciler, emekçiler, öğretim üyeleri, sanatçılar, sinema ustaları, aydınlar ve aklınıza gelebilecek bütün kategorilerin temsilcileri De Gaulle ve iktidarına karşı gösterideydi... Üniversitenin sorgulanmasından rejimin sorgulanmasına geçiş en açık biçimiyle bugün daha net görülüyor: İstisnasız bütün göstericiler ısrarla, De Gaulle'ün artık iktidarı bırakmasını istiyorlardı. Şu slogan hemen dikkat çekiyordu: "On yıl yetti gayri!/ Dix ans ça suffit!"

Bu vesileyle şunu da eklemek gerek. FKP ve CGT, öğrenci eylemleri olmasaydı bile 14 Mayıs 1968'de De Gaulle ve iktidarına karşı gösteri ve yürüyüş yapmayı planlamıştı. Fakat cumayı cumartesine bağlayan gece polisin öğrencilere saldırısı ve öğrencilerin o direnişi sonrasında, polisin ve yetkililerin teşhir edilmesi ve bunun hızla yapılması gerekiyordu...

Bu nedenle öngörülmüş gösteri bir gün önceye alınmıştı. Ve buna da değmişti doğrusu çünkü böyle görkemli bir gösteri ve böylesine iyi düzenlenmiş yürüyüş görülmemişti son yıllarda... Düşünün, ilk göstericilerin Cumhuriyet Meydanı'ndan hareket etmesinden saatler sonra bile meydanda yürümek için sıralarını bekleyenler iğne atsan yere düşmeyecek kadar kalabalıktı. Yürüyüş Republique Meydanı'ndan başlayarak tam beş saat sürdü. Yürüyüşün başında öğrenci liderleri, yanında işçi sendikaları konfederasyonları genel sekreterleri vardı. Siyasetçiler kortejin içinde ama önde yürüyenlerden çok uzaklardaydılar: Mitterrand, Waldeck Rochet, Guy Mollet, Georges Marchais, Michel Rocard, Charles Hernu...

Pierre Mendes-France'a gelince PSU'lü bir grup öğrenci onu aniden aralarına aldıklarından yaşlı siyasetçi diğerlerinden epey önde öğrencilerle yürüdü...

Jean-Luc Godard elinde Bealieu Super 8 milimetrelik kamerasıyla, Claude Lelouch Coutant-Eclair kamerasına yapışmış gösteri ve yürüyüşü iki ayrı gözle filme alıyorlardı... Birçok yazar ve sanatçı kol kola yürüyordu: Gilles Deleuze, Eugene Guillevic, Philippe Sollers, Jacques Roubaud... Aragon da oralarda bir yerde olmalıydı...

O gün öğrenciler Gare de L'Est'in önünde toplandılar ve oradan yürüyerek Cumhuriyet Meydanı'na kadar geldiler, orada emekçi kitlesiyle bütünleşerek Paris'i bir baştan öbürüne alıp götürdüler: Görkemli gösteri ve yürüyüş ana caddeleri izleyerek Le Chatelet'den ve La Cité'den geçti, saat 17.30'a doğru Saint-Michel Köprüsü'ne vardı. CGT'nin hazırlık aşamasında sürekli muhalefetine rağmen kortej Quartier Latin'den geçmek üzereydi... Saint-Michel Köprüsü üstünde ve Saint-Michel Bulvarı'na varır varmaz, Abidin Dino elinde resim defteri göstericileri çiziyordu. Gökşin Sipahioğlu da Abidin'in hemen önünden kortejin başındaki Daniel,

Le Monde

NUIT DRAMATIQUE AU QUARTIER LATIN

Les négociations tendues avec les étudiants ayant échoué le pelé pénal d'assaut autorisé hautement

La C.G.T., la C.F.D.T., et la F.E.N. lancent un appel à la grève générale lundi

367 blessés, 460 interpellations, 188 voitures endommagées

RESPONSABILITÉS

Les pourparlers sur le Vietnam commenceront vraiment lundi

Nouveaux combats à Saïgon

LE NOUVEAU CANARD ENCHAÎNÉ

12-13 MAYIS *LE MONDE*

Alain, Jacques, Michel ve sendika liderleri geçerken deklanşöre basıverince o an tarihe mal oldu... O sırada Güzin Dino, Tiraje Dikmen ve bir süreliğine Paris'te olan Niyazi Berkes de birkaç adım ötede geçenleri izliyor ve zaman zaman alkışlıyorlardı...

Katılanların sayısı ne kadardı? İçişleri Bakanı neredeyse alay konusu bir rakam ileri sürdü: 200 bin (!!!!) Bakan Paris Emniyet Müdürlüğü'nün rakamlarını yineliyordu. ORTF komiklikte günün birincisiydi. Onlara göre eylemcilerin sayısı 171 bindi. İnandırıcı olması için "yüz yetmiş bir bin" denerek çok "kesin" bir rakam verilmesi çok "anlamlıydı..." Ama tarih bu yalanı yutmadı...

İktidarın kamu televizyonu ve radyoları üzerindeki sıkı denetimi France-İnter Radyosu bünyesinde ilk başkaldırıya yol açtı. Bu günden itibaren France-İnter'de "pouvoir journaliste/ gazeteci iktidarı" kendini göstererek 20 Mayıs sonrasında hükümetin bastırmasıyla azalarak ay boyunca sürdü.

13 Mayıs'taki eylemcilerin sayısı konusunda düzenleyiciler bir milyondan söz ettiler. Bu biraz efsanevi bir rakam... Örneğin ertesi günkü L'Humanité, "Par millions: Grévistes et manifestants ont mis en accusation le pouvoir gaulliste/ Milyonlarla: Grevciler ve göstericiler Golist iktidarı suçladılar" başlığını attı. Bu başlıkta "öğrencilerden" söz edilmemesi rastlantı değil...

Paris'teki göstericilere taşradakileri de eklersek eylemci sayısının bir milyona ulaştığı kesin. Bağımsız kaynaklar 500- 800 bin göstericiden söz ediyor: Gökşin Sipahioğlu kitabında bu rakamları veriyor (s. 69). 15 Mayıs 1968 tarihli Le Monde da bu rakamları veriyor. Viansson-Ponté 500-600 bin arasında eylemci olabileceğini vurguluyor... (A.g.k. s. 597.)

Sloganlara gelince her biri bir diğerinden vurucu: "13 Mai

1958-13 Mai 1968: Bon anniversaire mon général!/ 13 Mayıs 1958-13 Mayıs 1968: Generalim yıldönümünüz kutlu olsun!"; "Dix ans, ça suffit!/On yıl yetti!"; "De Gaulle à l'hospice!/ De Gaulle yaşlılar evine!" Veya biraz daha "tarihi" bir slogan ve bandrol: "De Gaulle aux archives!/ De Gaulle arşivlere!"; "Roma, Berlin, Prag, Budapeşte aynı kavga!" (Böylece Paris'teki öğrenci ve emekçi eylemlerinin uluslararası bağları dillendiriliyordu...) "Cinéma solidaire du Mouvement du 22 Mars/ Sinema, 22 Mart Hareketiyle dayanışmada..."; "Grimaud démission!/ Grimaud (Paris Emniyet Müdürü) istifa!"; "De Gaulle démisisonne!/ De Gaulle istifa!"; "Adieu de Gaulle, adieu de Gaulle/ Elveda de Gaulle, elveda!"; "Charlot, des sous!/ Şarlo (Charles de Gaulle'den Charles'a oradan Charlot'ya) mangırlar!"; "Libérez nos camarades!/ Yoldaşlarımızı özgür bırakınız! Yoldaşlarımıza özgürlük!"; "Université démocratique/ Demokratik üniversite"; "Gouvernement Populaire"/ "Halkçı hükümet"; "La victoire est dansa la rue!/ "İktidar sokaktadır!"

Anarşistlerin siyah bayraklarını FKP ve CGT'nin yönetici ve üyelerinin pek çoğu hiç mi hiç görmek istemiyordu. Ama Anarşitler de gösterideydiler: Onlara inat!

CGT ve FKP taraftarlarının taşıdıkları bandroller biraz farklıydı ve örneğin biri şuydu: "Gerçekten değiştirmek için sosyalist ve komünist bakanlar gerekiyor!" CGT bu dev gösteri ve yürüyüşü Mayıs 68'in başlama vuruşu olarak kabul ediyor. CGT Genel Sekreteri Georges Seguy'un kitabı ve anlattıklarından bu "gerçek" ortaya çıkıyor ve daha önceki olaylar ve öğrencilerin eylemleri "yok" sayılıyordu.

Saat 19.00'da Denfert-Rochereau Meydanı'na varanlar bekliyordu. Ne yapmalı? Saatlerdir birlikte yürüyen, birlikte türkü söyleyen ve sloganlar atan, kol kola, el ele gösteri yapanlar birbirlerini terk etmek istemiyordu. İyi hoş ama ne

yapmalı? Denfert - Rochereau Meydanı'na hakim Belfort Aslanı'nın sırtında, çevresinde gençler, gençler, gençler... O gün yürüyenler Fransa'da Kurtuluş'tan bu yana en büyük gösteri ve yürüyüşü gerçekleştirdiklerinin farkındaydılar. Herkesin yüzünde tebessüm, herkes mutlu ve yarınlarından umutluydu. "Bu mücadeleyi kazandık, kazanıyoruz, kazanacağız" diyenlerin sayısı yüksekti. Bu tarihi anın biraz daha, biraz daha, biraz daha devam etmesini istiyorlardı. Peki ne yapmalı? Belfort Aslanı'nın kenarında fotoğrafçılar ordusu... Fotoğraf çekenlerin bile fotoğrafı çekiliyordu... İşte Gökşin Sipahioğlu, Gilles Caron ve Elie Kagan başka bir objektife yakalanıvermişler: Eller yukarı!

Her şey iyiydi güzel de ne yapmalı? Sendikacılar sakin bir biçimde göstericilerin dağılmasını istiyor, sendikalı işçiler "disipline uyarak" yavaş, yavaş dağılıyordu... Öğrencilerden bir grup "Elysee Sarayı'na! Elysee Sarayı'na!" diye sloganlar atarak yollara kaldırımlara oturuyor, dağılmak isteyenler yerlerinde sayıyordu... Öğrencilerle sendikacılar arasında ayrılıklar baş gösterdi çünkü öğrenciler hele de liseliler dağılmak istemiyordu. Ama ne yapmalı? Cohn-Bendit'in çağrısı üzerine birkaç bin kişi Champ-de-Mars'a doğru yürüyüşü sürdürdü. Ama büyük çoğunluk Denfert-Rochereau'ya varıldıktan sonra olaysız bir biçimde dağıldı; bandrollar toplandı, bayraklar sarıldı... Champ-de-Mars'a kadar ulaşabilen öğrenciler orada Eyfel Kulesi'nin ayakları altında çimenlerin üstüne yayılarak hem dinlenmeye çalışıyor hem de miting yapıyor... Öğrenciler Seine'in sağ yakasına geçemeyeceklerini görüyordu. Çünkü bilhassa İena, İnvalides ve Concorde köprüleri çok sayıda polis tarafından kapatılmıştı. Gösteri ve yürüyüş boyunca tek polis yokken birdenbire bu kadar polisin köprüleri tutması hayra alamet değildi. Neyse ki öğrencilerin artık kitlesel bir biçimde gidebilecek-

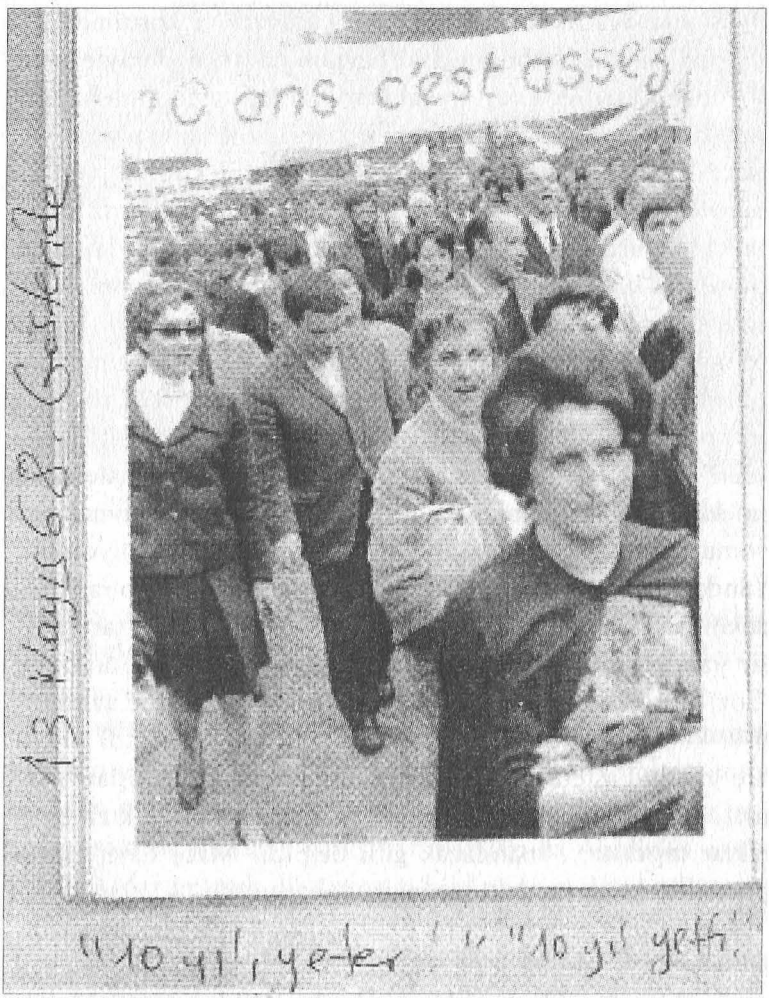
leri bir mekanları vardı. Nitekim bir grup öğrencinin "Sorbonne'a! Sorbonne'a" çağrısı üzerine kitle Quartier Latin'e yöneldi...

O sabah yeniden açılır açılmaz öğrenciler tarafından geri alınan, işgal edilen ve hemen "Özerk Halkçı Üniversite" ilan edilen Sorbonne, o gece öğrencilerin toplandığı birinci merkez oldu. Öğrenciler, sabahtan itibaren emekçilerin, işçilerin, gençlerin ve genç olmayanların Sorbonne'a gelip tartışmak çağrısının meyvesini verdiğini görünce seviniyordu... Toplantılar, tartışmalar amfilerde ve koridorlarda aralıksız sürüyordu... Öğrenci Komünü'ne hoş geldiniz.

ÖĞRENCİLERİN "ZAFERİ"

Öğrenciler "Zafer" kazandıklarını ilan ettiler. Ederler. Ve o gece bir tür şenlik biçiminde sürdü...

O gece başka toplantılar da yapılıyordu... Örneğin PSU Sorbonne'un hemen birkaç sokak yakınındaki Mutualite'de toplantıdaydı. Daniel Cohn-Bendit saat 24.00'e doğru toplantıya uğrayıp bir nutuk atıyor; birçok siyasetçinin ismini söyleyip yuhalatıyor, Mitterrand'a da aynı muamele reva görülüyordu... Ama Cohn-Bendit'e belki o gece vahiy iniyor ve aynen şunu söylüyordu: "Bu tip (Yani Mitterrand. MŞG) icabında işimize yarayabilir, ileride." Cohn-Bendit epey gürültü koparan şu cümleyi de bu toplantıda telaffuz ediyordu: "Bugün öğleden sonra en hoşuma giden şey Stalinci alçakların kuyruk yük vagonunda bulunduğu bir defilenin başında yürümem oldu..." FKP'li yöneticilerin gösterinin ortalarında yürümesi için öğrencilerin ne kadar çok ısrar ettiklerini biliyoruz. Ancak Daniel Cohn-Bendit'in bu denli saldırısı da ne orada ne başka yerde hoş karşılandı.

13 MAYIS GÖSTERİSİNDE KADINLARIMIZ

O gece Mitterrand da bir başka toplantıdaydı. Bu, başında bulunduğu FGDS'in Pleyel'de De Gaulle'un iktidarı şaibeli bir biçimde aldığı 13 Mayıs 1958'in onuncu yıldönümü vesilesiyle düzenlediği bir toplantıydı. Diğer toplantılarla

kıyaslanamayacak kadar "ağır başlı", kravatlı ve kostümlü...

İşgal edilmiş Sorbonne'daki bayram havası nedeniyle gece boyunca Quartier Latin meraklılarla dolup taştı. Binlerce insan -birçoğu belki hayatında ilk kez-, Sorbonne'a girmişti. Gezdiler, tartışmalara katıldılar, dinlediler... Çıktılar ve tartışmalar mahalle, sokak, cadde, bulvar ve meydanlarda sabaha kadar sürdü... O gece Paris'te, hele de Quartier Latin'de kimse uyumadı denebilir. Sorbonne'da her amfide, her derslikte değişik konularda çok ciddi tartışmalar yapıldı, renkli komisyonlarda dünyanın ve ülkenin tüm sorunları gündeme getirilerek "masaya yatırıldı..." Bir yerde "Eleştirisel Üniversite" konusu, bir diğerinde "İşçi mücadeleleri, öğrenci mücadeleleri" tartışılıyordu. Örneğin kimi konuşmacı "İşçilere ve emekçilere açık ve kolay anlaşılabilir bir program sunmalıyız. Somut öneriler bulamazsak bizim için ne derler?" diyordu... Yandaki derslikte "Üniversitedeki iktidar odakları", biraz ötedekinde "Toplumu nasıl değiştirmeli?" üzerine canlı tartışmalar yapılıyordu... Müthiş bir konuşma heyecanı. Sorbonne "Söz Fabrikası"dır artık... Bilenler bilirler; Sorbonne avlusundaki küçük kilisenin hemen önünde bir yanda Victor Hugo öte yanda Pasteur, avluya sevecen ve egemen bakışlar fırlatır... O gece Hugo ve Pasteur kollarında siyah ve kızıl bayraklar taşıdılar... İnanılacak gibi değildi? Mao, Che, Lenin posterleri biraz ötedeki sütunları donatıyordu...

Birkaç gün sonra, Abidin Dino gösterilerde çizdiği resimleri sergiledi Sorbonne'da. Ne galeri, ne galeri sahibi ve/veya sorumlusu... Koridorlardaki panolardan Abidin çizgileri katıldı tartışmalara, sohbetlere... Sanat böylece Sorbonne koridorlarına kadar geldi... Abidin böyle bir şeyi akıl eden ilk sanatçı/ressam olarak öğrencilerin ve liderlerinin sempatisini kazandı. Meraklılardan bazıları kurşun kalemle resimlerin sağına ve soluna (ama daha çok soluna) "Bravo", "Çok iyi",

ABİDİN DİNO ÖNDE GÖSTERİCİLERİ ÇİZİYOR

"Müthiş" vb. övücü notlar döşemeye başlayınca, dostları Abidin'i şöyle uyardılar: "Bu kadar sergi yeter, artık resimlerini topla, yoksa gitti giderler..." Ve Abidin istemeye istemeye birkaç gün süren ve eşi örneği görülmemiş bu şirin sergisine son vermek zorunda kaldı... Ama öğrenciler Abidin'i unutmadılar; sanatçı gençlerden bazıları Mayıs 68 afişlerinin hazırlanmasında Abidin'e danıştılar. Bazıları da Abidin'in, atölyesine kadar gelerek düşüncesini bildirmesini rica ettiler...

13 Mayıs'ta taşra kentlerinde de Paris'teki gibi, aynı nedenlerle ve aynı isteklerle gösteri ve yürüyüşler düzenlendi. İşçiler 24 saatlik genel greve giderek gösterilere katıldı:

Marsilya'da 50 bin...

Toulouse'da 40 bin... O gün Sol'un öteden beri güçlü olduğu bu bölgede 40 bin kişi, başlarında Belediye Başkanı ve İl Özel İdaresi Başkanı, kent merkezinde görkemli bir gösteri ve yürüyüş yaptı.

Lyon'da 35 bin... Nantes'da 20 bin. Strasbourg ve Rennes'de 12 biner. Caen'da yedi bin... Limoges ve Aix-en-Provence'de her birinde yaklaşık 10 bin... Saint-Brieuc'de iki bin... (Rakamları karşılaştırmalı olarak iki kaynaktan aktarıyorum: Viansson-Ponté: s, 598, Faure: s, 60.) Daha başka birçok kentte ve kasabada daha az sayılarda katılımlarla gösteriler ve yürüyüşler yapıldı. Nantes, Mans ve Clermont Ferrand'daki çatışmaları saymazsak, gösteriler genelde olaysız geçti. Birçok kentte üniversiteler Sorbonne örnek alınarak işgal edildi. Birçok üniversitede, öğrencilerin genel kurullarında alınan kararlarla, "özerk üniversite" ilan edildi...

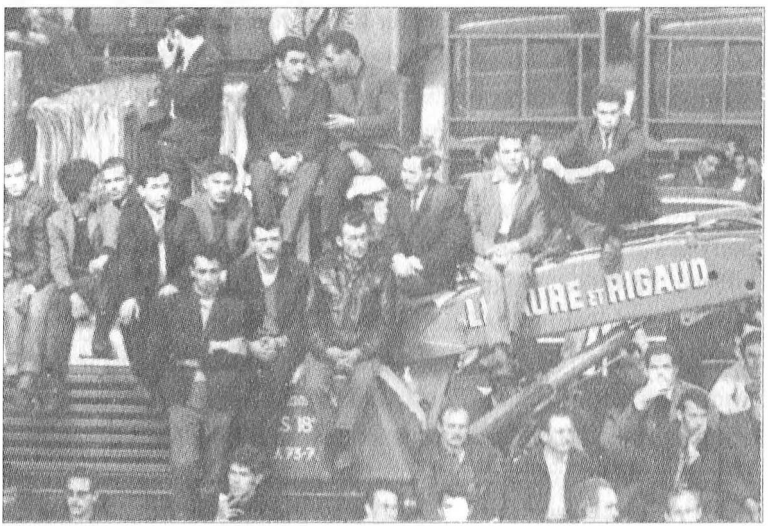
Nanterre'de başlayan öğrenci eylemi on gün içinde bütün Fransa'ya yayıldı. İşçileri ve sendikaları ve yöneticilerini alıp götürdü... Öğrenci hareketi 13 Mayıs 1968 gecesi "popularité"sinin zirvesindedir. Çünkü toplumda büyük bir destek ve çok geniş bir sempati vardı... Ertesi günden itibaren işçi eylemleri devreye girdi... İşçiler nöbeti devralır gibi toplumsal mücadelenin liderliğini, lokomotifliğini devralarak sendikaların ve siyasi partilerin tam anlamıyla öngöremedikleri daha farklı ve yeni yönlerde ilerlediler... Mayıs 68'in işçi sayfası açılabilir artık.

68'İN İŞÇİ SAYFASI

14 Mayıs Salı

Kuşluk vaktinde "Moselle'deki Woippy'de Claas fabrikasının 500 metal işçisi grev ilan etti... Cumhurbaşkanı sabahın erken saatlerinde Romanya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne dört günlük resmi ziyaret için Bükreş'e uçuyordu. Önceden kararlaştırılmış bu resmi ziyaretin yapılması veya ertelenmesiyle ilgili olarak, Cumhurbaşkanı ve danışmanları bakanlarla

uzun uzun tartışdıktan sonra "gidilmesine" karar verildi. Özellikle Başbakan bu konuda kesin kararlıydı. De Gaulle Paris'ten uzaklaştıktan sonra "Kraldan daha çok kralcı" bakanlarını da "susturacağını" tahmin eden ve yanılmayan başbakan, öğrenci sorununu kendi yöntemleriyle çözmek için yeterli zaman ve fırsat bulacağını tahmin ediyordu. Henüz işçi eylemleri, işyeri işgalli genel ve toplu grevler başlamamıştı...

MAYIS 68 İŞÇİLER GREVDE

De Gaulle'ün Paris'ten ayrılmadan önce 24 Mayıs'ta "Fransızlara hitap edeceğini" duyurmayı da ihmal etmemesi çok garipti. Ülkede bir milyon insan yürüyor, öğrenciler , emekçiler, aydınlar ve yığınlar bir şeyleri değiştirmek istiyor, cumhurbaşkanı resmi ziyaret için yola çıkıyor ama on gün sonra durumu değerlendirmek için radyo-televizyon konuşması yapacağını duyuruyordu...Her şey çok komikti...

Başbakan öğleden sonra Millet Meclisi'nde yapacağı konuşma metnini hazırlıyor, danışmanları gösteri ve yürüyüşün analizini yapıyordu.

Hayat, gerçek hayat ise başka bir yönde ilerlemek için ilk adımlarını atıyordu:

Evet, öğrencilerin mücadelesi işçilerin de gözünü açtı. İşçiler öğrencilerin eylemlerinden şu sonucu çıkardılar: İsteklerini iktidara kabul ettirmek mümkündü. Bir gün önce sadece Paris'teki değil bütün ülkedeki gösteri ve yürüyüşler o ana kadar görülmemiş boyutlarda görkemli geçmişti. Her yerden coşku dolu mesajlar ve haberler geliyordu. İşçiler birçok işyerinde genel greve ve işyerlerini işgale karar vermiş, uygulamış veya uygulamak üzereydi...

CFDT'de konfederal düzeyde tedirginlik vardı... CGT, FKP'nin "önerilerini" izleyerek, öğrencilerle emekçiler arasında kurulması muhtemel ilişkilere engel olma çabasındaydı. Georges Seguy tüm gücünü bu işe harcıyordu.

Saat 15.00'te Millet Meclisi'nde hükümet adına konuşan başbakan, UNEF yöneticilerinin soğukkanlılığını övüyor, anarşistleri yeriyor, konuşmasının sonunda "medeniyet krizinden/une crise de civilisation" söz ediyordu... Meclis'te ortam gergindi. Muhalefet adına konuşanlar başta milletvekilleri biraz rol yapıyorlar gibiydi. Örneğin François Mitterrand FGDS adına, Pierre Juquin FKP adına konuşuyordu. Ama konuşmaları sıradandı... Le Monde'un o günlerdeki önemli gazetecilerinden Pierre Viansson-Ponté onlarla dalgasını şöyle geçiyordu: "Sonuçsuz ve sürprizi olmayan bu tür konuşmayı herhangi bir kategorinin herhangi bir mücadelesi sonrasında da yapabilirlerdi, sadece isimleri ve klişeleri değiştirerek... (...) Hükümet yumuşakça şiddetten sükunete, sonra başbakanın son derece dikkat çekici nutkuyla uzlaşmadan önermeye geçti..." (16 Mayıs 1968 tarihli Le Monde'daki "Ruptures" başlıklı makale.)

Başbakan "öğrencilerin üniversite reformuna katılmalarını" arzuladığını belirtiyordu. Bunun üzerine kimi fakültede öğre-

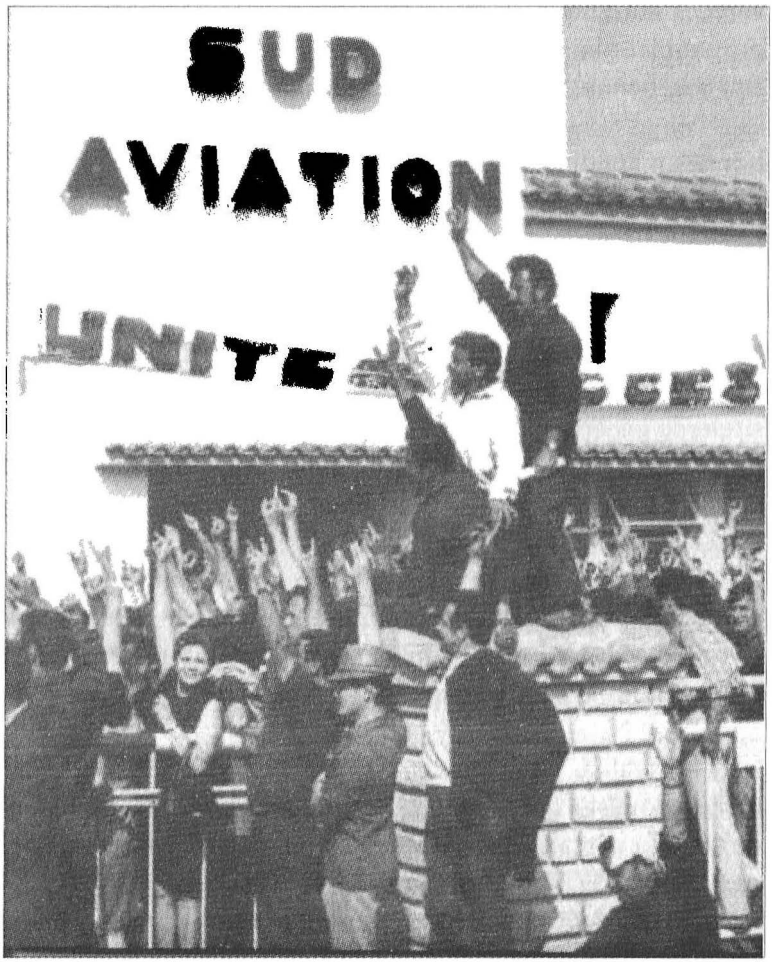
tim üyeleri ve öğrenciler birlikte devrimci denebilecek şeyler yapıyorlardı. Örneğin Grenoble ve Nanterre'de öğretim üyelerinin çoğunluğu öğrencileri temsil etmedikleri için geleneksel organların feshine karar verdi. Birçok fakültede öğretim üyeleri öğrencilerin kendilerini ilgilendiren konularda karar verecek kurumlarda temsil edilmelerini kabul ediyordu. Ders programlarının, derslerin içeriklerinin öğrencilerle tartışılmasını bile benimsiyorlardı...

9 Mayıs'ta Strasbourg Üniversitesi'nin ve 13 Mayıs'ta Sorbonne'un kendini "özerk" ilan etmesini izleyen Nanterre'deki Edebiyat Fakültesi öğrencileri genel kurullarını toplayarak fakültenin özerkliğine karar veriyordu... Bu gelişmeler üzerine Le Monde şu soruyu soruyordu: "Bu, Fransız üniversitesinin , hala feodal, yapılarının alaşağı edilmesi anlamına mı geliyor?"

Öğrencilerin ve kimi öğretim üyesinin en önemli isteklerinden birinin Napolyon Bonapart döneminden beri üniversitelerde geçerli "hiyerarşik" ve son derece katı bürokratik yapının sorgulanması olduğu düşünüldüğünde gazetenin sorusu adresini buluyordu. Evet, sıkı ve neredeyse askeri hiyerarşiye artık bir son verilecek miydi?

14 Mayıs'taki en önemli gelişme Sud-Aviation Fabrikası'nda işçilerce gerçekleştirildi. Öğrenci hareketi için Nanterre neyse Mayıs 68'deki işçi eylemleri için de Sud-Aviation o oldu: İki bin kişinin çalıştığı küçük bir fabrika olan Sud-Aviation'da 9 Nisan 1968'den beri patronla başlayan uyuşmazlık işçilerin aralıklı ve kısa eylemleriyle (birkaç saatlik iş durdurmalar, dönüşlü grevler ve bunun gibi) sürüyordu. Concorde'un kimi parçalarını ve Alouette'in mekanik bölümlerini yapan fabrika küçüktü ama stratejik öneme sahipti. (Uçak yapımı kolay iş değil ve "üretim casusluğu" unutulmamalı.) Nantes'a çok yakın olan fabrika, bölgenin devrimci, anarko-sendikalist ve anarşist geleneklerine dededen, babadan sahip işçi ve

emekçileriyle tanınıyordu. Daha birkaç yıl önceki işçi eylemleriyle ünlüydü. FO'nun il sekreteri Alexandre Hebert yaşlı ama her zaman anarko-sendikalist geleneğin temsilcisiydi. FO'nun Sud-Aviaton'daki sekreteri ise genç Troçkist ve CGT'den yeni ayrılmış, kendisi gibi heyecanlı bir grup genç

SUD AVIATION'DA İŞÇİLER İŞGAL EYLEMİNDE

militanın başında son derece aktif Yves Rocton'du... Fabrikada CGT'nin 800, CFDT'nin 700, FO'nun 300 kadar üyesi ve taraftarı vardı. Teknisyenler ve bazı takım şefleri dışında herkes sendikalıydı. FO, üç büyük işçi sendikası arasında en az sayısına ve taraftara sahip olmasına karşın, genç ve çok iyi örgütçü aktif sekreteri Yves Rocton sayesinde fabrikada eylemlerin öncüsüydü... Viansson-Ponté'nin yazdığı gibi "dansı yöneten oydu..." (s, 604.)

Nantes'da öğrenci hareketinin hemen yankılandığını ve birkaç kez emekçilerle birlikte öğrencilerin oldukça ses getiren gösteri ve yürüyüşleri bu kentte düzenlediklerini daha önce vurgulamıştım. Birini hatırlatayım, 14 Şubat 1968'de öğrenciler Nantes'da rektörlüğü işgal etmişlerdi... Yani devrimci gelenek her zaman canlıydı. Nitekim iktidar da bunun farkında olmalıydı ki; Paris Emniyet Müdürlüğü'nden 1966'nın son günlerinde alınan Maurice Papon, Sud-Aviation'a Başkan ve Genel Müdürü olarak atandı. Bu kadarla da sınırlı değil: İlin (Loire-Atlantique) Valisi ise daha bir süre önce "Renseignements Généraux"/İç İstihbarat Teşkilatı" müdürlüğü yapmış olan Mösyö Vie'dir. Bu iki görevlinin orada olması iktidarın bölgeyi ve hele bu fabrikayı ne kadar "iyi denetlemek" istediğinin ispatıydı. Askeri hava mühendisi Mösyö Duvochel fabrikanın müdürüydü. Duvochel'in sendika temsilcileri ve işçilerle ilişkileri iyiydi.

14 Mayıs'ta öğleden sonra işçiler, bir saatlik bir iş bırakmayla başlayan ve giderek yükselen eylemler sonunda fabrikada üretimi durdurup işgale karar verdiler. Fabrika müdürü Duvochel ile onu işçilerin elinden "kurtarmaya" gelen 18 kişi (mühendisler, teknisyenler, takım şefleri vb.) işçiler tarafından rehin alınarak müdürün odasında tutuldu. Telefon hattı açık olan müdür o gece doğrudan doğruya Europe No 1'de CGT Genel Sekreteri Seguy ile tartışmaya bile katıldı.

Müdürün alıkonulması 29 Mayıs'a kadar sürdü.

CGT'nin karşı olmasına ve hatta engellemek istemesine rağmen işgal kararı uygulanıyordu. Kapıların bir bölümü, özellikle ana giriş kapısı, kararsız ve/veya greve, işgale karşı olan belli sayıdaki işçi, teknisyen, takım şefi kapı dışarı edildikten sonra kaynaklanmıştı. Amaç, greve evet deyip işgale karşı olan bazı işçilerin çaktırmadan kaçmasını önlemenin yanı sıra polisin ve diğer güvenlik güçlerinin ani hücumuna karşı hazırlıklı olmaktı.

Fabrikanın hoparlörlerinden, müdürün ve emrindekilerin moralini sıfırlamak için sürekli olarak yüksek sesle Enternasyonal ve devrimci marşlar çalıyordu... Belli sayıda öğrenci fabrikayı ziyarete gelerek işçilerle dayanışma içinde ve gerekli fiili yardımı yapmaya hazır olduklarını bildiriyorlardı.

Sud-Aviation'un giriş kapısında dev bir bandrol vardı: "Unite: Succes/ Birlik eşittir Başarı" Clermont-Ferrand'da ise genç işçi grupları öğrencilerle görüşmek ve haber almak için üniversiteye gidiyordu.

Mayıs 1968'deki işyeri işgalli grevler böyle başladı... Ve kısa zamanda bütün Fransa'ya yayıldı...

Bunda bir gün önceki o görkemli gösteri ve yürüyüşlerin tüm Fransa'daki o etkileyici havası elbette birinci derecede belirleyiciydi. Bir milyondan fazla emekçi ve öğrencinin gösteri ve yürüyüşü açılan yolu genişleterek yeni hedeflere yöneliyordu. Paris'te Sorbonne'da sürekli toplantı halinde olan, "Öğrenciler Genel Kurulu" CRAC'ın yaratılmasına ve Odeon Tiyatrosu'nun işgal edilmesine karar veriyordu....

15 Mayıs, Çarşamba

O gün o ilk eylem, o ilk işgal, yani Sud-Aviation'daki grev ve işgal, ulusal medyanın hiç dikkatini çekmedi. İşçi sendikaları konfederasyonları, işçi eylemlerinin bütün ülkeyi sarmak

üzere olduğunun farkında değildi. Veya daha kötüsü hâlâ böyle bir şeye hiçbiri inanmıyordu. "Tabanın nabzını" nasıl tuttukları bir kez daha çok açık bir biçimde anlaşılıyor. Nabzı kim tutuyordu acaba? Nitekim o gün CGT'nin düzenlediği "bir günlük eylem" son derece başarısız geçti...İşçiler bu tür eylemlerin sonuç getirmediğinin farkındaydılar ve ilgi başka taraftaydı artık.

İşte bir örnek: O sabah Rouen'ın yakınındaki Cleon'daki Renault Fabrikası'nda işçiler bir saatlik bir eylemden sonra işbaşı yaptı. Ama iş yeniden durduruldu çünkü işçiler patronun çalışma koşullarını düzeltmesine ikna için daha uzun süreli bir eylemin gerekliliğine inanıyor, "küçük şeflerin küçük büyük dağları ben yarattım havasından" usandıklarını dile getiriyordu. Müdür Lechatellier ile kısa bir görüşme sonrasında, işçiler müdürü rehin alıp, genel grev kararıyla fabrikayı işgal ettiler.

Sabahki bir saatlik eylemi CFDT ve CGT'nin çağrısıyla yapan işçiler bu kez sendikaların kendilerini engellemeye çalıştığını fark ediyor, ama eylemlerinden vazgeçmiyordu. Bir grup işçi Rouen'ın hemen girişindeki Mont Saint-Aignan'daki yeni Üniversite Yurdu'ndaki öğrencileri ziyaret etti. Öğrenciler de işçileri ziyarete geliyor, "birlikte yapacakları devrim"den söz ediyorlardı... O saatlerde fabrikayı iki otomobil terk etti. Biri Renault'nun Flins'deki fabrikasına doğru... Diğeri Renault'nun en çok işçi çalıştıran (25 bin kadar) "emekçi kalesi" Paris'in batısındaki büyük banliyösü Boulogne-Billancourt'a...

İşçi eylemleri treni üç ısık çaldı...

Ertesi gün saat 17'de Billancourt'un 25 bin işçisi el kaldırarak işyeri işgalli, genel ve süresiz grev kararı aldı... Boulogne'daki grev kararı CGT'nin en önemli yöneticilerinden aktif militan Aime Halbeher'in üyelerini çok iyi örgütlemesiyle

mümkün oldu. Bazı fabrikalarda tabanın bastırmasıyla kimi kez de kendiliğinden eylemler tayin edici oldu. 25 bin işçinin tek ses, tek nefes olarak eyleme çıkması güçlü bir örgütlenmeyi ve disiplini gerektiriyordu. Bunu Boulogne-Billancourt'da CGT'nin gözü pek yöneticisi Halbeher ve yoldaşları gerçekleştirebildiler.

O gün ve ertesi günden itibaren işyeri işgalleri ve süresiz grevler peş peşe geldi: Beauvais'deki Lockheed Fabrikası'nda bin 800, Orleans'daki Unelec'te bin 200 işçi ve daha sonra diğerleri...

16 Mayıs akşamı 60 bini Renault'nun değişik fabrikalarında olmak üzere toplam 75 bin grevciden söz ediliyordu. Bu daha başlangıçtı... Ertesi gün saat 15.00'te grevci işçilerin sayısı 300 bin, saat 22.00'de 500 veya 600 bin... O gün ve sonrasında eylemler o zamana dek hiç görülmemiş bir hızla Fransa'nın bütün fabrikalarına, işyerlerine ve bürolarına, çalışma hayatına yayıldı. Evet, böylesi hiç görülmemişti...

RENAULT İŞÇİLERİ İŞGALİ ONAYLIYORLAR

18 Mayıs cumartesi günü grevciler iki milyona ulaştı... Pazartesi günü sabah saatlerinde altı milyona, 24 Mayıs'ta ise dokuz, on milyona...

Grevlerde ve işgallerde genç işçilerin, yeni işçiliğe başlayanların başı çekerek ve sendikaları aşarak inisiyatif kullanmaları çok önemliydi. Genç işçilerin öğrencilerle, yaş ve ortak değerler açısından bir kuşak olarak yakınlıkları bunda rol oynadı. Genç işçiler bu etkileşim içinde öğrencilerle birlikte birçok devrimci örgüt içinde de zaten bir aradaydı ve bu belirleyiciydi. Birçoğu "Öğrenciler işgale cesaret edebildiklerine, dekan, rektör ve/veya öğretim üyelerini rehin aldıklarına göre biz neden yapamayalım?" sorusunu sorarak, eylemlere atılıyorlardı. Grev ve işyeri işgalleri başlayınca öğrenciler işçileri, genç emekçiler de öğrencileri işgal ettikleri okullarda, üniversitelerde ziyaret ediyordu. Mayıs ayı boyunca ve bilhassa haziranın ilk iki haftasında öğrenciler ve işçiler arasındaki dayanışma ve dostluk doruk noktasıntaydı. Öğrenciler ve genç işçiler birçok gösteri ve yürüyüşlerde devrimci örgütlerinin bayrakları, bandrolleri altında yan yana görülüyordu. Yukarıda örneğini verdiğim gibi, sendikaların özenle hazırladığı ve düzenlediği eylemler de vardı...

Bu arada EDF, SNCF vb. kamu sektörüne ait elektrik, enerji ve ulaşım kurumlarında genel ve süresiz grevlere gidilmesiyle teknik açıdan iş yapamadıklarından greve gitmek zorunda kalan fabrikalar, işyerleri de oldu. Böylece "Teknik nedenle grev" diyebileceğimiz bir grev türü doğdu!

Grev ve işyeri işgali kararları bazı birimlerde gizli oyla ama genelde el kaldırılarak açık oylamayla alınıyordu. O günlerin bildirilerinden anlaşılacağı gibi "gizli oy" daha çok patronların oyunu olarak görülüyordu. Sendikalar ve işçi önderleri açık oydan, el kaldırılarak karar alınmasından yanaydılar. O günlerde yayınlanan bir bildiride aynen şunlar yazıyor:

"Gizli oy, işçi birliğini kırmak için bir patron yöntemidir. Yoldaşları önünde düşüncesini açıklamaya cesaret edemeyen bir işçi, insan ismini taşımaya layık değildir..."

İşgalleri düzenleyenler ve katılanlar eylemlerini ayrıntılı bir biçimde yazarak kamuoyuna armağan ettiler. Bu kitaplar sayesinde işgal deneyimleri sonraki kuşaklara aktarılabildi. Mayıs 68 işçi eylemlerinin kahramanları tarafından yayınlanan kitaplardan birkaçını anmak isterim:

François Le Madec: L'Aubépine de Mai, Chronique d'Une Usine Occupée, Sud-Aviation Nantes, 1968 (Mayıs Akdikeni, İşgal Edilmiş Bir Fabrikanın Günlüğü, Sud-Aviation Nantes, 1968), CDMOT Yayını, Nantes, 1988. Sud-Aviation'da tesviyeci olarak çalışan emekçi-yazar olayları son derece canlı bir biçimde yansıtıyor: "Fabrika'nın batı ve doğu tarafındaki metal kapılar kaynaklandı... Kaynaklanmayanlar sağlam bir biçimde sürgülendi. (...) Avluda konuşmalar yapılıyor. Çıkışları gözetlemek/denetlemek için gruplar oluşturuluyor. (...) Tamam, şimdi fabrikanın bütün kapılarına ve çıkışlarına kaynaklama ve sürgüleme işlemleri yapıldı. Fabrikanın bin 800 metrelik duvarı boyunca nöbetçi kulelerini sağlamlaştırmak ve örgütlemek için coşkulu bir işe girişiliyor."

İşgal öncesi havayı yansıtan kısa bir alıntı daha: "Ambiyans patladı patlayacak. Bomba gibi bir hava... Sloganlar barbar bağırılıyor. Tansiyon yüzlerde görülebilir. İşyerinde kalma riskini göze alan birkaç sarı (Patron yanlısı işçi. MŞG), şiddetle eleştiriliyorlar. (...) Fabrika müdürünün bürosuna girilmek üzere hücum edildiğinde korkan birkaç işçi tabanları yağlayarak fabrikadan tüydüler..."

Kitabın başlığındaki "l'aubépine" sözcüğü tam gül değil, gülcüktür ve minik dikenlere sahiptir. Özel özen, özel ilgi, özel sulama istemez ve o güzelim minik güllerini Fransa'da genellikle mayıs ayında kendiliğinden ve apansız sunar...

Hele Brötonya'nın köy, kasaba ve kentlerinde. Ve, bilirsiniz mutlaka, gül(ü)cükler maalesef çok sürmezler...

Renault'nun Cleon'daki işgalini ise ortak bir yapıttan izlemek mümkün: "Notre Arme, C'est La Gréve", La Gréve Chez Renault-Cléon ("Silahımız grevdir", Renault-Cleon'da Grev, Maspero Yayınları, Paris, 1968.)

Bir alıntı gerekli: "13 Mayıs'tan sonra taban, iş olsun kabilinden veya son kurşun türünden olmayan bir biçimde mücadelenin yaygınlaştırılmasından yana. Elverdiğince bütün işçilerin katılımıyla grevin geliştirilmesinden yana. (...) CGT ve CFDT'nin ortak bildirisi, 15 Mayıs'ta her üç vardiyanın işbaşından hemen önce birer saatlik iş bırakma çağrısı yapıyor. (...) Her iş bırakımında fabrika girişinde bir miting yapılacak. (...) İlk iş bırakma saat 9'da başlıyor. (...) Ama işçiler eylemi atölyelerde yürüyerek sürdürüyorlar. Atılan sloganlar ve yürüyüşe katılanların coşkusu ve çokluğu etkileyici oluyor ve yeni katılımlarla göstericilerin sayısı iki katına çıkıyor.

Genç işçiler ajitatör rolündeler. Sloganları en canlı atanlar onlar, sendika temsilcilerini umursamadan onları aşıp göstericilerin başını çekenler onlar, yürüyüşün güvenliğini sağlayanlar onlar. Kısa sürede sayıları bin kadar olan grevciler, fabrika içinde birkaç kez dolaşıyor. Genç işçilerin bastırması üzerine sendika temsilcileri iş bırakmayı yarım saat daha uzatmayı kabul ediyorlar. Göstericilerin tümü müdürün bürosunun pencerelerinin altındalar. (...) Ve hep bir ağızdan bağırıyorlar: 'Bürolara! Bürolara! Grev Komitesi!'

O an CFDT'den bir sorumlu söz alıp sükuneti sağlamaya çalışıyor. Bu güzel eylem vesilesiyle göstericileri kutluyor ve bunun gelecek günlerde de yinelenmesini öneriyor.

Yarı yarıya düş kırıklığına uğramış işçiler işlerinin başına dönüyorlar, ama çalışmayarak olan bitenleri konuşuyorlar.

Saat 14.30'a kadar işçiler sık sık işi durduruyor. Grevden söz ediyorlar yeniden ve yeniden... Saat 15.00'te vardiya değiştirmeye gelen yoldaşlarına gelişmeleri aktarıyorlar.

CGT ve CFDT'nin çağrısıyla 15-16 arasında bir saatlik iş bırakma eyleminin ikincisi yapılıyor. Öğleden sonra işbaşı yapan işçiler Sud-Aviation'daki gelişmeleri radyolardan dinleyerek ve/veya gazetelerden okuyup öğrenmişler. Saat 15.00'ten itibaren sabaha oranla daha az sayıda bir grup işçi eylemi başlatıyor. Gençler bir kez daha baştalar ve hareketi canlandırıp diri tutuyorlar..."

15 Mayıs 1968'de, Cleon'da fabrikanın tamamen işgal edilmesiyle sonuçlanıyor eylemler...

İŞGALİN ANLAMI

İŞYERİNİN İŞGALİ EN ÖNCE İŞ ARAÇ VE GEREÇLERİNİN KORUNMASI, KORUNMA ALTINA ALINMASI ANLAMINA GELİYOR.

İŞÇİLER EKMEK PARALARINI KAZANDIKLARI ÜRETİM ARAÇLARI ÜZERİNDE KENDİLERİNİN DE MÜLKİYET HAKKI BULUNDUĞUNU BÖYLECE DİLE GETİRİYORLAR. VURGULUYORLAR. "ÜRETİM ARAÇLARI BİZİMDİR. İŞ ARAÇ VE GEREÇLERİMİZİ EN İYİ BİZ KORURUZ" DİYORLAR BÖYLECE...

Ama Mayıs 1968'de henüz üretim araçlarına el koymak ve özyönetim konuları gündemde değildi, bunlar bütün işçileri henüz ilgilendirmiyordu. Yine de işgal edilen birçok fabrikanın, işyerinin ve büronun duvarlarında şu sloganlar görüldü: "Les usines aux ouvriers"/ "Fabrikalar işçilere." "Le patron a besoin de toi. Tu n'as pas besoin de lui."/ "Patronun sana ihtiyacı var. Senin ona ihtiyacın yok."

CFDT autogestion/özyönetim/kendi kendini yönetim meselesini Mayıs 1968'de sık sık vurguladı. Ama bu ana konu, o günlerde işçileri birinci derecede ilgilendirmedi. (Sonraki yıllarda kimi örnekleri görülecek. Nitekim bu alanda en çarpıcı örneği 1973'te Besançon'daki Lip işçileri verecekler... Elbette Mayıs 1968'de önemli işçi deneyimleri kazanan PSU'lü işçilerin ve sendikacıların öncülüğünde...Lip örneği Fransa işçi sınıfı Tarihi'nin çok önemli kilometre taşlarından biridir.)

İşyeri işgali, uzun sürme olasılığı olan grevlerde kendini dayatıyordu. Grev bitince iş araçlarının ve gereçlerinin yeniden çalışabilmesi için düzenli bakım ve onarımı gerekiyordu. Bunu en iyi yapacaklar ise o araç ve gereçleri çok iyi tanıyan işçilerdi. Bunun için araç ve gereçlerin işgalle garanti içinde korunması zorunluydu. Provokasyon ve saldırı olasılıkları olan zaman dilimlerinde bu daha da gerekliydi. İşçiler makinelerin, araç ve gereçlerin kırılmamaları, bozulmamaları için bekçilik görevini bizzat üstleniyordu. İşyeri işgali, greve karşı olan işçiler ve patronlar üzerinde bir tür baskı aracıydı. Görüşmelere yanaşmayan patronları ikna yöntemi olarak kullanılabilirdi. Kararsız ve/veya karşı ve sarı işçilerin greve karşı örgütlenmesinin önü böylece alınabilirdi.

İşyeri işgali eylemde birliği sağladığı gibi bu birliğin sürekliliğini de tayin ediyordu. Bunun için işgalin çok iyi örgütlenmesi hayati önemdeydi.

Mayıs 68'in işgallerini anlatan işçilerin belirttiği gibi, başarılı bir işgal için ilk önemli adım fabrika, işyeri veya büro telefon standardının, iletişim merkezinin ele geçirilmesidir. Bu bir anlamda "Burası artık bizden sorulur!" demektir.

İkinci adım ise oldukça simgeseldir: İşgal edilen işyerinin tepesine iki kızıl, bir üç renkli (mavi, beyaz, kırmızı, Fransa bayrağı) bayrağın dikilmesi... Böylece Kızıl bayraklarla devrime, Fransa bayrağı ile ise Fransa halklarının mücadelesi

sonucu kurulan cumhuriyete, onun için mücadele eden emekçilere, cumhuriyetin toplumsallığına selam gönderiliyordu.

Sonrası sendika hareketinin tarihi derslerinin, deneyimlerinin mirasının güncelleştirilmesiydi: Greve katılanların kayıtlı oldukları sendikaların bir araya gelerek oluşturduğu "intersyndicale" (sendikalortaklık) denetimi altında bir Grev Komitesi kuruluyordu. Hemen belirtmek gerek; tüm grevciler sendikalı olmayabilirlerdi. Mayıs 68'de bunun pek çok örneği görüldü. Sendikalılar, sendikasızların gösteri ve yürüyüşlere katılmalarını engellemediler, grev ve işgali birlikte başlatıp, birlikte düzenlediler... Dahası sendikalılar ve sendikasızlar birbirlerine destek vermekten de asla çekinmediler. Nihayet eylemler sonrasında sendikasızların birçoğu sendika üyesi oldular.

Bir nokta daha belirtilmeli: Örnek vererek birkaç kez vurguladığım gibi, genç işçiler eylemlerde başı çektiler, ama işgallerin başarılı yürütülmesi sendikalar sayesinde mümkün oldu. Bu hem sendikaların deneyimli olmalarıyla, hem de sendikalıların ve yöneticilerin geçmiş işgalleri bizzat yaşamış ve/veya onları okumuş ve derslerini çıkarmış olanların çokluğuyla yakından ilgiliydi. Rakamlar bunu ispatlıyor: İşçi kesiminde işgallerin çoğu CGT'nin ve bir ölçüde de CFDT'nin örgütlü ve işçiler arasında çoğunluğa sahip olduğu işyerlerinde oldu. Bu CGT'nin 1936'daki Halkçı Cephe deneyiminin mirasçısı olmasıyla ve bu konularda gerçekten zengin tecrübesiyle ilgiliydi. Greve ve işgale gitmek kolaydır ama önemli olan eylemin başarıyla sürdürülerek sonuçlandırılmasıdır. Bunun için de örgüt ve örgütlülük şarttır. Bunun biçimi ise sendikadır. Ama bir sendika bir işyerindeki tüm emekçileri temsil edemediğinde (örneklerinde gördüğümüz gibi, birçok işyerinde birkaç sendika ve azınsanamayacak sayıda sendikasız emekçi bulunuyordu), her emekçinin sesini duyurabilmesi

için, eylemi, diğer sendikaların ve sendikasızların biraraya gelebildikleri Grev Komitesi'nin yönetmesi daha yerinde, daha adil ve demokratik oluyordu. Kararların alınmasına herkes katılınca kararların yürütülmesinde de herkes elini taşın altına sokuyordu. Ikınmadan, sıkınmadan. Canla başla.

İşgalin örgütlenmesi işin kolayına kaçılarak kotarılacak bir iş değildir. İlk günlerin coşkusu geçtikten sonra işyerinde çok sayıda işçinin kalmasını sağlamak başlı başına bir meseledir. Çünkü her işçi grevi de, işgali desteklemiş ve hatta işgale katılmış da olsa, bir süre sonra evine gitmek, çoluk-çocuğuyla vakit geçirmek bağı-bahçesiyle uğraşmak isteyebilir.

Örneğin Sochaux'daki Peugeot fabrikasında çalışan 25 bin işçiden 24 bini işgalden sonra evlerine giderek işgal, grev ve eylemleri radyolardan ve gazetelerden izlemeyi tercih ettiler. "Neden evlerinize gidiyorsunuz?" sorusuna yanıtları şuydu: "Ne yani makineler mi kaçacak?"

Citroen'in Paris'teki, hemen Eyfel Kulesi yakınındaki Javel'deki fabrikasında da durum benzerdi. "Gündüzleri şöyle bir uğrayan, haber almak, sohbet etmek ve tartışmak için gelenleri saymazsak sürekli yüz kadar işçi vardı, ama gece olunca, hele saat 01 ile 07 arasında, sadece elli kişi kalıyorduk" diye aktarıyor o günkü militanlar... (Parantez içinde ekleyeyim: Citroen, Javel'deki fabrikasını Paris dışına ve hatta Fransa dışına çıkaralı çok oluyor. Şimdi o eski dev fabrika binalarının yerinde Paris'in en büyük ve yemyeşil parklarından biri gülümsüyor. Bilhassa bebekli genç ve güzel annelere ve çocuklara bin bir eğlenceli ve "sürprizli bahçeleriyle" gülümsüyor...)

Az sayıda işçinin fedakarlığı ile yürütülen uzun süreli ve epey zorlu işgaller, işgal edilmiş fabrika yerine evlerini, bahçe ve bostanını tercih edenlerin, mücadeleyi bıraktığı, kavgayı terk ettiği anlamına gelir mi? Gelmez... Çünkü o günlerde

görüldü ki onlar gösteri ve yürüyüşlerde yerlerini aldılar ve polisler saldırınca direnmeyi bildiler. Ayrıca grevlerin bitirilmesini isteyen ve hükümet ve patronlardan kimi isteklerini (hatta fazlasını) koparan sendika liderlerinin arzusuna rağmen grev ve işgalleri sürdürenler yine onlar oldu. Bu, birlikte alınan kararlarla grev ve işgallerle gelen özgürlük havasının biraz daha sürmesi dileğiyle oluyordu...

Bu arada grevlere ve işgallere işçilerle birlikte katılan mühendisler, teknisyenler ve takım şefleri, fabrikaların yönetimi konusunda, iş, patron-işçi ilişkilerinde yeni, daha adil, daha özgürlükçü ve daha eşitlikçi düzenlemeler isteyerek son derece ilginç öneriler yaptılar....

Ortaya çıkan sonuçlardan biri de şuydu: İşgallerde yüzlerce, binlerce grevci ve işgalci işçinin günlerce aktif bir biçimde eylemlerle ilgilenmesini sağlamak gerekiyor ama bunu her yerde ve her zaman sağlamak mümkün olamıyordu.

İşyerinin bakım ve temizliği, makinelerin korunması, giriş ve çıkışların denetimi, ziyaretçilerin kabulü ve eylemlerin hedefinin anlatılması, gazetecilerle ilişkiler kurulması vb. sorunların üstesinden gelinmesi sağlam ve kalıcı bir örgütlenmeyi zorunlu kılıyordu.

Öte yandan işgalci işçilerin beslenmesi, boş zamanlarının en iyi biçimde değerlendirmeleri gibi bir dizi iş daha vardı. Mücadele içinde göçmen işçilerle yerli işçiler yan yana gelerek birbirlerini daha iyi tanımak olanağı buldular. Genelde o zamana kadar birbirleriyle konuşmak olanağı bile bulamayan işçiler günlerce süren işgaller sayesinde yeniden ilişkilendiler. Herkes kendi ükesini, kendi uygarlığını, kendi coğrafyasını ve tarihini anlatmaya zaman bulabildi Yemeklerini tanıtabildi. Çünkü kadınlar eşlerini, analar "kuzularını" unutmadılar: Evlerde pişirilenler fabrikalara taşındı Kimi zaman ise sadece fabrikalardakiler için muttfaklarda nöbetler tutuldu.

Evler birer erzak ve mühimmat merkezi görevini yerine getirdi. Sıkı ve sahici bir biçimde. Kadınlar olmadan bu işler bu denli başarılı bir biçimde yürütülemezdi. İşçiler kendi mücadelelerinden gelen deneyim ve geleneklerini birbirlerine aktardılar. Kalıcı dostluklar böyle kuruldu. Birçok sendikasız işçi sendika üyesi oldu. Bütün işçi sendikaları yeni üyeler edindi. Bazı işçiler bir adım daha atarak siyasi partilerde çalışmaya bile başladılar. Örneğin FKP'ye kayıtlar arttı...

Boş zamanların değerlendirilmesi için müzik dinletileri, film gösterileri, futbol, voleybol ve masa tenisi turnuvaları düzenlenmesi vb. yaratıcı olmanın önemini işaret ediyordu. Çevredeki çiftçilerle, kooperatiflerle, küçük tüccarla ilişkilerin arttırılması, beslenme sorunu için ucuz ve hesaplı çözümler bulunması önemliydi...

Çevredeki sanatçılarla bağ kurularak onların işgal edilmiş fabrikalara gelip gösteri düzenlemelerinin sağlanması ve benzeri işler de vardı elbette... Grevcilerin isteklerinin ve eylemlerinin en iyi ve en doğru biçimde kamuoyuna ve bilhassa yakın çevreye açıklanması için değişik türlerde faaliyetler gerekiyordu.

Bir bildirinin yayınlanması bile özen isteyen ve değişik aşamalardan geçen bir işti. Önce bir grup grevci işçi komisyon oluşturarak bir bildiri tasarısı hazırlıyor sonra da bu tasarı grevci ve işgalcilerin tümünce tartışılıyor böylece bildiriye son biçimi veriliyordu. Bildiri daha sonra Grev Komitesi'ne götürülüyor, orada intersyndicale temsilcilerinin itiraz etmemesi halinde basılarak dağıtılıyordu. Kolay iş değildi doğrusu...

Renault'unun Boulogne-Billancourt'daki fabrikasındaki işgali ve grevi en iyi anlatan fotoğraf sanatçısı ve işçi fotoğrafçılığı uzmanı, gazeteci ve FKP militanı Gerald Bloncourt Le Regard Engagé (Angaje Bakış, Bourin Yayınları, Paris, 2004)

isimli yapıtında o günlerin pek bilinmeyen fotoğrafıyla ve kendi kaleminden çıkma metinle zengin ve ders yüklü yapıtında anlatıyor: "1952'den beri bu işçilerin mücadelelerini yakından ve çok iyi tanıyordum. 'İşçi Kalesi'ne kaç defa giriş kapısındaki bekçilerin sakal ve bıyıklarının arasından tebdil-i kıyafetle girdim, demir-çelik işçilerinin mavi iş tulumunu çekiyor, ceplerini makinem ve objektifleriyle tıka basa doldurarak dalıyordum içeriye. Arşivlerim atölyelerinin, işbaşındaki işçilerin, iş bırakma eylemlerinin, grevlerin, sendika toplantılarının, fabrika içindeki nutuk atışlarının görüntüleriyle doludur. Bu defa (Mayıs 1968'te. MŞG) işçiler fabrikayı işgal ediyorlardı ve bu koskocaman binalar da istediğim gibi dolaşabiliyordum. Hiç bir makine gürültüsü duyulmuyordu. Sanki Haiti'de tanığı olduğum kasırga öncesi sessizlik. Sadece yüzlerce işçinin sesi, bir atölyeden öbürüne yankılanarak, bu dev dekoru uyandırıyordu. Her yerde işçi grupları kendi aralarında tartışıyorlardı. (...) Onlarla otuz üç günü ve geceyi birlikte geçirdim. Mümkün olabildiğince onlar gibi mukavva kutular üstünde uyudum, bana sunulan biralarını içtim, Grev Komitesi'nin dağıttığı sandviçleri büyük bir iştahla yedim... Arada sırada Quartier Latin'e de uğruyordum. İşte böyle bir günde Saint-Michel Bulvarı'nda 'barikatlar gecesini' yaşadım. Bir başka gece, akılsızlık edip, otomobilimi Gay-Lussac Sokağı'nda park etmiştim. Sabahın beş veya altısına doğru otomobilimi almak üzere oraya döndüğümde, bir de baktım ki birkaç öğrenci otomobilimi barikat kurmak için sokağın ortasına çekmek için uğraşıyor. Neyse otomobilimi aldım ve hemen içine atladım..."

Evet, işgal edilmiş işyerlerinden, fabrikalardan çıkıldığı da oluyordu. Başka fabrikalar ziyaret ediliyor, deneyimler aktarılıyor, olan-bitenler anlatılıyor, dersler alınıyordu. Bu arada elbette öğrencilerle sohbet etmek, bazı eylemleri birlikte

kararlaştırmak, onlardan öğrenmek ve onlara öğretmek için Quartier Latin'e de gidiliyordu... Grevci işçiler, genç büro çalışanları, öğrencileri Censier'de, Sorbonne'da veya taşra kentlerindeki işgal edilmiş fakültelere ziyarete gittiklerinde başgöz üstünde tutuluyordu. İşçiler birer insan, eşit eşite birer varlık, hatta biraz daha fazlasını da kapsayan birer "proleter" olarak bağırlara basılıyordu. Öğrenciler nihayet "proleterlerini" bulup bir araya gelmekten son derece mutluydular. O zamana kadar takım veya personel şefleri ve/veya patronları tarafından "okuma yazması bile olmayan cahil" muamelesi gören genç işçiler ise bu ortamda "coşkulu bir özgürlük havası teneffüs etmekten" memnundular. Biri şöyle diyordu: "Düşünebiliyor musunuz Troçki ve Mao birbirlerinin gözlerinin içine bakıyorlar, tebessümle..."

Sorbonne'da uzun, çok uzun tartışmalar sürüyor, kültür, toplumun geleceği ve benzeri birçok mesele tartışılarak şu sonuca varılıyordu: "Tamam devrimci süreç başlamıştır; kültürel alanda, üniversitede ve diğer alanlarda..."

Kültürel alanda o gün devrimci bir eylem yapıldı. Alınan karar üzerine, Sorbonne'a iki adımlık mesafedeki "Odeon Ulusal Tiyatrosu/"Le Théâtre National d'Odéon, yaklaşık 2 bin 500 öğrenci tarafından işgal edildi. "Golist ve burjuva kültür tapınağı" artık " devrimci bir tribüne" dönüştürülüyordu... Bu eylemin başında o günlerde epey "orijinal bir tip" olarak Quartier Latin'de belli bir üne kavuşan Jean-Jacques Lebel vardı... Tiyatro sahnesine "ilk devrimci bandrolleri" astıran ve tartışmayı düzenleyen Lebel'di. Sahneye "Eski Odeon Tiyatrosu Özgür bir Tribündür!" yazılı bandrol çekiliyor ve kalıyordu.

Eylemi CAR (Le Comité d'Action Révolutionnaire/Devrimci Eylem Komitesi) yürütüyordu. Tiyatro yöneticisi ünlü tiyatro ve sinema oyuncuları Jean-Louis Barrault ve Madeleine

Renaud çiftinin kibarca "Tiyatro'nun aslında uluslararası niteliğini" ileri sürerek işgali engelleme istekleri öğrencilere karşı barışçıl davranışla bitiyordu... Öğrenciler şu kararı alıyordu: "Tiyatro bundan böyle burjuvaziye karşı mücadele aracı olmalıdır. Bugünden itibaren tiyatro herkese açıktır, giriş serbesttir."

Tiyatro binasının tepesine anında siyah ve kızıl bayraklar çekildi. Buranın ismi artık "Permanence Révolutionnaire Créatrice" ("Devrimci Yaratıcılık Hep Açık Mekan")dı. "Nöbetci Tiyatro" diyesim geliyor...

16 Mayıs'ta "Commission de l'İnformation de l'Odéon" ("Odeon Bilgilendirme Komisyonu") yayınladığı bildiriyle işgalin nedenlerini ve yapmak istediklerini açıklıyor ve herkesi bu hareketi sürdürmek için tartışmak üzere "Bu Perşembe, 16 Mayıs saat 24.00'de", "Eski Odeon Tiyatrosu"na davet ediyordu... (Metin Faure'nin kitabında: s, 110.) "Aktör" yerine artık "seyir emekçileri/işçileri" veya "militant" sözcüğünden hareketle, acteur'ün act'ı militant'ın tant'ı alınarak "actant" öneriliyordu... Fakat maalesef bu terim tutmadı. Yine de bu çaba, öğrencilerin ve kimi seyir emekçisinin yaratıcı gücünü göstermeleri açısından vurgulanmalı.

O gün ve sonrasında Odeon Tiyatrosu tam anlamıyla sözün iktidara getirildiği bir mekan biçimine dönüştü. Durmaksızın, aralıksız, gece ve gündüz, peş peşe konuşmacılar sahnede, salonda yerlerini alıyorlar ve bilhassa söz alıyorlar ve bazen söz vermeyi bile unutuyorlardı... Müthiş bir söz çağlayanı sürüyordu...

Odeon Tiyatrosu bir aylık süre içinde öğrenci hareketinin en önemli merkezlerinden biri oldu. Ve herhalde şimdiye kadar o binada o günlerdeki kadar konuşulmadı, tartışılmadı, o kadar çok sayıda öneri yapılmadı... Ne yazık ki bunların tümü veya tümüne yakını ölü yapraklar gibi uçup gittiler...

Başında Andre Malraux'nun bulunduğu Kültür Bakanlığı, doğal olarak duruma ilgisiz kalamadı. Önce 15 Mayıs'ta yani işgal gününde, işgalcilerle diyalog önerdi... 20 Mayıs'ta "işgale son verin" çağrısı yapıldı, 22 Mayıs'ta ise tiyatronun elektriği ve telefonu kestirildi...

16 Mayıs Perşembe

Grev ve işgaller özellikle Renault fabrikalarında, Le Mans'da, Sandouville'de ve diğerlerinde yayılıyordu... Böylece Renault'unun tüm fabrikaları (50 kadar) işgal edilmişti. Sorbonne İşgal Komitesi, postanalerde, Creusot demir çelik fabrikalarında, gemi yapımında, "bütün fabrikaların hemen işgal edilmesi ve her yerde işçi konseyleri kurulması" çağrısı yaptı... Balıkçılar, deniz emekçileri, bürolarda çalışanlar, hastabakıcılar da -bilhassa kadınlar- greve katılıyorlardı... Tarım emekçileri, TIR şoförleri, tren emekçileri, demiryolu bakım ve onarım emekçileri de...

"Sorbonne İşgal Komitesi"nin saat 19.00'da yayınladığı bildiride çok radikal cümleler var: "İnsanlık ancak son kapitalistin barsaklarıyla son bürokrat idam edildiği gün mutlu olacaktır!", "Sınıflı toplumunun yok edilmesi", "Üniversiteye son verilmesi", "Yabancılaşmanın yok edilmesi", "Fabrikalar işgal edilmeli", "İktidar işçi konseylerine", "Kahrolsun metalaştırılmış seyir toplumu!", "İneklere ölüm..."

Kimine göre, "emekçilerinin ısrarı üzerine", kimine göreyse "manipülasyon" amacıyla, ORTF, Daniel Cohn-Bendit, Alain Geismar ve Jacques Sauvageot'nun katıldığı özel bir program yayınladı... Üç öğrenci liderinin karşısında Le Figaro'dan Michel Bassi, France-Soir ve RTL (Luxembourg Radyo Televizyon kurumu) gazetecisi Jean Ferniot ile Paris-Presse'den Pierre Charpy yer alıyor ve "sorgulama" başlıyordu. Vianson-Ponté'nin belirttiğine göre, üç lider "aynı anda hem

uysal hem gözüpek göründüler, izleyiciler nezdinde düşmanlıktansa merak uyandırdılar." Bu programın hemen sonrasında Başbakan Pompidou "anarşiye son verebilmek umuduyla" bir konuşma yaparak "Ulusa seslendi..." Gençlerin ulusa hitap etme biçimiyle başbakanınki arasındaki fark son derece çarpıcıydı ve bir dönemin değişmek üzere olduğunun işaretini veriyordu.

Viansson-Ponté, üç liderin katıldığı tartışma programından hemen sonra Pompidou'nun devreye sokulmasını "machination" ("dalavere") olarak değerlendirerek şunu ekliyor: "Başbakan ikna edemiyor, kaygı ve tasaları gideremiyor, ama korkutmuyor da. Berabere biten bir maç..." (A.g.k. s, 612).

17 Mayıs Cuma

Grev ve işgaller Peugeot otomobil fabrikalarına yayıldı... ORTF'de grev kararı alındı. Böylece diğer grevcilerle dayanışma içinde olduklarını sergileyen gazeteciler ve teknik elemanlar, devletin denetimine daha fazla tahammülün mümkün olmadığını vurguluyordu. Bu eylemde mesleki ahlakın savunulması arzusu da birinci derecede belirleyiciydi. Bazı gazeteciler 11 Mayıs'ta mesleğin onurunu ayaklar altına alan düzenli ve aralıksız sansürü kınamak için bir bildiri yayınlamışlardı. 17 Mayıs'ta toplanan ORTF çalışanlar genel kurulunda intersyndicale'ın platformu aynen kabul edilerek şunlar öne çıkarıldı:

Bir: ORTF'in kurulmasına ilişkin yasanın yürürlükten kaldırılması...

İki: Televizyon ve Radyo Kurumu'na, "İnformation" Bakanlığı'nın, Maliye Bakanlığı'nın, diğer bakanlıkların ve her türlü hükümet kurumunun vesayetinden kurtulmuş olarak gerçek özerklik tanınması...

O gün belli sayıda gazeteci, epey gösterişli bir biçimde "hükümet emirlerini redetmek ve tarafsız, bütünsel, onurlu

haber yayını" için söz verdiler. Haberleri sunan ekibin dışındaki bütün kategoriler intersyndicale'da temsil ediliyordu. İntersyndicale sürekli olarak görev başındaydı. Haber programını hazırlayan gazeteciler 25 Mayısta greve katıldı. Haber programını hazırlayanlar 13 Temmuz'a kadar grevi sürdürdü. ORTF yayınını asgariye indirdi ve bazı programlar greve katılmayan birkaç gazeteciyle gerçekleştirildi. CGT üyesi teknisyenler ise, ilk günden eylemlerde olan ve belli bir süredir okullarını işgal etmiş Sinema ve Fotograf Ulusal Teknik Okulu (L'Ecole Nationale Technique de la Photographie et du Cinéma) öğrencilerine ORTF'e ait araçları vererek sokakta ve okullarda olup bitenleri çekip göstermeleri için uğraştılar.

Paris Emniyet Müdürü Maurice Grimaud'nun, anılarını aktardığı kitabında belirttiğine göre, "Başbakan'ın emri üzerine, 17 Mayıstan itibaren Başbakanlık'ta her sabah düzenli toplantı yapılması kararı alındı. Toplantıya lgili bakanlar ve benim (Maurice Grimaud) yanında bir toplantıdan diğerine değişebilecek yetkili yüksek bürokratlar katılacaktı." (A.g.k., s. 198 vd.)

Fransa'daki grevcilerin "Asgari ücret (SMİG) 1000 Frank olmalı, çalışma saatleri azaltılmalı, işyerinde sendikal özgürlük tanınmalı" istekleri her yerde duyuluyordu. Bu istekleri, CGT, CFDT ve FO başta, işçi sendikaları ve konfederasyonlar da benimsiyordu.

Ama CGT ve CFDT başta, sendikaların amacı, tabandaki genç ve devrimci işçilerin harekete geçirdikleri bazı işyerlerinde kendilerini aşan veya aşma noktasına varan işçi eylemlerini belli bir kanala sokarak denetim altına almaktı. Özellikle de işçilerin öğrencilerle "ortak cephe" oluşturmalarını engellemek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Nitekim CGT Genel Sekreteri Georges Seguy "gizli kanallardan" hükümete şöyle bir haber iletiyordu: "Merak etmeyin kara, demiryolu ulaşımı ve elektrik kesilmeyecek..." Aynı Georges Seguy o

gün topladığı Konfederason Kurulu'nun (Le Comité Confédéral) olağanüstü toplantısı sonrasında, ORTF'den bir gazeteciyle yaptığı kısa söyleşide "süresiz işgalli genel grev" ilan edildiğini açıklıyordu. Gazetecinin "Daniel Cohn-Bendit hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusuna ise "Cohn-Bendit, qui est-ce?" ("Cohn-Bendit, o da kim?") diye soruyla karşılık veriyordu Mizah gücü çok yüksekti Seguy'un. Seguy ve hükümet arasındaki ilişkinin o günlerde genç "secrétaire d'Etat à l'Emploi" Jacques Chirac tarafından sağlandığı artık biliniyor. Enazından aradaki kanallardan birinin Chirac olduğu biliniyor. Seguy kamuoyuna yaptığı açıklamalarla "işçilerin amacının asla devrim olmadığını" duyurdu... Seguy işçi eylemlerinin, siyasi alana sarkmaması, toplumsal-ekonomik isteklerle sınırlı kalması için ugraşıyordu. İktidar odakları aynı kanıda olmasa bile hele de cumhurbaşkanı CGT'ye ve FKP'ye hiç güvenmese de bu çabasında objektif müttefiki olarak elbette hükümeti görüyordu. Ama CGT ve FKP'nin "kalesi" Boulogne-Billancourt'da işgalci işçilerle görüşmeye giden öğrencilere hiç kimse kapıları açmıyordu...

Evet o gün, öğrenciler "işçi sınıfı ile dayanışma" içinde olduklarını göstermek için öğleden sonra Boulogne'a gitmeye karar verdiklerini açıkladılar. CGT hemen buz gibi bir bildiri yayınlayarak bu gösteriye ihtiyaç olmadığını belirtti. Öğrenci kesiminde hafif bir dalgalanma olmasına rağmen 1.500 ile 2 bin kadar öğrenci Boulogne kadar yürüdü yine de. Ama Renault Fabrika'sının kapıları asla açılmadı. Ve CGT'nin kalesinde işçi sınıfı ile öğrenciler arasında beklenen "buluşma" gerçekleştirilemedi o gün.

18 Mayıs Cumartesi

Birkaç gün önce başlayan Cannes Film Festivali de kaçınılmaz olarak eylemlerden etkilendi. Sinema ustaları eylemlere

daha aktif bir şekilde katıldılar. Henri Langlois'nın Sinematek'teki görevine geri dönmesi için aylarca eylemler yapıp olumlu sonuca ulaşan "Sinemateki Savunma Komitesi" zaten kültüre ve sinemaya yapılacak olası yeni bir müdahaleye karşı teyakkuz halindeydi ve Cannes'da o sabah bir basın toplantısı düzenliyordu. Toplantıyı açan François Truffaut, Jean-Luc Godard, Claude Lelouch ve Claude Berri, Mayıs 68'i başından beri destekleyen sinemacılardı. Öğrenci ve emekçilerin gösteri ve yürüyüşlerini ilk gününden itibaren ellerinde kamera, sürekli film çeken Jean-Luc Godard ile Claude Lelouch zaten işin içindeydi. François Trufaut ve Claude Berri ve onlara katılan Louis Malle ve kimi eleştirilerine rağmen arkadaşlarını yalnız bırakmak istemeyen Roman Polanski ve hatta Milos Forman ve Jean-Pierre Leaud da öğrencilerin ve emekçilerin tarafını tutarak birlikte hareket ettiler. Sinema dünyasının, ustasından çırağına, ışıkçısından kameramanına çoğunluğuyla Mayıs 68'i destekliyordu. Bu bağlamda, öğrenciler ve emekçiler her gün ve her saat direnirken, grevlerde, işgallerde, gösteri ve yürüyüşlerde ter dökerken sinema emekçilerinin Cannes'da hiç bir şey olmuyormuşcasına film seyretmeleri ve "eğlenmeleri" çok garip olacaktı. Bu nedenle ORTF'in CGT üyesi ve grevdeki teknisyenleri, Truffaut, Malle, Berri, Lelouch ve Godard'a telgraf çekerek şunu önerdiler: "Festivalin sürmesine engel olmalısınız..." O zaman işte Berri, Godard, Malle, Truffaut ve Leaud başta ismi geçenlerin tümü ve daha başkaları da festivalin sürmesine muhalefet ettiler. Bu muhalefet değişik biçimler aldı. Uzun, zaman zaman hareketli, itişip kakışmalı ve kavgalı tartışmalardan sonra ve festivalin değişik bölümlerindeki juri üyeleri Louis Malle, Monica Vitti, Roman Polanski, Terence Young ve Serge Roulet'nin üyelikten istifa etmeleri, birçok sinema ustasının filmlerini gösterimden çekmesi üzerine şenliğin sürmesi

olanaksızlaştı. Böylece cumartesi sabahı saat 10.30'da Carlos Saura'nın Peppermint Frappe filmi gösterilemeden festival durduruldu. Çünkü filmin gösterileceği "Jean-Cocteau Salonu" Truffaut ve arkadaşları tarafından işgal edilmişti. Koridorlarda kavga bile oldu ama o film gösterilemedi. Böylece 21. Cannes Film Festivali başladığıyla kaldı...

18 Mayıs 1968'de Paris'te ilginç şeyler oluyordu:

FKP liderlerinden Waldeck Rochet, France-İnter radyosunda aynen şunları dile getirdi: "Bu iktidarla işimizi bitirmenin ve bir an önce sosyalizme yolu açabilecek olan otantik demokrasinin geliştirilmesinin zamanı geldi artık. Bugün demokratik birlik ve halkçı bir hükümetin kurulmasını öngörmenin günüdür." ("İl est temps de prévoir la constitution d'un gouvernement populaire et d'union democratique.") "Le gouvernement populaire et d'union democratique" kavramı böyle lanse edildi.

Bu konuşmasıyla FKP'nin eski takımından Waldeck Rochet, FKP adına, François Mitterrand'a "demokratik birlik ve halkçı bir hükümet" için solu birleştirmesini öneriyordu. Mitterrand solu birleştirmek için istenen, beklenen, umut edilen adımları atamayacak veya atmayacaktı. Çünkü geleceğin cumhurbaşkanı o günlerde solo yapmak istiyordu... FKP'nin "demokratik birlik ve halkçı hükümet" sloganı tutacak ve artık duvarları süsleyecek, bandrollarda ve sloganlarda yerini alacaktı. İşçiler bu slogana en azından birkaç hafta boyunca inandılar. Bu süre içinde bunun gerçekleştirilmesi için bütün fedakarlıklara hazır olduklarını da defalarca gözler önüne serdiler ama slogan slogan olarak kaldı. FKP ve CGT bu sloganı sadece işçilerin devrimci isteklerini dizginlemek için kullanmakla suçlandılar. Ve Mayıs 68 sonunda Komünistlerin yani FKP'nin, CGT'nin ve FKP'ye bağlı gençlik ve/veya

öğrenci örgütlerinin "devrimcilğinin" aslında bir "masal" olduğu ileri sürüldü. Mayıs 68'in en önemli sonuçlarından biri de FKP'nin devrimci olmadığının anlaşılmasıydı. İkinci Savaş boyunca Direniş Hareketi'nde Komünistlerin başarıları ve o günlerden beri süregelen miras ve efsane darbe alacak, darbeler yiyecekti...

Cumhurbaşkanı De Gaulle, resmi ziyaretini on iki saat kısaltarak akşam saatlerinde, Romanya'dan döner dönmez karşılamaya gelenleri şöyle azarladı: "Benim gidişimden beri durum daha da beterleşti. Nedir bu? Teneffüs bitti haydi işbaşı!!" Gece yarısında kendisini ziyaret için Cumhurbaşkanlığı Sarayı'na gelen başbakana da amiyene deyimle şöyle "giydirdi": "C'est le bordel, partout!" (" Her taraf kerhane/berbat/rezalet!")

19 Mayıs Pazar

Paris'te ve ülkenin büyük kentlerinin tümünde sokaklarda, çöpten ve çöp tenekelerinden yürünemiyordu. Çöpler kaldırılmıyor ve kentlerin sokaklarını korku değil koku sarıyordu. Korku ise kimi sağcların evlerinde kol geziyordu: Tedbirli olmak amacıyla kadınlar, o çokbilmiş tedbirli burjuva ev kadınları, zeytinyağı, un, makarna, pirinç ve sabun depolamaya başlıyorlardı. Böylece İkinci Dünya Savaşı ve kıtlık yılları öncesindeki alışkanlıklar geri dönüyordu... Yakında istasyonlarda benzin kalmayacağı tahmin edildiği için kimi açıkgözler benzin depoluyordu. Benzin istasyonları önünde çok uzun kuyruklar oluşuyor ve Mayıs sonuna kadar sürüyordu... Daha zenginler ise İsviçre yollarını tutmuştu. Şık otomobillerindeki şık bavullarında ve valizlerinde yükte hafif pahada ağır "aile zenginlikleriyle" yollardaydılar. İsviçre'ye giden yollar 1936'dan beri bu kadar sık ve yoğun trafiğe tanık olmamıştı. Kış sporları için gidildiği anlarda bile bu kadar otomobil, bu

kadar insan, kadın ve erkek ve çocuk İsviçre'ye "taşınmamıştı..." Okullar artık tümden "tatil" olduğu için "çocukları da emniyete almak gerekiyordu..." Akdeniz sahillerinde biraz açıktaki lüks yatlarında uzaktan ve biraz dalgın olayları izleyenleri de unutmamak gerek...

O pazar güvenlikten sorumlu bakanların ve yetkililerin De Gaulle'un huzurundaki olağanüstü toplantısında De Gaulle hepsine sert ve acımasız eleştiriler yaparak "Sorbonne'un ve Odeonu'un hemen geri alınmasını" emretti. Ama diğerleri bunun için ateş emri verilmesi gerektiğini ve bunun da çok sayıda ölüme yol açabileceğini ileri sürüyorlardı. En sonunda cumhurbaşkanını "Belki Odeon'u boşaltabiliriz" diyerek ikna ettiler. De Gaulle "Bir avuç öğrenci takımına" ateş emri bile verecek kadar kızgındı. Birkaç gün sonra başbakan "bu işin de ertelenmesini" sağlayacaktı. (Viansson-Ponte gelişmeleri saati saatine aktarıyor, s, 613-614...Gelişmelerin iktidar cephesinden görünümü için Grimaud'ya bakılabilir: s. 208 vd.) Toplantı bitiminde Elysee Sarayı avlusunda gazeteciler hükümet sözcüsü Gorse'un çevresini sardılar. Gorse, cumhurbaşkanının o toplantıda söylediği şu cümleyi aktardı: "La réforme, oui, la chienlit, non!" La chienlit sözcüğü siyasi literatüre böyle girdi. Bunu ilk kez duyan gazeteciler anlamını öğrenmek için sözlüklere koştular. Chien, köpek, lit yatak anlamına geliyordu. Cumhurbaşkanı "Reforma evet, köpekyatağına hayır!" mı demek istiyordu? Aslında terimin anlamı tam bu değildi. Mayıs 68'e ilişkin birçok kitapta bunun epey ayrıntılı, kökensel ve tarihsel açıklamaları var. Detaya girmeden şunu eklemek gerek: De Gaulle okumamıştır, bu kesin... Ama 3 Mayıs tarihli ırkçı ve faşist dergi Minute bu sözcüğü cumhurbaşkanından önce öğrenci hareketini kötülemek için kullanmıştı. Bu sözcüğün De Gaulle tarafından telaffuzu daha önce de gördüğümüz gibi onun ağzının bozuk olduğunun ispatıydı...

'LA CHIENLIT C'EST LUI' AFİŞİ

Öğrenciler ağızlarını bozmamaya özen gösteriyorlardı ama bu saatten sonra bu sözcük ve başkaları küfür edebiyatının zenginleştirilmesine katkıda bulundu...

Hemen o gün öğrenciler, duyduk duymadık demeyin, dercesine dağıttıkları bildirilerde, duvar afişlerinde cumhurbaşkanına "La chienlit c'est lui!" ("La chienlit odur!") yanıtını verdiler...

Peki Bakanlar Kurulu Sorbonne'u yeniden boşaltmayı, Odeon Tiyatrosu'nu geri almayı ve ORTF'deki grevi sona erdirip yeniden "Sahibinin Sesi"ne sokmayı düşünüyor muydu? O gün ve o gece kimse bu soruları cevaplandıramıyordu? Durum belirsizdi. Hükümetini bir oy farkla iktidarda tutan başbakanın yeni bir gensoru önergesinin kabulüyle iktidarı yitirmekten korktuğu biliniyordu. Yeni gensoru zaten ertesi gün gündeme oturdu...

O günün öğle sonrası Millet Meclis'i kulislerinde sıkı pazarlıklarla geçti: Valery Giscard d'Estaing'in "Bağımsız Cumhuriyetçiler Merkezi" ile kimi "golist" milletvekilinin Pompidou'yu düşürmek istedikleri sanıldığından doğacak siyasi boşluktan çok ciddi olarak çekiniliyordu...

20 Mayıs Pazartesi

Liselerde örgütlenen CAL ("Comité d'Action des Lycéens"/"Liseliler Eylem Komitesi") Paris'teki ve taşradaki birçok lisede işgale başladıklarını duyurdu. CAL, UNEF'in ve FER'in (Devrimci Öğrenciler Federasyonu) yardımıyla liselilerin istek listesini hazırladı. Ancak Paris'te ve bilhassa taşradaki birçok lisede işgali önlemek için lise müdürleri polis ve jandarmadan yardım istedi. Kimi yerde ciddi çatışmalar oldu. Birçok genç kısa süreli gözaltına alındı... Böylece liselerdeki eylemler sınırlı kaldı...

20 Mayıs aynı zamanda çiftçilerin, köylülerin de seslerini duyurmak için ilk ciddi eylemlerini gerçekleştirdikleri gündür. Mayıs 68'i sadece bir öğrenci başkaldırısı olarak değerlendirenlerin gözünden kaçan, birçok tarihçinin değişik nedenlerle ihmal ettiği çiftçi ve köylüler de genel başkaldırı içindeki yerlerini alıyordular. Giderek çoğalan ve genişleyen yeni mücadele biçimlerine yol açan bir başkaldırıydı bu.

20 Mayıs'ta ve ertesi günü, Fransa'nın ortasındaki "Allier"

ilinde yol üstüne kurulan barikatlarla ulaşım durduruldu... Aynı günlerde Batı'da Saint-Brieu, Guingamp ve Loudeac sokaklarında traktörlerleriyle gösteri ve yürüyüş düzenleyen çiftçilerle, (özellikle genç çiftçilerle) güvenlik güçleri arasında çatışmalar oldu... FNSEA (Tarım İşverenleri Sendikaları Ulusal Federasyonu), CNJA (Genç Çiftçiler Ulusal Merkezi) ve FKP'nin çiftçiler ve köylüler arasındaki sendikası MODEF (Ailesel İşletmeleri Savunma Hareketi) hep birlikte 24 Mayıs için eylem çağrısı yaptı.

Böylece çiftçiler, öğrencilerin ve işçilerin eylemlerinden de yararlanarak, o günlerde Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET... Daha sonraki AB, Avrupa Birliği...) bünyesinde tarımsal meselelerin, özellikle et ve süt fiyatlarının, tartışıldığı Brüksel'deki toplantı üzerinde ağırlıklarını duyumsatarak Fransız hükümetine gözdağı vermek istiyorlardı. Üniversitelerden ve fabrikalardan sonra kırsal alanlarda, tarlalarda, köylerde yaşayanlar da eyleme katılıyorlardı. Çiftçilerin ve tarım sektörünün sendikaları bu "uyarı günü"nden sonra öğrencilerin, işçilerin ve köylülerin,/çiftçilerin biraraya gelmelerinde yarar olacağını duyurdular. İktidarın elbette etekleri tutuştu...

CANNES FESTİVALİ (Godard ve Truffaut)

Bir düşünün; sokaklarda devrimciler gösterideler, iktidarın değiştirilmesini ısrarla istiyorlar (Ama bu konuda kendileri bizzat hiç birşey yapmıyorlar!). Üniversiteler ve liselerin birçoğu

işgal edilmiş, fabrikalar, bürolar, kamu sektörünün can alıcı işletmeleri de... Polis içinde dalgalanmalar başgöstermiş. Öğrencilere yönelik sert müdahaleler ve dayak polisler arasında tedirginlik yaratmış. Hükümet ve bazı bakanlıklar emirlerini uygulatamıyor. Valiler, kaymakamlar ve bütün yerel yetkililer emirleri umursamıyorlar. Daha "vahimi" bazıları açıkça eylemcilerin tarafını tutuyor. Birkaç kentte belediye başkanlarının, milletvekillerinin ve senatörlerin mitinglere, gösteri ve yürüyüşlere katıldığı görülüyor. Birkaç kentte belediye binalarının bütün kapıları göstericilere açılıyor. İktidar sallanıyor mu? Sallanıyor gibi mi? De Gaulle'ün o görkemli etkisi tarih sayfalarında mı kaldı, eskidi mi? Başbakan ne yapacak? Gensoru önergesi Millet Meclisi'nde kabul edilirse doğacak hükümet boşluğunu kim ve nasıl dolduracak? Yurttaşlar kendi kendilerine sorular soruyorlar ve yanıt bulamıyorlar... Sorularını yanıtlayacaklar da ortada yok!

Ne olur ne olmaz duygusuyla, un, makarna, çikolata, süt ve benzeri ürünler depolanıyor Paris'in ve büyük küçük kentlerin şık mahallelerinde. Bir kez daha yazmak gerekiyor: "İriler", "Tuzu kurular" da ne olur ne olmaz kaygısıyla İsviçre yollarını hiç boşaltmıyorlar... Cenevre, Lozan ve Berne bankalarında uzun kuyruklar oluşuyor. Kimi yeni bir hesap açtırmak, kimi iyi bir "kasa" kiralamak derdinde. Ne olur ne olmaz! Ya Komünistler iktidara gelirse... Ya Fransa Cumhuriyeti de "Fransa Halk Demokrasisi" veya "Fransa Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti" ismini alırsa! "Aman şunları da İsviçre'ye, hiç olmazsa Cenevre'ye kadar götürsek nasıl olur?"

O gün ve sonrasında bir dizi dedikodu da Paris'i etkisi altına aldı: Cohn-Bendit'in öldürüleceği, Paris Emniyet Müdürü'nün kaçırılacağı, Krivine'in JCR önderliğinde "Paris'te çok özel ve olağanüstü bir eylem koyacağı" gibi dedikodular burjuva evlerindeki korkuyu birkaç derece daha artırmaya yetti

de arttı. (Aktaran Grimaud: s. 224 ve 225.)

21 Mayıs Salı,

Sendikaların ve isyan halindeki gazetecilerin bastırması üzerine ORTF yönetimi tarihinde ilk kez 21 ve 22 Mayıs'ta Millet Meclisi'ndeki gensoru tartışmalarını ve oylamasını canlı olarak ve tümüyle yayınlamaya karar verdi. Öğrenciler ve grevciler başta, herkes canlı yayını izliyordu: Siyasi partilerin meclis gruplarının liderleri sırayla söz alıp konuşuyor ve çok iyi "rol kesiyorlardı..."

Başrollerde Waldeck Rochet, Guy Mollet, Pierre Cot, Gaston Deferre ve Mitterrand'ı görüyoruz. Bu sonuncu en açık ve en resmi biçimde Pompidou'ya iktidarı bırakması çağrısını yapıyor...

23 Mayıs 1970 (evet 1970) tarihli Le Monde'da Raymond Barillon, "Millet Meclisi'ndeki tartışma ile sokaktaki manzara arasındaki tezatlık Millet Meclisi'ndekilerin gözüne çarptı. Biri 'konu dışı' dedi, öbürü 'cansız ve yersiz' diye yazdı, üçüncüsü ise 'gerçekdışı bir tartışma' değerlendirmesini yaptı. Konuşmaların hiçbiri, çok uzaktan bile olsa, grevle felç olmuş bir ülkenin gerçeğini, toplumun temellerinin ve kanununun ve otoritesinin genel olarak sorgulanmasını yansıtmıyordu."

Gensoru vesilesiyle De Gaulle taraftarları arasında da kopmalar olduğunu saptamak gerek... İki milletvekili, Capitani ile Pisani gensoru öncesinde "evet" diyeceklerini açıkladılar ve oylamada "evet" dediler. Dahası milletvekilliğinden istifa ettiklerini açıkladılar. Ama bunlar bile kimsenin dikkatini çekmedi. Yurttaşların derdi başkaydı... Gensoru, tartışmalardan ve atışmalardan sonra, ertesi gün akşama doğru, 233 milletvekilinin "evet" demesine karşın 244 milletvekilinin "hayır" demesiyle rededildi. Böylece Pompidou hükümeti 11 farkla kurtuldu. Ve halk bunu anlamadı zaten: Nasıl oluyor da 233

milletvekilinin istemediği bir hükümet iş başında kalıyordu, sorusuna, "demokrasi kuralları bunu gerektiriyor" yanıtı verildi.

Hükümet "iyi niyet" gösterisi olarak "hüküm giymiş öğrencilerin affı için" bir yasa tasarısını kabul etti. Ama bu iyi niyet gösterisine ragmen, iktidarın ve genel olarak siyaset erbabının öğrenci hareketine karşı olumsuz tavrı değişmedi. Bu bağlamda şunu hemen eklemeli: Millet Meclisi'nde gensoru tartışmaları sırasında Quartier Latin'den Millet Meclisi'ne kadar yürüyen öğrenciler konuşacak bir tek milletvekili bile bulamadılar. Ve hiçbir olay olmadan dağıldılar. Ve bir şeyi belki farkettiler: İktidar Millet Meclisi'nde değil!

Tarihçiler, daha sonra, gensoru önergesinin verilmesini izleyen 48 saat içinde FKP'nin hükümete "en iyi müttefikin benim" mesajını ilettiğini aktardılar. SSCB'nin sol bir hükümettense istikrarlı ve ABD'ye karşı kısmen bağımsız tavır takınabilen sağcı ama "gaulliste" bir hükümeti tercih ettiğini artık herkes biliyor... O günlerde de bu çok açıktı.

CGT ve FKP'nin öğrenci hareketine, liderlerine ve bilhassa Daniel Cohn-Bendit'e ne kadar tek yanlı baktığını ise birkaç kez yazdım. Daniel Cohn-Bendit'in sendikacılara hakaretlerini kimse unutmak istemiyordu... Asla... Böylesi bir liderin öğrenci hareketi içinde ve toplumda etkin bir rol oynamasının önü mutlaka ve en hızlı bir biçimde kesilmeliydi.

FKP sosyalistlere hep ikircikli ve şüpheyle yaklaşıyordu. Arada kimi zaman birkaç eski lider tarafından "solu birleştirmek gerek" türünden laflar edilmesine ve"tribünlere yönelik" kimi girişimlere rağmen bu musafe sürdü...

Nihayet FKP, işçi grevlerinin ve eylemlerin CGT'nin denetiminden çıkmasından, hele de öğrenci hareketiyle işbirliği yapmasından feci biçimde korkuyor, bunu bir an önce önlemek için hükümetle anlaşmanın yollarını arıyordu.

FKP, bu nedenlerle ve Pompidou hükümetinin düşmesi sonucu ortaya çıkacak "siyasi boşluk"tan sosyalistlerin yararlanmasını istemiyordu. Aynı nedenlerle böyle bir siyasi boşluğun yol açabileceği alt-üst oluştan korkuyordu. Bu nedenle FKP, hükümete işçi sendikalarıyla görüşmelere başlamasını önerdi. Bu önerinin üzerine balıklama atlayan başbakan "Sendikalarla görüşmeye ve siyasi olmamak kaydıyla tüm isteklerini dikkate almaya hazır olduğunu" bildirdi. Ülkedeki toplumsal ve ekonomik tansiyonu düşürmek için böyle bir "çıkış" başbakan açısından en iyi yoldu...

O gece Odeon tiyatrosu'ndaki "genel kurulu" ünlü aktör François Perrier yönetiyordu... Tartışmalar çok canlıydı.

Odeon örneğini izleyen kimi gençler taşradaki tiyatroları, kültür merkezlerini işgal ediyorlar ama bu işgaller uzun süremiyordu. Örneğin 21 Mayıs'ta, Amiens'de "Kültür Evi"ni işgal eden yirmi kadar genç kadın ve erkek, lise öğrencisi ve birkaç çırak "Demokratikleştirme Komitesi" ("Le Comité de Démocratisation") adıyla isteklerini şöyle sıralıyordu: "Tiyatro bilet fiyatlarının hesaplı olması, kaliteli oyunların sahneye konulması, gençlere de hitap eden filmlerin sürekli bir biçimde gösterilmesi..." Gençler "İşçiler ve öğrencilerle dayanışmalarını" vurgulamayı da ihmal etmiyordu... Birkaç saat sonra polisler bütün işgalcileri iki polis aracına doldurup kimlik denetimi için komiserliğe götürüyor, kadınlı erkekli öğrenciler güle oynaya gidiyorlar, o kareyi çeken kameraya sempatik el ve kol işareteri yapıyorlardı. İşte Amiens'de "Mayıs 68'ini" böyle yaşadı.

22 Mayıs Çarşamba

Grevlerin alanı genişliyordu: Doktorlar Odası, Edebiyatcılar Derneği, Mimarlar Odası, Fransız Futbol Federasyonu emekçileri de greve giderek işyerlerini işgal ettiler. Daniel

Cohn-Bendit, "yorgunluğunu ve öğrenci hareketinin geleceği konusunda ne yapacağını bilemeyecek durumda olduğu" bahanesiyle birkaç gün dinlenmek üzere, aslında Fransa'daki "devrimi" anlatmak için değişik toplantılara katılmak üzere, Hollanda ve Almanya'ya doğru yola çıktı... Medyayı "manipüle" etmenin, medyanın bazı mesajları kamuoyuna iletmekteki çok etkin rolünü o günlerde keşfetmiş olan (boşuna sosyoloji okumuyor) Cohn-Bendit "gezisi süresince kendisini izlemeleri" için Paris Match'dan gazetecileri de yanına alıyordu.

23 Mayıs Perşembe

Jacques Chirac bir yandan, Edouard Balladur öte yandan, sendika yöneticileriyle gizlice görüşerek yapılacakları titizlikle hazırlıyordu.

Komik bir öykü olarak şunu anlatmalıyım: Chirac ve CGT'nin o sıradaki ikinci ismi (daha sonra Genel Sekreteri) Henri Krasucki (Polonya kökenlidir) ile Paris'te, 9. Arrondissement' daki "square d'Anvers"de gizlice buluşarak görüşmelerin ayrıntılarını kararlaştırdılar. O küçücük parktaki bir bankın üzerinde çok önemli kararlar alındı... Barbes metro durağının yanıbaşında ve Anvers metrosunun hemen çıkışındaki bu küçücük park aynı zamanda CGT genel merkezi binasına da çok yakındı. Bu anlamda bir yerde Chirac, hükümet temsilcisi olarak, CGT'nin "ayağına kadar" gelmişti. Ama kimse bunu o gün farkedemedi. Ne de olsa "gizli" bir görüşmeydi!

Edouard Balladur ise FO ve CFDT yöneticilerini Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda kabul etti. Elbette giriş ve çıkışlar Saray'ın arka ve yan kapılarından yapıldı... Gözlerden ırak.

Hükümet, sendikalar ve elbette FKP için bir an önce görüşmelere başlamak ve hızla sonuç almak gerekiyordu. Çünkü grev dalgası gitikçe kabarıyordu. O gün grevci sayısı on milyonu bulmuştu. Lyon'da Berliet Fabrikası işçileri fabrikanın

levhasındaki harflerin yerini değiştirip "LİBERTE" ("ÖZGÜRLÜK") yazdılar. Çok uzaktan bile görünen bir levhaydı...

SNE-Sup genel kurulu o gün Paris'te toplandı ve Alain Geismar yeniden Genel Sekreter olarak seçildi. 2106 üyeyi temsil eden delegeler onun sunduğu çalışma raporunu onayladı. 218'i "hayır" dedi 280'i çekimser kaldı. 461 delege oylamaya katılmayı reddetti.

O gün 150 Eylem Komitesi kendi genel kurullarını düzenleyerek, gelişmeleri değerlendirip 22 Mart Haraketi'nin çağrı yaptığı ertesi günkü gösteriye katılma kararı aldılar. UNEF, SNE-Sup, CAL de bu gösteriye katılma kararı verdiler...

Ama o gün, Daniel Cohn-Bendit'in sınırı geçerken çekilen fotoğrafı, öğrenciler, emekçiler ve aydınlar tarafından hiç beğenilmeyen, hatta nefret edilen ünlü Paris Match'ta yayınlanınca ve Fransa'dan ayrıldığı öğrenilince, o günlerdeki "en büyük De Gaulle'cü" ünvanını tekelinde tutan İçişleri Bakanı Christian Fouchet, fırsatı ganimet bilerek, Fransa Cumhuriyeti vatandaşı olmayan Daniel'in Fransa'da oturumunu yasakladı... Daniel artık Fransa'ya giremeyecekti. Bu amaçla Almanya ve Fransa sınır kapılarında çok sıkı önlemler bile alındı (!) Haber, öğleden sonra duyulunca, 5 bin kadar öğrenci bir kez daha "Nous sommes tous des juifs allemands!" ("Hepimiz Alman Yahudileriz!") sloganıyla yürüyüşe geçti.

Sırası gelmişken Daniel Cohn-Bendit'in Yahudiliği konusunda not düşmek gerek: Annesinin ve babasının Yahudi bir aileden geldiği doğru. Ama aile üyelerinin hiçbirinin öteden beri Yahudilikle herhangi özel bir ilişki içinde olmadıkları da doğru... Yahudi kökenli ve laik ailede hiçbir dinin hiç bir özel etkisi izlenmedi. Ne ağabeyi ne de Daniel Yahudilikle ilgilendi. Sinagoga belki hiç gitmediler...Dolayısıyla, herhangi bir kimseyi "Yahudi olduğu icin aşağılamanın" yanlış

ve kötü bir şey olduğu bir yana, bu aileyi ve çocuklarını "Yahudi" olarak nitelemek doğru ve mümkün değil. "Alman"lık meselesine gelince bu da o kadar açık değil. Çünkü anne ve babası Nazi Almanya'dan kaçıp Fransa'ya sığındıklarında Alman vatandaşlığını reddederek bir süre (o günlerde aile ABD'ye taşınmayı düşünüyordu) "vatansız" statüsünde yaşamışlardı. Daha sonra ailenin birkaç üyesi Fransa Cumhuriyeti vatandaşı oldu. Daniel ise okumaya gittiği Almanya'da Almanya Federal Cumhuriyeti vatandaşlığını seçti. O günkü gösteri ve yürüyüşlerde ve daha sonrakilerinde atılan sloganla vurgulanmak istenen şuydu: Sağcılar ve hele günlük gazeteleri (Le Figaro en başta), ve maalesef FKP, Daniel'in "Yahudi" ve "Alman" olmasını onu suçlamak için sık sık kullandılar. Ve bu açıdan bakınca göstericilerin attıkları slogan ve içeriği anlamlıydı. Eğer Daniel'e "Yahudi" ve "Alman" diyorsanız "biz de Yahudi ve Almanız" denerek şu soru soruluyordu: O zaman bizim de oturma hakkımızı elimizden alacak mısınız?

Göstericiler kaçınılmaz olarak bir süre sonra güvenlik güçleriyle karşılaştılar. İzinsiz gösteri dağıtılmak istenince, öğrencilerle güvenlik güçleri arasında çatışmalar Saint-Michel Bulvarı'nda başladı... Yeniden barikatlar, kaldırım taşları, devrilen ağaçlar, Molotof kokteylleri...

Öğrenciler, geçmişteki çatışmalardan çıkardıkları dersler sonucunda kendilerince ve olanakları ölçüsünde "silahlanıyorlardı..." Kiminin başında motosiklet binicilerinin kullandığı koruyucu başlıklar, kiminin elinde bir sopa, kimininkinde kızıl bayrak veya kara bayrak, kiminde ise büyük olasılıkla işgal edilen Odeon Tiyatrosu kostümleri arasından aldıkları garip "kalkanlar" ve garip miğferlerle öğrenciler "savaşa" hazır gibiydiler... Kimi göz yaşartıcı bombalardan etkilenmemek umuduyla mendiller veya eşarplarıyla yüzlerini, ağızlarını ve burunlarını kısmen kapamaya çabalıyorlardı... Quartier

Latin'in değişik noktalarında barikatlar dikiliyordu yeniden. Bunların birçoğu kısa sürede güvenlik güçlerince "ele geçiriliyordu..." Ama Monge Sokağı'ndaki barikat sabahın üçüne kadar dayandı.....

UNEF, SNE-Sup ve 22 Mart Hareketi yöneticileri büyük bir cesaretle polislerin ve çatışan öğrencilerin arasına girmeye çabalıyorlar, göstericileri sükunete davet ediyorlar, çatışmaları durdurmalarını ısrarla istiyorlar, ama bir türlü başarılı olamıyorlardı... Çatışmalar sürüyordu...

Polisler göz yaşartıcı bombaları yaralamak/vurmak amacıyla göstericilerin üstüne ve yüzüne doğru atıyordu. O saatlerde Saint-Michel bulvarında fotoğraf çeken Gökşin Sipahioğlu bir göz yaşartıcı bomba ile yüzünden yaralanınca öğrencilerin sağlık hizmetlerince tedaviye alındı.

Gökşin daha sonra şunları anlattı: "Ne iyi ki bomba yüzümde patlamadı, patlasaydı yüz diye bir şeyim kalmazdı. Ama yine de dişlerim kırıldı ve yaralandım..." Buna rağmen Gökşin daha sonraki günlerde de meslek aşkıyla fotoğraf çekmeyi sürdürdü...

Saat 22.00'den biraz sonra hükümet, öğrencilerin radyoları dinleyerek taktik belirlemelerinin ve çatışmaların yoğun olduğu noktalara sarkmalarının önünü almak umuduyla radyoların özel hat bağlantılarını kesti. Ne varki Quartier Latin'deki halk bunu öğrenir öğrenmez, sokaklara inip özel radyoların mahalledeki gazetecilerine ve/veya otomobillerine koşup "Bizim evdeki telefonu kullanabilirsiniz" diyerek yardımcı oldular. Bu, bir kez daha mahalle halkının öğrencilerle dayanışmasının ve eylemlerine sempatisinin bir işareti olarak tarihe yazıldı...

O gece çatışmalar başka mahallelerde de görüldü. Örneğin Diderot Bulvarı'nda Total'ın önünde atılan Molotof kokteyllerinin çıkardığı yangın akılda kalanlardan...

Şafak vaktinde yaralıların dökümü şöyleydi: 110 gösterici, 78 polis. 210 göstericinin de gözaltına alındığı öğrenildi. Akşam saatlerinden sabahın erken saatlerine kadar 5 bin gösterici polislerle çatıştı. Paris Emniyet Müdürü Grimaud, "Olayların nereye varacağını hiç kimse bilemiyor" diyordu.

BÜYÜK ÇATIŞMA: İKİ ÖLÜ

24 Mayıs Cuma,
Çok erken başlayan bir gün oldu cuma günü. Geceki çatışmalar sabahın erken saatlerine kadar sürdü. O cuma sabahı Paris uyumadı, o gece de uyumayacaktı.

O sabah Combat gazetesi, Maurice Clavel'in, De Gaulle'ün isteği üzerine hazırladığı bir "mémorandum" biçiminde Cumhurbaşkanlığı Sarayı Genel Sekreteri'ne sunduğu "Yaşanan krize ilişkin görüşünü" yayınladı. Clavel, gençlik hareketini övüyor, "ülkemize ve başkalarına da umut veriyor" diyor, öğrenci hareketini "Direniş hareketiyle" eş tutarak şunları ekliyordu: "İşte şimdi felsefe öğrencilerim, en iyileri, en düşünürleri, barikatlarda çarpışıyorlar. İşte bu düzensizlikte umut verici ve yeniden inşa edici bir şeyler var..." Sonra De Gaulle'ün eğer "chienlit" sözcüğünü kullanmışsa bunun "kendi kendine karşı bir suç" olduğunu yazmaktan çekinmiyor ve ekliyordu: "Bir suç ve bir aptallık..."

Clavel şöyle devam ediyordu: "Eğer De Gaulle Amerikan hakimiyetini yıkmak için elinden gelen her şeyi yapıyorsa, nasıl olur da bu hakimiyetin kaynağı, özü ve hedefi olan Amerikan toplumuna karşı bütün cömertliğiyle başkaldıran Fransız gençliğine bu hakkını çok görür?"

Clavel, işçi hareketi konusundaki görüşünü de şöyle açıklıyordu: "Büyük grevin gerçek yaratıcıları genç işçiler sendi-

kalarını sarstılar. CFDT tarafından atılan ve asla anarşist değil tam zıddı özgürleştirici olan özyönetim sloganı, genç işçilerde ilginç yankılar uyandırıyor. Bu slogan rahatsız ediyor, kızdırıyor ama kimi zaman CGT'nin veya FKP'nin kimi unsurlarını da çekiyor.. Stalinci egemenlik ve nafakasal reformculuk tehdit altındadır.

Gerçeği söylemek gerekirse, general De Gaulle'ün özyönetimi veya birlikte (işçiler ve patronlar anlamında. MŞG) yönetimi düzenleyen bir büyük darbe, bir eylem hazırladığını duyumsuyorum. Bu tür sarsıntıları önemli amaçlar için kullanmak tam onun (De Gaulle'ün. MŞG) tarzıdır. Ve böyle bir tasarı onun gözünde solu zor durumda bırakmak veya bölmek gibi bir özelliğe de sahiptir."

Clavel, daha sonra De Gaulle'e halk tarafından sevilmeyen hükümetini, "takımını" tepeden tırnağa değiştirmesini öneriyor ve "Devrimcilere karşı devrim yapılamaz" diye bitiriyordu.

O gün saat 20.00'de televizyon ve radyodan "ulusa seslenen" De Gaulle kapitalizm ve komünizmi reddedip ikisinden de çok farklı olduğunu iddia ettiği "participation" ("ortaklık") "ilacını" önerdi. Maurice Clavel'in değerlendirmeleri De Gaulle ve "takımını", öğrenci hareketini çok iyi bildiğini, genel olarak yaptığı "analizin" oldukça doğru olduğunu gösteriyor.

İçişleri Bakanı'nın aldığı kararı hiçe sayan Daniel Cohn-Bendit bildiği yolda devam ediyordu. Berlin'de büyük bir öğrenci kitlesi önünde yaptığı konuşmada "Mavi-Beyaz-Kırmızı renklerden oluşan Fransız bayrağı yırtılmak ve kızıl bayrak yapılmak içindir" diyordu... Bir gün önce, Alain Geismar ve Jacques Sauvageot, CGT Genel Sektreteri Georges Seguy'u arayıp Daniel'e karşı alınan kararı kınamak için ortak bir eylem yapmak önerisi götürmüş ama Seguy telefona bile gelmemişti.

CGT, SNE-Sup ve UNEF'le ilişkilerini askıya almak üzeredir. Oysa CFDT öğrencilerle ve öğretim üyeleriyle ilişkilerin sürmesi için gayret gösteriyordu.

Cuma sabahı L'Humanité bir kez daha Daniel Cohn-Bendit'e saldırdı. "Sözde devrimci" olarak nitelenen Cohn-Bendit "işçi hareketinin mezarını kazmakla" suçlandı. Bu onun umurunda değildi. O gün saat 14.30'da Cohn-Bendit, Fransa'ya girmek için bin kadar öğrenciyle Forbach yakınındaki Breme d'Or sınır kapısına dayanınca jandarma denetiminde kaymakamlığa götürüldü. "Fransa'dan sınır dışı edilme" belgesini imzalamayı ise reddedince yeniden Almanya'ya iade edildi. Bu koşullarda, FKP'nin ve resmi yayın organının, CGT'nin ve Genel Sekreteri'nin Cohn-Bendit'e düşmanca davranması ve onu küçük düşürücü yayın yapmaları, konuşmaları doğaldı. Çünkü Seguy ve CGT (ve arkalarında elbette FKP ve yöneticileri) tek hedefe kilitlenmişti: Cumartesi günü Başbakan'ın başkanlığında hükümetle ve patronlarla başlayacak olan toplumsal meselelerin konuşulacağı görüşmelere. Bu nedenle grevci ve işgalci işçilerin ve öğrencilerin Paris'te öğleden sonra düzenleyeceği gösteri ve yürüyüşlere katılmaması için Cohn-Bendit'e ve dolayısıyla öğrenci hareketine bir kez daha saldırıldı. Dahası FKP ve CGT o gün Paris'te, aynı günde iki ayrı gösteri yapılmasına karar verdi: Biri Bastille Meydanı'ndan Havre-Caumartin'e doğru gidecek. İkincisi o günlerdeki sanayi mahallelerinden biri olan Balard'daki Balard Meydanı'ndan Choisy Kapısı'na doğru... Birincisi Seine'in Sağ Yakası'nda, küçük ve büyük mağazaların bulunduğu mahallelerin içinden geçerek doğudan batıya doğru gidecek, ikincisi Seine'in Sol Yakası'nda, orta halli ve proleter mahallelerden Paris'i güneyinden, batıdan doğuya doğru geçecekti... CGT bu iki gösteri ve yürüyüşle grevci işçilerle dayanışmasını sergilemeyi ve bizzat saptadığı çalışma koşullarına

ilişkin işçi isteklerini kamuoyuna duyurmayı da arzuluyordu. Böylece hükümet ve patronlarla yapılacak görüşmelerde nelerin kendilerince "kazanıldığını" ispatlayabilecek konumu yakalamak umudundaydı. Yani "Gösteri ve yürüyüşlerimde şunları istedim ve bakın görüşmelerde şunları elde ettim" diyebilmek arzusuydu bu. İşte o gün tümü aynı matbaadan çıkmış tertemiz bandrollerden birkaçı:

"Gouvernement, Patronat, Negociations Immediates avec les Syndicats"/ "Hükümet, Patronlar Sendikalarla Hemen Görüşmeler", "Diminution du Temps de Travail Sans Perte de Salaire"/ "Ücret Kaybı Olmadan Çalışma Süresinin Azaltılması", "Vive les 40 heures payees 48"/ "Yaşasın 48 Saat Ödenen 40 Saat". (Yani haftada 40 saat çalışılmalı ama karşılığında 48 saat çalışılmış gibi ücret alınmalı...) Ve işte bir de siyasi içerikli bir bandrol: "Dissolution des Groupes Fascistes"/ "Faşist Grupların Feshi"

Sıkı bir denetim altında düzenlenen gösteri ve yürüyüşlere çok sayıda işçi katıldı. Konuşmalar yapıldı. Her şey en mükemmel biçimde geçiyordu... İşçiler kararlı, disiplinli ve güçlü olduklarını gözler önüne seriyorlardı. CGT öncülüğünde taşrada değişik kentlerde düzenlenen benzer gösteri ve yürüyüşlerde de aynı sloganlar atılıyor ve aynı bandroller taşınıyordu... Taşrada ve Paris'te bu güçlü gösteri ve yürüyüşler akşam saatlerinde sakin bir biçimde bitti. İşçiler dağılarak işgal edilmiş fabrikalarına, bürolarına veya evlerine dönüyordu...

Paris'te 19.30'da biten gösteri sonrasında CGT'nin tahminin aksine dağılan işçilerin bir kısmı öğrencilerin düzenlediği gösteri mekanı Gare de Lyon'a yöneldi. CGT'nin iki büyük gösterisinin kazasız belasız geçmesi yetkilileri rahatlattı. Ama öğrenci gösterisinde neler olacağı henüz bilinmiyordu. Ve o gün bir provokasyondan, bir "delinin" bir çatıdan, bir pencereden ateş açmasından korkuluyordu... Birçok insanın aklına

26 Mart 1962'de, Cezayir'in başkentinde, "Cezayir Fransız'dır" taraftarlarının, yasaklanmasına karşın düzenlenen gösterisinde Isly Sokağı'nda askerlerle çatışma geliyordu. Evet o gün 60 kadar ölü ve 200 kadar yaralıya yol açan dram herkesin aklındaydı. O gün Cezayir'de Fransa Cumhuriyeti'nin "Yüksek Komiseri" ("Genel Valisi" de denebilir) olarak bulunan kişinin bugün Paris'te İçişleri Bakanı olması da insanları korkutuyordu. Evet Christian Fouchet'nin geçmişi "temiz" değildi. Çünkü Isly Sokağı'ndaki olay belki provokasyon değil, De Gaulle'ün ve Fransa hükümetinin Fouchet aracılığıyla askerleri ve göstericileri alet olarak kullandığı bir "dolap"tı. (Bu bir spekülasyon değil, ciddi belgelere dayanılarak ileri sürülen bir savdır. Henüz ispat edilemedi belki ama inandırıcı birçok yönüyle dikkat çekiyor. Bu konudaki ciddi bir belgeselin künyesini kaynakçada sunuyorum...)

Evet o akşam üzeri korku dolaşıyordu Paris'te. Veya öyle bir hava estiriliyordu. Ama bu öğrencilerin ve onlarla birlikte o gün gösteri yapacakların umurunda değildi.

Öğleden itibaren öğrencilerin gösteri ve yürüyüşleri başlıyordu. Paris yürüyordu. Başkentin beş ucundan yürüyüşe geçen kortejler saat 19.00'a doğru Gare de Lyon'un önünde buluşarak büyük bir miting yapacaklardı. O gün radyo ve televizyonda konuşacak De Gaulle'ün neler söyleyeceğine bağlı olarak eylemlerin sonrası saptanacaktı.

Clichy Meydanı'ndan, Stalingrad Meydanı'ndan, Lilas Kapısı'ndan, Montreuil Kapısı'ndan ve Denfert-Rochereau Meydanı'ndan başlayan yürüyüşlere çok sayıda öğrenci, liseli, kadın ve erkek katılıyordu... Herkes Gare de Lyon'a doğru yürüyordu. Bandroller, bayraklar, renk renk flamalar...

Aralıksız sloganlar atılıyordu. En çok ve en sık duyulan sloganlar şunlardı: "Les usines aux travailleurs!"/ "Fabrikalar emekçilere!", "Ouvriers et étudiants solidaires"/ İşçiler ve

öğrenciler dayanışmada.", "Le pouvoir est dans la rue!"/ "İktidar sokaktadır!"

Paris'te otomobil trafiği durmuş, Paris'in merkezi büyük bir otomobil okyanusuna dönüşmüştü.

Akşam üzeri Gare de Lyon'un önü ana-baba günüydü. Paris'in beş ayrı noktasından yürüyerek gelen öğrenciler, emekçiler, kadınlar, erkekler, gençler tıklım tıklım doldurmuştu sokakları, cadde ve bulvarları...

Herkes bir ağızdan bağırıyordu: "Nous sommes tous juifs allemands!" O gün Forbach yakınındaki sınır kapısından girmek isteyen Cohn-Bendit'e Fransa'ya giriş izni verilmediğinden ona destek yeni boyutlar kazandı. Öğrencilerin bandrollerinden birinde şu okunuyordu: "France: Etat policier. Vive notre camarade Cohn-Bendit"/ "Fransa: Polis Devleti. Yaşasın Yoldaşımız Cohn-Bendit." Bir göstericinin kartona elle acele yazdığı belli bir başkasında şunlar okunuyordu: "Libre passage pour Daniel Cohn-Bendit"/ "Daniel Cohn-Bendit'e özgür geçiş..."

Paris Emniyet Müdürlüğü Gare de Lyon önündeki toplantıya izin verdiyse de gösteri ve yürüyüş yapılmasını kesinlikle yasakladı. Fakat Lyon Gar'ı önündeki alan saatler ilerledikçe, öğrenciler, emekçiler kadınlar ve erkekler toplandıkça, çok dar geliyordu. Saat 17.30'dan itibaren çevre sokaklar, caddeler, bulvarlar, küçük ve büyük meydanlar da doluyordu. Bu da yetmiyor ve çevrenin genişletilmesi gerekiyordu. Neredeyse Bastille Meydanı'na ulaşılacak...

Bu arada öğrencilerin ve göstericilerin büyük çoğunluğunun bütün arzusunun yürümek ve güvenlik güçlerine "hak ettikleri dersi vermek" olduğu belliydi... Gare de Lyon önünde on binlerce öğrenci vardı. Emekçiler de sanatçılar da oradaydı: İşte Alain Resnais, Louis Malle (Cannes'dan koşarak gelmiş sanırsınız, sakalı biraz daha uzamış, koşarken olmalı),

Robert Enrico, Pierre Kast, J. Doniol-Valcroze, J.-D, Pollet J.-C, Albicocco "Etats Généraux du Cinéma"/ "Sinema Meclisi Temsilcileri" yazılı dev pankartın altında ve sinema emekçilerinin en önünde yürüyorlardı. (Fotoğrafı Labro'nun kitabında...) Onların arkasında Michel Piccoli ve birçok sinema oyuncusu, teknisyeni, sinemanın "isimsiz kahramanları", biraz daha ötede işte Jean-Pierre Mocky, Jacques Brell, Danielle Darieux ve daha pek çok az tanınan ama her filmde mutlaka görülen figüran kadınlar ve erkekler...

O günkü gösteride başkaları da vardı: Evet, o gün Paris'in yakın ve uzak banliyölerinden "inmiş" pek çok genç de biraz farklı giyinişleri ve farklı duruşlarıyla belli oluyorlardı. Banliyölerin genç emekçileri ve işsizleri de " devrim" için gelmişlerdi. Banliyölerden gelenler bu sihirli "devrim" sözcüğüne bayılıyorlardı. Ve gerçekten bütün burjuvaları alaşağı edeceklerine ve devrimi o saat, o gün veya o gece gerçekleştireceklerine inanıyorlardı. Neden olmasın? O kadar okumuş, yazmış ve "bu işleri bilen" genç öğrencilerin iki sözünden biri "Révolution"/"Devrim" değil miydi? Banliyölerinden kopup gelenler henüz teori ile pratiğin, söylemekle yapmanın aynı anlama gelmediğini bilmiyorlar(dı).

Öğrencilerden birkaçı bir gece önceki gibi yine değişik "savaş kostümleri" içindeler... Ellerinde "kalkanlar..." Birikisi ise trafik levhalarını kalkan biçimine çevirmişler. Kiminde büyük ihtimalle Odeon Tiyatrosu depolarından alınmış birkaç miğfer ile Prusya ordusunun son neferleri gibiler... Ama ezici çoğunluk iyi giyimli, terbiyeli ve bakımlı öğrencilerden oluşuyordu. Evet, öğrenciler günlerden beri devrimden dem vuruyorlardı ama bunun nasıl olacağına dair çok açık ve herkesin katılabileceği bir yol, yöntem öner(e)miyorlardı. Troçkistler bir "genel grev" sonrasında bu "işin olacağını" ileri sürüyor, daha çok işçi sınıfını merkez

olarak alıyorlardı... Maocular, "merkezde" "köylülerin" olacağı "iç savaş" arzuluyorlardı... Ama hiç kimse "silah" sözcüğünü ağzına almıyordu. Yine de haksızlık etmeyelim çünkü silah zaten ağızlarındaydı; silah dilleriydi. Konuşarak devrim yapmaya kesin olarak kararlıydılar. Açık konuşmak lazım konuşarak devrim yapılabilseydi Mayıs 68 öğrencileri birinciliği kazanırdı. Bu çok belliydi.

İktidar cephesinde ise FKP ve CGT'nin "silahlanmasından" çekiniliyordu. Kuzey'deki bir silah fabrikasında grev ve işgal üzerine fabrika müdürü fabrikanın anahtarını CGT'li sendikacılara teslim etmemiş miydi? O sendikacı o silahları dağıtmış olamaz mı? Paranoyalar eksik değildi o akşamüzeri Paris'te...

Taşınan bandroller çok ilginçti, birinde "CRS eşittir SS" yazılıydı. Bir diğerinde "Pompidou chez Rotschild"/ "Pompidou Rotschild'in şirketine" yazılıydı. Böylece başbakanın daha önce Rostschild bünyesinde çalıştığı, "iyi bir bankacı olduğu" anımsatılıyor, kimlerin temsilcisi olduğu vurgulanıyordu. İçişleri Bakanı da unutulmuyordu: "Fouchet Asssassin"/ "Katil Fouchet..." "Assassin" sözcüğündeki iki "ss" harfleri iki kez de "ss" gibi yazılıyordu. "Non à la repression! Non à l'oppression!"/ "Baskıya hayır! Zulme hayır!"

Tamam saat 20. Herkes saat 20.00'de radyo ve televizyonlarının başındaydı... Göstericilerin bir kısmının kulağında transistorlu radyolar... Daha Romanya'ya gitmek üzereyken "ulusa sesleneceğini", açıklayan ve döndüğünden beri birkaç kez yineleyen, Cumhurbaşkanı'nın neler diyeceği, neler önereceği merakla bekleniyordu. Gare de Lyon önünde transistorlu radyoların tümü açıktı.

De Gaulle "Toplumumuzun değişime ihtiyacı var", "reformlar yapılmalı" diyor, "ülkenin yenileştirilmesi" için kendisine "vekaletname" verilmesini istiyor, "yönetime katılım"

konusundaki bir yasa tasarısını 16 Haziran'da halkoylamasına sunacağını belirtiyordu. Ve her referandum önerdiğinde yaptığı gibi şunu da ekliyordu: "Elbette yanıtınız 'hayır' olunca görevimi daha uzun süre sürdüremeyeceğim anlaşılacaktır..." Yani "hayır" oyları çoğunluk olursa cumhurbaşkanlığından ayrılacağım demek istiyordu. (Bu, bu kez gerçekleşmeyecekti. Çünkü olayların gelişmesi ve Başbakan'ın da bastırması sonucunda referandumdan vazgeçecekti. General Cumhurbaşkanı Millet Meclis'ini feshedecek ve erken genel seçimlere gidilecekti. 1969'da da aynı "numarayı" yapacak. Bu kez önerdiği "reformlara" referandumda "hayır" çıkınca paltosunu ve şapkasını alıp cumhurbaşkanlığından ayrılacaktı. Elveda de Gaulle elveda...)

Beklenen mucize gerçekleş(e)medi. De Gaulle'ün o gece yaptığı konuşma herkesten "kötü not" aldı. Örneğin en yakınlarından ve o sırada Almanya'daki Fransız Silahlı Kuvvetleri Komutanı general Massu kitabında "en kötü nutku" dedi. (s. 88). Daha bağımsız kaynaklar nutkunu "tam anlamıyla bir başarısızlık" olarak değerlendirerek şunu ekledi: "Duyulmadı ve şöyle böyle dinlendi."

Asıl önemlisi elbette nutkuyla öğrencileri ikna edememesi ve yatıştıramamasıydı. Öğrencilerin, işçilerin, sanatçıların sloganlarından Gare de Lyon yıkılıyordu: Kitleler hep bir ağızdan "Adieu de Gaulle...adieu... Adieu de Gaulle...adieu..." türküsünü söylüyordu mendillerini sallayarak. O gün bu sloganı duyan Paris Emniyet Müdürü Maurice Grimaud, daha sonra şunları anlattı: "'De Gaulle'e ölüm!' sloganındansa bu sloganı tercih ederim. Ayrıca benim de çok hoşuma gitti..."

Bazı belediye başkanları nutkun hemen ertesinde De Gaulle'ün ilan ettiği referandumu düzenlemeyi reddettiğini açıkladı... Valiler ertesi günü illerinden tepkileri telgrafla cumhurbaşkanlığına bildirdiler...

Evet De Gaulle sadece öğrencileri ve emekçileri değil herkesi hayal kırıklığına uğrattı o konuşmasıyla. Artık şu çok açıktı: General ve çevresi sadece toplumun gerçeklerinden uzak değildiler, TOPLUMUN GERÇEKLERİNDEN HABERSİZDİLER, TOPLUMDAN VE ONUN EN HEYECANLI VE EN ÇOK DEĞİŞİKLİK İSTEYEN KESİMLERİNDEN KOPUKTULAR. BU TAKIMIN BİLETİ KESİLMELİYDİ. KESİLMEK ÜZEREYDİ ARTIK. ÖĞRENCİLER VE EMEKÇİLER ONDAN ZATEN BİR ŞEY BEKLEMİYORLARDI.

General o gece, "Pompidou'yu görevden aldım ve yerine şunu tayin ettim, yeni başbakana, öğrencilerin ve emekçilerin arzuları dikkate alınmak üzere, görüşmeler yapılması yönünde emir verdim" türünden bir şeyler söyleyebilir ve belki öğrencileri yatıştırabilirdi. Söyleyemedi... Söylemedi... Söyleseydi mutlaka büyük bir barış coşkusu yaşanacaktı. Öğrenciler açısından mesele çok açıktı; yeniden isyan bayrağını dalgalandırmak...

Göstericilerin bir bölümü Bastille Meydanı'na doğru yürüyüşe geçmek istiyordu. Gare de Lyon'dan Bastille Meydanı kaç metre ki? Hemen şurası değil mi? İki adımlık mesafe... Göstericilerin bir kısmı Lyon Sokağı'ndan o tarafa doğru yürümeye başlamıştı bile... O sırada birkaç kişinin "A l'Hôtel de ville! A l'Hôtel de ville!"/ "Belediye'ye! Belediye'ye!" diye slogan attıkları duyuldu. Bazı göstericiler de 1871 Paris Komünü'nün izinde yürümek arzusundaydı: Belediye binasına gidip yeni bir Komün macerasına başlamak. Epey nostaljik bir duyguydu bu... Ama Censier'yi, Sorbonne'u ve Odeon Tiyatrosu'nu işgal etmiş ve bir anlamda o günlerde birçok öğrencinin, öğrenci hareketi liderinin ve kimi gözlemcinin yazdığı gibi "Commune Etudiante" ("Öğrenci Komünü") kurmuş öğrenciler açısından Belediye Binası'nı almanın, işgal etmenin

stratejik ve taktik hiç bir önemi yoktu. Dahası orada herhangi bir "iktidar mekanizması" da bulunmuyordu. Belediye Başkanı o tarihlerde seçimle değil hükümet tarafından atanıyordu ve karar makamı değildi. Bir tür "aracılıktı" işlevi.. Paris'i resmi olarak ziyaret eden çok önemli devlet adamlarının gösterişli törenlerle karşılandıkları, "fahri hemşeri" ilan edildikleri bir makam...O kadar ki böyle bir işgali Sorbonne'dan yürüyerek gerçekleştirmek kolay olmasına rağmen öğrenci hareketi liderlerini bu konu hiç ilgilendirmedi. Çünkü bunun herhangi bir önemi, ivedi bir belirleyiciliği yoktu. Doğuracağı bin bir sorun ise saymakla bitmez: En başta böylesine bir işgalin günü gününe örgütlenmesi meselesi... Bu olasılık o günlerde iktidar makamlarında da konuşulmuyor değildi. Onlar bile bu işe fazla ihtimal vermiyordu. Hatta böylesi bir olasılık halinde bizzat Başbakan polisin ateş etmemesini ısrarla istiyordu. Olaylar süresince Başbakan bir tek durumda ateş edilebileceğini belirtiyordu: Cumhurbaşkanlığı Sarayı'na hücum olursa...

Ama ne olursa olsun, güvenlik güçleri göstericilerin Hotel de Ville'e doğru yürümelerini yine de engelliyorlardı. Gare de Lyon'dan Bastille Meydanı'na ulaşanlar, oradan Saint-Antoine Sokağı'na girenler güvenlik güçlerinin tepeden tırnağa silahlı insan duvarını aşamıyordu. Rivoli Sokağı'na giremiyorlardı.. Öğrenci hareketi temsilcileri güvenlik güçleri yetkilileriyle görüşerek bulvarlara çıkmak için izin istiyorlardı. Ama emir kulu olan yetkililer reddetmek zorunda kalıyordu.

Hal böyle olunca da kararsız olanlar, polisler ve jandarmalarla çatışmak istemeyenler gösteriyi yavaş yavaş terk ediyordu. Kararlı ve güvenlik güçleriyle çatışmaktan yana olanlar o gece sabaha kadar yeniden çatışacaklardı...

Hemen önce Lyon Sokağı'nda ve Faubourg Saint-Antoine Sokağı'nda baltalarla kesilen ağaçlardan barikatlar kuruluyordu.

Polislerin yan sokaklardan aşılması sonucunda varılan Bastille Meydanı'nda da... 1789'un "baldırı çıplakları" hemen yanı başlarındaydı zaten. Victor Hugo'nun, 2 Aralık 1851'deki Louis Napolyon'un askeri darbesine karşı, mahalleli esnaf-emekçiler ve cesur birkaç milletvekiliyle barikatlar kurup burada askerlerle mücadeleye girdiği anımsanıyordu... Tarihi yüzler düş kuran yüzler değil, göstericilerin düşlerini kuranlardır... Oradan bir kol Republique Meyanı'na doğru çıkmak üzere... Güvenlik güçlerinin kapatmaya gerek bile duymadıkları Beaumarchais Bulvarı'ndan yukarıya doğru yürüyenler orada hemen barikatlar diktiler. Lyon Garı önünde kalanlardan başka bir kol Ledru-Rollin Caddesi'ne yöneliyordu. Orası da ana baba günüydü... Barikatlar yükseliyordu...

Saat tam 20.45'te polis iki kızıl füze fırlattı. Bu "Hücum!" anlamına geliyordu.

Güvenlik güçleri dört koldan saldırıyordu... O zamana kadar görülmemiş yoğunlukta göz yaşartıcı bombalar yağdırılıyordu... Sis ve duman arasında hızla saldırıyorlar, ilk üç barikat hemen yere indiriliyordu... Yüz yüze çatışmalar kaçınılmazdı. Kaldırım taşları uçuşuyordu... Göz yaşartıcı bombalar atılıyordu aralıksız... Barikatlar yeniden kuruluyordu... Buldozerler sahneye çıkıyor barikatları yıkıyor, yıkıntılarını silip süpürüyordu... Göstericiler yeni barikatlar inşa etmeye çabalıyorlardı... Öğrenciler aralıksız hücum ediyorlar ama sisten, dumandan ve etten oluşan duvarları aşamıyorlardı...

Çatışmalar sürüyordu...

Polisler tek başlarına veya küçük gruplar halinde kalanları yakaladıklarında çok feci dövüyordu... Yaralıları taşımak için gelen cankurtaranları durdurup yaralıları indiriyorlar, yere atıyorlar ve tekmeliyorlar, çiğniyorlar, eziyorlardı... Tam bir vahşetti bu... Paris gecesi utancından başını önüne eğiyor, bu vahşeti görmemek için gözlerini kapıyordu.

Saat 22.00 olmak üzere... Diderot Bulvarı üzerindeyiz, Lyon Garı'ndan gelen iki bin kişilik öğrenci alayı geçiyor Nation Meydanı'na doğru... Reuilly Sokağı'na varır varmaz polis barikatıyla karşılaşıyorlar ve geçemiyorlar. Philippe Auguste Caddesi'ne çıkılıyor. Sağ kol üzerinde Pere-Lachaise Mezarlığı: Paris Komünarları anılıyor koşar adımlarla geçerken, Enternasyonal çığlık çığlığa patlatılıyor... Komünarlar duyuyor... Eugene Pottier'nin tebessümü yansıyor karanlıklardan... Oradan Republique Caddesi'ne varılıyor. İşte Republique Meydanı: 1830, 1848 devrimcilerine selam gönderiliyor... Eski devrimcilerden Luce Coquin koşarak geçen gençleri alkışlıyor...

Ve oradan da Reaumur Sokağı'na giriliyor... Sonrası?

Akşamdan beri Seine Nehri'nin Sağ Yakası'ndayız ve şimdi koşarak vardığımız mahalleler Paris'in en şık mahalleleri... Yürüyor öğrenciler... Taa La Bourse'a (Borsa'ya) kadar... Borsa parmaklıklarının önünde tahta bir kasanın üstüne çıkmış yaşlı bir anarşist konuşuyor: "İşte yoldaşlarım para tapınağıdır burası, kapitalizmin kalesi..." Yaşlı anarşist tek değil, birçok anarşist, küçük kümeler halinde orada toplanmışlar. Biri koşar adım "Ra-va-chol! Ba-kou-nine!" diye bağırarak yetişiyor. Kendinden geçmiş gibi bir hali var...

Alain Geismar da orada ve peşini bırakmayan gazeteci grubuna Borsa'nın "simgesel niteliğini" açıklıyor. "Kapitalizmin kalesi" fethedilecek Ama nasıl? Parmaklıkları atlamak çocuk oyuncağı... Peki o koskocaman kapı nasıl açılacak? Kapılar zorlanıyor... İçeriye girenlerin bir bölümü bütün kötülüklerin anası kapitalizmin, borsa oyunlarının, paranın ve kolay kârın kalesini yakmak istiyor... Birkaç sandalye kırılıyor, şirket isimleri yazılı levhalar yerlere atılıyor, üstlerinde tepiniliyor, birkaç kağıt paketi ve mukavva kutu bulunuyor ve telefon kulübeleri ateşleniyor... Yanıyor Paris Borsa'sı... O kadar

da değil canım, itfaiye yetişene kadar "yangın" neredeyse kendiliğinden sönecek. Polisler itfaiye takımıyla birlikte yetişiyor. Borsa binası sapasağlam yerinde, eylemciler ise çoookkkk uzaktalar...

Seine'in Sol Yakası'nda ve neredeyse Borsa binasının tam karşısında, Quartier Latin'de, Quai Saint-Michel'de 13 Numaralı binanın üst katında oturan Bayan Lil Michealis yangını görünce hüngür hüngür ağlayarak Güzin ile Abidin'in bir üs kattaki ev-atölyesine, çatı katına çıkıyor. Çatı katından hep beraber yangını izliyorlar. Lil perişan halde "Artık bu işin sonu geldi..." türünden şeyler söylüyor. Abidin altında kalır mı "Ayol bize ne, borsada yatırımı olanlar, spekülatörler düşünsün!" diyor... Michealis ailesi müthiş derecede zengin bir aile, tamam koca heykeltraş, Lil Hanım ressam ve Paris'te bir parça bohem hayatı sürdürüyorlar ve bohem hayatı yaşıyor gibi yapıyorlar ama aile Güney Afrika'daki en büyük pırlanta madenlerinin sahibi ve paralarını saymaya zaman yetmez. Hal böyle olunca elbette Lil Hamın üzülür ve ağlar... Hisse senetlerini filan hiç saymazsak bile epey bir servet sahibi olunca ne yapsın yani kadıncağız? Abidin'in ki tamaman "komünistlik" işte(!)

Evet yangın uzun sürmüyor. Biraz önce yazdığım gibi saman alevi gibi bir şey... Ateşi yakanlar polis gelmeden çok önce koşar adım oradan ayrıldılar... Ama Borsa'da çıkan dumanların görüntüsü ve "gürültüsü" çok ötelere uzanıyor. RTL ve Europe 1 gibi bağımsız radyoların otomobillerinden gerçekleştirdikleri canlı yayının yetkililerin emriyle kesilmesi üzerine, yurttaşlar ne olup bittiğini öğrenemiyor. Dedikodular yayılıyor, telefonlar hiç boş durmuyor... Panik havası esiyor Paris'te: "Demek Borsa bile yakıldı, yakında evlerimize hücum edecekler demek... Komünistler demek ki iktidarı almak üzere!" O günlerde paralarını, yükte hafif pahada ağır

mallarını, servetlerini İsviçre Konfederasyonu'na doğru kaçırmış olanlar rahat ama geri kalanlar pek rahatsız...

Göstericilere gelince onlar gösterilerini değişik biçimlerde yürütüyorlar ve çatışıyorlar... Göstericiler değişik yollardan, dar sokaklardan şu veya bu biçimlerde polis ve jandarma barikatlarını aşıp bin, iki bin veya biraz daha fazla sayıda yeniden bir araya gelerek büyük bulvarlarda yürüyorlar, koşuyorlar, sloganlar atıyorlar: İşte Opera'nın önüne kadar varan birkaç bin kişi. Kendi aralarında tartışıyorlar. Sohbet ediyorlar gibi. Çok iyi giyimli genç ve güzel kadınlar ve erkekler... Sanırsınız iyi bir piyes izlemişler ve Opera binasından yeni çıkmışlar, nereye gideceklerini tartışıyorlar ve bir türlü karar veremiyorlar. Ah şu Cohn-Bendit "belası!" bu gece burada olsaydı mutlaka bir fikir üretir, mutlaka bir öneri yapıverir, mutlaka gidilecek bir yer bulabilirdi. Ama yok. Almanya'larda kaldı çünkü... İyi de burada da sabaha kadar dikilmenin hiç bir anlamı yok! O halde? Yürümek, hareket etmek lazım. İşte bakın bir kısmı Paix (Barış) Sokağı'nda birkaç vitrini tuzla buz ediyorlar. Ama mücevher vitrinlerinin hakkını vermek lazım; çok iyi metal kepenklerle çok iyi korunmuşlar. Göstericiler oradan Vendome Meydanı'na geçiyorlar. Buralar Paris'in en şık ve en şok sokakları. Dikkat dikkat! Oradan sağ kol üstündeki Adalet Bakanlığı'nı taşlamaya başlıyorlar. Tabii geç saate rağmen, Adalet Bakanı'nın bizzat pencerelerden birinin arkasından göstericileri izlediğini hiç bir göstericinin aklının ucundan geçirmiyor... Adalet Bakanı ve hükümetin ikinci ismi Louis Joxe, göreceğini gördükten sonra, özel kalem müdürünün ısrarı üzerine yan kapılardan birinden hızla çıkarılıyordu, her ihtimale karşı.

Vendome Meydanı'ndan sonra kimsenin aklına hemen oradaki Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nın önüne kadar gitmek gelmiyordu. İyi ki de gelmiyordu... Ama Saray'dakiler "bu gürültü ve patırtıyı" duyuyordu...

Seine Nehri'nin Sağ Yakası'nda yapılacaklar demek ki bu kadardı. Peki ya sonrası? Nehrin Sol Yakası'na geçilmeliydi. Quartier Latin'e gitmeli. Bu saatten sonra ancak orada bir şeyler bulunabilirdi. Hem ayrıca Sorbonne "bizimdi", oraya dönülebilirdi... Çünkü devrim için daha konuşmak, daha konuşmak, daha tartışmak, daha tartışmak gerekiyordu.

Polis de geçmiş çatışmalardan ders çıkarmış ve tedbirini almış, Seine Nehri üzerindeki köprüleri kapatmıştı. Otomobiller tek tek durduruluyor, içindekiler tepeden tırnağa, aranıyor, tırnakları kirli olanlar hemen gözaltına alınıyordu. Tırnaklar kirliyse barikatların yapımında çalıştınız demekti. Hele bir de siyah deri ceketliyseniz artık sizi kimse kurtaramazdı! Aslında ille deri ceket de şart değildi, sırtınızda mont varsa da yanıyordunuz! Böylece daha iyi anlaşılıyordu göstericilerin o kadar şık olmalarının nedeni. Polis çok gayretliydu o gece... Janson de Sailly Lisesi'nden hastabakıcılık için koşup gelenler de gözaltına alınıyor, dövülerek polis arabalarına tıkılıyor ve Beaujon Merkezi'ne götürülüyordu, dayak orada da sürüyordu. Kimlik denetimi yapılıp saatler sonra serbest bırakılacaktı çocuklar... Maksat yaralılarla ilgilenmelerini önlemek değil miydi?

Yaralı öğrencilere ve yaralı güvenlik güçlerine yardım için sokağa çıkan doktorlar ve hastabakıcılar polislerden kurtulamıyordu. Otomobilleri durdurularak otomobilleriyle birlikte dört beş saat süreyle gözaltına alınıyorlardı.

Quartier Latin'e geçişler, giriş ve çıkışlar evet çok zor. Seine Nehri'nin Sağ Yakası'nda kalan göstericiler hırslarını telefon kulübelerinden ve vitrinlerden alıyorlar... Paris'in bu çok şık mahallelerinin çok zengin ve kendini beğenmiş ama çok korkmuş beyleri ve hanımefendileri, göstericileri kapalı kapılarının, kepenkleri ve perdeleri inik pencerelerinin arkasından korkuyla izliyorlardı... Kimi silahlarını hazırlamış bekliyordu... Bu tür

evlerde en azından bir veya iki av tüfeği mutlaka vardı, kiminde ise bir-iki tabanca... Hani ne olur ne olmaz...

Başbakan Georges Pompidou daha sonra şöyle anlatacak: "Seine Nehri köprülerini kapatma emrini vermemin nedeni şuydu: Göstericilerin ve bilhassa Borsa'yı yakanların şık mahallelerde kalmalarını ve oralarda gösteri, gürültü patırtı yapıp burjuvaları korkutmalarını istiyordum..." İnanılır gibi değil ama gerçek! Ve bir gerçek daha var. O gece Pompidou'nun düzenlediği tek manipülasyon, tek komplo bu değil! Birazdan göreceğiz.

Seine'in Sağ Yakası'nda kalanlar orada eylemler yaparken, Sol Yakası'nda, hele Quartier Latin'de de çatışmalar başlıyor ve bütün gece sürüyordu. Yine aynı manzaralar: Otomobiller ters çevriliyorlar, yakılıyor... Saint-Germain-des-Pres taraflarından Sorbonne'a kadar barikatlar dikiliyor... Bu geceki çatışmalar sanki en zorluları...

Sorbonne o gece bir kır hastanesine dönüştürülüyor: Kızılhaç işaretlerini takmış veya Kızılhaç flamalarını görünür bir biçimde dalgalandıran otomobillerinde ve polis denetiminden canını ve cankurtaranını kurtarmış hastabakıcılar, doktorlar ve Tıp Fakültesi öğrencileri yaralı öğrencileri taşıyorlar. Beyaz önlükleri içinde kadın ve erkek doktorlar, Tıp Fakültesi öğrencisi kadın ve erkekler sokaklardan yaralıları toplayarak polislerin elinden kurtarmaya, kaçırmaya çabalıyorlardı. Ama bu her zaman kolay ve mümkün olmuyor.

Gamma Ajansı fotoğrafçılarından birinin aldığı ve Labro'nun kitabında yayınladığı bir fotoda görüyoruz: Beyaz önlüklü ve ağzı yüzü mendille kaplı bir doktor veya hastabakıcı fena halde korkmuş bir çocuğu taşıyor: Vietnam değil burası Paris'in tam merkezi... Doktorlara ve hastabakıcılara da dayak atılıyor... Cankurtaran olarak kullanılan otomobillere el konuluyor...

O gece geç saatte kim ve nasıl Seine'in Sağ Yakası'ndaki anarşistlere ve diğer göstericilere Sol Yaka'ya geçiş için bir tek Pont Neuf'ün ("Yeni Köprü"nün) açık olduğunu bildirdi? O köprü saat kaçta ve neden açıldı? Kim onları o köprüye doğru yönlendirdi? Kim onlara Quartier Latin'de çarpışmalar olduğu haberini verdi? Bu soruların yanıtı açık ama biz yine isterseniz bilmezlikten gelelim. Ama ajan provokatörlerin o geceki "görevleri" henüz bitmiş değil.

Dikkatinizi çekerim; Saint-Germain Bulvarı ile Saint-Michel Bulvarı'nın kesiştiği noktadan Sorbonne'a kadar üç barikat dikilmişti. Gece yarısı nereden çıktıkları hala (yani 2009'da bile) bilinmeyen "garip oduncular", ellerinde o zamana kadar hiçbir göstericinin aklının ucundan bile geçmeyen elektrikli testerelerle "yardıma" koşuyorlar ve bulvarların üzerindeki ağaçları teker teker kesmeye koyuluyorlar. Kimdi bu şahıslar?

O günlerde çekilmiş bir fotoğrafta biri görünüyor ama fotoğraf arkadan çekildiğinden yüzünü seçmek mümkün değil. Yine de güçlü kuvvetli ve bu işlerin "uzmanı" olduğu ensesinden ve pazılarından belli oluyor. Ense tıraşı çok iyi, berberden yeni çıkmış sanırsınız, pantolonu ütülü, o gece herkes ceketli hatta birkaç kişide pardösü bile var ama o tişörtlü ve ayaklarında o zamanlar herkeste bulunmayan marka spor ayakkabılar... Bunları o saatte kimsenin düşünecek hali yok, hem zaten gece yarısı oldu. Gece yarısını geçtik ve cumartesine girdik.

Saat yarım: Göstericilerden küçük bir grup Sorbonne'un yakınındaki Pantheon Komiserliği'ne hücum ediyor. Polis hemen karşı hücuma geçiyor. Bu iş epey uzuyor...

Saint-Michel Bulvarı dibinde, biraz ötede Maubert'de sıkı çatışmalar var. Bir göz yaşartıcı bombalama furyası ve peşinden müthiş sıkı bir polis saldırısı... Göstericiler dayanıyorlar, ama kimi yerde bu çok uzun süremiyor... Polis saldırısı üzerine

göstericilerin terk ettiği barikatları yıkmak için dev bir yeşil buldozer çıkıyor meydana ve barikatları silip süpürüyor... Bu kaçıncı buldozer? Güvenlik güçlerinin geçmiş çatışmalardan ders çıkardıkları belli oluyor... Eskisinden daha hızlı hareket ediyorlar. Daha etkili oluyorlar... Buldozer kullanılması daha önce akıllarına gelmemişti. Ajan provokatör kullanmak da. Şimdi hepsi var, şimdi hepsi kullanılıyor...

Göstericiler yeni barikatlar kuruyorlar. Bazı yerlerde yangın çıkarıyorlar, ama dumandan en başta göstericiler etkileniyor. Yanlış hesap dumandan geri dönüyor!

Cumayı cumartesine bağlayan o gece çatışmalar Paris'in bütün mahallelerinde sürdü. İlk kez hem Sağ hem de Sol Yaka'da barikatlar dikildi. Çatışıldı... Paris merkezi olayların tanığı oldu...

Sabah 00.02'yi geçince, polis Quartier Latin'de, Sorbonne Meydanı'ndaki ve Edmond-Rostand Meydanı'ndaki son iki barikatı almak için hücum etti. O saatlerde göstericilerse Sağ Yaka'daki Beaubourg Sokağı'nda Archives Mahallesi Komiserliğini "ele geçiriyor" ne var ne yok götürüyor, kırıp döküyorlardı... Tam bir yağmalama...

Sorbonne'da bütün gece ve sabahın ilk saatlerinde değişik ama pek ünlü olmayan siyasi liderler öğrencileri ziyaret ediyordu. Özellikle Pierre Mendes-France sabah ikiye doğru "Tanık olmak için" geliyor. Çünkü o gece güvenlik güçlerinin Sorbonne'a saldırmasından, Sorbonne'u boşaltmak istemesinden ve bunun sonucunda ciddi çatışmalar çıkmasından ve polisin ateş açmasından korkuluyordu...

Polis o gece Sorbonne'a saldırmadı.

Sabah üçe doğru İçişleri Bakanı olayları "yorumluyordu"; ona göre gecenin sorumluları "üç eleman"dan oluşuyordu: Öğrenciler, "Paris'in yeraltı dünyasından gelen serseriler" ve "gerilla için iyi örgütlenmiş anarşistler..." Ertesi gün ve sonraki

günlerde öğrenciler, Bakan'ın yanıldığını anlatabilmek umuduyla "Serseriler biziz!" sloganını atacaklardı. Ama atılan çamur taşrada özellikle iz bırakacaktı.

Paris Emniyet Müdürü göstericilerin eylemlerinde "bir şehir gerillası tarzı" gördüğünü söyledi. Bu elbette korkutmak amacıyla söylenmiş bir laftı. Çünkü herkes öğrencilerin ve göstericilerin geçmiş "devrimlere", (ki bunların çoğu başarıya ulaştırılamamış "devrimler", "başkaldırılardır"...) sık sık gönderme yapmalarına rağmen, iktidarı almak için hiçbir girişimde bulunmadıklarını gördü. Paris Emniyet Müdürü bizzat her büyük gösteriden sonra göstericilerin Cumhurbaşkanlığı Sarayı'na yürümemelerini büyük bir sevinçle karşıladığını kitabında defalarca yazıyor. Bu gece de böyle bir işe girişmediler. Girişemediler. Buna da şaşırmamak lazım, çünkü böyle bir varsayım hiçbir öğrencinin, hiçbir göstericinin aklından bile geçmiyordu. İçişleri Bakanı'nın ve Emniyet Müdürü'nün devrim ve özel mülkiyet üzerinden kitleleri korkutması boşunaydı. Ama hedef başkaydı ve yetkililerin ulaşmak istedikleri "sessiz çoğunluk" bu mesajları "çok iyi aldı..."

Bakanın ve Emniyet Müdürü'nün yorumu belki gazetecileri ilgilendiriyor. Ama o saatte Quartier Latin'de polis "temizliği" akıl almaz bir sertlikle devam ediyordu. Polisin sokakta eline geçirdiklerini sistemli bir biçimde ve öldüresiye dövdüğünü, polis arabalarında ve komiserliklerde dayak faslının sürdüğünü anlatan onlarca, yüzlerce tanık var. O gece olayları kendi gözleriyle gören doktorlar, hastabakıcılar, avukatlar, yargıçlar, gazeteciler, dürüst siyasetçiler, bilim kadın ve adamları ve insan haklarına saygılı yurttaşlar, ev kadınları ve ev erkekleri var... Ertesi günlerde gazetelerde anlatabilenler anlattılar...

Cuma öğleden sonra binlerce göstericinin büyük bir canlılıkla başlattığı ve bütün Paris'te etkili olan dev ve görkemli

gösteri ve yürüyüş ertesi sabah dramatik bir biçimde noktalandı. Kol ve/veya bacakları kırılanlar, yüzleri yananlar, beyin kanaması geçirenler, yara izlerini hayatları boyunca taşıyacak olanlar, saymakla bitmez yaralılar...

Dram sadece birçok gencin sakat kalmalarına yol açacak polis saldırganlığı, polis azgınlığı değil. O gece Philippe Matherion isimli 26 yaşındaki bir genç bir metal parçasıyla öldürüldü. 25 Mayıs sabahı, ağır yaralı olarak Rue des Ecoles'da bulundu genç öğrenci. Hastaneye kaldırıldığında ölmüştü. Polisin yaralıları cankurtaranlardan indirip dövdüğünü, kimi yaralıları yerlerde sürüklediğini, kimilerini kan kaybını göre göre olduğu yerde bıraktığını anımsıyoruz. O sabah "heyecanı ve geceki şaşkınlığı daha da artırmamak" umuduyla polis gerçeği sakladı, yalan attı ve bu gencin bıçak darbesiyle öldürüldüğünü belirtti. Babası da çocuğunun sessizce toprağa verilmesini arzuladı ve öyle yapıldı. Ama bir ay sonra gerçek ortaya çıktı. Philippe Matherion olaylar sırasında öldürülen ilk genç oldu.

Paris'teki son bilanço şöyleydi: Göstericilerden 500, güvenlik güçlerinden 212 yaralı. 795 gösterici gözaltında...

Bu bağlamda, 24-25 Mayıs gecesinin, Mayıs 68 olaylar dizisi içinde bir dönüm noktası olduğu daha da belirginleşiyor: O gece o kadar yaralıya ve iki ölüye mal olan eylemler dizisinden, çok heyecanlı ve çok eylemli bir geceden sonra işin artık şakaya gelir yanı kalmamıştı ve dahası öğrenci takımının iktidarı almak gibi bir niyetinin bulunmadığı ayan-beyan ortaya çıkmıştı. O zaman neye yarıyor bunca koşturmaca, bunca mücadele, bunca yakıp yıkma ?

O gün ve o gece taşrada da çatışmalar oldu: Lyon'da Komiser Rene Lacroix, göstericilerin veya belki gösterilerle doğrudan ilintili olmayan ama polislerden dertli serserilerin frenlerini açıp güvenlik güçlerine gönderdikleri kamyonun altında

kalarak öldü. Olaylar sırasında öldürülen ikinci isim Rene Lacroix oldu. Strasbourg'da da gösteri ve yürüyüşten sonra öğrenciler Cohn-Bendit'le dayanışmalarını sürdürmek için barikatlar kurdular, güvenlik güçleriyle çatıştılar. Bordeaux'da gösteri ve yürüyüşten sonra öğrencilerin sığındığı ve bir tür kaleye dönüştürdükleri Edebiyat Fakültesi ve çevresindeki barikatlar polisin saldırısına bütün bir gece ama ancak sekiz saat dayanabildi... Toulouse'da Belediye Başkanı Belediye binasını göstericilere açtı... Göstericiler Belediye salonlarında sorunlarını tartıştılar... Belediye Başkanı bu nedenle çok eleştirildi... O da De Gaulle'ün Millet Meclisi'ni feshetmesi üzerine ilk turu 23 Haziran'da yapılan milletvekili seçimleri öncesi kimi oylarını yitirmemek için bir tür özeleştirisini içeren bir bildiri yayınladı, özür diledi, neden böyle bir şey yaptığını, aslında çatışma çıkmasını önlemek istediğini ve bunu başardığını filan açıklamaya çalıştı ama iş işten geçmişti. Toulouse'un "aklı başındaki" seçmenleri De Gaule'cü adayı tercih ettiler...

O gün taşradaki en ilginç gösteri ve yürüyüşleri ve eylemleri çiftçiler, bilhassa genç çiftçiler düzenlediler: FNSEA, MODEF ve CNJA'ın ortak çağrısıyla bütün Fransa'da bir dizi eylem yapıldı . Böylece hem öğrenciler ve grevci işçilerle dayanışma sergileniyor, hem de Brüksel'de et ve süt konusunda alınacak kararlar öncesinde köylülerin gücü bir kez daha gösteriliyordu. Birçok kasaba ve kentte eylemler öğrenciler ve grevcilerle birlikte düzenlendi... Fransa'nın İspanya sınırına komşu bölgelerinde, Tarbes, Pau, Bordeaux, Toulouse ve Auch'a bağlı kasabalara ve küçük kentlere ve büyük kentlerin merkezlerine giden yollar bazen 10, bazen 40 traktörle ve/veya römorklarla ulaşıma kapatıldı. Kasaba ve kent merkezlerine traktörleriyle giren köylüler gösteri ve yürüyüşler yaptılar. Bir traktörde birçok köylü ellerinde sopalarıyla, kazma ve kürekleriyle,

tırmıklarıyla ve benzeri araç ve gereçleriyle yer aldı. Bir miktar samanı da unutmadan... Ertesi günkü Hautes-Pyrénées gazetesi "İki yüz traktör yolları kapıyor" başlığını attı. Çiftçi ve köylülerin gösterilerine "çok sayıda gencin katıldığını" da ekledi.

25 Mayıs 1968 tarihli Haute-Garonne gazetesi Toulouse bölgesindeki eylemlerden bahsetti: "Carbonne'da iki bin köylü gösteri yaptı". Habere göre, "Bir Eylem Komitesi kuruldu. Gösteride 'Köylüler modern zamanların köleleri ve yeni serfleri olmayacak' denildi." Dört bin kadar nüfusa sahip küçük bir kasabada iki bin kişilik bir gösteri önemliydi.

24 Mayıstaki en ilginç gösterilerden biri de Carjac'ta yapıldı: Başbakan Pompidou'nun aynı zamanda Belediye Meclisi üyesi olduğu bu kasabaya bin kadar çiftçi ve köylü "Pompidou istifa!" sloganıyla yürüdüler...

Cahors'da 5 bin kişi gösteri ve yürüyüş yaptı...

O gün taşradaki en büyük ve en kapsamlı gösteri Nantes'da düzenlendi. Çiftçiler ve köylüler traktörlerinin ve römorklarının üstünde köylerinden salkım saçak gelerek beş saat boyunca genç işçiler ve öğrencilerle birlikte yürüyüp omuz omuza verdiler. O gün çekilmiş bir fotoğrafı Labro'nun kitabında görmek mümkün.

Nantes'da, işçilerin, öğretim üyelerinin sendikalarıyla ve öğrencilerin dernekleriyle düzenledikleri gösteri gerçekten görkemliydi. Loire-Atlantique ilinin dört köşesinde toplanan işçiler, öğrenciler ve köylüler kent merkezine birlikte geldiler. Vilayet binası önünde gösteriye müdahale eden güvenlik güçleriyle sıkı bir çatışma oldu. Ancak sayıları az olan güvenlik güçleri kısa sürede çatışmadan vazgeçti. Yeniden müdahaleye de cesaret edemedi. Emir öyleydi... Göstericiler kenti ve merkezini bir anlamda kendi yönetimlerine aldılar. Place Royale ("Krallık Meydanı") ismi hemen "Place du Peuple" ("Halk(ın) Meydanı") olarak değiştirildi.

O gün çekilen fotoğraflarda bazı yerde "place du peuple", bazı yerlerde "place au peuple" yazısı görülüyor. Bir fotoğrafta önce ikinci formül yazılmış sonra üstü çizilerek birincisi konulmuş. Aradaki fark aslında bir harflik ama anlam biraz farklı yine de. Aslında ikinci formül de fena değil; "Halka yer açın" anlamına geliyor.

"Halk Meydanı"nın tam ortasındaki heykelin en yüksek noktasında iki gencin tuttuğu bir bandrol dikkat çekiyor: "Non au Régime Capitaliste, oui à la Révolution Complète de la Societe", (Kapitalist rejime hayır, toplumun tümden devrimine evet...")

Nantes rıhtımında çalışan emekçiler de greve gittiler, eylemlere katıldılar ve bir Grev Komitesi kurdular... Karayolu taşımacıları da greve katıldı. FO'nun çoğunluğu temsil ettiği bu işkolundaki emekçiler kamyonlarıyla, köylüler traktör ve römorklarıyla kentin dört önemli giriş ve çıkış kapısını denetim altına aldılar. 5 yüz kadar kamyon şoförü ve öğrenci bu işi üstlendi. Grevi kırmak isteyen birkaç kamyonunun lastiğinin patlatılması ve birkaçının cam ve çerçevesinin kırılması dışında çatışma ve/veya kavga olmadı... Polisler müdahaleye artık cesaret edemiyordu...Bu sadece cesaret meselesi de değildi. Polislerin kimi de eylemlere sempatiyle bakyordu. Bu elbette emirlere karşı durmaya kadar gitmiyordu ama göstericilere yönelik müdahalelerde daha sakin, daha yumuak davranılmasına yol açabiliyordu...

Nantes'daki bütün işçi, öğrenci ve köylü eylemlerini birlikte örgütleyebilmek ve yürütebilmek üzere Grev Merkez Komitesi oluşturuldu: "Le Comité İntersyndicale CGT, CFDT, CGT-FO, FEN" adı altında.

Kente giriş ve çıkışlar denetleniyordu. Sadece köylülere ve grevcilerin yeme içmesine gerekli mal ve ürünlerin girip çıkmasına izin veriliyordu. Grev Merkez Komitesi ulaşım için

gerekli kamyonlara, traktörlere benzin kartları dağıtıyordu. O günlerde benzinin gittikçe azaldığını hatta Paris ve çevresinde kalmadığını anımsatmak gerek. Bunun bizzat iktidarın düzenlediği yapay bir kıtlık olduğu yakında anlaşılacaktı. İlgili belediyeler, belediye başkanları eylemcilerle şu veya bu biçimde işbirliği yapıyorlardı.

O günlerde yayınlanan ve epey propaganda kokan bir broşüre göre, "31 Mayıs'a kadar Nantes'ın yönetimi ve denetimi Grev Merkez Komitesi'nin elinde kaldı. (...) Hatta halkın beslenme sorunu baş göstermesin diye Komite 25 Mayıs'ta 'küçük tüccarın dükkanlarını açabileceğini' özel olarak duyurdu. "Commerce autorisé à ouvrir" (Açımına izin verilen ticaret) başlığı taşıyan bir bildiriyle. (...) Bir hafta boyunca Nantes, 'halkçı iktidarın' ne olduğunu bizzat yaşayarak keşfetti..."

25 Mayıs Cumartesi

O sabah Paris, merkezinde yakılmış otomobil artıkları, elektrikli testerelerle son derece düzenli bir biçimde diplerinden kesilerek boylu boyunca caddelere, bulvarlara yatırılmış ağaçların, sökülmüş kaldırım taşlarının trajik manzaraları ve gecenin zorlu geçtiğine dair bin bir başka işarete tanık olarak uyandı.

ORTF'de 125 gazeteci grev kararı aldı. Günlerdir süren ve boyutlanan tartışmalar ve eylemler sonrasında bu karar birçok gazetecinin meslek ahlakını kurtarmaları için bir fırsattı. 12 bin ücretli çalıştıran ve "İtaat etmek için yetiştirilmiş, evcilleştirilmiş Mamut" lakabıyla anılan ORTF'de gazetecilerin tümünün "sahibinin sesi" olmadığı böylece nihayet ispatlanıyordu.

Greve gitmeyen 20 gazetecinin hazırladığı tek haber programı saat 20.00'de sunuluyordu... Bu grev, 12 Temmuz'a

kadar sürdü ve hiç kazanım olmadan sona erdirildi. Ama 2 Ağustos'ta rejim ve bilhassa De Gaulle intikamını alacak; 102 gazeteci işlerinden çıkarılacaklardı...

25 Mayıs sabahında gazetelerin bir kısmı, gece yaşananlar nedeniyle göstericileri suçluyordu. Bu koroya FKP ve resmi yayın organı da katılıyor ve bir kez daha hükümetle aynı safta olduğunu göstermekten çekinmiyordu. Herkes hep bir ağızdan, aynı sözcüklerle göstericileri suçluyordu: "pègre", "voyous" (serseriler) hem İçişleri Bakanı'nın ağzında hem de L'Humanité sayfalarında arz-ı endam ediyordu... FKP ve CGT başka açıdan memnunlardı. Çünkü işçi sendikalarıyla hükümet ve patronlar arasındaki toplumsal görüşmeler başlıyordu...

Saat 15.00'te Grenelle Sokağı'nda 127 numarada, Çalışma Bakanlığı salonlarında, Fransa toplumsal mücadeleler tarihinde ilginç bir sayfa yazılmak üzereydi. "Toplumsal krizle" öğrenci eylemlerini birbirinden koparmak ve öğrencileri tecrit etmek arzusuyla yanıp tutuşan Başbakan Pompidou "Hızla sonuç alınmasını umuyorum" diyerek görüşmeleri başlatıyor, görüşmelere 48 kişi katılıyordu. Çalışma Bakanı da oradaydı. Ama görüşmeleri Başbakan'la birlikte Jacques Chirac ve Edouard Balladur yönlendiriyordu. Balladur Başbakan'ın ekonomik işlerdeki en önemli danışmanıydı. Yanlarında ise birçok "uzman" boy gösteriyordu. Ekonomi ve Maliye Bakanı Michel Debré'nin yokluğu hemen dikkat çekiyordu. Bu yokluk, Başbakan'ın meseleyi bizzat ve tek başına ele alarak bir an önce çözmek arzusuyla ilgiliydi. De Gaulle'den daha fazla De Gaulle'cü olan, başından beri sertlik yanlısı, öğrencilere ve işçilere esastan ve usulden karşı olan Michel Debré'nin katılmaması bizzat Başbakan'ın isteğiydi. Balladur'un anlattığına bakılırsa, Grenelle Sözleşmesi'nde benimsenenleri öğrenir öğrenmez Maliye Bakanı, Başbakan'ı "Fransız ekonomisini mahvettiniz" diyerek kınayacaktır...

27 Mayıs 68, Boulogne
Billancourt RADIO Georges Séguy
Renault
socio-philosophique
1 », le journaliste économique Jean Boissonnat explique
Mai 68 avaient une légitimité qu'elles n'ont plus aujourd'hui

27 MAYIS RENAULT'DA CGT GENEL SEKRETERİ GEORGES SEGUY

İşçilerin ve emekçilerin temsilcileri olarak görüşmelere katılanlar şunlardı: CGT Genel Sekreteri Georges Seguy ve konfederasyonun "bilgesi" olarak tanınan eskilerden Benoit Frachon, CFDT'den Genel Sekreter Eugène Dechamps ve Bonety, CGT-FO'dan Genel Sekreteri André Bergeron, CFTC'den Genel Sekreteri Sauty, CGC (Confédération

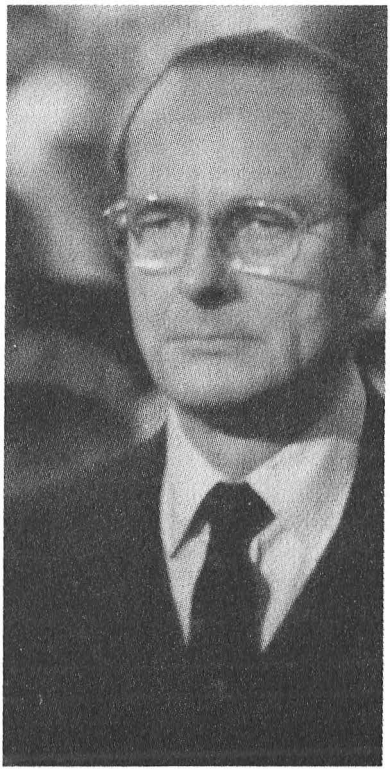
Générale des Cadres/. Teknik Elemanlar Genel Konfederasyonu) Genel Sekreteri Malterre. Son anda FEN'in (Fédération de L'Education Nationale/ Milli Eğitim Federasyonu) de bir temsilciyle katılması kabuledildi. Çiftçi sendikalarının temsilcileri "gözlemci" olarak davet edildiler ve görüşmeleri sessizce izlediler.

İşverenlerin temsilcisi olarak katılanlar ise şu örgütlerdi: CGPME (Confédération Générale des Petites et Moyennes Entreprises/ Küçük ve Orta Boy İşletmeler Genel Konfederasyonu), CNPF (Conseil National du Patronat Français./Fransız Patronları Ulusal Konseyi. Türkiye'deki İşveren Sendikaları Konfederasyonu'na tekabül ediyor).

Fransa'da 1936'daki Matignon Toplumsal Sözleşmesi'nden bu yana en önemli toplumsal görüşmeler bu koşullarda başladı. İşçi sendikaları günlerden beri genel olarak bütün ücretlerin % 10, asgari ücretin (SMİG) hemen % 30 oranında arttırılmasını, çalışma süresinin kısaltılmasını, işyerinde mutlaka sendika şubelerinin açılmasına ve özgürce çalışmasına izin verilmesini talep ediyordu... CNPF Başkanı Paul Huvelin'in hemen görüşmelerin başında asgari ücretin % 35 artırılmasını kabul etmesi herkesi hem şaşırttı hem de rahatlattı. Çünkü altı ay önce asgari ücretin % 3 oranında arttırılmasını patronlara kabul ettirmek mümkün olmamıştı. O günlerde patronlar "işletmelerinin ve Fransa ekonomisinin böylesine ağır bir yükü asla kaldıramayacağını" ileri sürmüşlerdi... Oysa şimdi "patronların patronu" bir anda asgari ücreti saatte 2,22 Frank'tan 3 Frank'a yükseltiyordu. Dahası görüşmeler öncesinde Chirac ve Seguy, "kendi kanalları" aracılığıyla yaptıkları "uzlaşmaya" göre, SMİG'in saatte 2,70 Frank olmasını kabul etmişlerdi. Elbette rol icabı öneriler, karşı önermeler, tartışmalardan vs. sonra kabul edilecekti bu artış. İşte bu nedenle de CNPF'nin 3 Frank önerisi şaşırtıcıydı. Demek ki,

10 milyon emekçi greve gider ve fabrikaları işgal ederse her şey olabiliyordu.

Patronların bu isteği kısa zamanda kabulü Başbakan ve danışmanı Balladur'ü çok şaşırttı ama aynı zamanda çok da rahatlattı. Balladur anılarında şöyle anlatıyor: "CNPF Başkanı ücret artışını hemen kabul edince hepimiz rahatladık..."

CHIRAC

Diğer konularda görüşmeler ve tartışmalar saatlerce sürdü. Molalar verildi. Sorunların çözümlenebilmesi için komisyonlar oluşturuldu... Dosyalar açıldı, rakamlar araştırıldı, bulunan resmi rakamlar sendikaların rakamlarıyla kıyaslandı, tartıldı, ölçüldü...Son derece ciddi ve ayrıntılı tartışmalar cumartesini pazara bağlayan gece saat 00.04'e kadar sürdü... Bu arada Seguy ile Başbakan, Başbakan'ın isteği üzerine baş başa görüştü. Daha sonra Başbakan Dechamps ile de baş başa görüştü... Başbakan üstü kapalı tehditlerle iki güçlü işçi sendikaları konfederasyonu liderlerini anlaşmaları yönünde ikna ediyordu. Onlar buna dünden razıydı ama rol icabı tartışmaları biraz uzatmak gerekiyordu... Başbakan da rolünü iyi oynuyordu. Senaryo iyi yazılmıştı, yönetmen de fena değildi...

Hükümet ve patronlar grevde geçen günlerin ücretinin

ödenmesini ve ücret saptanmasının fiyat artışlarına göre düzenli olarak ayarlanmasını da ("echelle mobile" adı verilen yöntem) kabul ediyordu. Fakat patronlar işyerinde sendika şubesi kurulmasına karşıydı. Dolayısıyla ikna turları sürüyordu...

26 Mayıs Pazar

Grenelle'de görüşmeler "kıran kırana" devam ediyordu. Birkaç kez görüşmelerin kesilmesi, askıya alınması tehlikesi bile belirdi. Patronların yüzünden iş uzuyordu. Yine de hükümet, patronların önemli bir bölümü ve CGT hızla sonuç alarak görüşmeleri "başarıyla bitirmek" niyetindeydiler. Üç tarafın da "kazanacakları çok şey vardı..."

Pazarlıklar, komisyon toplantıları sürüyor, herkes sonucu merakla bekliyordu. Grenelle görüşmelerini tüm siyasetçiler izliyordu. Özellikle FKP dışındaki sol gruplar bu görüşmelerden pek umutlu değildi ve başarısızlık halinde "cepheye gitmeye" hazırlanıyorlar, "siperleri kazıyorlardı..."

Örneğin o gün François Mitterrand, "kalesi" Château-Chinon'da bir toplantı düzenledi. 8 bin kişinin katıldığı ve konuşmacı olarak kendisiyle birlikte Guy Mollet, Gaston Defferre gibi o günlerde FKP dışındaki sol grupların "ağır toplarının" da söz aldığı bu toplantıda Mitterrand De Gaulle'e ve "rejimine" yükleniyor, bu rejimin iflas ettiğini artık bir daha doğrulamayacağını, "De Gaulle sonrasının başladığını" belirtiyor ve bir an önce erken seçimlerin düzenlenmesini istiyordu. Mitterrand böylece hem siyasi gücünü göstermek (O Mayıs hareketliliği içinde bile Château-Chinon'da 8 bin kişi toplamak o kadar kolay iş değildi...) hem de seçimlerden umutlu olduğunu belirtmek fırsatını yakalıyordu.

CGT ise UNEF'le, SNE-Sup'le ve öğrenci liderleriyle kapışmasını alışılmış biçimde sürdürerek pazartesi günü UNEF'in öncülüğünde yapılacak mitinge katılmayacağını duyurdu.

Dahası işçi ve emekçilerin öğrencilerin mitingine katılmaması için 24 Mayıs'ta yaptığından daha fazlasını yaparak, pazartesi günü Paris'in 12 ayrı noktasında 12 ayrı toplantı düzenlediğini açıklayarak işçi ve emekçileri toplantılara davet etti. CGT öğrenci hareketinin işçi sınıfına müdühalesini her bakımdan önlemekte kesin kaarlıydı ve işçi hareketinin lokomotifligini bizzat üstlenmiş olduğunu herkese ilan ediyordu. Hâlâ duymamazlıktan gelenlere özellikle.

O saatlerde Grenelle'de hararetli pazarlık sürüyor, patronlar bazı konularda hâlâ direniyorlardı...

PATRONUN SANA İHTİYACI VAR ADLI AFİŞ

27 Mayıs Pazartesi

CGT başta, hükümet ve patronlar artık görüşmeleri "tatlıya bağlamanın" zamanının geldiğinin de farkındaydı. Bu iş daha çok uzatılmamalıydı. Çünkü hem FKP dışındaki Sol iktidarı daha zorlamak için hazırlanıyor hem de öğrenci hareketi yeni mücadele biçimleriyle etki alanını genişleterek FKP ötesindeki Sol takımdan kimi siyasetçilerle yakın ilişkiler kurma girişimlerinde olumlu bir noktaya geliyordu. Birkaç gündür Pierre Mendes-France ve PSU ile öğrenci liderleri arasında ilişkiler yoğunlaşmıştı. Bu ilişkilerin FKP dışında daha radikal yeni bir siyasi yapılanmaya varmasından herkes çekiniyordu. Bu bağlamda, 27 Mayıs Pazartesi Charlety Stadyumu'nda öğrenci hareketinin bu siyasetçilerle hazırladığı gösteri ve toplantı öncesinde CGT'nin eline mutlaka Grenelle'den "başarılı çıktı" kozu verilmeliydi. Bu aynı zamanda işçi eylemlerinde de yatıştırıcı bir etki yaratacaktı... En azından hükümet, patronlar ve sendikacılar böyle düşünüyordu... Dolayısıyla hızlandırılmış bir pazarlık ve kimi konularda karşılıklı "fedakarlıklar" sonucunda neredeyse yaklaşık 30 saat süren görüşmelerin bitiminde, 27 Mayıs Pazartesi sabah erken saatlerde birçok konuda anlaşma sağlandı.

Bunda Seguy ve Başbakan'ın özel gayretleri belirleyiciydi. Böylece adı geçen iki kişi "toplu pazarlık ve toplu görüşmeler" alanında epeyce "iyi not" aldılar...Sabah sabah, Pompidou, işçi sendikaları, hükümet ve patronlar arasında benimsenen "protocole d'accord"u ("sözleşme protokolu") gazeteciler ordusu önünde madde madde okudu. Bu okuma faslı on dakikadan fazla sürdü. Çünkü Başbakan meseleye çok önem veriyordu ve böylece bunu bütün kamuoyu önünde gösterme olanağını buluyordu. Sonuçtan memnun olduğu her halinden belliydi. "Olumlu sonuçlar" elde edildiğini, "ekonomimizin gerçekten felç olmasının" önlendiğini ve "işçilerin gecikmeden

işbaşı yapacaklarını umduğunu" belirtiyordu. Ama Başbakan'ın yorgunluktan bitkin hali de çok belliydi.

İşçi sendikalarının istekleri aynen veya fazlasıyla kabul ediliyor. Asgari ücret (SMİG) % 30 artırılıyor, tüm ücretlere % 10 artış öngörülüyordu. Çalışma süresi, emeklilik süreleri ve aile yardımlarında işçilerden yana düzenlemeler ve düzeltmeler yapılacaktı. Mesleki eğitimin patronlarca üstlenmesi kabul ediliyor, hükümet işçilerin ücret gelirlerinden alınan gelir vergisinin hafifletileceği garantisini veriyordu. Ama işçi sendikalarının temsilcileri ilke olarak tabanlarına danışarak onay almak istediklerini belirterek metni imzalamıyordu. Çünkü liderler günlerdir grevleri ve işgalleri yürüten işçilerin "uzun görüşmelerden ve zorlu pazarlıklardan sonra" elde edilen "kazanımları" coşkuyla kabul edeceklerini, "kazandıkarı zaferi" alkışlarla benimseyeceklerini sanıyordu. Ama işler bekledikleri gibi gelişmiyor, işçi eylemlerinin kendi akışı içinde farklı ve tabii bir biçimde değişik boyutlar kazanıyordu. İşçilerin grevlerden ve işgallerden vazgeçip işbaşı yapmaları liderlerin arzuladığı anda ve arzuladıkları biçimde gerçekleşmiyordu.

Bunları incelemeden önce, Fransa işçi hareketi ve toplumsal mücadeleler tarihine "Grenelle Sözleşmesi" olarak geçen metni burada kısaca irdeleyelim...

"GRENELLE SÖZLEŞMESİ"

Fransa'da Mayıs 1968'deki işçi sınıfı ARTIK 19. YÜZYILDAKİ VEYA 20. YÜZYILIN BAŞINDAKİ İŞÇİ SINIFI DEĞİLDİ. Bu sınıfın belli ölçüde burjuvalaştığını göz ardı etmemek gerek. Fransa'nın bazı coğrafyalarda sömürgeci ve genel olarak emperyalist politikaları sonucu ülkeye getirdiği nimetlerden

sınırlı ölçüde bile olsa işçilerini de nasiplendirdiği biliniyor(du). Fransa işçi sınıfının artık "zincirlerinden başka kaybedeceği" şeyleri de vardı. Dolayısıyla mücadelelerde parasal istekler, daha çok dinlenmek ve daha çok tüketebilmek için çalışma süresinin azaltılması ve daha iyi yaşama koşullarının elde edilmesi arzuları öncelikle geliyordu. Elbette tüm işçilerin iyi yaşamadıkları muhakkaktı. Ama birçoğunun durumu iyiydi. Çalışanlar "iyi kazanıyordu..." Fakat son yıllardaki fiyat artışları ve yeni tüketim ihtiyaçları daha çok ücret arzusunu kamçılıyordu. Vitrinleri dolduran malları işçiler de tüketmek istiyordu. Nitekim Mayıs 68'deki ücret artışlarının elde edilmesinden hemen sonra kitlelerin tüketime doğru aktığını biliyoruz. Bu sayede patronların ve çokbilmiş ekonomi uzmanlarının tahminlerine rağmen ekonomi batmadı, ekonomi ücret artışlarından olumsuz yönde etkilenmedi. Tam tersine tüketim kamçılanınca ekonomi de büyüdü...

İşçiler artık zamanlarının daha çoğunu kendilerine, ailelerine, okumaya, kültüre, gezmeye, "çıkmaya", eğlenmeye ayırmak istiyorlardı. "Boş zamanlarını" istedikleri gibi değerlendirmek arzusu önem kazanıyordu. Hatta bu açıdan bakınca kimi grevcinin eylemlerini biraz daha uzatmak istemelerinin bir nedeninin, grev vesilesiyle elde ettikleri "özgürlük anından" biraz daha yararlanmak arzusu olduğu bile ileri sürülebilirdi. İkinci Savaş sonrasında zenginleşen, yitirdiklerini yeniden yaratan Fransa ekonomisinin yapısı ve işçi-işveren ilişkilerinin kendine özgünlüğü ve kimi patronun işçi sendikalarını yakından denetlemesi ve benzeri nedenler sonucu sendikaların kiminde ciddi bir sendika bürokrasisi oluşmuş ve bu da işçi sınıfı içinde bir tür "işçi aristokrasinin" yaratılmasına yol açmıştı. Birçok işletmede işverenler/patronlar sendikalara istemeyerek katlanmak zorunda kalmışlar ve kimisi ise bazı sendikacıları "satın alarak" işçilerin tümü üzerinde dolaylı bir

denetim kurmaya çalışmışlardı. "Sarı sendika" adı verilen patron emrindeki sendikacıların yönetimindeki sendikalar boy göstermiş, sayıları bilhassa özel sektörde oldukça artmıştı. Bu tür sendikaların yöneticilerini ise patronlar elbette cömertçe "besliyorlardı..." Bu da yukarıda sözünü ettiğim işçi aristokrasisinin doğarak gelişmesine yol açan önemli etkenlerden birini oluşturuyordu. Özel sektöre ait birçok işletmede ise sendika bile yoktu. Mayıs 68'den önce Fransa'da sendikaların henüz işyerlerinde temsili ve şube açmaları kabul edilmemişti. Mayıs 68'de sendikalı işçiler bu meseleyi çözmekte kararlıydılar. Sendika kurma hakkı, işçi ve memur ayırımı gibi son derece yapay bir bölümlemeye gidilmeden, kapsamlı olarak tanınmıştı. Fransa'da polisler ve askerler dışında bütün çalışanlar sendika kurma hakkına sahipti. Ama işyerinde şube açamıyorlar, işyerinde çalışma saatlerinde sendikal faaliyet yapamıyorlardı.

(Daha sonra polislerin de sendika kurma hakkı tanındı. Günümüzde askerler dışında bütün çalışanlar sendika kurabiliyorlar. 1970'li yılların ortasında askerlerin sendika kurma girişimi kimi tutuklamalarla engellendi. Günümüzde askerlik artık bir meslek biçimine çevrildi, ama yine de sendika kurma hakkından yoksunlar. Ancak arzu ve isteklerini duyurmak ve elde etmek için kimi etkin araç ve gerece sahip olduklarını da kimse yadsıyamaz.)

Grev hakkı Fransa'da 1864'ten beri fiilen tanınıyor. Toplu iş sözleşmesi hakkı ise 1919'da tanındı. İşçilerin özel kesimde grev hakkını düzenleyen özel bir yasa yok. Kimi yasalarda bu konuda genel bazı hükümler bulunuyor. Önce 1946, sonra 1958 anayasaları grev hakkını anayasal güvenceye kavuşturdu. Özel sektör emekçileri, işverene isteklerini bildirir ve işveren bu isteklerin tümünü veya birini reddederse, greve gidebilirler. Özel sektörde işçiler en geniş biçimde grev yapmak

hakkına sahiptirler. Kamu sektöründe ise grevden beş iş günü önce greve gidileceğinin bildirilmesi zorunluluğu 1963'teki özel bir yasayla getirildi.

Fransa, grev hakkını en kapsamlı şekilde ve en özgür biçimde tanıyan devletlerden biridir. Mayıs 68'de işçiler ve öğrenciler yeni tür örgütlenme biçimleri ve yeni tür mücadele yöntemleriyle sendikacılık alanında yaratıcı olduklarını gösterdiler. Geniş kapsamlı ve işyeri işgalli grevler ve kitlesel gösteriler bu açıdan anılmaya değer. Geçmişte kullanılan ama son yıllarda ihmal edilen mücadele yöntemleri böylece yeniden üretildi.

İşçiler henüz onaylamadıkları "Grenelle Sözleşmesi" ile birçok yeni haklar elde ettiler. Bu nedenle Mayıs 68 işçi hareketi tarihinde önemli bir yere sahiptir.

Grenelle Sözleşmesi 1936'dan sonra Fransa işçi hareketi tarihi içinde imzalanan ikinci önemli "toplumsal anlaşma" olması bakımından da ilgi çekiyor. Görüşmelere o günlerdeki bütün işçi ve işveren örgütlerinin, siyasal fark gözetilmeksizin, davet edilmeleri ve katılmaları son derece önemlidir. Böylece elde edilecek kazanımları bütün işçi sendikaları birlikte "koparıyor" hiçbiri "zaferi" tek başına üstlenemiyordu... Grenelle Sözleşmesi ile Fransa'da işçi-işveren ilişkileri alanında gerçekten "devrimci" nitelikli birçok kural kabul edildi. Burada birkaçından söz etmek isterim:

Meslekler arası garanti edilmiş asgari ücret (SMİG) 3 Franka çıkarılarak % 30 artış yapıldı. Tarım kesimindeki asgari ücretin saptanması ise ilgili işçi ve işveren örgütlerinin fikri alındıktan sonraya bırakıldı.

Ücretlerin aylık ödenmesi kabul edildi.

İşyerlerinde sendika temsilciliklerinin açılması benimsendi...İşletme içinde sendika hakkının kullanılmasına ilişkin özel ek bir belge kabul edildi. Böylece sendika hakkı işletme

içine girebildi. Sendikalar artık işletme içinde "section syndicale" (sendika şubesi) açabileceklerdi. Bu ilke 27 Aralık 1968 tarihli yasayla güvenceye kavuştu. İşyerlerinde sendikacıların, işçi temsilcilerinin ve işçilerin işletme komitelerindeki temsilcilerinin işyerlerinde korunmaları ve iş güvenliği garantiye alındı. Böylece sendika yöneticilerinin işten çıkarılması zorlaştırıldı. İşletme içinde sendika şubesinin ve sendika temsilcilerinin ayrıcalıkları belirtildi: Sendika şubelerine işletmede uygun bir yer, büro veya benzeri bir mekan verilmesi, sendika ödentilerinin işletme içinde toplanması, çalışma saatleri içinde belli saatlerde sendikal faaliyet yapabilmek, işçilerle görüşebilmek, işçilerin dertlerini dinleyebilmek ve çözümü için işveren ve/veya temsilcilerine meseleleri iletebilmek, sendikal propaganda yapabilmek, bildiri, sendikal yayın dağıtmak, sendikal çağrı ve haberlerin işçilere duyurulması için özel panoların konulması, vb...

Genel olarak tüm ücretlere 1968 sonuna kadar % 10 artış getirildi.

Çalışma süresinin azaltılarak haftalık çalışma süresinin 40 saate kadar indirilmesi ilke olarak benimsendi.

Toplu iş sözleşmelerinin gözden geçirilmesi ve işverenlerin toplu iş sözleşmesi görüşmelerinde ve imzalanmasında "ipe un sermekten!" vazgeçmesi kabul edildi. Bunun anlamı, toplu görüşmelerin ve toplu sözleşmelerin gecikmeden bütün işyerlerinde yapılması, özel sektör patronlarının kuralları uygulamasıydı.

İş güvenliği konusunda ve işçilerin eğitimi alanında işçiler lehine yeni ilkeler getirildi.

Bu arada sosyal güvenlik, aile yardımları, yaşlıların ve engellilerin korunması için, satın alma gücünün artırılması ve fiyat konularında da birçok ilke saptandı.

Grevci işçiler açısından belirleyici güce sahip en önemli

ilkelerden biri ise Mayıs 1968'da grevde geçen işgünlerine ilişkin ilkeydi. Bu ilkeyi aynen aktarıyorum:

"Grevde geçen günler ilke olarak ödenecek. Grevler nedeniyle ücret kaybına uğrayan ücretlilere % 50 oranında bir avans verilecek. Bu avans işçinin (grevde geçen günleri) telafi saatleri için ödenecek ücretlerinden kesilecektir. 31 Aralık 1968'den önce telafi etme olanağı bulunamazsa, avans veya kalanı ücretlinin kazanılmış hakkı olacaktır." (Bu konuda, Mayıs 1968'in onuncu yıldönümü vesilesiyle, değerli arkadaşım H. Macit Koç'la birlikte yazdığımız ve Grenelle Sözleşmesi metninin çevirisini sunduğumuz şu makalemize bakılabilir: "Toplumsal anlaşmada 'Grenelle' örneği", İM-DER [İş Müfettişleri Derneği aylık yayın organı], Sayı:14, Eylül 1978, s.11-15.)

Grevlerde geçen günlerin ödenmesi veya ödenmemesi o günlerde, (daha önce ve daha sonra ve hatta günümüzde bile) grev bitimindeki en ciddi tartışma noktalarından biridir. İşverenler, sistemin mantığı gereği kurala ve yasal güvenceye bağlansa bile grevde geçen günlerin ödenmesine asla yanaşmazlar. Bu bağlamda Mayıs 1968 grevlerinde geçen işgünlerinin ödenmesinin kabulü işçilerin başarısının önemli bir işaretidir. Kimi grevin haftalarca sürdüğünü de göz önüne alırsak bu başarının önemi daha açık ortaya çıkacaktır.

Ücretlerin artırılması gibi bazı konularda kesin çözümler getirilirken, kimi konularda çözümün daha sonraki görüşmelere ve/veya yasalara bırakıldığı görülüyor. Bu, özellikle özel sektörde kimi kez işlerin yokuşa sürülmesi sonucunu da getirdi... Ayrıca bazı ilkelerin, Grenelle Sözleşmesi'nde yer almalarına rağmen, öngörülen zaman dilimlerinde gerçekleştirilemediğini (örneğin haftalık çalışma süresinin 40 saate indirilmesi) belirtmek gerekir. Ama ne kadarı gerçekleştirilmiş olursa olsun, Grenelle Sözleşmesi türünde bir belgeyi Fransa'nın

"İşyerimde tek söz sahibi benim" demekten asla yorulmamış patronlarına kabul ettirmek işçilerin ve sendikalarının tarihsel başarısıdır. Ve bu ANCAK MAYIS 68 EYLEMLERİ SONUCUNDA VE MÜCADELE EDİLEREK ELDE EDİLEBİLMİŞTİR. Özetle söylemek gerekirse; Mayıs 68'in kalıcı başarılarından biri işçi haklarındaki olumlu ve ileriye doğru bir adım atılmış olmasındadır.

Elbette bu bir devrim değildir. Ama zaten Fransa işçi sınıfının çoğunluğu da o günlerde devrim istemiyor, biraz daha "halkçı" biraz daha "demokratik" bir iktidar arzuluyordu. Siyasi açıdan isteklerin tümü bu(raya) kadardı.

Elbette çok az sayıda işçinin toplumu tepeden tırnağa radikal bir biçimde değiştirmek, siyasi iktidarı almak için örgütlü olduğunu ve/veya örgütlendiği de bir başka gerçekti. Mayıs 68 bu alanda devrimci örgütlere tahminlerinin ötesinde militan kazandırdı. Ama işçi sınıfının çoğunluğu ücretlerin biraz daha artırılmasını, refahtan biraz daha fazla yararlanılmasını ve nihayet biraz daha burjuvalaşmak istiyordu. Mayıs 68 sonrasında bazı emekçi apartmanlarında kedi ve köpek beslenmesi, bazılarında "evcil hayvanların" sayının artması ilginçtir ve kimi emekçinin burjuva yaşam tarzına yöneldiklerini yansıtması açısından yoruma açıktır. Gerçekte 60-70 metrekarelik apartmanlarında kedi-köpek sahibi olmakla emekçiler burjuvalaşamadılar. Bu konuda Pierre Bourdieu'nün kimi yorumlarını anımsatmam gerekiyor: Kimi emekçi-işçi kendini beğenmiş küçük burjuva rolünü oynamaya başladı... Evlere şenlik... Onların en büyük sorunu işçi veya proleter olmadıklarını sergilemek ve burjuvalara yaklaşmaktı. Ama ne yazık ki burjuvalar onları istemiyor, onlar da proleter muamelesi görmek istemiyorlardı. Bu tarihsel bir paradokstu, işçi-emekçiler iki sandalye arasında ve oturuyormuş gibiydiler ama aslında boşlukta sallanıyorlardı... Bu bağlamda Pierre Pasolini'nin

bazı filmlerini de anımsayabiliriz: Emekçilerden, proleterlerle bir araya gelmeyi reddedenler ve küçük burjuvalaşmaya çalışanlar yitirmeye mahkumdurlar... (1962 tarihli ikinci filmi olan ve Anna Magnani'nin unutulmaz oyunculuğuyla bir başyapıt Mamma Roma burada ilk akla gelen.) Olsun! Kimiyse otomobil satın alarak "hava atmaya" ve böylece burjuvalaştıklarını göstermeye çabalıyorlardı. Ama ne toplumu kurtarabildiler, ne de çocuklarını... Çünkü düzen, patronların ve onların partilerinin düzeni, göreceli yeni kurallarla, ama temelde aynı biçimde sürdü, sürüyor...

Patronlar asla değişmiyorlar ve Grenelle Sözleşmesi imzalandıktan sonra da değişmediler. Grenelle Sözleşmesi ile işçilere bazı hakların tanınması, ücretlerin arttırılması üzerine bazı kötümser patronlar "Eyvah batacağız!" filan diye bağrışırken ekonomik büyüme kapıdaydı. Yıllardır şöyle böyle veya kıt kanaat geçinen emekçiler artan ücretlerini tüketim için harcayınca, tüketim alabildiğine arttı, büyüme ve kalkınma da peşinden geldi. Böylece toplum derin nefes aldı. Artık kimse otomobil yakmıyordu. Herkes bir an önce KENDİ OTOMOBİLİNE SAHİP OLMANIN YOLLARINI ARIYORDU. OTOMOBİL FABRİKALARI VARDİYA VARDİYA ÇALIŞIYORDU ARTIK...

SENDİKACILARIN YANILGISI

Grenelle Sözleşmesi'ni imzalamadan önce bir tür sendikal ilke olarak tabana danışmak gereğini duyumsayan işçi sendikaları konfederasyonları liderleri, daha önce vurguladığım gibi, grevci işçilerin, elde edilenleri büyük bir çoşku içinde ve "zafer" çığlıklarıyla kabul edeceklerini sanıyorlardı. Örneğin Georges Seguy görüşmelerin bitiminde Çalışma Bakanlığı'ndan

çıkarken kendisine konuya ilişkin soru soran gazeteciye "İşbaşının gecikmeyeceğini umuyorum" demişti. Eugene Descamps ve diğer sendikacılar da aynı kanıdaydılar. Herkes aynı şeyi düşünüyordu: Le Soir gazetesi "Sözleşme imzalandı. Özel sektörde çarşamba günü işbaşı yapılabilir" diye yazıyordu. O günkü ORTF haber programı neredeyse tümüyle Grenelle Sözleşmesi'ne ayrıldı. Başbakan'ın on dakikadan fazla süren maddeleri takdimi, sendikacıların görüşmelerin bitiminde söyledikleri genişçe aktarıldı...

Ama işler sendikacıların ve diğerlerinin umdukları ve bekledikleri gibi davranmadılar...

Georges Seguy, yanında CFDT Genel Sekreteri Eugéne Descamps ile, 27 Mayıs 1968 Pazartesi sabahı, Boulogne-Billancourt'daki Renault Fabrikası'na gelip tabanın onayını almak üzere 10 binden fazla grevci işçiye muhteşem bir nutuk attı. Ama işçiler onlar gelmeden sabahın erken saatlerinde kendi aralarında yaptıkları tartışmalardan sonra grevin ve işgalin sürmesi konusunda karar vermişlerdi bile... Seguy, Grenelle Sözleşmesi'nin protocole d'accord ismi verilen metnin maddelerini sıraladıktan sonra, "grevi bitirmenin zamanı geldi" türünden şeyler söylemeye kalkınca inanılmayacak bir şey oldu; CGT Genel Sekreteri yuhalandı. Daha ilginci Seguy'ün nutkuna karşılık, grevci işçilerin FKP ve CGT'nin attığı ve tabanın benimsediği "Halkçı İktidar, Halkçı Hükümet" sloganlarıyla karşılık vermesiydi. Böylece, taban, (en azından CGT'nin işçi kalelerinden en önemlisindeki grevci işçilerin önemli bir kesimi) CGT'den daha fazlasını beklediğini açıklıyordu.

Evet, birçok bakımdan son derece elverişli ilkeler getiren Grenelle Sözleşmesi fena değildi ama işçi sınıfı DAHA FAZLASINI ALMAYA bu kadar yakın olduğunu sandığı bir anda bunlarla yetinilmesine tahammül edemiyordu. Çünkü

Mai-68 s'affiche

günlerden beri ve bu sabah bile "Halkçı İktidar, Halkçı Hükümet" sloganlarıyla tezahürat yapan ve bütün arzularının kabul edildiğini düşünen işçiler Seguy'den ve söylediklerinden memnun kalmadılar. Pompidou hükümetine ve patronlarına güvenmeyen işçiler bir kağıt parçasında yazılı olanları değil uygulamayı görmek istiyorlardı. Çalışma koşullarına ilişkin meselelerde kendi patronlarıyla bizzat kendileri görüşmeyi, isteklerini son noktasına kadar ve harfi harfine benimsetmeyi amaçladıklarından grevin ve işgalin sürmesinde ısrar ettiler.

Seguy ve CGT, hükümet ve patronla görüşmelerde başarılı oldular ama bunun sonucunda elde edilenlerin işçilerce kabul edilmesini HEMEN sağlayamadılar. Bu başarısızlık olarak yazıldı Seguy ve CGT hanesine. BU AYNI ZAMANDA

SENDİKA LİDERLERİNİN BÜTÜN EMEKÇİLER TARAFINDAN BEĞENİLMEDİĞİNİN DE YENİ BİR GÖSTERGESİYDİ. En azından Konfederal yönetimlerle taban arasındaki "iletişimin yetersiz" olduğunun yeni bir işaretiydi. Ve CGT için bir tür "örnek olacak işçi kalesi ve işçi sınıfının Fener'i" gözüyle bakılan Renault'un Paris yakınındaki dev fabrikalarında Grenelle Sözleşmesi'nin ret edilmesi bir tür mihenk taşı oldu. O saatlerde Paris'teki Citroen, Sud-Aviation'un Nantes'daki ve Marignane'daki fabrikalarında, Berliet'nin Venissieux'deki fabrikalarında ve hemen hemen bütün diğer işyerlerinde de metnin ret edilmesi üzerine grevler ve işgaller sürdü... O zaman hükümet ve patronlarla görüşmeleri yapan ve Grenelle Sözleşmesi'nde yer alan ilkelerin taban tarafından kabul edileceğini garanti eden konfederasyonların yöneticileri şaşırdılar. Bu iş için zamana ihtiyaçları olduğunu görüyorlardı.

Haziran başında ve ortasında hemen hemen her fabrikada ve/veya işletmede sendikalar işçilerin eylemlerde ortaya çıkan doğal temsilcilerinin de katılımıyla patronlarla ayrı ayrı görüştüler. Ve Grenelle Sözleşmesi bir tür "çerçeve sözleşme" gibi kabul edilerek, ayrı ayrı pazarlıklar yapılarak ve her işçi kitlesi kendi patronuna kendi isteklerini tek tek kabul ettirerek, haziranın ilk haftasından itibaren yavaş yavaş işbaşı kararları alındı... Örneğin Renault'nun Boulogne-Billancourt'daki fabrikalarında anlaşma 16 Haziran'da yapıldı. 17 Haziran'da ise işçilerin oylamasıyla onaylandı...

Ancak 27 Mayıs pazartesi sabah saatlerinde bütün ülkede grevcilerin Grenelle Sözleşmesi'ni reddetmesi üzerine, FKP dışındaki sol, hükümetin başarısızlığının emekçi kitlesi ve işçi sınıfı tarafından tescil edildiği sonucunu çıkardı. Başbakan Grenelle Sözleşmesi'ne büyük ümitler bağlamış ve imzalanmasıyla birlikte ülkede grevlerin ve işgallerin sona ereceğini,

sihirli değnek değmişçesine "sükunetin" sağlanacağını ileri sürmüştü. Oysa tam aksine grevler ve işgaller sürüyor, öğrenciler yeni kitlesel eylemler hazırlıyorlardı. Sol, değişik biçimlerde ve her kesim kendine yontarak hükümetin işçilerden ret oyu almasının kendisine yarayacağını sanarak iktidara aday olduğunu açıkladı.

27 Mayıs sabahı Mitterrand, FKP'nin yaşlılarından Waldeck Rochet'den "Hemen o gün FKP ve FGDS delegeleri arasında bir görüşme yapılmasını" öneren bir mektup aldı. Ve aynı gün Waldeck Rochet, yanında FKP'nin genç Genel Sekreteri Georges Marchasi ile Mitterrand'ı ziyaret etti. Mitterrand, yanında Roland Dumas (o günlerdeki sırdaşı ve mali konularda en önemli desteği, cumhurbaşkanlığı döneminde değişmez Dışişleri Bakanı) ve Claude Fuzier, Guynemer Sokağı'ndaki evinde iki FKP'liyi kabul etti. Sol'un iki önemli partisinin yöneticileri durumu değerlendirdiler. Aslında FKP Mitterrand'ı "yokluyor" ne yapmak istediğini öğrenmek istiyordu. Ama Mitterrand, FKP'lilere kendi tasarısını açıklamıyor sadece dinliyordu. Ertesi gün iki partinin delegeleri arasındaki toplantının saat 21.00'den 17.00'ye alınmasını kabul ediyordu... Mitterrand, "iktidar boşluğu" konusundaki önerilerini ertesi sabah yapacağı basın toplantısında duyuracağını düşünüyordu ama düşüncelerini FKP'lilere söylemiyordu. Nitekim ertesi sabah, basın toplantısını FKP ile partisinin toplantısından önce ve elini kolunu FKP bağlamadan, ve bir yerde FKP'ye emrivaki yaparak tasarılarını açıklayacaktı. Ancak FKP ile görüşmeleri sırasında olası bir ortak hükümette, Mitterrand'ın FKP'ye "birçok bakanlık verileceğini" kabul ettiğinin hükümet tarafından öğrenilmesi üzerine iktidarın "etekleri tutuştu." Balladur'un anılarında aktardığına göre, "Pompidou duyulmasını istediği yerlerde tankları piyasaya çıkarıyor ve tanklar bir süre gürültüyle dolaşıyordu..." Ordu

müdahalesi iktidarın elinde "Demoklesin kılıcı" gibi kullanılıyordu...

Pazartesi akşamı öğrencilerin büyük bir gösterisi vardı. Gelin isterseniz o tarafa doğru gideilim:

ÖĞRENCİLERİN BÜYÜK BULUŞMASI

24 Mayıs'ı 25 Mayıs'a bağlayan gecedeki olaylar ve hemen sonrasındaki gelişmeler üzerine kamuoyundan kötü not aldıklarını fark eden öğrenci liderleri, bu tatsız olayların izlerini silmek ve öğrencilerin yangın çıkarmak, ağaçları düzenli bir biçimde kesmek vb. "barbarlık" diye nitelendirilen eylemlerden uzak olduklarını göstermek için, 27 Mayıs, Pazartesi günü Paris'in güneyindeki Charlety Stadyumu'nda büyük, sakin, barışçıl ve kapsamlı bir gösteri düzenlemeye karar veriyorlardı... CGT hariç bütün sendikalarla ve FKP hariç soldaki bütün siyasi partilerle ortak hareket ediliyordu artık... Hükümetin emrine göre, Paris'te gösteri yapılması yasaktı. Ancak stadyumda ve şiddete baş vurulmadan barışçıl bir biçimde düzenleneceğinin garantisi verilen miting için Paris Emniyet Müdürü de onay vermek zorunda kaldı. Hele mitinge o yıllarda siyasi ahlaki duruşu ve geçmiş dönemdeki kısa ama etkileriyle ve kalıcı başarılarıyla Başbakanlığı döneminin onuruyla beğenilen Pierre Mendes France'ın (PMF) da katılacağının açıklanması bir tür garantiydi. O günlerde olası bir sol hükümette başbakan olması bile söz konusu edilen PMF'i FKP hiç ama hiç görmek istemiyordu. Sosyalistler ve Komünistler arasında bu konuda ciddi tartışmalar yapılıyordu. Aslına bakarsanız Sosyalistlerin birçoğu da kıskançlık ve çekememezlikler nedeniyle PMF'in başbakanlığına sıcak bakmıyorlardı. PMF bunların farkındaydı ve PSU'nün Grenoble

milletvekilliğinden başka bir şey yaptığı yoktu. Buna öğrencilerle arasının çok iyi olmasını ve öğrenci hareketine kayıtsız şartsız desteğini eklemek gerek... Bu özellikleri onu, sağcılar hatta FKP ve FGDS tarafından da şüpheli hale getiriyordu. Dönemin Paris Emniyet Müdürü Grimaud'nun öteden beri Pierre Mendes-France taraftarı olduğu ise herkesce henüz bilinmiyordu ama kulağı delikler işin farkındaydılar...

Öğleden sonra Port-Royal'da toplanan çoğu öğrenci ve liseli gençler, ellerinde kızıl ve kara bayraklarla yürüyerek 18.30'da Charlety Stadyum'una girdiler. Tribünler öğleden beri doluydu... Chraltey Stadyumu tarihi bir an yaşıyordu; 30-40 bin belki daha fazla (Labro, 50 bin rakamını veriyor) insan o gün orada toplanmıştı... Sloganlar peş peşe atılıyor, hep birlikte türküler dillendiriliyor, arada bir Enternasyonal çın çın çınlıyordu...Coşku doruktaydı... Mitingi bir konuşmayla Jacques Sauvageot açtı. Nutuklar birbirini izliyor; CFDT, FO, 22 Mart Hareketi, SNE-Sup temsilcileri sırayla söz alıyordu. Alain Geismar konuşuyordu... En çok telaffuz edilen sözcük ve deyimler şunlardı: "Haklar verilmez alınır!", "Bugün her şey mümkündür...", "révolution, autogestion,...tout est possible!/ Devrim, kendi kendini yönetim/özyönetim... Her şey mümkündür..." Bandroller daha sertti: "A bas De Gaulle!/Kahrolsun De Gaulle!" ve "Contre Le Plan Fouchet!/ Fouchet Planına karşı!" en çok dikkat çekenlerdendi...

Öğrenci liderlerini ve genç işçileri dinleyince devrimin eli kulağında sonucunu çıkarmamak mümkün değildi. İyi de ne zaman, saat kaçta, nerede ve kimlerle olacaktı bu devrim? Bunların yanıtını o saatte kimse veremiyordu. (Biz hele hiç!) O büyük toplantıda, ismi her geçtiğinde alkışlanan, toplantıyı izleyen Pierre Mendes France (PMF) söz almaya yanaşmıyordu... Bu büyük, genç, dinamik ve coşkulu miting "yeni bir siyasi gücün doğuşu" olarak yorumlanıyordu. PMF, eğer

böylesi bir siyasi gücün başını çekseydi, sonraki günlerdeki daha farklı gelişmeler olabilirdi. Böyle bir şey olmadı. PMF öğrencileri destekledi, başlarına bir şey gelmesin diye onlarla yürüdü, Sorbonne'da birkaç saat geçirdiği de oldu, ama öğrencilerle birlikte siyasi bir işe girişmeye de yanaşmadı. Oysa 24 Mayıs'ta De Gaulle'ün konuşmasından sonra "Böylesi bir nutuk tartışılmaz, böylesi bir nutukla mücadele edilir" demişti... Oysa PMF mücadeleye girmekten kaçındı. Bu, belki, sosyal demokratların yaşlılık ve/veya gençlik hastalığıydı. İktidara yaklaştıkça veya iktidar onlara yaklaştıkça iktidardan uzaklaşmak! Ateşten korkan çocukların hali gibi bir şey... Bu açıdan bakılınca bu miting aynı zamanda iktidara yürümekten vazgeçildiği anın da fotoğrafıydı. Fakat yine de PMF ile öğrenci hareketinin işbirliği olasılığı FKP'yi bir süre daha rahatsız etti. Solun ve "işçi hareketinin" denetiminin elinden alınmasından korkan FKP yanıtını hemen o gece verdi: "Fransa'da Komünistler olmadan toplumsal ilerlemeci ve sol politika olamaz!" Ve ekledi; "Non à l'aventure! / Maceraya hayır!"

28 Mayıs Salı

Hükümet boş durmuyordu: Bir yandan De Gaulle'ün 24 Mayıs'taki radyo-televizyon konuşmasıyla 16 Haziran'da yapılacağı duyurulan ve "katılımı" da kapsayan referandum hazırlıkları, öte yandan o sabah paraşütçü birliklerinin, deniz komandolarının ve zırhlı tankların Paris'e doğru yürümek üzere başkentin yakınında toplandığına dair dedikoduların yayılması... Demek ki ordu "hazırdı..." Bu, De Gaulle'ün Nisan ve Mayıs 1958'de, yani tam on yıl önce, Cezayir'de ve sonra Korsika'da adım adım uyguladığı, o günkü cumhurbaşkanının başbakanlığı önermesiyle De Gaulle iktidarıyla sonuçlanan ve hala süren "manipülasyonun" yeni bir örneğiydi.

Öğrenci ve işçi eylemlerinden sonra siyasi manevralara sıra gelmişti artık.

Öğleye doğru, François Mitterrand yaptığı basın toplantısında, "iktidarın boşlukta olduğunu" yineliyor ve "krizden çıkmak" için; General de Gaulle'ün iktidarı bırakması gerektiğini, işleri yürütmek üzere Pierre Mendes France başkanlığında az sayıda bakandan oluşan "geçici bir hükümetin" kurularak krizin denetim altına alınabileceğini, daha sonra yapılacak cumhurbaşkanlığı seçiminde ise kendisinin aday olacağını belirtiyordu... Mitterrand'ın tavrı ve önerileri, birkaç hafta sonra ve hele de sol seçimleri yitirince "demokratik değil" diye eleştirilerek hoş karşılanmadı. Ona "Kaostan yararlanmak isteyen fırsatçı" damgasını vuranlar bile oldu. Ama o ana kadar ondan başka hiç bir solcu lider, siyasi tasarısını açıklamak cesaretini gösterememişti.

Strasbourg'da "7. Tümen Askerleri Eylem Komitesi" imzasıyla yayınlanan bildiride, "Kışlaların duvarları arkasında öğrencileri ve işçileri desteklemek amacıyla eylem komiteleri kurulduğu" açıklandı. Bu bildiride "askerlik süresinin 16 aydan sekiz aya indirilmesi" gibi askerlerin kimi isteklerine yer veriliyordu. Bildiri son derece sembolikti. Ama o kışlalardaki bazı subaylar ve hele de general rütbesindekiler boş durmuyorlardı.

Öğrenci hareketi açısından o günün "en büyük sürprizi" ise o gece Sorbonne'da yaşandı: Fransa'ya girmesi ve ikameti yasaklanan Daniel Cohn-Bendit, Sorbonne'daki Büyük Anfi'de binlerce öğrencinin önünde sahneye çıktı. Saçlarını siyaha boya(t)mış olan Cohn-Bendit böylece hükümete ve bilhassa İçişleri Bakanı Fouchet ile güvenlik güçlerine bir anlamda meydan okuyordu. Sınırlardaki onca denetime rağmen, Dany Le Noir gizlice Fransa'ya girmişti, başkente kadar gelerek Sorbonne'da binlerce kişinin önünde nutuk atmayı başarmıştı.

Dinleyiciler, kendinden geçmiş bir havada, "Sınırlar mı? Umurumuzda bile değil!" sloganlarıyla ona eşlik ediyorlardı... Sahne ve amfi tıklım tıklımdı. Sahnedeki Dany'nin hemen arkasındaki Gökşin Sipahioğlu ona bir ara "Bir dakika arkana döner misin?" diyor, Dany dönünce de Gökşin deklanşöre basıyordu: "Siyah saçlarıyla" genç lider ve bütün görkemi ve coşkusuyla Büyük Anfi Gökşin Sipahioğlu sayesinde böylece tarihe geçiyordu.

29 Mayıs Çarşamba

O sabah Cohn-Bendit, öğrenci hareketi liderleriyle birlikte basın toplantısı yaparak öğrencilerin devrimci isteklerini aktardı... Ama artık kimsenin bunlara inanmadığını öğrenci liderleri de artık çok iyi görüyorlardı... Olayların akışında öğrenci hareketinin etkisi iyice azalıyordu belki de bitmek üzereydi... Çünkü o saatlerde "oyun" başka sahnelerde oynanıyordu.

Evet işte De Gaulle sahneye çıkmak üzereydi: Öğle saatlerine doğru De Gaulle'ün "ortadan kaybolduğu", başbakan dahil nerede olduğunu kimsenin bilmediği, haberi yayıldı... Daha vahimi geleneksel olarak her çarşamba sabahı toplanan Bakanlar Kurulu toplantısının iptal edildiği son anda Başbakan'a bildirilmişti. Ama Cumhurbaşkanı'nın nerede olduğu, ne yaptığı ve ne yapacağı bilinmiyordu! Bütün ülke şoktaydı... Neyse ki öğleye doğru Cumhurbaşkanı'ndan kısa bir mesaj yayımlandı: "Üç gecedir uyumuyorum. Çok yoruldum. Düşünmeye ihtiyacım var...."

Böylece Fransa'da gerçek bir panik havası es(tiril)iyordu. Yurttaşların kulakları radyolardaydı ve merak içindeydiler. Cumhurbaşkanının iktidarı terk edip "kaçması da ne demekti?" Halk De Gaulle'den bir ses, bir nefes, bir haber bekliyordu. İktidara bu kadar meraklı, kendi kaderiyle "Fransa'nın"

kaderini birbiriyle karıştıran, 1940'tan beri çorbamızda bıyığı, ekmeğimizde sigarasının tozu ve dumanı eksik olmayan, gardırobumuzda üniformasıyla bizi perişan eden, kaç defa iktidardan ayrılıp kaç defa geri dönen, bu kadar deneyimli bir siyasetçi halkına karşı nasıl böyle bir şey yapardı?! (Bu satırları yazarken Nâzım Hikmet'in ünlü şiirlerinden birinden etktilendiğimi anımsatmalı mı? İşte anımsattım bile!)

Edouard Balladur, anılarında, şunları belirtiyor: "O gün bize ilginç bir haber ulaştı. Çok sayıda özel uçak kiralanmıştı." Acaba, De Gaulle'ün peşinden başkaları da mı "kaçmaya" hazırlanıyordu? Mitterrand'ın günlerdir sözünü ettiği "siyasi boşluk" buydu, demek ki Mitterrand yanılmamıştı. Ortalığı gelecek korkusu sarmıştı bile... De Gaulle'un "yitmesi" konusunda iki büyük ve birbiriyle tamamen çelişkili "tarih" var. Biri resmi tarih, diğeri gerçek tarih.

O günlerde halkı uyutmaya, De Gaulle'e yönelik sempatiyi arttırmaya, kamuoyunu aldatmaya yönelik şimdiye kadar yürürlükte olan resmi tarihe göre, gelişmelerin seyri şöyleydi:

De Gaulle düşünmek için Colombey'deki köy evine helikopterle yola çıkmış, Bakanlar Kurulu toplantısı için ertesi gün (perşembe günü) Paris'e döneceğini de Başbakan'a bildirmişti. Bu bilgi ışığında öncelikle "kaçmak" ve "yitmek" gibi şeylerin söz konusu olmadığı saptamasını yapabiliriz. Ama helikopterle giderken yolda aniden kararını değiştiriyor (veya ikinci ek versiyona göre gerçekte, köy evine uğruyor eşi ile birlikte "Fransa'yı temelli terk etmek ve belki Almanya'ya sığınmak" için bavullarını topluyorlardı) ve Baden-Baden'de Fransa işgal ordusu komutanı, Cezayir'deki eski komutanlardan ve Nisan-Mayıs 1958'deki olayların önemli "kahramanlarından" De Gaulle'cü general Massu'ya uğramaya karar veriyordu.

(Yinelemek pahasına ekliyorum: Ek versiyona göre önce Colombey'e gidiyorlar, Bayan De Gaulle'ün daha sonra anlatacağı gibi, "birkaç valiz" alıyorlar. Bayan Massu'nun aktardığına göre, De Gaulle çiftinin valizleri "çok ağırdır" ve "pek çoktur!.." Gerçekte de köy evine uğruyorlardı. De Gaulle, eşini tam anlamıyla senaryosuna inandırmış biçimde çok iyi "oynatıyor".)

Daha sonra yazılanlardan anlaşılabildiği gibi, bu öyle aniden karar verilmiş ve sadece sıradan bir "ziyaret" değil, belli bir süre önceden, en azından son kırk sekiz saatten beri öngörülen bir yolculuktu, bir randevuydu... Ama Massu'nun yazdıklarına bakarsak, De Gaulle ile konuşmasından sonra güya işin rengi değişmişti. De Gaulle "kaçmaktan, Almanya'ya sığınmaktan vazgeçmiş Paris'e dönüp işleri yeniden ele almaya karar vermişti..." De Gaulle onunla bir buçuk saat geçiriyor. Gerçekte Massu'den siyasi istikrarsızlık halinde ordunun desteği sözünü alıyor... Yani Cezayir "tikleri" yeniden devrede sokuluyor ve De Gaulle rahatlayarak geriye dönüyor.

General Massu imzasıyla 1983'te yayınlanan "Baden 68 Souvenirs d'Une Fidélité Gaulliste/ Baden 68, Golist Bir Vefakarlıktan Anılar" isimli kitapta (Plon, Paris) general Massu, 29 Mayıs 1968'de, De Gaulle'ün geliş ve gidişini ve o arada yaptıklarını ayrıntılı bir biçimde aktarıyor, ama onunla 15.15 ile 16.45 arasında neler konuştuklarını anlatmıyor. Önce Jacques Massu'nun anlattıklarına bakalım. Massu, generalin varışından saat tam 14.45'te haberi olduğunu belirtiyor ve varışını ve dönüşünü en ince ayrıntısına kadar aktarıyor. Ama konuştuklarını hiç anlatmıyor. Daha komiği "L'entretien" ("Söyleşi") başlıklı özel bir bölüm de (s.85-99) hiçbir şey bulamıyorsunuz. Ve o zaman şu sonuca ulaşıyorsunuz: Kitap tamamen uyutmaya yönelik ve resmi tarihi doğrulamayı amaçlıyor...

Ama kitaptan Almanya Federal Cumhuriyeti'ndeki "işgal ordusundaki" subayların yaşamlarına ilişkin ayrıntılar öğreniyorsunuz. Kimler yemek hazırlıyor, kimler çok yemek yiyor, kimler kalan yemekleri "götürüyor", kadınlar boş vakitlerini nasıl geçiriyor ve daha neler de neler. Bu arada Bayan Massu'nun roman bile yazdığını öğreniyoruz... Kitabın ön kapağındaki ve içindeki toplam iki fotografta De Gaulle'ün varışını izlemek mümkün... De Gaulle'ün helikopterden hemen iner inmez general Massu'ya söyledikleri, nasıl bir paranoya içinde bulunduğuna bizi inandırmaya yönelik...De Gaulle inerken bağırarak şunları söylemiş: "Her şey bitti, komünistler ülkede genel bir felce yol açtılar. Ben artık hiçbir şeyi yönetemiyorum, yönlendiremiyorum. Bu nedenle iktidardan ayrılıyorum ve Fransa'da kendimi ve yakınlarımı tehdit altında hissettiğim için, size sığınmaya geldim, ne yapacağıma karar vermek için." (s. 79-80). De Gaulle bunları Massu'ya o anda orada belli sayıda askerin önünde açıklıyor ve ondan Almanya'daki Fransa Cumhuriyeti Büyükelçisi ve Almanya yetkilileriyle bu konu için ilişkiye girmesini istiyor. Bizden de buna inanmamızı istiyorlar. Pes! Dahası De Gaulle'ün ısrarlı arzusu üzerine, o sırada deniz yüzbaşısı oğlu Philippe de Gaulle'ün de ailesiyle birlikte Baden-Baden'e getirildiklerini öğreniyoruz... Resmi tarihin çarpıtmalara dayalı tarihi senaryosu çok iyi yazılmış ve çok iyi çekiliyor!

Böylece De Gaulle ailesi tümden Fransa'yı terk etmiş oluyor o saatlerde. Aile üyeleri Baden-Baden'deki Fransa Ordusu Merkezi'nde General Massu ve konukları için ayrılmış konutlarda kalacakları odaları bile seçiyorlar ve yerleşmek için ilk adımları atıyorlar... Valizler taşınıyor, hatta birkaçı açılıyor bile... Bayan De Gaulle o kısa süre içinde Bayan Massu'ye Paris'te birkaç gün önce şık bir otomobildeki bir adamın kendisine küfür etmesinin etkisinden nasıl henüz kurtulamadığını

anlatma olanağı bile buluyor. "Artık kimse bizi istemiyor" demek istiyor... De Gaulle de öyle: Gençlerin ve öğrencilerin "kendisinden iktidarı artık terk etmesini istemelerini" bir türlü anlayamıyormuş ve bundan feci biçimde alınıyormuş! Ve De Gaulle'le baş başa konuşan Massu dayanamayıp şöyle yazıyor: "Bir kez daha De Gaulle bana büyük bir duygusal gibi göründü." (s. 87). Biraz daha ileri gitse, "O, duygusal küçük bir çocuk" diye yazacak! Massu, elinden gelen gayreti göstererek Cumhurbaşkanı'nın korkusunu azaltıyor, geldiği gibi fazla dikkat çekmeden Paris'e geri dönmesi için ikna etmeye başlıyor, perişan moralini yükseltiyor ve ikna ediyor. Ve böylece, "kahramanımız!" yani General Cumhurbaşkanı De Gaulle dönmeye "karar veriyor..." Massu, De Gaulle'ün kendisiyle "herhangi bir askeri müdahale konusunu asla konuşmadığını" da ekliyor (s.103-104.)

Acaba öyle mi? Massu, hemen peşinden "o kadar can sıkıntısından ve birkaç suikast atlattıktan sonra Baden-Baden'e gelip hak edilmiş bir mola vermesinden" söz edince, ne demek istediği anlaşılamıyor, hatta kuşkular doğuruyor. Çünkü suikastların üzerinden yıllar geçmiş ve "can sıkıntısı" denilen de son derece ciddi bir siyasi ve toplumsal çalkalanma. Ve bu tür işlerde "bir buçuk saat mola" nedir ki? Belli ki general Massu'nun elinde ve/veya dilinde henüz sırrı çözülmemiş kim bilir ne marifetler var(dı)...

Bu aşamada kitabıyla imdadımıza Pierre Viansson-Ponté yetişerek (s. 629 ve sonrasında) o gün olan bitenleri dakikası dakikasına ayrıntılı bir biçimde sıralıyor. Ve olayları oradan izlediğimiz zaman De Gaulle'ün "kaçışının" aslında gerçek bir kaçış olmadığı, bunun alışılmış, hatta gelenekselmiş bir De Gaulle oyunu olduğu çok açık bir biçimde ortaya çıkıyor. Böylece birkaç sayfada o gün yaşananları anlamak olanağını buluyoruz. Birkaç noktayla özetleyelim:

O sabah saat 00.09'da, De Gaulle, özel kalem müdürü eski subaylarından general Lalande ile görüşüyor. Ve onu Metz'e (Fransa'nın doğusunda) gidip general Beauvallet'yi, Nancy'ye gidip general Hublot'yu, Baden-Baden'e kadar uzanıp Massu'yu görmesini ve onlardan askerlerinin ve ordunun durumu hakkında bilgi alarak en geç o gece durumu kendisine bildirmesini isteyerek yolcu ediyor... Burada söz konusu olan generaller Fransa'nın doğusunda (o günlerde "tehlikenin" Doğu'dan geleceği hesapları yapılıyordu ya) bulunan ve ülkenin en güçlü ordularının başındakilerdir. De Gaulle'ün amacı şudur: Orduların nabzı tutulacak ve "General Charles De Gaulle'den gelecek her türlü emre itaat etmeye hazır olup olmadıkları öğrenilecek..." Özel kalem müdürünün esas görevi budur.

Dikkatinizi çekmek isterim, burada "General Charles De Gaulle"den söz ediliyor, Cumhurbaşkanı De Gaulle'den değil. Arif olan anlar, deyip geçelim...Saat 09.15'te o gün yapılması gereken Bakanlar Kurulu toplantısını iptal edip ertesi gün saat 15.00'e erteleyen general De Gaulle, saat 09.40'dan 11.00'e kadar damadı general De Boissieu ile bürosuna kapanarak baş başa bir saat konuşuyor. Bu görüşmeden bugüne kadar, her ikisi sırlarını götürdükleri için tek harf kalmadığını söyleyelim. Ancak şunu biliyoruz: Damat General, Mulhouse'daki (Starsbourg'un hemen dibindeki bu kent te Doğu'da) ordunun komutanıdır ve bir gün önce Cumhurbaşkanı'nın özel telefonu üzerine Paris'e gelmiştir. Ve yine bilinen bir şey daha var: De Gaulle, Massu ve adı geçen diğer generallerle görüşmesini, hep birlikte, son derece resmi, ciddi ve askeri bir biçimde De Gaulle'cülerin "kalesi" olarak bilinen Sainte-Odile'de düzenlemeyi bile düşünmüş, bunu damadına önermiş, ama damadının böyle bir "gösteriyi", "gereksiz ve yersiz" görmesi üzerine De Gaulle bundan vazgeçmiş... Bu da De Gaulle'ün öğrenci ve işçi hareketine, ve sol siyasetçilere

karşı "ordusuyla" birlikte, heyecan verici, "görkemli" ve kapsamlı bir gösteri yapmak niyetinde olduğunu ispat ediyor. Ama sonuçta, De Gaulle ve damadı, toplu gösteri yerine generallerle tek tek görüşülmesi yöntemini benimsiyor. Ve özel kalem müdürü bu işle görevlendiriliyor. De Gaulle'ün de bizzat Masssu ile görüşmesine de karar veriyorlar. Ama bundan sadece De Gaulle ve damadı haberli. Özel kalem müdürünün bile De Gaulle'ün Massu ile görüşeceğinden haberi olmadığı anlaşılıyor.

Saat 11.20'de De Gaulle Paris'i cumhurbaşkanlığı helikopteriyle terk ediyor ve bilinen biçimde Baden-Baden'e gidiyor... Yani önce köy evine uğrayıp eşinin oradan birtakım giysiyle, yükte hafif pahada ağır şeyleri valizlere doldurmasına olanak tanıyor, böylece "senaryo" daha inandırıcı bir havaya bürünüyor. Baden-Baden'de Massu ile görüşmesi önceden kurgulanmış bir senaryo. Kaçmak veya iktidarı bırakmak söz konusu değil. Bu De Gaulle'ün daha önce de yaptığı "büyük blöflerinden" biri. Ancak bu blöfün tutması ve oyunun inandırıcı olması için "yönetmen" Cumhurbaşkanı hiç bir fedakarlıktan kaçınmıyor. O kadar ki eşini bile bu iktidar oyununa alet ediyor. Bu yetmiyor oğlunu ve oğlunun ailesine de rol vererek "filminde oynatıyor..."

Evet Baden-Baden'de Massu ile görüşüyor ve Massu'dan ordu ve subayları ve askerleri konusunda "garantilerini" aldıktan sonra dönüyor. Önce köy evine... Saat 18.15'te Colombey'e varıyor. Ertesi gün, tarihin emri, siyasetin kavliyle Paris'e dönecek...

Burada elbette Paris Komünü sırasında o günün Başbakanı Thiers'in, hükümeti, milletvekilleri ve ordusuyla Versailles'e "kaçması" akla geliyor. Thiers'in bu "geri çekilmeyi" Paris Komünü'nü "daha iyi ezmek için" düzenlediğini artık biliyoruz. Ve bu pis işi yine Doğu'dan gelen bir orduyla ve bu bir işgal

ordusu bile olsa onun yardımıyla yaptığını da biliyoruz... Bismarck'ın emrindeki Prusya Ordusu'nun, Paris'i kuşatarak Paris Komünü'nün kanla ve katliamlarla bastırılmasındaki rolünü anımsamak gerek.

Mayıs 68'de öğrencilerin bir bölümü arasında Paris Komünü'nün kanlı biçimde katli ve Thiers heyulası eksik değildi. Nitekim öğrenciler arasında De Gaulle'ün "ordusunun" başında Paris'e geri dönebileceğini sananlar oldu...

De Gaulle de Doğu'daki ordularının kendi emirlerine itaat edeceğinden yüzde yüz emin olarak o gece rahat (?) uyudu (mu?)... Şunu da eklemek şart; De Gaulle bu "işi" öyle ani bir kararla 29 Mayıs sabahı uyanır uyanmaz vermiş değil. Damadını bir gün önceden Paris'e davet eden kendisidir. Ve o günlerin mikro tarihçisi Viansson-Ponté'nin yazdıklarından anlaşılacağı gibi, De Gaulle 25 Mayıs'tan beri bu işi hazırlıyor ama bunu 29 Mayıs sabahına kadar kendisinden başka kimse bilmiyordu.Ve o ana kadar rolünü o kadar iyi oynamıştı ki onu tanıyanlar bile gerçekten iktidarı bıraktığına ve kaçtığına inandılar. Hele Sol siyasetçiler ve öğrenci hareketinin liderleri... O günlerin önemli televizyoncusu De Gaulle'cü gazeteci Michel Droit, 2 Mayıs 1978'de A2'de (İkinci Kanal) Mayıs 68'in 10. Yıldönümü vesilesiyle yapılan tartışma programında (künyesi kaynakçada) bu olayla ilgili olarak aynen "De Gaulle hepsini kazıkladı/kandırdı" deyiverdi. Doğru... De Gaulle'ün bu kadar başarılı yönetmenliğine ve bu denli iyi oyunculuğuna da ancak şapka çıkarılır: "Chapeau l'artiste!/Helal olsun artist!"De Gaulle iyi oynamıştı ama oyun da henüz tümüyle bitmiş değildi.

Nitekim onun "kaçtığı, iktidarı terk ettiği" dedikoduları yayılırken, o gün öğleden sonra CGT Bastille'den Saint-Lazare Garı'na bir gösteri ve yürüyüş düzenledi. Yüz bini aşkın emekçinin, grevcinin, kadın ve erkeğin katıldığı gösteride

CGT, işçi isteklerinin kabulü için yeni görüşmeler istedi. Ama aslında amacı sokakları öğrencilere bırakmamak ve "alanı doldurmaktı..."

Fakat bu gösteri vesilesiyle o gün iktidarın paranoyası yeniden depreşti. CGT'nin Hotel de Ville'e (Anakent Belediye Binası'na) doğru yürümesi ve orayı işgal etmesi olasılığına karşı önemler alındı... Polis böylesi bir durumda "göstericilere ateş açıp açamayacağını" sordu. Başbakan buna gerek olmadığını "Çünkü nasıl olsa Belediye Meclisi'nin FKP'li üyeleri kapıları açarlar" dedi. "Ama Elysée Sarayı'na yürümeye kalkarlarsa Saray boş bile olsa ateş edebilirsiniz" diye ekledi... Ancak CGT'nin hiç de öyle "kötü niyetleri" olmadığı hemen anlaşıldı... Ve iktidar derin bir nefes aldı...

O gece Pierre Mendes France, Millet Meclisi'nde beklenmeyen bir basın toplantısı düzenledi ve "birleşik solun tümünün" onayı halinde "geçici bir hükümet kurmaya hazır olduğunu" duyurarak epeyce şaşırttı. De Gaule taraftarları bunu "Pierre Mendes France'ın bile komünistlerin tarafına geçtiği" biçiminde değerlendirdiler. Bu onları hem çok üzdü, hem de biraz daha korkuttu...

O gece De Gaulle taraftarları ertesi gün düzenleyecekleri gösteri ve yürüyüşün hazırlıklarıyla uğraşıyorlardı... Bu arada De Gaulle taraftarlarının birkaç günden beri ilişkide olduğu ve bu gösteri için yardımlarını kabul ettikleri OAS taraftarlarından kalanlar ile eski asker ve subay kalıntıları silahlanıyorlardı. İktidar ve taraftarları hala CGT'nin FKP ile birlikte darbe yapması olasılığından korkuyor ve buna karşı kendilerince "tedbirler alıyorlardı..." İşte size paranoya...

Oysa o saatlerde CGT yöneticileri ve üyelerinin pek çoğu gösteri sonrası evlerine dönmüş, belki televizon izliyorlardı. Kimiyse işgal etikleri işyerlerinde yoldaşlarıyla zaman geçiriyorlardı. Zaten günlerden beri CGT, işçi isteklerinin

bütünüyle kabulü için yeni görüşmeler yapılmasından başka bir şey istemiyor ve artık neredeyse mecburen ve sadece "alanı işgal etmek" amacıyla düzenlediği gösteri ve yürüyüşleri bitince katılanların en sakin biçimde dağılması için özel bir gayret gösteriyordu...

30 Mayıs Perşembe

Grevler ve işgaller en yaygın biçimiyle sürüyordu. İnsanlar geleceğin ne hazırladığını bilmeden bekliyorlardı. Sabah saatlerinde De Gaulle'ü ve hükümetini kerhen destekleyen "Bağımsız Cumhuriyetçiler"in lideri Valery Giscard d'Estaing, "Bu hükümet devlet otoritesini yerleştiremediği ve Fransa'yı yeniden çalışmaya başlatamadığı için kendiliğinden gitmelidir" yani istifa etmelidir diyordu. Aynı saatlerde, De Gaulle'ün Paris'e döndüğü ve saat 16.30'da radyodan halka hitap edeceği duyuruluyordu. De Gaulle 12.25'te Saray'a vardı. 14.30'da Başbakanla bir süre baş başa görüştü. Başbakan'ın De Gaulle'e "kendisine haber vermeden orduya danışmak üzere" Paris'ten ayrılmasından alındığını belirterek istifa mektubunu sunduğu daha sonra öğrenildi. Ama De Gaulle Başbakan'ın istifasını reddetti. Saat 15.00'te yıldırım hızıyla bir Bakanlar Kurulu toplantısı yapıldı. Cumhurbaşkanı 16.30'da radyolardan halka hitaba edeceğinden ve bakanlar da gösteri ve yürüyüşe katılacağından toplantı kısa sürdü.

De Gaulle taraftarları ise "De Gaulle est seul /De Gaulle yalnızdır" diyen France-Soir'ı yalanlamak ister gibi De Gaulle'e destek amacıyla günlerden beri "genel seferberlik ilan ederek" hazırladıkları büyük gösteri ve yürüyüşün heyecanı içindeydiler... Concorde Meydanı'nda ilk kümeleşmeler başlıyordu...

Günlerdir kurulduğu duyurulan ve adı sık sık sağ basında anılan Comités de Defense de la République (CDR. Cumhu-

riyeti Savunma Komiteleri) tarafından düzenlenen gösteriye katılımın nasıl ve ne kadar olacağı merak ediliyordu. Gösteriden önce insanların kulakları bir kez daha radyolarındaydı... Heyecan doruk noktasındaydı; öyle ya, De Gaulle ne diyecek, ne(ler) önerecek ve ne yapacaktı?

Nihayet, General 16.30'da konuşmaya başladı ve konuşması dört dakika sürdü: "Je ne me retirerai pas. J'ai un mandat du peuple, je le remplirai. Je ne changerai pas le Premier Ministre. Je dissous aujourd'hui L'Assemblée Nationale." (TÜRKÇESİ) Konuşmanın ardından France-Soir özel bir baskı yaparak General'in söylediklerini birinci sayfadan özetleyerek aynen şöyle duyurdu:

"DE GAULLE: JE RESTE. JE GARDE POMPİDOU. JE DİSSOUS L'ASSEMBLEE. J'AJOURNE LE REFERENDUM."

Evet General'in söyledikleri şunlar: "Cumhurbaşkanlığından ayrılmayacağım. Halk bana bir görev verdi, bunu sonuna kadar götüreceğim. Başbakanı değiştirmeyeceğim. Millet Meclisi'ni bugün feshediyorum. Referandumu erteliyorum."

General Cumhurbaşkanı milletvekili seçimlerinin yasal süresi içinde yapılacağını da bildiriyordu. 5. Cumhuriyet Anayasası'na göre Cumhurbaşkanı'nın böyle bir yetkisi vardı. Bu yetkiyi daha sonraki yıllarda Mitterrand ve Chirac da kullanacaklardı.

General, 16 Haziran'da yapılacağını açıkladığı referandumu ertelediğini de belirtiyordu. De Gaulle böylece bir gün önce yarattığı "siyasi boşluğu" bizzat doldurduğunu açıklıyordu. Bu konuşmadan, Baden-Baden'de görüştüğü General Massu'dan bütün garantileri aldığı sonucunu çıkarmak mümkün. Türkçedeki "Eşeği önce kaybettirip sonra bulduracaksın! " özdeyişine uygun bir siyasal durumdu bu... General bu arada çok açık bir biçimde FKP'yi ve diğer solcuları tehdit

etmekten de çekinmiyordu. Fransa'nın önünde "diktatörlük tehlikesi bulunduğunu" bunun "totaliter komünizm" olduğunu vurguluyor ve "seçimlerin engellenmesi halinde Anayasaya uygun biçimde başka yolları da kullanabilirim" yani "Gerekirse orduya çağrı yaparım!" diyerek aba altından sopa gösteriyordu. Bu konuda ordunun gerekli garantileri verdiğini ve "yardıma hazır olduğunu" biliyoruz...

De Gaulle'ün konuşmasından sonra artık De Gaulle'cüleri kimse tutamazdı. Binlerce insan, Paris'in o şık mahallelerinin iyi giyinmiş, bakımlı ve pek çoğu orta yaşlı kadın ve erkekleri "De Gaulle n'est pas seul!/De Gaulle yalnız değildir!" sloganlarıyla Champs-Elysees caddesine akıyorlardı. Bazıları "Vidangez la Sorbonne " (Sorbonne'u boşaltınız!) sloganı atıyordu. Vidanger daha çok lağım ve ayakyolunu boşaltmak için kullanılan bir fiildir. Bu sözcüğün Sorbonne için kullanılması göstericilerin öğrenci hareketine nasıl baktıklarının işaretiydi. Bu slogan, şık burjuvaların ağzının ne kadar bozuk olduğunu da ispatlıyordu. Concorde Meydanı kısa zamanda doldu. Meydanın etrafındaki bütün cadde ve sokaklar ve küçük büyük meydanlar tıklım tıklımdı... Göstericilerin kimi birer bandrol gibi özel baskı yapan France-Soir'ı ellerinde veya başlarının üstünde taşıyorlardı... Bu arada o günlerin bağımsız radyoları Europe No 1 ve RTL'e, "Europe 1 à Pekin/ Europe 1 Pekin'e" sloganı atılıyor., veya "RTL aux chiottes!/RTL kenefe!" şeklinde küfürler ve hakaretler yağdırılıyordu. Bu örnekler burjuvalardaki "düzeyin" göstergesiydi.

Göstericilerin bazılarının ellerinde ise aynı matbaadan çıktığı çok belli "Assez de Violence!/Şiddete Dur!/"Şiddet Yetti Gayri!" yazılı küçük büyük bandroller de var...

Bazıları üstü açık otomobillerde, sol kollarında CDR pazıbentleriyle...

İkinci Dünya Savaşı Direnişçilerinden taklit edildiği çok belli sahneleri oynuyorlar... "Avec De Gaulle pour La France/ De Gaulle'le Fransa için" yazılı, General'in fotoğrafı bulunan dev posterler taşınıyor... Bu arada Pompidou da unutulmuş değildi; 2463 AG 92 plakalı bir minibüsün üstünde "Pompidou avec La France, pour Les Français/ Pompidou Fransızlar için Fransa ile" yazılı Başbakan'ın dev posteri dolaştırılıyordu...

Şık ve genç, bakımlı güzel kadınlar ve yakışıklı erkekler ellerinde De Gaulle'cü partinin flamaları ve Fransız bayraklarıyla otomobilleri veya motosikletleriyle gösterideydi...

Kitle, Champs-Elysees Caddesi'nden yukarıya Zafer Takı'na doğru akıyordu. 1958'de De Gaulle'le birlikte iktidara gelen, onuncu yıllarını kutlamaya hazırlanırken Mayıs 68 ile kısmi felç olan tarihi yüzler en başta yürüyordu: İşte Michel Debré, işte André Malraux... İkisi de kendilerinden geçmiş bir havada.... Malraux, trans halde sağ eliyle victoire/zafer işareti yapıyor. O günkü gösteri ve yürüyüşe De Gaulle ve Pompidou bizzat katılmadılar ama Chirac gibi "genç kurtlar", birçok bakan ve milletvekili, senatör, genel müdür ve benzeri üst düzeydeki yöneticiler, yardımcıları ve memurlarıyla birlikte oradaydılar. Katolik Kilise'nin yönettiği okulların öğretmenleri ve öğrencileri de meydandaydı.

O gün kaç kişi yürüdü? Kimi kaynaklar 300 bin diyor, kimileri ise bir milyona kadar çıkıyor. Bir milyon rakamı 13 Mayıs'taki dev gösteri-yürüyüşten "rövanşı aldık" demek isteyenlerin ileri sürdüğü efsanevi bir rakam. O gün yürüyenlerin 500-600 bin arasında olduğunu yazanlar da var. Viansson-Ponté, Paris Emniyet Müdürlüğü'nün özenle yaptığı ve hükümete gizlice bildirdiği rakamın 300 bin olduğunu belirtiyor. (s.647). Ne olursa olsun şu kesin: Hiç kimse bu kadar kalabalık bir kitle beklemiyordu. Büyük bir şaşkınlık ve heyecan

yaşanması biraz da bundandı. Bizzat De Gaulle bile böylesine bir destek ummuyordu. De Gaulle, kitlenin sesini Concorde Meydanı'na ve Champs-Elysees Caddesi'ne bir taş atımlık mesafedeki Cumhurbaşkanlığı Sarayı'ndan duyabiliyordu. Kitle sanki ona duyurmak için sesini gittikçe yükseltiyordu: "De Gaulle yalnız değildir!"

Gösterinin başında ve içinde elbette çok sayıda inanmış ve kararlı De Gaulle taraftarı vardı. Ama asıl büyük kitleyi "sessiz çoğunluk" adı verilen ve öteden beri sağa oy verenler oluşturuyordu. Bunlar, öğrenci ve işçi eylemlerini, grevlerini, gösteri ve yürüyüşlerini sadece devlet radyo ve televizyonundan izleyerek feci biçimde korkan Paris'in şık mahallelerinin zenginleri, orta sınıfları ve küçük burjuvalarıydı. Kılık kıyafetleri hangi sınıfa ait olduklarını ele veriyordu. Hani öyle pek sık sokaklara çıkmayan ama derdini seçim sandığına yansıtan takımların sessiz neferleri. Korkaklar ordusunun sessiz askerleri...

Çok sayıda emekli asker de yürüdü o gün. General Massu yukarıda andığım kitabında 30 Mayıs sabahı erken saatlerden itibaren değişik komutanları nasıl aradığını ve her birinden 30 Mayıs gösteri ve yürüyüşünün başarılı geçmesi için ellerinden gelen gayreti göstermelerini nasıl istediğini ballandıra ballandıra anlatıyor. Hatta bu vesileyle Genel Kurmay Başkanı'na bile telefon ettiğini belirtmekten kaçınmıyor. Genel Kurmay Başkanı'na "Evet askeriz ama aynı zamanda seçmeniz, biz de bugünkü mücadelede tercihimizi açıklamayı arzuluyoruz" demek de oyuna dahil. (A.g.k. s.118). Massu, telefonla aradıklarına 2. Zırhlı Tümen (2e D.B.) "eskilerinin", yani terhis olanlarının ve emekli askerlerinin günlerdir gösteri ve yürüyüşün "başarılı olması için" nasıl gece gündüz çaba harcadıklarını, ne kadar iyi hazırlandıklarını örnek olarak veriyordu. Massu hızını alamayıp, ertesi günden itibaren kimi

askeri birliklerin "herkesin gözü önüne dikileceğini" de vurguluyordu... (s.120)

30 Mayısta Concorde Meydanı'nda sivil giysileri içinde çok yaşlı askerler de vardı. Bazıları kollarına girilerek taşınan, madalyalarını ceketlerinin sol yakasında sergileyen birçok "yaşlı", ama gerçekten çok yaşlı asker de gösteride yer alıyordu. Bu çok eskiler, niçin yürüdüklerinin ayrımına varamadan, ne yaptıklarını bilmeden komik bir şaşkınlık içindeydiler. Hava onların katılımını kolaylaştıracak kadar güzeldi. Mayıs 68'i öğrenciler ve emekçiler safında yaşayan Françoise Giannesini'nin yaptığı şu saptama önemli: "Öyle bir Mayıs ayı geçirdik ki o yıl, her gün hava güneşliydi, bir gün bile bir damla yağmur yağmadı." 1 Mayıs hariç... İklimin, eylemler, gösteri ve yürüyüşler üzerindeki etkisi bakımından bu cümlenin düşünülmesi gerekiyor.

De Gaulle'den nefret eden ama "Komünizm düşmanlıkları" nedeniyle De Gaulle'cülerle bir arada gösteri ve yürüyüşe kerhen bile olsa katılan ırkçılar, aşırı sağcılar ve faşistler de oradaydı. Ki bunların arasında Occident yönetici ve taraftarları ve OAS taraftarları da vardı. Evet aşırı sağcılar, ırkçılar ve darbeciler ve gerekirse De Gaulle'ün "hatırı için" yeni bir darbe yapmaya bile hazır olanlar o gün Paris'in "efendilerini" oynadılar.

Göstericiler Champs-Elysees Caddesi'ni Zafer Takı'na kadar çıktıklarında "Soldat Inconnu/Meçhul Asker" anıtının önünde saygı duruşundan sonra "La Marseillaise"i (Fransız millî marşı) hep bir ağızdan söylediler.

Televizyon gösteri ve yürüyüşü canlı olarak yayınlıyordu... Ertesi günkü bütün De Gaulle'cü, aşırı sağcı ve ırkçı yayın organlarında ve daha sonra yayınlanan resmi tarih kitaplarında yansıtılan veya yansıtılmak istenen şuydu: Sanki gösteri ve yürüyüş günlerden beri hazırlanmıyordu da o gün De

Gaulle'ün konuşmasından sonra insanlar, "akıllı yurttaşlar", "sessiz çoğunluk" kendiliğinden De Gaulle'e destek verdiklerini kanıtlamak istediler ve sokağa çıkıp kendiliğinden bir gösteri ve yürüyüş düzenleyip De Gaulle'ü sıkı bir biçimde "sahiplendiklerini" sergilediler... Oysa bu gösteri günlerden beri hazırlanıyordu. Hatta Başbakan bizzat bu gösterinin en iyi şekilde düzenlenmesi için birkaç kez De Gaulle ile görüşmüştü. Değişik görüşmelerinde gösteri hazırlıklardan söz ediyorlardı. De Gaulle taraftarlarının Paris'te, çevresinde ve tüm ülkede bütün "kanalları" harekete geçirerek, günlerce hazırlık yaptıkları artık ispatlı ve bugün artık yadsınamayacak ölçüde biliniyor. Ancak sahneye koyma işini en iyi biçimde başardıkları da açık. O günkü gazetelerde gösteriyi destekleyen örgütlerin ilanları yayınlandı. Günlerden beri bildiriler cömertce dağıtıldı, kimi gönüllüler bildirileri otomobillerinden sokalara, cadde ve bulvarlara attılar/salladılar... Ve daha ilginçi o sabah en sıkı "golistler" taşra kentlerinden otobüsler dolusu Paris'e taşındı... Evet düzenleme de son derece başarılıydı.

Eleştirilen bu değil. Elbette her siyasi küme, her siyasi parti gösteri düzenleyebilir ve bunun en iyi şekilde yapılması için elinden geleni yapar. Eleştirilen bu basit gerçeğin saklanmak istenmesi ve dahası bir efsane yaratılmak arzusuydu. Herkes biliyordu ki; insanlar önceden hazırlık yapılmadan, katılım çağrıları yinelenmeden öyle kendiliğinden ve hele de on binlercesi bir arada sokaklara çıkamazlardı. De Gaulle'ün 24 Mayıstaki nutkundan daha etkileyici nutkunu dinledikten sonra son anda katılmak isteyenler mutlaka olmuştur ama kitlenin ezici çoğunluğu önceden hazırlanmış insanlardan oluşuyordu. Ayrıca gösteri ve yürüyüşte taşınan tümü aynı matbaadan çıkmış bandroller, afişler, posterler ve benzeri malzemeler de hazırlıkların birkaç gün önceden yapıldığının kanıtıydı.

De Gaulle'ün bu gösteri öncesinde oynadığı oyun bu bağlamda daha çok önem kazanıyor ve daha iyi anlaşılıyor. De Gaulle gerçekten çok iyi bir oyuncuydu. Bir kez daha şapka çıkarılması gereken bir strateji ustasıydı... Bravo General!

Gösteri ve yürüyüşün kendiliğinden ve aniden yapılmasının "yararı" hemen görüldü ve böyle bir mesaj eşliğinde devlet televizyonu aracılığıyla (televizyonda devlet tekeli vardı o yıllarda) aktarılan görüntüler taşrada beklenen sonuçları doğurdu... O gün taşra kentlerinden Angers'de, Havre, Rennes, Rouen, Besançon ve Caen'da benzer gösteri ve yürüyüşler düzenlendi...

Ertesi gün ve 1 Haziran'da da taşranın küçük-büyük tüm kentlerinde De Gaulle'ü desteklemek için benzer yürüyüşler yapıldı. Kimi yerde ise bunlara koşut biçimde düzenlenen işçi ve öğrencilerin rejime ve De Gaulle'e karşı gösterileri yapıldı...

30 Mayısta Paris'te gece boyunca Champs-Elysées ve çevresinde turlar ve sloganlar atılıyordu ama göstericiler Seine Nehri'nin Sol Yakası'na geçmiyorlardı. Çünkü o taraf devrimcilerin elindeydi ve iyi aile çocukları o tarafla gidip maceraya atılamazlardı... En iyisi "kendi mahallelerinde" kalarak bazı filmlerdeki ve belgesellerdeki sahneleri taklit etmekti...

Küçük bir grup bir otomobille Quartier Latin'e doğru bir hamle yapmak istiyordu ama karşılarında "o korkunç devrimcileri" görünce hızla geri çekiliyorlardı... Burjuvaların "kahramanlıkları" bu kadardı, buraya kadardı. Yine de bunlar on yıllar boyunca anlatılacaktı...

O akşam üstü ve o gece Mayıs 68'de tarihi bir dönemeç alındı: "Devrimci" öğrenciler ve gençler artık devre dışı kalmak üzereydi. 30 Mayıs'ta De Gaulle nutkuyla ve De Gaulle taraftarları dev gösteri ve yürüyüşle "ölmedik, buradayız" demişlerdi.

Paris'te De Gaulle'e destek gösteri ve yürüyüşleri daha sonraki günlerde devam etti. Örneğin 4 Haziran'da Paris'in en şık mahallelerinden Trocadero Meydanı'nda çok şık ve çok hoş, çok zengin ve çok geveze kadınlar ve erkekler De Gaulle'ü ne kadar çok sevdiklerini ve Daniel Cohn-Bendit'ten ne kadar çok korktuklarını dile getirmek olanağını buldular... Ne cesaret!

Küçük bir ayrıntıyı geçmeyelim yine de Grand Orient de France/Fransa Büyük Doğu isimli Masonlar derneği o gün yayanladığı "déclaration" (duyuruda) " "Ülkemiz gençliği olgunluğunun ve sorumluluklarını üstlenmek istediğinin kanıtını verdi. Fransa Büyük Doğu, en kısa zamanda seçme hakkının 18 yaşını doldurmuş bütün kadın ve erkek yurttaşlara tanınmasını istiyor." dedikten sonra, "Demokratik bir rejimin işleyişi için gerekli yurttaşlık bilgisi (L'instruction civique) dersinin yeniden ders programlarına alınmasını" öneriyordu.

Fransa'da o tarihte ancak 21 yaşını doldurduktan sonra oy kullanılabiliyordu... O nedenle gençler ve öğrenciler isyandan başka yol da bulamıyorlardı... Kendi isteklerini kamuoyu önünde sergilemek ve arzularını en geniş kesimlere duyurabilmek için başka çareleri yoktu...

31 Mayıs Cuma

Rüzgarın artık kendileri için estiğini büyük bir keyifle gören De Gaulle ve Başbakanı imaj değiştirmek umuduyla hükümette değişiklik yaptı. Başbakan yerinde kaldı, ama olaylar sırasında şu veya bu biçimde eleştirilen ve "eskiyen" bakanlar değiştirildi. Bazıları başka bakanlıklara atandı ama İçişleri, Adalet, Milli Eğitim, Gençlik ve Spor, Toplumsal İşler (yani Çalışma) gibi bakanlıklarda yenilere yer açıldı. Şimşekleri en çok çeken, on gün kadar devre dışı kalan ve istifası 28 Mayıs'ta kamuoyuna yansıtılan Milli Eğitim Bakanı Alain Peyrefitte'in

yerine François Ortoli getirildi. Amaçlanan, yeni bakanın öğrencilerin ve öğretim üyelerinin kimi isteklerine olumlu yaklaşması ve "Üniversiteye çeki düzen vermesi"ydi... İçişleri Bakanlığı'na Raymod Marcellin atandı. Ekonomi ve Maliye Bakanlığı Maurice Couve de Murville'e verildi. Bu adama dikkat! Dünkü gösteri ve yürüyüşte André Malraux ve Michel Debré ile kolkola ve kendinden geçmişçesine yürüyen Devlet Bakanı sıfatını da yüklenen, Toplumsal İşler'in önemi nedeniyle Maurice Schumann'a verildi. Malraux değişmez "Kültür İşlerinden sorumlu devlet bakanı" olarak kalırken, Debré Ekonomi ve Maliye Bakanlığı'ndan Dışişleri'ne kaydırıldı. De Gaulle en yakınlarını, kötü bile olsalar, en yakın mevkilerde bulundurma huyundan asla vazgeçmiyordu.

Bu hükümetin en önemli işlerinden biri ilk turu 23 Haziran'da ikincisi 30 Haziran'da yapılması öngörülen erken milletvekili seçimlerini düzenlemekti. Elbette "toplumun yaşadığı bunalıma da çare bulmak için çalışmak" zorundaydı. Ve hemen ilk tedbirler ortaya konuldu: Sihirli değnek değmiş gibi bütün benzin istasyonlarında istediğiniz kadar benzin, istediğiniz kadar gazol... Daha düne kadar önlerindeki uzun kuyruklarla kilometrelerce öteden fark edilen benzin istasyonları tıka basa doldurulmuş, kuyruklar bitmişti... Sanki hükümet ve yetkililer insanlara "Şenlik bitti, alın otomobillerinizi ve hafta sonu tatiline çıkın, yorgunluğunuzu atın!" mesajı veriyordu...

Toplumsal İşler/Çalışma Bakanlığı'nda görüşmeler yeniden başlıyordu...

Büyük ve küçük taşra kentlerinde De Gaulle'e destek gösteri ve yürüyüşleri birbirini izliyordu: Lyon'da 60 bin, Nantes'da 20 bin, Nice'de 15 bin, Rennes'de 15 bin, Toulouse'da 10 bin, Marsilya'da 10 bin ve diğer birçok kentte iki ile beş bin arasında gösterici meydanlardaydı. De Gaulle'ün morali ve keyfi yerindeydi: Artık, son haftaların acısını çıkarmak

istercesine daha çok yemek yiyor ve daha iyi uyuyordu.

Grevci ve işgalci işçilerin moralini yüksek tutabilmek için sendikalar ellerinden gelen gayreti gösteriyorlardı. Bazı yerlerde toplantılar yapılıyor, bazı kentlerde ise De Gaulle'e ve taraftarlarına karşı gösteri ve yürüyüşler düzenleniyordu: Nantes'ta ve Michelin'in merkezi Clermont-Ferrand'da 20 bin, Caen'da 15 bin, Limoges'da 8 bin kişi yürüyordu...

Ordu, Radyo Evi'ni basmak ve ORTF'i ele geçirmek için hazırlanıyordu. Öncesinde Issy-les-Moulineaux'daki merkez, polis tarafından boşaltılıyordu.

General Massu, 30 Mayısta Paris'teki büyük gösteri ve yürüyüş sırasında, Baden'deki karargahında bütün subaylarını toplayıp durumu değerlendirdiğini ve "kentsel terörizme ve yıkıcı savaşa karşı yeni tür mücadele yöntemleri için ne tür hazırlıklar yaptırdığını" yazıyor. (A.g.k. s.119-120.)

Fransa'nın doğu kentlerindeki kimi askeri birliklerin Paris'e doğru yola çıkarıldığı haberi yayılıyordu. Böylece hala darbe yapmak niyetinde olan/oldukları sanılan FKP, CGT veya "solcu serüvencilere" gözdağı veriliyordu... Solda ise kimsenin aklından böyle bir ihtimal geçmiyordu. Defalarca vurguladım; sol, öğrenciler, işçiler, gösteri ve yürüyüşlerle arzularını gerçekleştirmeye ve kimi mesajları kamuoyuna iletmeye uğraşıyordu. Nitekim UNEF ertesi gün "hileli seçimleri" teşhir etmek için yeni bir gösteri ve yürüyüş için çağrı yapıyordu. Gösteri yapılacak ve "Elections, piege à cons !/ Seçimler, enayilere tuzak!" sloganları atılacaktı...

1 Haziran Cumartesi

CGT'nin muhalefetine, CFDT'nin son anda vazgeçmesine karşın, UNEF'in ve devrimci öğrenci örgütlerinin çağrısı üzerine Paris'te yukarıda sözünü ettiğim gösteri ve yürüyüş düzenlendi... Montparnasse Garı'ndan başlayan, Quartier

Latin'den geçerek Austerlitz Garı'na kadan akan gösteriye 30 bin kişi katıldı. JCR (Devrimci Komünist Gençlik) örgütü lideri Alain Krivine, Daniel Cohn-Bendit, Jacques Sauvegeot, PSU'den birkaç yönetici ile öğrenci ve işçi liderlerinin başını çektiği gösteride "hileli seçimler" teşhir edilerek, "Bu sadece bir başlangıçtır mücadeleyi sürdürelim!", "Seçimler, ihanet!" türünden sloganlar atıldı... Gösteri ve yürüyüşte FO, ORTF İntersyndicale'i ile o sırada grev ve işgali sürdüren birkaç fabrikadan işçiler dikkat çekiyordu. Ama ORTF haberlerinde bu gösteriye tek cümleyle bile yer vermedi. O gün ORTF ve devlet radyoları "Parislilerin benzin istasyonlarına gelen benzin ve güzel havanın etkisiyle, uzun Pentecôte dinlencesinin de yarattığı olanağı iyi kullanıp tatile çıktıklarını" haber yaptı... Gösteri ve yürüyüşü az sayıda polis izledi. Çatışma olmadı. Belli ki polislerin bir kısmı tatile çıkmıştı!

Ama o gün herkes tatile gitmemişti. Gösteri ve yürüyüşün bitiminde UNEF liderlerinden Jacques Sauvageot mümkünse en çok sayıda göstericinin kendisiyle birlikte Citroen'in Javel'deki fabrikalarını ve Renault'nun Boulogne-Billancourt'daki fabrikalarını ziyaret etme çağrısını yaparak; "Emekçiler, tartışmak ve mücadeleyi sürdürmek, bir araya gelerek örgütlenmek ve neler yapabileceğimizi kararlaştırmak için bizi bekliyorlar" dedi... Sauvageot, çoğu öğrencilerden oluşan az sayıda göstericiyle, 1952'den beri ilk kez greve giden 15. Arrondissement sınırları içindeki Javel'deki Citroen işçilerini ziyaret etti... Ancak işçiler, bırakın öğrenciler ve liderleriyle "tartışmayı ve yeni mücadele yöntemlerini birlikte tayin etmek için bir araya gelmeyi", işgal ettikleri fabrikanın kapılarını bile açmadılar... Öğrenciler ve işçiler arasında sadece fabrika duvarı değil, sendika bürokrasinin, burjuva medyasının, iktidarın ve dedikoduların inşa ettiği duvar yükseliyordu... Sauvageot kapı önünden işçilere bir nutuk attı... Bir tartışma

başlatmak istedi, ama bunların hepsi boşunaydı... Fabrika giriş kapısının ve yan duvarın üstündeki birkaç genç işçi, dudaklarında sigaraları öğrenci liderini pek umursamadan ama kibarca dinlediler... Hepsi bu kadardı. Kapının üstündeki bandrollerden birinde şu yazıyordu: "Grève illimitée pour nos revendications/ İsteklerimiz için sınırsız grev...", "En Grève. Usine Occupée/ Grevde. İşgal edilmiş fabrika..."

İŞGAL EDİLEN FABRİKADA SABAH SABAH İŞÇİLER

Eski tarzda yönetilen bu fabrika patronunu bir tür "sert baba" gibi gören emekçiler maddi kazançlarından, ekonomik çıkarlarından başka şey istemiyorlardı. Öğrencileri kibarca dinlemenin dışında onlara güvenmiyorlardı... Fabrikanın duvarlarındaki şu afiş tarihin ironisi gibiydi: "La lutte continue/Mücadele sürüyor..."

Boulogne-Billancourt'da da öğrenci liderini ve yoldaşlarını daha farklı bir manzara beklemiyordu. Şunu da eklemek gerek: Citroen ve Renault'da işçilerin çoğunun üye olduğu CGT'nin o işyerlerindeki liderleriyle Sauvegeot, Geismar ve hele Cohn-Bendit asla görüşmek istemediler. Boulogne-Billancourt'da CGT'nin temsilcisi ve Renault'da büyük etkisi olan Aime Halbeher bizzat kendisi defalarca Sauvegeot veya Geismar ile görüşmek için telefon ettiğini ama bu iki liderin hiçbir zaman telefona gelmek nezaketini bile göstermediklerini daha sonra anlattı. Dahası Geismar ve/veya Sauvegeot Boulogne-Bilancourt'a gittiklerinde CFDT ile görüşmeyi kabul ettiler ama CGT temsilcileriyle görüşmeye asla yanaşmadılar (Viansson-Ponté aktarıyor: s. 608). Burada bu iki öğrenci liderinin ciddi bir hata yaptıklarını kabul etmek gerekiyor. CGT'nin konfederal yönetimini bildiğimiz argümanlarla eleştiriyorlardı ve onlarla görüşmeyi reddediyorlardı. Bu görüşmeme meselesi karşılıklıydı. Ama CGT'nin Paris'in yanı başındaki işçiler ve işçi sınıfı için gerçekten bir tür "FENER" görevini üstlenen Boulogne-Billancourt'daki Reanult'nun "İşçi Kalesi"nin "kaptanıyla" görüşmeye yanaşmamalarını anlamak çok zor. İşçi sendikaları konfederasyonlarının çoğunun fabrikalarda, hele de taşra kentlerinde yönetici ve temsilcileri arasında anarko-sendikalist işçileri, Troçkist veya PSU'lü ya da FKP dışında kalan değişik sol siyasi partilerin üyelerini bulmak olağandı. Nitekim Nantes, Lyon ve Strasbourg gibi kentlerde bunun örneklerini yukarıda aktardım...

Ama bu gerçek öğrenci liderleri tarafından göz ardı edilerek yeterince dikkate alınmadı, görmemezlikten gelindi. Böylece gençlerle, öğrencilerle sendikacılar ve sendika liderleri arasında mücadele için gerekli işbirliği sağlanamadı. Sendika liderlerini aşarak ve hele "ezmeye çalışarak", işçilerle veya işçilerin tümüyle ilişki kurmanın mümkün olmadığı Mayıs

ayında ve sonrasında bir kez daha görüldü.

O gece gösteri sonrasında Fen Fakültesi'nde düzenlenen "Devrimci Bir Hareket İçin Miting"in ilkinde Jean-Pierre Vigier, "Che Guevera'nın stratejisini ve Paris Komünü'nün devrimci çizgisini geliştirmek lazım" diyordu...Oysa rüzgar artık başka yönde esiyordu...

Ama her şeye karşın grevler sürüyordu: O gün bütün Fransa'da dokuz milyon emekçinin hala grevde olduğu tarihe not düşüldü. İşçiler ve emekçiler öğrencilerle birlikte eyleme girmemekle birlikte kendi isteklerini elde etmek için isyan ateşini öğrencilerden alıp kendi bildikleri yöntemlerle sürdürdüler demek mümkün. O gün taşra kentlerinde De Gaulle'e destek gösteri ve yürüyüşleri de sürüyordu. Nantes'de gösteri ve yürüyüş düzenleyenler De Gaulle'e desteklerini açıklarken son derece ırkçı ve Yahudi düşmanlığını alevlendirecek sloganlar atmaktan, bandroller taşımaktan utanmadılar: "Cohn-Bendit à Dachau!/Cohn-Bendit Dachau'ya!" Bunun üzerine "Loire-Atlantique'li Yurseverler, Direnişçiler, Ölüm Kamplarına Götürülenler Derneği" bir bildiri yayınlayarak bu tür slogan ve bandrollerin asla kabul edilemeyeceğini, bunların son derece "ayıp" olduğunu vurguladı... (Fauré'nin kitabından okunabilir: s. 99)

2 Haziran Pazar

EDF'de işçilerle, sendika ve yönetim görüşmelerinde bir toplu sözleşme tasarısı hazırlandı. RATP ve PTT'de işbaşı yapılmasına doğru ilk adımlar atılıyordu. Daha hemen 30 Mayıs gecesi İletişim Bakanı Yves Guena, PTT bürolarını polis gücüyle boşalttırmıştı... SNCF'de görüşmeler başlıyor. Lorraine'de ve diğer bölgelerdeki maden ocaklarında, Paris'teki inşaatlarda, kağıt-karton fabrikalarında işbaşı yapılıyordu...

CGT bir bildiriyle şunu duyurdu: "Bazı işkollarında, patronların ve hükümetin olumsuz tutumu nedeniyle görüşmeler zorlu geçiyor..." CGT haksız değildi, çünkü demir-çelik işkolunda patronlar, ücretlerin arttırılmasını, çalışma süresinin azaltılmasını ve sendikal haklar konusunda ulusal düzeyde geçerli bir toplu sözleşme imzalanmasını istemiyorlardı. Sendikalar için artık mesele şöyle özetlenebilirdi: Görüşmeler onların vesayet ve denetiminde yapılmalı, sadece ücret artışları ve sendika özgürlüğü isteğiyle sınırlı kalmalı. Ve artık grev ve işgallere son verilmeli.

3 Haziran Pazartesi

1 Haziran'da başlayıp 3 Haziran'da sona eren Pentecôte tatilinde Paris'i terk edenler tatilin tadını çıkardılar belki. Belki diyorum çünkü o hafta sonu uzun zamandan beri yollara, kırlara çıkamamış yurttaşlar otomobil kazalarında 70 ölü ve 600 yaralı bıraktılar... Ama Deauville'de otellerde, kahve ve lokantalarda, plajda oturabileceğiniz tek boş masa ve bir metrekare yer bulmak çok zordu yine de...

Paris'te ise "Altı Gün Savaşları"nın yıldönümü yaklaşırken Barbès, Saint-Ouen ve Belleville mahallelerinde Fransa Cumhuriyeti vatandaşı Araplar ve Yahudiler arasında çok ciddi çatışmalar, kavgalar oluyordu. Öğrencilerin güvenlik güçleriyle çatışmalarındaki gibi taraflar kümeler şeklinde birbirlerine hücum ediyordu. Yaralılar vardı... Çatışmalar Parislileri tedirgin ediyordu. Maurice Grimaud kitabında olayların ertesi günü bizzat Belleville'e gidip iki taraftan temsilcilerle görüştüğünü ve kavgalara son verilmesini sağladığını anlatıyor. (A. g.k., s. 301-302.)

Lyon'da Hukuk Fakültesi öğrencileriyle Edebiyat Fakültesi öğrencilere kavga ediyorlar...

Paimpol'da Bröton çiftçiler karayollarını ulaşıma kapıyorlardı... Denize gitmek için yola çıkanlar üzülüyorlardı...

4 Haziran Salı

De Gaulle'ün emri üzerine ve "Stentor Planı" uyarınca, Ordu ORTF'in vericilerine el koydu... Paris, epeydir unuttuğu ulaşımın felç olması sahnelerini yeniden yaşıyor ve aniden başkent olduğunu anımsıyordu. Champ de Mars'ta De Gaulle'ü çok sevenler bir gösteri düzenliyorlardı... Sevgide sınır olmazdı çünkü. Ama ulaşım daha beter felç oluyordu. Birçok işyerinde emekçiler işbaşı yapıyordu. Dokuma ve tekstil işkolunda atölyeler ve fabrikalar çalışmaya başlıyorlardı... Ama otomobil sektöründe patronların direnmesi üzerine grevlerin ve işgallerin sürdürülmesi kararları alınıyordu. Ancak kimi işyerinde grev ve işgalden yana olanlarla karşı olan işçiler arasında sürtüşmeler başlıyordu. Örneğin sürtüşmeler ve kavgalar sonucunda Renault'nun Flins'teki fabrikalarında işbaşı yapılması için oylamaya gidilmesi mümkün olmuyordu... Renault'nun Boulogne'daki işyerinde ise grevin ve işgalin devamı kararlaştırılıyordu.

YÜRÜYOR İHTİLALCİLER

CGT, "Camarades il faut savoir terminer une grève/ Yoldaşlar bir grevi bitirmeyi bilmek lazımdır" özdeyişini (1940'ların ikinci yarısında, o günlerdeki FKP Genel Sekreteri Maurice Thorez'in telafuz ettiği) yaygınlaştırmak istiyordu. İşçiler bunun altına hınzırca parantez içinde "Oui apres satisfaction totale de nos revendications/ Peki, isteklerimizin tümü kabul edildikten sonra..." notunu düşüyorlardı.

Kendisini "Journal du Front Populaire"/Halkçı Cephenin Gazetesi" olarak tanımlayan La Cause du Peuple (Halkın Davası) dergisinin 6 Haziran tarihli Nantes baskısında şöyle yazıyordu: "Contre les capitulards vive la résistance prolétarienne/ Teslim olanlara karşı yaşasın proletersel direniş..." Yani dergiye göre greve ve işgale son verenler "teslimiyetçidirler/dönektirler", greve ve işgale son vermek yerine "proleter direniş" gerekiyordu...

Her şeyden haberli ve her şeyi izleyen İçişleri Bakanı Raymond Marcellin görevini yeniden duyuruyor, kamuoyuna açıklıyordu: "DÜZENİ TESİS ETMEK..."

5 Haziran Çarşamba

ABD'den gelen bir haber siyasi cinayetlerin günlük hayatın bir parçası olarak hala sürdüğünü, şiddetin sadece Paris, Lyon, Nantes ve diğer Fransa kentlerinin sorunu olmadığını en dramatik biçimiyle anımsatıyordu: Senatör Robert Kennedy öldürülmüştü. ABD Başkanı iken öldürülen John Kennedy'den sonra aile bir üyesini daha trajik bir şekilde yitiriyordu...

ABD'de siyasi cinayetler dizisi sürüyordu...

6 Haziran Perşembe

Fransa'da da siyasi ve toplumsal şiddet arttırılıyordu: GÜVENLİK GÜÇLERİ GREVCİLERE VE HELE DE İŞ-

YERLERİNİ İŞGAL ETMİŞ GREVCİLERE KARŞI ŞİDDET KULLANIYORLARDI. ÖNCELİKLE RENAULT'NUN FLİNS'DEKİ FABRİKASINDA...

Fabrika yöneticilerinin çağrısı üzerine işgale son vermek üzere bin kadar CRS fabrikaya girerek grev ve işgal gözcülerini ite-kaka fabrikadan çıkardı... Ancak fabrikayı terk etmek zorunda bırakılan emekçiler, Paris'ten gelen öğrencilerin de yardımıyla güvenlik güçleriyle çarpışmaya başladı ve çarpışmalar günlerce sürdü... CRS'lerle, jandarmalarla çatışmalar epey zorlu geçiyor, her gün daha çok sayıda ve kümeler halinde Sorbonne'dan ve Quartier Latin'den gelen gençler işçilere yardım ediyorlardı... Bu arada Alain Geismar, yakındaki kasabada işçilerle görüşüyor ve onlara "Amacımız sizin yerinize mücadelenizi yönetmek değildir, ZULME, SÖMÜRÜYE VE BASKILARA KARŞI ORTAK MÜCADELEDE size yardımcı olmak için sizin yanınızda, sizinle birlikte olmaktır" diye garanti veriyordu. Renault'unun Boulogne-Billancourt'taki, Citroen'in Javel'deki soğuk karşılamalarından sonra ilk defa işçilerle öğrenciler arasında uzlaşma, anlaşma ve işbirliği gerçekleşiyordu.

O gün Citroen'in değişik birimlerinde grevciler işbaşı için oy kullandılar. Kurallara uygun olmayan oy kullanmanın meşru olmadığını savunan sendikalar işçilerin aldatıldığını ileri sürüyor, bazı yerlerde işbaşı yapılması reddediliyordu...

Tansiyonun yükselmesi üzerine Paris'teki polislerden bir kısmı Flins'e gönderildi...

7 Haziran Cuma

Alain Geismar, Flins yakınındaki Elisabethville'de sendikaların düzenlediği toplantıda yaptığı konuşmadan, grevci işçilere yukarıda andığımız garantileri verdikten sonra, Flins'teki Renault'nun yeniden işgal edilmesi çağrısını yaptı.

Ve birkaç bin genç işçi ve Paris'ten gelen öğrenciler tarafından işgal yeniden başladı. İşçiler, öğrencilerin yardımıyla güvenlik güçleriyle kıran kırana çatışıyordu... 22 Mart Hareketi, "devrimci sürecin geleceği burada oynanıyor" yorumunu yapıyordu. CGT "neredeyse askeri bir biçimde yetiştirilmiş yabancı grupları" bir kez daha teşhir ve ihbar ediyordu...

Günün en önemli olaylarından biri de general cumhurbaşkanı De Gaulle'ün ORTF'de Michel Droit ile yaptığı söyleşiydi: DE GAULLE BABACAN, SEVECEN, BÜTÜN VATANDAŞLARINI KUCAKLAMAKTAN BAŞKA ARZUSU OLMAYAN CUMHURBAŞKANI KOSTÜMÜYLE KARŞIMIZDAYDI O GECE... Karşısındaki gazeteci değil, öyle oraya konulmuş bir eşyaydı sanki, sanki bir saksı, çiçeği bile konulmamış boş bir saksı... Arada bir soru da soran bir nesne... De Gaulle bütün maharetini sergiliyor, iyi çalım atıyor, politik paslar veriyor ve nihayetinde gollerini sıralıyordu. Sahada tek başınaydı, istediği kaleye golleri sıralıyordu. Tribünleri dolduran sağdan müthiş alkışlar. André Malraux keyfinden uçuyordu...

Sazı eline alan De Gaulle "participation" önerisini yeniden gündeme getiriyor, bunun "her çalışanın yaptığı işten kazanılandan bir parçasının yasa gereği ona verilmesi" anlamına geldiğini açıklıyordu. Bu sihirli değnekle, bütün dertlerin üstesinden gelineceği, çalışma ve yaşam koşullarının hemen aniden günlük-güneşlik olacağına inandırmak istiyordu ulusunu. Fakat burada kararlara katılım söz konusu değil, "kârâ" katılım söz konusuydu. Güzel de işletme kâr etmezse ne olacaktı? Bu sorunun cevabı belliydi: Kâr olmayınca kârdan pay da olmayacak elbette. O sırada grevlerini ve işgallerini sürdüren işçiler bu öneri karşısında az daha küçük dillerini yutacaklardı ama "yutmadılar..."

Bu arada De Gaulle demagoji yaparak hem kapitalizme hem de komünizme vuruyordu. İkinciye birinciden biraz daha fazla vurduğunu belli bilinç düzeyindeki izleyiciler hemen fark ediyorlardı elbette. De Gaulle kendisiyle her "Fransız" arasında "özel bir kanal" bulunduğunu nasıl "biliyorsa", her Fransız da kendisiyle onun arasında dağlar kadar fark olduğunu biliyordu. Her şey tecrübeyle sabitti...

Aslında De Gaulle için bu söyleşinin amacı tribünlere oynayarak 23 Haziran'da yapılacak milletvekili seçimlerinde kendi adaylarının desteklenmesi için oy istemekti. Nitekim bir yerde "yurttaşlarına" aynen "Cumhurbaşkanlarının etrafında, Cumhuriyet içinde oylarıyla birleşmeleri" çağrısı yapıyordu.

Oysa bir gün öncesinde ORTF'de, özgürlüklerin sınırlandığı, grevleri kırmak için vericilere el konulduğu nasıl unutulurdu? Fransa'daki aydınlar, sanatçılar, öğrenciler unutmazlardı... Ve nitekim 6 Haziran'dan 11 Haziran'a kadar ORTF Binası çevresinde "Jericho Operasyonu" nu başlatıldı. Her gün "ORTF'e özerklik ve haber verme özgürlüğü" için ellerinde bandrolleriyle, slogan atmadan, ama kimi zaman alkışlarla ORTF binası çevresinde dönüyorlar, dönüyorlar, dönüyorlardı... Bu o günlerde ABD'den kopya edilmiş ilginç bir eylem biçimi olarak Paris'te de etkili oluyor, altı gün sürüyordu.

25 Haziran'dan sonra ise ORTF'de değişik kategorilerdeki grevciler yavaş yavaş işbaşı yaptılar. Haberleri hazırlayan gazeteciler 13 Temmuz'a kadar grevi sürdürdüler. İsteklerinin hiçbirini kabul ettiremeden greve sona vermek zorunda kaldılar. Bunun faturası 2 Ağustos'ta radyo ve televizyondan 102 gazeteciye ödetilti. "Yeniden örgütlenme" bahanesiyle gazetecilerin üçte birinin görevlerine son verildi ve o gün ORTF İntersyndicale'i bir ölüm ilanı verdi: "ORTF'in özerkliği ve özgürlüğü, size ifade ve haber özgürlüğünün öldüğünü bildirmekten büyük üzüntü duyar...."

HAZİRAN'DA ÖLMEK

10 Haziran Pazartesi
Öğrenciler ve gençlerin az sayıdaki ama kendini ifade etmekten çekinmeyen bir bölümü seçimlerin "ihanet" olduğunu ileri sürerken, sağ, merkez ve soldaki bütün siyasi partiler sıkı bir biçimde seçimlere hazırlanıyorlardı. Sosyalistler ve FKP Aralık 1966'da olduğu gibi seçimlerde, özellikle ikinci turda, işbirliği yapacaklarını açıkladılar. (Soldaki adaylardan en çok oyla ikinci tura kalanı diğer parti destekleyecekti.) De Gaulle yanlıları bir kez daha partilerinin ismini değiştiriyorlar, 30 Mayısta De Gaulle'ü destek gösterisini hazırlayan komitenin isminden hareket ederek benzer bir kısaltmayla, UDR ile, şu ismi alıyorlardı: "L'Union pour La Defense de la République/ Cumhuriyetin Korunması için Birlik."

Grevler ve işgaller birçok işkolunda sürüyordu. Renault'nun Flins'teki fabrikası, öğrencilerin katkısıyla emekçiler tarafından yeniden işgal edildikten sonra çatışmalar devem etti. Ve her geçen gün daha çok sayıda güvenlik güçleri daha sert biçimde müdahale etti.Paris'ten öğrenciler ise günü birlik Flins'e geliyorlardı... Ama yollarda ve çevrede jandarma denetimi çok sıkıydı... İşte jandarmaların böyle bir denetim için Meulan'da durdurmak istediği, veya başka bir versiyona göre jandarmaların "Seine'e at! Seine'e at!" veya "Öldür! Öldür!" diye bağırarak hücum ettiği, öğrenciler ve emekçilerden oluşan bir grup, polis ve/veya jandarma saldırısından kurtulabilmek ve yakalanmamak için Seine Nehrine atlıyordu. Gilles Tautin isimli 17 yaşındaki lise öğrencisi de yüzerek kaçmak arzusuyla aynı şeyi yaptı. Ancak kıyıdan yirmi metre kadar sonra boğularak öldü...

Kara haber Quartier Latin'e akşam saatlerinde ulaştı. Sorbonne avlusundaki küçük kilisede alarm çanları çalıyordu...

Ölüm olayı jandarma denetimindeki bir yörede cereyan etmişti ama öğrenciler için bu ölümün sorumlusu da polisti.

Saat 21.30'dan itibaren öğrenciler küçük kümeler halinde Saint-Michel bulvarı üzerinde toplanıyorlar, yürüyüş yapmak istiyorlar. Öğrenciler son derece kızgın ve kararlı ama güvenlik güçleri izin vermiyor ve öğrencilerin Sağ Yaka'ya geçmelerini engellemek için köprüleri trafiğe kapatıyor. Çatışmalar başlıyor... Panthéon civarında, Saint-Michel ve Saint-Germain'de yeniden barikatlar kuruluyor, otomobiller yakılıyor ve çatışmalar sürüyor...24 Mayıs gecesinde olduğu gibi mahalledeki polis karakolları molotof kokteyli ve her türlü madde yağmuruna tutuluyor. Karakollar birer kale gibi savunmaya çekiliyor. Önlerindeki ve arkalarındaki bütün otomobiller yakılıyor...Soufflot sokağı ile Edmond-Rostand meydanı'ndaki binaların çatılarına çıkmış öğrenciler oralardan molotov kokteyli, taş, çivata ve artık ne varsa bombardımana devam ediyorlar... Sorbonne'un hemen arkasındaki Saint-Jacques sokağı'nda kocaman bir barikat dikiliyor. Polislerin bu barikati alması sabahın 06.50'sinde ancak mümkün oluyor. (Grimaud'nun kitabında: s. 306.) Çünkü Sorbonne'un değişik katlarından ve bilhassa çatısından öğrenciler müthiş bir molotof kokteyli gösterisi yapıyorlar...Quartier Latin'in diğer noktalarında da çatışmalar sabaha kadar sürüyor.

Bu geceki çatışmaların birinci önemli özelliği geçmiş çatışmalar gibi on binlerce öğrencinin veya gencin eylemi olmayıp, kararlı küçük kümelerden oluşan bin veya bin beşyüz kadar öğrencinin eylemi olmasıdır. Küçük kümeler bir barikattan diğerine geçerek ciddi kavgaları sürdürebildiler...İkinci önemli özelliği ise öğrenci mahallesinin bile sadece birkaç sokağıyla sınırlı kalmasıydı...

Bu, öğrenci eylemlerinin soluğunun kesildiği veya kesilmek üzere olduğu anlamına gelir mi? Belki. Ama aynı zamanda çok

kısa bir zaman diliminde bile örgütlenebilen az sayıdaki kararlı öğrencilerin polislerle bütün bir gece kavgaya tutuşabildiğinin de gösteriyor.

11 Haziran Salı

Gazeteler ve radyolar Gilles Tautin'in boğularak öldüğünü sabahın erken saatlerinden itibaren duyurdular. Gilles öğrencilerin ikinci "şehidiydi..." Onun ölümü üzerine öğrencilerin, özellikle de liselilerin çabasıyla eylemler yeni boyutlar kazanıyordu...

CAL saat 17'de Monge Meydanı'nda toplantı ve gösteri için çağrı yaptı.

UNEF ise saat 18'de Gare de L'Est'te, gösteri ve yürüyüşler sırasında gözaltına alınan ve sınırdışı edilen veya edilmek üzere olan yabancılarla dayanışmasını sergilemek ve "Yabancılara, öğrencilere ve işçilere yönelik baskıyı kınamak" üzere toplantı ve gösteri çağrısı yaptı.

Yeni İçişleri Bakanı her iki eylemi de yasaklama kararı verdi, Paris Emniyet Müdürü'nün muhalefetine rağmen. Bakan eylemlerin engellenmesi için de, polisin eylemlerden önce söz konusu mekanlarda öğrenci ve liselilerden mümkün olduğunca çok sayıda kişinin tutuklanmasını, kimlik denetimi için Paris dışına çıkarılmasını emretti. Böylece elebaşlarının devre dışı bırakılması sonucu gösterilerin yapılamayacağını umuyordu...

Oysa Gilles Tautin'in ölüm haberi yetmiyormuşcasına sabah erken saatlerde, bir işçinin polis kurşunlarıyla öldürüldüğü haberi ulaştı. 24 yaşındaki genç grevci Pierre Beylot, Montbéliard'da Peugeot Fabrikası'nda, polisle çatışma sırasında, fabrikanın giriş kapısında, polisin açtığı ateş sonucu öldürülmüştü.O gün fabrika yönetiminin çağrısı üzerine işgale son vermek için müdahale eden polislerle işgali sürdürmek

isteyen işçiler arasındaki çatışmalar kanlı bir biçimde bütün gün sürdü. Akşam saatlerinde 49 yaşındaki işçi Henri Bachelet de polislerle çatışırken öldürüldü. Polis onun olayları seyrederken "Damdan düşerek öldüğünü!" ileri sürdü. Buna kimsenin inanması mümkün değildi. Nitekim Henri Bachelet'nin çatışma sırasında polisin attığı göz yaşartıcı bombalardan birinin parçaladığı metal parçasının çarpması üzerine dengesini kaybederek bulunduğu yerden düşerek öldüğü kısa sürede ortaya çıktı...

O gün Montbéliard'daki çatışmalarda iki ölünün yanı sıra onlarca yaralı vardı.

Montbeliard'da çatışmalar sürerken, Pierre Beylot'unun öldürüldüğü haberi, Paris'te Gare de l'Est'te yasağa rağmen öğrencilerin ve gençlerin toplandığı alanda, Gilles'e saygı, baskı ve zulmü kınama gösteri ve yürüyüşünün tam ortasına düştü. Polisin onca gözaltı ve tutuklamasına rağmen 20 bin kişi alanda biraraya gelmiş ve yürüyüşe başlamak üzereydi...Polisin Monge Meydanı civarında 450 kadar liseliyi gözaltına alması üzerine oradaki toplantı yapılamamıştı ama buradaki toplantı daha kapsamlıydı ve polisin 800 kadar genci gözaltına alması bile gösteriyi önleyemedi... (Bu rakamları Grimaud veriyor: s. 307.)

Yeni gelen ölüm haberleri Gilles'in ölümüyle çakışınca ve polis gösteri ve yürüyüşü engellemek için zor kullanmaya kalkınca, gösteri ve yürüyüş güvenlik güçleriyle çatışmaya dönüştü... Her polis ve her jandarma birer "katil" olarak görülüyor, Gare de L'Est önünde ve çevresindeki sokaklarda güvenlik güçleriyle çok sert çatışmalar yaşanıyordu.

Birçok sokakta barikatlar kuruluyordu yeniden, otomobiller ters çevriliyor, yakılıyordu... Oysa güvenlik güçleri, sabahtan itibaren o güne kadar hiç görülmemiş yeni yöntemler yeni teknikler uygulamış, gösteri alanına gireceklerin

sayılarını mümkün olduğunca azaltmak için bin bir yola başvurmuştu: Eylemin yapılacağı alan ve çevresi toplanma saatinden çok önce polis tarafından çevrilmişti. Eylemci öğrenciler daha alana varamadan kimlik denetiminden geçiriliyor, birçoğu hemen orada gözaltına alınarak polis araçlarına doldurulup Paris'in uzak banliyölerindeki polis merkezlerine gönderiliyordu. Amaç; mümkün olduğunca çok öğrenciyi Paris dışına çıkarmak, kimlik denetiminden sonra dönmeye kalksalar bile gösteriye yetişmelerini geciktirmek, hatta imkansız kılmaktı... Ama her şeye karşın yine de çok sayıda öğrenci "şehitlerin intikamını" almak arzusuyla beş polis karakoluna hücum edip yağmalayıp yaktılar. Bu karakollar şunlardı: Goutte-d'Or, Paris'in kuzeyinde, Gare du Nord yakınlarında. Batignolles; Paris'in batısında... Clignancourt; Paris'in kuzeyinde... Saint-Thomas-d'Aquin, Paris'in orta batısında... Gaité, Paris'in güneyinde.

Bu arada birçok polis aracı yağmalanıp yakıldı. Bazı mağazaların vitrinleri parçalanıp yağmalandı. Göstericilerin arasına yağmalama meraklısı bitirimlerin ve serserilerin karıştığı açıktı...

Birçok sokakta barikatlar kuruldu: Özellikle Seine'in Sol Yakası'na geçildikten sonra Saint-Germain-des-Près çevresinde... İşte rue de L'Universite'deki en görkemlilerinden biri kaldırım taşlarından yapılmıştı. Polis, barikatların yıkılmasıyla bizzat uğraşmıyordu, "yeni teknik" geçerliydi: Önceden hazırlıklı buldozerler devreye giriyorlar ve barikatları silip süpürüyorlardı...Montparnasse eski garının önündeki ve Maine Caddesi'ndeki barikatları buldozerler yıkıyorlardı... Denfert-Rochereau Meydanı'ndakini ve çevre sokaklardakileri de...

Gare de L'Est'in önündeki alandan yukarıya doğru yönelen göstericiler, Gare du Nord'a çıkan sokaklarda da barikatlar inşa etmeye çalışıyorlardı... Polisler barikatlarla uğraşmıyor, ilk

müdahaleler üzerine parçalanan, ara sokaklarda yeniden örgütlenmeye çalışan öğrencilerin toparlanmalarını önlemek için çabalıyorlardı. Önce hızla hücum ediyorlar, küçük kümeler halindeki göstericileri dağıtıyorlar, barikat dikilmesini engelliyorlar, sonra da yakalayabildiklerini polis araçlarına ve otobüslere dolduruyorlardı... En kapsamlı ve en şiddetli çatışmalar yine Quartier Latin'deydi: Polisler Sorbonne çevresinde bütün sokakları tutmuştu. Değişik çatışma noktalarından "kaçan" öğrencilerin oraya sığınmasını önlemek için "yeni yöntem" uygulanıyordu... Polis, öğrencileri küçük gruplara bölerek gözaltına alıyordu.

Bütün bunlar yeni bir İçişleri Bakanı'nın varlığının ve emrettiği yöntemlerin uygulandığının ispatıydı. Daha önce general Massu'nün de subay ve askerlerine "kent içinde terörizmle savaşmak" üzerine dersler verdiğini anımsamalıyız... Paris Emniyet Müdürü Maurice Grimaud, toplantı, gösteri ve yürüyüşlerin yasaklanmasına ve bu tür yöntemlere başvurulmasına taraftar olmadığını kitabında kibarca ve son derece dolaylı bir içimde belirtiyor (s. 308).

Saint-Germain taraflarındaki bir "Antiquites" mağazasının demir kepenklerinde bir slogan göze çarpıyor: "Sous les pavés la plage/Kaldırım taşlarının altında plaj..." Yaz tatilinin özlemini çeken hüznün sesi olmalı. Kaldırım taşlarını kaldırılıp bakıyoruz! Maalesef plaj yok!

Rue Jacob'da kaldırım taşlarını sökmeye vakit bulamayan öğrenciler ne buldularsa barikat kurmuşlardı: Rue Bonaparte'a giriş olanaksızdı. Derme çatma barikatın önünden ertesi sabah erken saatlerde alışveriş yapmak için geçen ev kadını fotoğrafını çeken Gökşin Sipahioğlu'na çok sert bakıyordu... "Ama Madame suçlu o değil inanın bana lütfen!" demek geliyor insanın içinden...

Baştan aşağı jandarmalar dizili Rue Saint-Jacques'dayız

şimdi... Dördü beklemede, birinin elinde göz yaşartıcı bomba atıcısı, teyakkuzda... Sorbonne'a girişler yasaklanmış. Girmek isteyenler polisin etten duvarıyla engellenmeye çalışılıyor. Ama binada karargah kuranları ne yapmalı? Sorbonne'un üst katlarından ve çatısından kendilerine Molotof kokteyli fırlatanların başlarını göstermelerini bekliyorlar... Jandarmaların hemen önünde yakılmış otomobillerden oluşturulmuş bir barikat... Barikatın öbür tarafında yine ellerinde göz yaşartıcı bomba atıcılarıyla sayılamayacak kadar çok jandarma... Öğrencilerin işgali ve yönetimindeki Sorbonne kuşatılmış yeniden... Sorbonne bir tür "Öğrenci Kalesi" gibi dikiliyor. Güvenlik güçlerinin işgale son vermek için saldırmaya niyetleri yok. Çünkü emir yok. İyi ki de yok...

Sorbonne'un değişik katlarındaki ve çatısındaki öğrenciler, jandarmalar ve polislerle köşe kapmaca oynuyorlar... Tehlikeli bir oyun bu...

Sorbonne'un içi ana baba günü... Bazı bürolar ve derslikler "mühimmat" dolu: Çivatalar, iri bilyeler, çakıl taşları, sopalar... Bazı dersliklerde ise kır yatakları, battaniyeler hazır... Belli ki öğrencilerin birçoğu geceyi yine Sorbonne'da geçirecek...

Dışarıda çatışmalar sürüyor...Evet, çatışmalar bütün gece sürüyor... Sabah şafak vaktinde bilanço çıkarılıyor: Onlarca yaralı var... Bazı rakamlara göre göstericilerden 400, güvenlik güçlerinden 70 yaralı... Grimaud "72" rakamını veriyor (s. 308). 1.500'den fazla genç gözaltına alınmış... Beş komiserlik hücuma uğramış, yağmalanmış ve yakılmış... 10 polis otobüsü paramparça edilmiş... 25 ağaç kesilerek sokaklara serilmiş, 75 otomobil yakılmış, 24 vitrin kırılmış, birkaç mağaza yağmalanmış... 72 barikat kurulmuş... Birçoğu buldozerlerle ortadan kaldırılmış, ama birçoğu ise yerinde duruyor... Yaralı sayısı belki daha fazla... Çünkü öğrenciler ve gençler hastaneye giderlerse "fişleneceklerini" bildiklerinden

gerçek rakamlara ulaşmak güç...

Sorun o gece, öğrenci ve gençlik hareketinin kamuoyundaki son sempati kırıntılarının da yakılan otomobillerin dumanlarıyla birlikte silinip süpürülmesinde. Artık öğrencileri savunmak çok zorlaşıyor. Grimaud kitabında kimi yerde insanların apartmanlarından inip öğrencileri polise ihbar ettiklerini ve hatta kimi kez bizzat öğrencilere karşı bağırıp çağırdıklarını aktarıyor (s. 308). Grevcilerin işbaşı yaptığı ve işbaşı hızının arttığı, bütün siyasi partilerin seçimlere sıkı bir biçimde hazırlandığı, iktidarın toplumsal sistemi a'dan z'ye gözden geçireceğini vaat ettiği, üniversite reformunun yapılacağını söylediği o günlerde, öğrencilerin "mücadeleye devam etme" çağrısı geniş biçimde yankılanamıyor artık...

O gece çatışmaların en yoğun olduğu Saint-Peres Sokağı'nda üç ayaklı bir sandalyede oturmuş, bir battaniyeye sarılı, ayak ayak üstüne atmış güzel sarışın, uyku ile uyanıklık arasında kararsız... Hemen başının üstünde bir duvar yazısı "Je t'aime/Seni seviyorum" Aşk "devrimde" belki daha başkadır, belki daha güzeldir, belki daha baş döndürücüdür. Bilinmez. Ama bu duvar yazısı ve bu manzara aynen biliniyor. Gökşin Sipahioğlu bu anı fotoğrafında ispatlıyor...

O güzelin önünden geçen orta yaşlı kadınlar ve erkeklerin gözleriyse hemen oradaki Tıp Fakültesi binasında... Çatışmalardan kalan izler var yerlerde; kağıt parçaları... kartonlar... kırık bir sandalye...Yoldan geçen ve gözlerini binadan ayıramayan kadınlardan biri siyah çoban köpeğini yularından sımsıkı tutmuş...

O gün taşra kentlerinde de daha önce tanık olunmayan derecede şiddetli gösteri ve yürüyüşler yapılıyor, ilk barikatlar kuruluyor, polislerle saatlerce süren çatışmalar başlatılıyor: Lyon'da, Saint-Nazaire'de, Toulouse'da ve birkaç kentte daha çatışmalar sürüyor...

Saint-Nazaire'de demir-çelik ve gemi yapımında çalışan işçiler gösteri ve yürüyüş sonrasında güvenlik güçleriyle çatışıyorlar... Lyon'da gösteri ve yürüyüşçüler hapishaneye yürümek istiyorlar ama başarılı olamıyorlar... En çarpıcısı ise Toulouse'dakiler: Kent merkezinde Merkez Komiserliği yakınında ilk barikat yükseliyor. Polislerin saldırısı üzerine ikinci bir barikat biraz ötede Capitole Tiyatrosu yakınında dikiliyor... Barikatlardan birinde birkaç meyve kasasıyla bir de büyük bir afiş var. Afişte "Kapitalizme karşı direnmek ve yenmek" yazılı... Bir barikatta bir afişin kullanılması seyirlik bir durumu anımsatıyor. Direnmekten, yenmekten ve savaşmaktan çok onların seyirlik olarak sunulması aşamasındayız sanki...

12 Haziran Çarşamba

O sabah toplanan Bakanlar Kurulu, "Düzeni korumak ve iki günden beri başlayan seçim kampanyasının sakin bir biçimde yapılmasını sağlamak için" bütün ülkedeki gösteri ve yürüyüşleri yasaklamakla kalmadı, 1936 tarihli "Özel milislere ilişkin Yasa" uyarınca 11 örgütü lağvettiğini de ilan etti. Bunların tümü Anarşist, Troçkist, Maoist , "aşırı sol" devrimci örgütlerdi. Kapatmalar "Genel merkezinin açık adresi, yöneticilerinin kimlikleri" belli olmadığı gerekçesiyle yasal hükümlere dayanılarak yapıldı... Grimaud"nun yazdığına göre (s. 310), İçişleri Bakanı Raymond Marcellin bu ögrütlerin sorumlularının tutuklanmalarını da arzuluyordu ama Adalet Bakanı René Capitant ile uzun tartışmalardan sonra böylesi tutuklamaların yasal temelden yoksun olacağı sonucuna ulaşılınca bundan vazgeçildi.

Hükümetin ve bilhassa İçişleri Bakanı'nın amacı yeni gösteri ve yürüyüşlerin düzenlenmesini önlemek, genel olarak öğrencilere gözdağı vermekti. İçişleri Bakanı öğrenci liderlerinin bir süre gözaltında tutulmasıyla amaçını gerçekleştire-

bileceğini umuyordu.

Oysa kapatılan örgütlerin tümü yeni isimlerle yeniden kuruldular. Örneğin JCR, önce LC'ye dönüştü sonra LCR'e. Ve bugüne kadar da önemi ve etkisi giderek arttı. Yine Voix Ouvrière isimli dergi çevresinde toplanan Troçkist grup, yasaklanmadan sonra Lutte Ouvrière ismini alarak liderliğini üstlenen Bayan Arlette Laguiller'in 1970'lerin başından itibaren sürekli cumhurbaşkanlığına adaylığını koyması sayesinde çok tanındı.

Bir diğeri de UJCML'dan ayrılanlardan Alain Geismar liderliğindeki kümenin oluşturduğu La Gauche Prolétarienne'dir ("Proleter Sol"). Özellikle yayın organı La Cause du Peuple vesilesiyle tanınan örgüt. Bunun üzerine Ekim 1970'de Alain Geismar'a "yasaklanan bir örgütü yeniden kurdu" suçlamasıyla 18 ay hapis cezası verildi ve Geismar Fresnes Hapishanesi'nde hapsedildi. Bu grup, 1973'te, Liberation gazetesinin yayınlanmasına olanak verdiği için anılmaya değer. Bugünkü Liberation ile ilk kurulan arasında dağlar kadar farkı elbette unutmamak gerek.

1967 ve 1968'de Nanterre'de ve Sorbonne'da ve taşra kentlerinin birçoğunda defalarca ilerici öğrencilere saldıran, birçok kavganın çıkmasında başrol oynayan ırkçı ve aşırı sağcı Occident'ın lağvedilenler listesinde bulunmaması kafaları karıştırıyordu! Hükümetin seçim öncesinde aşırı sağa ve ırkçılara ayrıcalık tanıdığı kanısı güçlüydü. Bu ayrıcalık bununla kalmayacak, OAS ve taraftarlarının pek çoğu 23 Haziran'daki milletvekili seçimlerinin ilk turu öncesinde sırayla affedileceklerdi... Bu af faslı daha sonra da sürecek ve De Gaulle, OAS takımıyla hesabını kapamaya çalışacaktı. Ancak Ekim 1968'de ve Paris Emniyet Müdürü Maurice Grimaud'nun ısrarı üzerine Occident da kapatıldı. Ve kısa bir süre sonra "Ordre Nouveau/Yeni Düzen" adıyla yeniden kuruldu.

12 Haziran 1968'deki Bakanlar Kurulu kararıyla, Fransa'da oturma ve çalışma kartına sahip pek çoğu öğrenci birçok yabancı sınır dışı edildi. Sınır dışı etme faslından o günlerde Paris'te okuyan birkaç Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı da nasibini aldı.

Bu olgular, olaylar sırasında sivil polislerin ve istihbarat örgütlerinin öğrencileri çok yakından izlediğinin de ispatıydı. Çünkü hangi yabancı öğrencinin devrimci olduğunu, hangi öğrencinin hangi örgütün hangi kademesinde çalıştığını saptamışlardı. Kimi "yabancı öğrenci" ise polisteki uzun ve meşakkatli sorgulamalardan, tehditlerden sonra "devrimden" ve "devrimcilerden" uzaklaşmak zorunda kaldı.

Elbette sınır dışı edilenlerin en ünlüsü Daniel Cohn-Bendit'ti: Almanya Federal Cumhuriyeti vatandaşı olduğu için Almanya'ya doğru sınır dışı edildi ve Mayıs 1978'de bile "Fransa'da oturma yasağı" sürüyordu...

12 Haziran'da öğleden sonra Sorbonne ile Paris ve taşra kentlerindeki değişik fakültelerde yapılan toplantılarla yasaklar ve baskılar kınanıyor, işçilerle dayanışma duyguları dile getiriliyordu... Starsbourg'da yürüyen öğrenciler Flins, Montbeliard ve Sochaux'daki grevcilerle dayanışmalarını özel olarak vurguluyorlardı...

13 Haziran Perşembe

Le Monde'da yayınlanan ayrıntılı bir habere göre "Sorbonne Katangais ismi verilen paralı askerlerce korunuyordu..."

Bu dedikodu birçok insanı öğrenci hareketinden uzaklaştırmak ve korkutmak amacıyla kullanıldı. "Katangais" ismi, kendisini grubun lideri olarak takdim eden Lucien Coudrier'nin birkaç ay önce Afrika'da, özellikle Kongo'da çarpışan paralı askerlerden biri gibi tanıtmasından kaynaklanıyordu.

Bu sadece adı geçenin söylediği, aslında birçok gazetecinin bildiği uydurma bir hikayeydi. (Bu meseleyi Viansson-Ponté alaylı bir dille aktarıyor, s. 609.)

Kimi gazete ve derginin, öğrenci eylemleri sırasında "eski bir paraşütçünün öğrencilere destek" vermek için güya birtakım "silahlı bitirimleri" Sorbonne'da biraraya getirdiğini, bunların Sorbonne'a yerleşip öğrenci hareketine güya bir tür "milis gücü" kazandırdığını yazması üzerine, fantastik bir dizi hikaye anlatılır oldu. Örneğin güya bunlar bazı öğrencileri Sorbonne'un kuytu köşelerinde işkenceye tabi tutuyorlardı! İşin aslı ise son derece farklıydı. Lucien veya "yakın dostlarının" taktığı isimle "Lulu" tam anlamıyla palavracı, yalan söyleme hastası, yani "mythomane"dı. Bu "takımın" ne kadar "iyi örgütlenmiş bir şehir gerillası" olduğu ise Gökşin Sipahioğlu'nun fotoğraflarında belli oluyordu: Tipler son derece zavallı. Kendilerini "bitirim" olarak tanıtanların elinde "silah" olarak ise şunlar var: Boyunda veya kemerlerinde motosiklet veya bisiklet zincirleri, bir iki sopa (kazma veya kürek sapından), bir tarihi kılıç (Mutlaka Odeon Tiyatrosu'ndan araklanmış olmalı), bir çekiç gibi akıl almaz şeyler ... Öte yandan fotoğraflara yansıyanlar ve o günlerde Sorbonne'un içinde yaşayanların aktardığına göre, bu tipler o günlerin işsiz güçsüzlerinden veya kendi kendilerine kovboyculuk oynayan iyi aile çocuklarının bazılarından oluşuyordu... Bunları Sorbonne'a davet eden öğrenciler bir süre sonra bunlardan kurtulmanın yollarını aradılar ama bulamadılar. Öğrenciler Sorbonne'da yatıp kalkmazken bunlar burayı mesken tuttular. Bir kısmının uyuşturucu ticaretine bile başladığı anlaşıldı. Öğrenciler ve öğrenci hareketi liderleri bunları kovmaya çalışıyorlar ama başaramıyorlardı... "Sorbonne İşgal Komitesi", Sorbonne'un "sağlık açısından artık tehlike arz ettiğini ve acil önlemler alınması gerektiğini" belirten açıklamalar yapıp ve

bunu hoparlörlerle Sorbonne içinde duyurdu... Katangais takımı bunu bile duymuyordu. Oysa öğrenciler bu adamların Sorbonne'un bazı bölümlerinde "neredeyse polisiye bir denetim kurmalarından" son derece rahatsızdı. Sorbonne'un temizlenmesi, dersliklerin ve amfilerin doğal hallerine kavuşmaları gerekiyordu. Ama onlar bunu anlamıyorlar veya anlamazlıktan geliyorlardı... Öğrencilerin çağrılarını umursamayan Katangais takımı nihayet "İşgal Komitesi"ne kendilerine polisin dokunmayacağı yönünde garanti verebilirse Sorbonne'u terk edeceğini bildirdi... Öğrencilerin bu garantiyi vermeleri mümkün değildi. Öğrencilerle bunlar arasındaki tartışmalar yumruklaşmaya dönüştü... Sonuçta Katangais grubu kapıdan değilse de polisin denetiminden uzak pencerelerden çıkıp, arka sokaklardan Odeon Tiyatrosu'na sığındı... Çünkü Odeon Tiyatrosu "Devrimin Genel Karargahı" rolünü sürdürüyordu... De Gaulle İçişleri Bakanı'na Odeon Tiyatrosu'ndaki işgalin bir an önce kaldırılması emrini verdi. O güne kadar işgale son verilememişti çünkü genel olarak her saatte orada ünlü bir veya birçok oyuncu, yönetmen ve/veya aydın bulunuyordu... Katangais takımı ayrıldıktan sonra öğrenciler Sorbonne'da temizliği bizzat üstlendiler...Avlu temizlendi. Ama sütunlardaki Mao ve Lenin posterleri hala azametle bakıyordu öğrencilere ve izleyenlere... Hemen üstlerinde boydan boya bir bandrolda ise "CRAC" imzalıydı. Yani "Comité Révolutionnaire pour l'Agitation Culturelle/Kültürel Ajitasyon için Devrimci Komite"... Böylece, Mao ve Kültür Devrimi Paris'e kadar uzanmış oluyordu...

14 Haziran Cuma

Katangais takımının Odeon'a sığınması İçişleri Bakanı'nın ve güvenlik güçlerinin ekmeğine yağ sürdü. O gün kimi gazeteler ve dergiler Odeon Tiyatrosu'nda Katangais takımının

ve birçok "kanun kaçağının" bulunduğu türünden uydurma ve kasıtlı haberler de yayınlayınca artık zarlar atılabilirdi: Bunları bahane eden İçişleri Bakanı, Paris Emniyet Müdürü'ne şu emri verdi: "Odeon'u boşaltmanın saati geldi artık!"

Güvenlik güçleri harekete geçtiler. Emniyet Müdürü Maurice Grimaud ve polis teşkilatının bütün üst sorumluları Odeon Tiyatrosu kapısının önüne geldi, yüzlerce polis ve jandarma çevrede tedbir aldı. Odeon Tiyatrosu dört bir yandan kuşatıldı. Coplar, kalkanlar, göz yaşartıcı bomba atıcılarıyla polislerin ve jandarmaların tümü "siperlerde", sokak köşelerinde, sokaklarda, metro giriş ve çıkışlarında bekliyorlardı... Ama onca tedbire, kaygılara, kuşkulara ve korkulara rağmen çatışma olmuyordu. Polisin "Teslim olun! Odeon'u terk edin!" komutu yetiyordu. Katangais üyeleri saç ve sakallarını kesmiş, polisler tarafından tanınmayacak bir biçimde giysilerine çeki düzen vermiş olarak en başta (Onlardan birinin çıkarken elinde kocaman bir tarak bulunması ne kadar anlamlı!) ve diğerleri, sakin sakin, hatta bir parça süklüm büklüm Odeon Tiyatrosu'ndan çıkıyordu. Çıkanlar teker teker üst baş aramasından geçirilip serbest bırakılıyordu... Güvenlik güçlerinin niyeti hadise çıkarmak değil, bu işi de bir an önce kazasız ve belasız bitirmekti. Bu Maurice Grimaud'nun fikriydi. (Kitabında: s. 310-314.) Tiyatro binasını terk edip polis denetiminden geçenler anne-babalarını, yakınlarını görür görmez ellerini kollarını sallıyordu. Krişi kırıyorlardı. Koyduysan bul!

Tiyatronun emektar emekçilerinden ikisi hemen harekete geçerek binanın üstünde günlerden beri dalgalanan kızıl ve siyah bayrağı indirince mahallenin gözü açık ve aç gözlü tüccar takımı, cafeciler, lokantacılar ve küçük bakkallar alkışlıyorlardı... Ertesi gün Combat "E finita la commedia" başlığını atacaktı...

Odeon Tiyatrosu'nu "fetheden" güvenlik güçlerinden gayretkeş olanların birkaçı, "CRS eşittir SS!" yazılı olandan başlayarak afişleri sökmeye giriştiler. Ama tümünü sökmeleri mümkün değildi... Sivil polisler üniformalılara karışıyordu. Gökşin Sipahioğlu orada deklanşöre bastı: Ne çok sivil polis varmış... Kimi iyi giyimli, kimi öğrenci kılıklı, kimi sanırsınız kırk yıllık işçi... Duvardaki bir afişte neler okunmuyor ki: "Solidarité Ouvriers Etudiants Artistes. Venez tous. Ce soir 7 Juin à partir de 20 heures à la Faculte de Droit, 92, rue d'assas VI. Films. SKETCHS. CHANSONS suivis de DİSCUSSİONS-RENCONTRES..."

O gece televizyon haberlerinde zavallı bitirim takımının" silahları", yani kazma ve kürek sapları, zincirleri ve "Molotof kokteylleri" uzun uzun sergilendiler. Odeon'un "kirletilmiş duvarları, zarar verilmiş büroları" da gösterilerek "çok ünlü gazetecilerin" yorumları eşliğinde polisin Odéon "zaferi" kamuoyuna aktarıldı.

Başbakan Emniyet Müdürü'nü telefon ederek kutluyor. André Malraux elden gönderdiği bir mektupla kutluyor. Bu zaferden çok memnun olan ve Emniyet Müdürü'nü kutlayan De Gaulle, Emniyet Müdürü'ne "Haydi şimdi Sorbonne'da sıra!" diyor ama Emiyet Müdürü General Cumhurbaşkanı'na "vaktin henüz gelmediğini" anlatarak onu ikna ediyor, zor bela...Ve bilhassa ertesi gün Gilles Tautin'in cenaze töreni vesilesiyle yapılacak gösteri ve yürüyüşün nelere yol açacağını bilemediğini ve bu konuda önlemler alması gerektiğini ve dolayısıyla Sorbonne'a bu koşullarda müdahele etmenin son derece yersiz ve tehlikeli olacağını anlatıyor... (Grimaud"nun kitabında: s. 314.)

15 Haziran Cumartesi

Grevci ve işgalci emekçiler, SNCF, Milli Eğitim Bakanlığı

ve birçok işyerinde daha işbaşı yapılması kararı verdiler...

Aynı gün Cumhurbaşkanı De Gaulle'ün Cezayir'deki darbeci general Salan'ı, albay Argoud'u ve dokuz subayı daha affettiği öğrenildi. Bu af, büyük ihtimalle De Gaulle'ün 29 Mayıs'ta Baden-Baden'de general Massu ile yaptığı görüşmede Massu'den ve o günkü gösterinin düzenlenmesi için De Gaulle taraftarlarına yardımcı olan OAS (Organisation Armée Secrète/ Gizli Silahlı Örgüt) kalıntısı eski askerlerden ve subaylardan elde ettiği desteğin karşılığı olmalı...

De Gaulle elbette yine tarihini, evet kendi tarihini, eşeliyor ve bu affı, 18 Haziran 1940'daki "Direniş Çağrısı"nın yıldönümüne bağlıyor. Ama affettiklerinin "Direnişi" o "Direniş" değil. Hiç değil!

O günlerde ve birkaç gün önce, giyaplarında ölüme mahkum edilmiş olan Georges Bidault, albay Lacheroy ve albay Broizat ve onların peşi sıra bütün "sürgünler" Fransa'ya ellerini kollarını sallayarak döndüler...

De Gaulle taraftarlarının "sıradan" yurttaşları korkutmak için hortlattıkları "Komünizme karşı savaşta" De Gaulle ve yakınları eski "düşmanlarını" bağışlamaktan kaçınmadılar... 14 Temmuzda "Ulusal Bayram" vesilesiyle ilk af furyasından yararlanamayanlar, "içeride" veya "dışarıda sürgünde" kalanlar da af edilecek, böylece toplam 3471 hükümlü De Gaulle'ün aflarından yararlanacaktır. Bu, bir yerde öğrenci ve işçi başkaldırısının tadı acımtırak sonuçlarından biri olarak tarihe yazılacaktır.

Tarihin bir cilvesi olmalı, o gün öğrenciler, liseliler daha çok sayıda olmak üzere, Gilles Tautin'un cenaze törenini düzenliyorlardı. 5 bin kişi katılıyordu cenaze törenine... Çocuklar, gençler, kadın ve erkekler, Gilles'in posterlerini taşıyorlardı. Siyahlara bürünmüştü ve ağlamaklıydı herkes... Birer ağıt yakarcasına Enternasyonal ve Le Chant des Martyrs

(Şehitler Türküsü/Marşı) söyleniyordu hep bir ağızdan. Ve 17 yaşında bir genç, henüz tarihini yazamadan, toprağa veriliyordu o akşam. Cenaze törenini gökyüzünden izleyen ve okunan türküler ve marşlarla gürültüsü duyulmaz hale getirilen helikopter sadece olağanüstü bir zaman yaşandığını ispatlıyordu...

16 Haziran Pazar

Saat 14.00'de iktidar açısından Mayıs 68'e "son" verildi denebilir. Çünkü simgesel anlamda çok belirleyici bir "iş" yapıldı. Paris Emniyet Müdürü Sorbonne'a gelip emirlerini verdi:

CRS'lerin binayı devralmalarının artık zamanı gelmişti...

Dersliklerdeki, amfilerdeki, bürolardaki öğrenciler ve öğretim üyeleri, kadınlar ve erkekler zorla çıkarıldılar. Bazıları tartaklandı, tekmeler ve tokatlar havada uçuştu. Öğrenciler ve öğretim üyeleri meşru savunma haklarını kullanarak kendilerini savundular.

CRS'lerin şiddeti Saint-Michel Bulvarı'nda devam etti... O saatlerde oradan geçenler bile dövüldü... CRS'ler günlerdir biriktirdikleri yeterince acısını çıkaramadıkları küfürlerin ve Molotof kokteyllerinin faturasını ödetiyorlardı...

Akşama doğru Sorbonne "tamamen teslim alındı..."

Odéon'dan sonra Sorbonne da artık "ele geçirilmişti." Saint-Michel'den Sorbonne'a giriş polis otobüsleri ve minibüsleri tarafından barikatlarla kapatıldı. Gelip geçenler her şeye rağmen yine de dönüp bakıyorlar, durup inceliyorlardı: Öğrenci isyanının sembolü burasıydı demek... Genç bir kadın elindeki papatyalardan birini Sorbonne'u Saint-Michel Bulvarı'ndan ayıran otobüs ve minibüs barikatının önünde nöbet tutan polislerden birinin kepine takmak istiyordu ama polis tedirgin olarak geri çekiliyor, genç kadın ısrar ve inatla eylemini başarıyla sonuçlandırıyordu. Çok genç bir anne pusetteki

çocuğuyla, onların önlerinden geçiyor, çocuk minik ellerini Sorbonne'a doğru uzatarak "ıngaaaaa" diyordu...

Gelip geçenlerin bazılarında şemsiye vardı. Evet, garip ama gerçek, günlerden beri ilk kez o anda Paris'te yağmur yağıyordu. Gökyüzü bu kadar şiddete dayanamamıştı artık.

O gece Renault'nun Boulogne-Billancourt'daki birimlerinde patronla toplu iş sözleşmesi imzalanarak işbaşı kararı oylandı ve ertesi gün işbaşı yapıldı. Bunları 20 Haziran'da Peugeot işçileri ve 24 Haziran'da Citroen emekçileri izledi...

29 Haziran Cumartesi

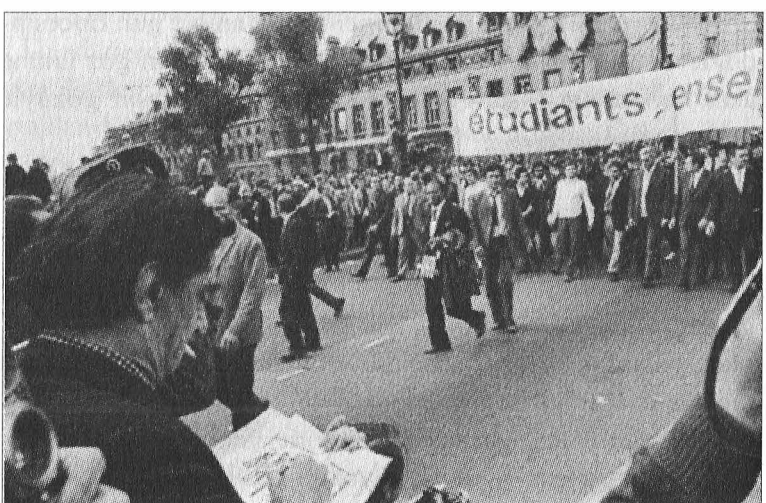
Milletvekili seçimlerinin ikinci turundan bir gün öncesindeyiz. Heyecan var ama, birinci turdaki sonuçları göz ününe alan herkes De Gaulle'cülerin kazanacağına kesin gözüyle bakıyor.

O gün Fransa'nın kuzeyindeki küçük bir kent olan Arras'ta bir dram yaşandı.

Arras'ın yakınında Archicourt isimli küçük bir kasaba var.... Cumartesi gecesi FKP üyesi gençlerle FGDS üyesi gençler, ikinci turda Sol'un tek adayı olarak seçime girecek olan, yıllardan beri Arras Belediye Başkanı ve milletvekili, eski bakanlardan ve başbakanlardan Guy Mollet'nin seçim afişlerini denetlemek, yırtılanların yerine yenilerini asmak için gece turu atıyordu. Gençlerin yolları UDR'in Cezayir kaçkını katileri tarafından kesilince siyasi bir tartışma çıktı ve De Gaulle'cü partinin paralı adamları çocuklara iki ayrı silahla ateş ettiler. Arras'taki La Maille Dokuma Fabrikası'nın 18 yaşındaki işçisi ve FKP üyesi Marc Lanvin öldürüldü. Olay yerinden kaçan katil ve yardımcıları hemen o gece yakalanıp adalete sevk edildiler ama Marc Lanvin seçim kampanyaları sırasında öldürülenlerin arasında trajik yerini aldı. FKP yıllarca onu anmayı asla ihmal etmedi...

Bu gencin öldürülmesi Mayıs 68 olaylarıyla doğrudan ilgili değil denebilir, ama o olaylar öncesinde, esnasında ve sonrasındaki komünizm düşmanlığı histerisiyle yakından ilgilidir. Mayıs 68'de sokaklarda "Bolşeviklere ölüm!", "Komünistlere ölüm!" hezeyanlarıyla bağıranları anımsamak gerekiyor.. Böylesine bir kin ve nefret, insanlıktan nasibini alamamışlığın insan öldürmeye kadar varmasından daha doğal ne olabilir?! Bu olay bir kez daha, siyasi cinayetlerin devam ettiğini de dramatik bir biçimde gözler önüne serdi.

Sokaklarda dolaşan ölümün, bir çocuğun yakasına yapışabileceğini bir daha gösterdi.

ABİDİN ÖĞRENCİLERLE

30 Haziran Pazar

İlk turu 23 Haziran'da düzenlenen ve De Gaulle takımının "malı götürmek" üzere olduğu anlaşılan seçimlerin ikinci turu yapıldı... Ve sonunda "Korkakların Partisi", "Sessiz Çoğunluk" seçimleri kazandı. Sol o güne kadar görülmemiş bir yenilgi alırken Sağ ise, en iyimserlerin bile akıllarına getire-

meyeceği bir zafer kazandı.

De Gaulle yanlıları toplam 485 milletvekilliğinden tam 360'ını elde ettiler. UDR 360 koltukla tek başına ezici çoğunluğu sağladı. Fransa siyasi tarihinde böylesi gerçekten hiç görülmemişti. Buna Valery Giscard d'Estaing'in URİ'sinin (Bağımsız Cumhuriyetçiler Birliği) 64 milletvekilini de eklersek durum daha iyi anlaşılır. URİ koltuk sayısını 43'ten 64'e çıkardıysa da De Gaulle takımı yanında artık yedek lastik bile değildi.

Sol büyük bir hezimete uğradı. Soldaki bütün partilerin milletvekili sayısında düşüşler oldu: Mitterrand'ın Federation de La Gauche Democrate et Socialiste'i (FGDS. Sosyalist ve Demokrat Solun Federasyonu) 118 yerine ancak 57 milletvekili çıkarabildi. FKP, 73 yerine 34.

PSU ise seçim sisteminin "kurbanı" oldu; oylarını artırdı ama üç koltuğunu da yitirdi. PSU bünyesindeki en önemli olay Pierre Mendes France'ın Grenoble'da kaybetmesiydi. De Gaulle'cüler onun seçilmemesi için ellerinden geleni yaptılar. Bu işin Mayıs 68 ile çok yakından ilgili bir boyutu daha vardı. Pierre Mendes France'ı yenen eski Toplumsal İşler/Çalışma Bakanı Jean-Marcel Jeanneney'di. Böylece PSU'nun tarihi yüzlerinden en önemlisi siyaset sahnesinden siliniyordu...

Seçim kampanyası süresince öğrencilerin ve gençlerin sık sık dağıttıkları el bildirisini anmanın tam zamanıdır... Bir kaldırım taşı deseninin üstünde şu yazılıydı: "MOİNS DE 21 ANS voici votre bulletin de VOTE/ 21 YAŞINDAN KÜÇÜKLER işte sizin SEÇİM PUSULANIZ..." Aynı günlerde dağıtılan başka bir bildiride kaldırım taşı fırlatan bir kadın görülüyor; "LA BEAUTE EST DANS LA RUE"/GÜZELLİK SOKAKTADIR" yazılı.

Kadınlar ve gençler olmadan yaşamak mümkün mü?

GÜZELLİK SOKAKTADIR

Seçim zaferinden sonra De Gaulle Mayıs 68 sayfasını çevirmek ve bir daha hiç açılmamak üzere kapatmak istedi ve işe hükümetten başladı: 6 Temmuz'da Pompidou'ya yol verdi, Başbakanlığa yıllardır en yakın adamı olan Maurice Couve de Murville'i atadı.

Couve de Murville 12 Temmuz'da hükümetini açıkladı. Bu hükümet Grenel Sözeşmesi ile tanınan hakların uygulanmasını, ücret artışlarının sağlanmasını ve bunun için de bütçeden yeterli payın ayrılmasını hedefliyordu. Bu nedenle Maliye, Milli Eğitim, Toplumsal İşler bakanlıklarına bu hedefleri gerçekleştirecek isimler atandılar.

İçişleri Bakanlığı Raymond Marcellin'de kaldı. İki işçinin ve 17 yaşında bir lise öğrencisinin öldürülmesine neden olan polis şiddetinden sorumlu bir ismin bu bakanlıkta tutulması öğrenciler ve işçiler için hem bir tehditti, hem de bir tür kışkırtma. Nitekim öğrenci gösteri ve yürüyüşleri büyük bir depremi izleyen ardıl küçük sarsıntıları anımsatan bir biçimde De Gaule'ün Nisan 1969'da istifasına kadar sürdü...

Milli Eğitim Bakanlığı'na getirilen Edgar Faure, üniversite ve sorunlarını iyi bilenlerden uzman bir kadroyu çevresine topladı ve üniversite için reform yasasını hazırlamaya başladı. Başından itibaren öğrencilerin birçok arzusunu dikkate alacağını açıklamaktan da çekinmedi. Ve kendi partisi içindeki kimi zaman sert eleştirilere ve komik suçlamalara karşın (Örneğin "etrafına PSU'lüleri topladı, aşırı solcuların istediklerini yasalaştırmak istiyor" türünden) yasa tasarısını hazırladı. Millet Meclisi'nde sıkı bir biçimde tartışıldı... Ve nihayet yasa tasarısı 10 Ekim 1968'de 441 milletvekilinin oluruyla kabul edildi. Bu rakam De Gaulle'un partisi ile URİ'nin toplam 424 milletvekili sayısını aşıyordu. Daha ilginci hiç karşı oy veren yoktu. 39 Milletvekili çekimser kaldı; bunlardan 33'ü FKP'li, dördünün eski bakan olması (hele aralarında aşırı

sağcı, eski Milli Eğitim ve eski İçişleri bakanı Christian Fouchet'inin de bulunması) son derece manidardı. Hal böyle olunca, FKP ille aşırı sağcı altı siyasetçinin birlikte davranmaları bir soru olarak tarihe geçti.

La Loi d'Orientation Universitaire (Türkçeye kısaca Üniversite Yasası diye çevirelim) birçok bakımdan o günkü Fransa için "devrimci" nitelikler taşıyor, üniversitelerin göreceli özerkliği isteniyordu. Gizli oyla seçilecek eşit sayıdaki temsilcilerden oluşan kurullar tarafından yönetilmeleri öngörülen üniversitelerde, her birimin yöneticilerini de bu kurullar seçecekti. Üniversiteler programlarını kendileri saptayacaktı. Ders yöntemlerini, nasıl not verileceğini, nasıl sınav yapılacağını, diplomaların nasıl verileceğini de...

Her kategorinin kendilerini temsil edecek delegeleri seçmeleri de öngörülüyordu.

Üniversite girişinde her türlü seçme sınavı ve eleme yöntemi yasaklanıyordu.

Dekan ve rektörlerin iktidar tarafından saptanmasına ve atanmasına son veriliyordu. Üniversitelerde öğrencilerin siyasi ve ifade özgürlüğü, sendikaların sendikal özgürlükleri tanınıyordu...

Böylece, bir anlamda iktidar, öğrencilerin sadece son haftalardaki gösteri ve yürüyüşlerde, barikatlarda ve çatışmalarda değil, yıllardan beri ifade ettikleri, yayınladıkları dergi, gazete ve bildirilerde yineledikleri temel taleplerini kendisine mal ediyor, "yumuşatıyor" ve "reform" adı altında topluma sunuyordu.

Biraz geç kalınmıştı elbette... Olsun, geç olması hiç olmamasından iyidir de denebilir.

Öğrencilerin son derece yerinde istekleri akıllı bir Milli Eğitim Bakanı tarafından en geç 1967-1968 ders yılı başlangıcında yürürlüğe konsaydı, belki o kadar can, mal ve zaman kaybı olmazdı.

Maalesef tarih yeniden yazılamıyor. Sadece sonradan yazılabiliyor. Ne kadar yazık...

Ve aradan birkaç ay daha geçtikten sonra Nisan 1969'da Fransa seçmenleri De Gaulle'e çıkış kapısını gösterdiler... Böylece 1958'den beri kendine özgü bir üslupla dünyanın en güçlü dördüncü devletini yöneten, tarihen ve siyaseten zamanını doldurmuş De Gaulle pardösüsünü ve şapkasını alarak ayrıldı...

"Eski dünya" artık gerçekten geride ve geçmişte kalmıştı...

"Mayıs Havası" ise, o gün bugün, daha çok özgürlük, daha çok eşitlik ve kardeşlik istekleriyle yoluna devam ediyor. Ve edecek...

SONUÇ

Gelişmeleri anlatırken hemen hemen her olay sonrasında gerekli sonuçları sunmaya çalıştım. Burada onları yinelemeden genel bir sonuç çıkarmak istersek şu birkaç noktayı öncelikle vurgulamak gerekiyor. Bu bir yerde Mayıs 68'in muhasebesini yapmaya, bilançosunu çıkarmaya çabalamak sorumluluğudur. Bu olası mı? Kırk yıl sonra evet... En azından denemeye değer...

Kısaca ve büyük başlıklar olarak şunları söylemek mümkün:

Mayıs 68, Edgar Morin'e göre, "Bir tür gençlik 1789'udur" ve "Öğrenci Komünü", Henri Lefebvre'e göre ise bir "kültür devrimi"dir, Raymond Aron'a göre, "palavra maratonu"dur, Pierre Bourdieu'ya göre ise "Düzenin sembolik anlamda sıkı bir silkelenmesidir..."

Evet bu kesin: Mayıs 68 toplumu ve düzeni silkeledi, tozunu aldı ve tozunu attı...

Mayıs 68 uzun saçlıların başkaldırısıdır.

Birkaç hafta bile sürmüş olsa zihinsel olarak bir anlık yaşanılan bir rüyaydı Mayıs 68... Bir anlık sarhoşluk... Bir anlık kendinden geçme... Yaşanması ömürlere bedeldi, çünkü öğrenci, işçi, memur, herkesçe birlikte yaşanan unutulması mümkün olmayan ortak bir serüvendi.

Mayıs 68 bir anlık bir diyalogdur: Herkesin çenesini açtığı bir zaman dilimi... Sessiz ve soluksuz nutuk dinlemek yerine tartışmanın tercih edildiği bir an... Yurttaşların söz ve KONUŞMA haklarını aldıkları tarihi dönemeç. Evet sokaklarda çatışmalar durur durmaz herkesin birbiriyle konuştuğu, herkesin her şeyi öğrenmek, her şeyi anlamak ve anlatmak için can attığı bir dönem. İşte bu anlamda Mayıs 68 bir kültür devrimidir. Sokaklar, giderek bütün bir kent agora biçimine dönüşüveriyordu. Sessizlikten SESE VARILIYORDU. Yankılanan sesler dizisine...

Mayıs 68'in en birincil özelliği iktidara karşı, iktidar karşıtı bir hareket olmasıdır. Sadece siyasi iktidara karşı değil, her türlü iktidara karşı olmak: Evde, okulda, kışlada, sokakta ve hayattaki iktidarlara, iktidar odaklarına karşı...

Mayıs 68'in özü yerleşik iktidar odaklarını sorgulamak, var olan iktidar mekanizmalarını alt-üst etmektir. Sarsmaktır. Ve mümkünse yıkmak ve yerine daha adilini, daha eşitlikçisini, özellikle kadın-erkek eşitliği açısından, ve daha özgürlük yanlısını kurmaktır. Bu bağlamda Mayıs 68 devrimcidir.

İşçiler insan muamelesi görmek istiyorlardı. Patronların, adamlarının ve diğerlerinin kendilerine karşı insanca davranmalarını arzuluyorlardı. Genç işçilerin birçok işyerinde sendikacıları ve sendikaların bürokratik yapılarını zorlayarak aşmaları ve eylemleri bizzat örgütlemeleri, öğrencilerle "köprüler" kurmak istemeleri bununla ilgilidir. Kendilerine saygı gösterilmesi için yaşlanmayı beklemek istemiyorlardı. "Saygı

evet ve hemen şimdi!" diyorlardı. Ve bu işçiler "Zafere kadar savaşımdan" yanaydılar, buna hazırdılar. Bu anlamda Bouguenais Nanterre'dir. Cleon Censier, Boulogne-Billancourt Sorbonne'dur İşçilerin lügatinde. İşçiler, işyerlerini işgal ederek üretim araçları üzerindeki haklarını dillendiriyorlardı.

O günlerde CFDT'nin autogestion (özyönetim) düşüncesini gündeme getirmesi boşuna değildir. De Gaulle bile bu alanda participation (katılım) fikriyle alanı doldurmaya çalışıtı. Amacı Solun önerdiği bu radikal reform düşüncesini sahiplenmek ve onu sağın öteden beri yaptığı, gelenekselleştirdiği biçimde iğdiş etmekti.

Mayıs 68, burjuva düzenine karşıdır. Mayıs 68 bütün yüzleriyle kapitalizme karşıdır...

Devrimcidir evet... Ve öğrenci başkaldırısı olarak baş gösteren eylemler dizisi on günlük bir zaman dilimi içinde, işçi sınıfını ve giderek bütün toplumu etkisi altına almıştır. Çünkü bu başkaldırı savunma değil hücum başkaldırısıdır.

Mayıs 68'in özelliklerinden biri de atılımcı olmasıdır. Önden gitmesi... Hücum niteliğini a'dan z'ye taşımasıdır. Bunun da sonucu olarak yeni tür mücadele biçimleri geliştirildi. Yenilikçi eylemlilikler yeni tür militanların ortaya çıkmasına yol açtı...

Ancak bu hareket güler yüzlüdür. Nefrete ve kine yer yoktur Mayıs 68'de. Kasıtlı veya özel olarak hiç kimse dövülmedi, hiç bir zarar verilmedi. Eylemlerin ateşi içinde yapılanları ayrı biçimde daha önce değerlendirdiğim için burada yinelemiyorum. Ama genel olarak bu eylemler dizisinin nefret ve kin tohumları taşımadığını herkes kabul ediyor. Devrimci örgütler ve öğrenci hareketinin liderleri sendikaları ve yöneticilerini eleştiriyorlardı, ama mücadelenin sendikaların içinde yapılmasını, sendikalara ve sendikacılara karşı yapılmamasını öneriyorlardı. Çünkü sendika türü örgütlenmelerin

işçiler ve emekçiler için can alıcı önemde olduklarını çok iyi biliyorlardı.

Mayıs 68 ile birdenbire sökün eden duvar yazılarının son derece yenilikçi olduklarını da anımsamalıyız. Kısa süreli olacakları, ömürlerinin çok az süreceği bilinerek yazılan duvar yazılarının, kimi afişlerin, kimi bildiriyi donatan karikatür ve desenlerin kırk yıl sonra bile etkilerini göstermeleri onların ne kadar etkileyici ve başarılı olduklarının sadece bir yüzüdür. Duvar yazıları, afişler, karikatür ve desenler, kimi bildiriler içerikleriyle öğrencilerin, genç, kimi zaman çok genç militanların mizahı, kendi kendisiyle alayı ve acı alayı, hani en güzel sözcüklerden biriyle yazmak istersek "gırgırı" da ne kadar iyi kullandıklarının ispatıdır.

Evet devrimci, yenilikçi, eşitlik yanlısı, hayattan olabildiğince ve yasaksız ve sınırlamasız faydalanmak isteyen çocuklar, gençler ve çok gençler, yeni tür eylemleri, alaycı dilleri ve gırgırlarıyla Fransa gibi tutucu, Katolik dinin etkisi altında "sıkışmış" bir ülkede kapılara dayandılar: Eller yukarı!

Herkeste değişiklik ve değiştirmek arzusu vardı: Hayatı değiştirmek, kendi hayatını değiştirmek. Bu değişiklik arzusu bütün Fransa'yı bir baştan öbürüne geçti, deldi geçti... Ve böylece "kilitlenmiş toplumun" kilitleri tek tek açıldı. Fransa'nın kendi bunalmışlığı içinde tutucu, küskün, kendi içine kapanık, kendini çok beğenmiş ve kendi kendisiyle kavgalı toplumunda ilk tebessümlerin başlangıcı sayılabilir bu alt-üst oluşun ilk adımları... Toplumun a'dan z'ye demokratikleştirilmesi için adımlar atıldı... Bu yürüyüşe dönüştü. Ve yürüyüş sürdü... Sürüyor... Bu açılardan Mayıs 68 "kazandı..." Galip geldi...

O eskimiş, boğucu sıkı disiplin, o küçük ve büyük "diktatörlükler", o pespaye "imparatorluklar" tuz-buz edildiler...

En azından birçok ailede... En azından birçok kurumda... Ve en başta üniversiteler, liseler ve genel olarak okullar da...

Birçok işyerinde. Fabrikaların birçoğunda. Sendikalarda... Sendika bürokrasisi az mı sarsıldı?

Siyasi açıdan ilk andaki durum biraz farklıdır... Çünkü Haziran'daki seçimler sonucunda o zamana kadar görülmemiş derecede müthiş bir milletvekilliği çoğunluğu ile Millet Meclis'inde ve ülkenin bütün iktidar noktalarında tam hakimiyet sağlayan De Gaulle'cü sağcı iktidar acil etkenlerin ittirmesi sonucu bir zafer kazandı. Bu yadsınamaz. Siyasi açıdan Mayıs 68 amacına Mayıs 1981'de François Mitterrand'ın cumhurbaşkanı seçilmesiyle ulaştı diyebiliriz. Mayıs 68 olmasaydı Mayıs 1981 olamazdı demek mümkün. Bu şu anlamda da önemli: Siyasi tercihlerin ve siyasi açıdan zihniyetin değişmesi öyle birkaç günde olabilecek bir şey değil. Zamana ihtiyaç var. Fransa için bunun 13-14 yılı aldığını görüyoruz.

Bu çerçevede, Mayıs 68 ile, Fransa'da toplumun ihtilal yoluyla değiştirilemeyeceğinin de anlaşıldığını da eklemek gerek... Seçim yoluyla değişim için ise yıllara ihtiyaç olduğu yine yaşanılarak öğrenildi. Sabır işi...

Evet devrim yapılamadı. Daha önce de söyledim; bu hareket liderlerinin dilinde "devrim" eksik değildi, ama bunun için herhangi bir eylemin kırıntısının gölgesi bile görülmedi... Devrim yapılamadı ama yapılamayan devrim her şeye rağmen toplumun tümden kendi devrimini yapmasına da yol açtı. Toplum kendi kendini silkeledi. Sıkı biçimde hem de...

Öğrenci gençlik ise bir türlü "evcilleştirilemedi..." Hala arada bir kıpırdayan, isyan bayrağını sembolik anlamda bile olsa Paris ve Fransa kentlerinin sokaklarında dolaştıranlar öğrencilerdir, liselilerdir, gençlerdir...

Mayıs 68 süresince ve hemen sonrasında Sağ, Sol'un yarattığı fırsatları asla kaçırmadan Sol'u bölebileceği kadar bölmek umuduyla her türlü yolu denedi. Sol'un kimi reform önerilerini, kimi tasarıların kendisine mal etmekten kaçınmadı...

Dönemin değişmez Kültür Bakanı ve De Gaulle'ün bir numaralı "akıl hocası" André Malraux'nun "Siyaset arzulanan değildir, yapılandır" cümlesi bu açıdan önem kazanıyor. Siyaset sürekli hareket halinde olmak değil, siyaset kimi şeyleri hareketlendirmektir. Değiştirmektir.

İşte De Gaulle iktidarı, Haziran 1968'deki o büyük siyasi gücüne rağmen, üniversite için özel bir yasa çıkararak, öğrencilerin bazı isteklerini yasal düzenlemeyle tanımak gereğini duydu. Çünkü artık bu işin bekleyecek hali kalmamıştı. Böylece bu "işi bizzat kendisinin kotardığını" da dosta-düşmana göstermek olanağını buluyordu. "Yapan", "gerçekleştiren", "değiştiren" öğrenci hareketi veya Sol değil De Gaulle iktidarı oluyordu.İktidarın "üniversite reformu" adı altında sundukları, öğrencilerin ne kadar haklı olduklarını da ispatlıyor aynı zamanda... Yasanın uygulanması başka bir boyut kazandı ve öğrencilerin hiç tahmin etmedikleri yönlere çekildi. Bu vesileyle iktidar, güya artan öğrenci sayısına çare bulmak amacıyla, fakat gerçekte solcu öğretim üyelerini, solcu kaleler olarak bilinen üniversiteleri ve bazı fakülteleri dağıtmak, etki alanlarını sınırlamak umuduyla Paris'teki ve taşra kentlerinden birkaçındaki üniversiteleri parçaladı ve üniversite sayısını arttırdı. "Üniversite Reformu" adı altında, kampusları, yani üniversiteleri, yurtları ve lokantalarıyla, kent merkezinden çok uzaklara "yerleştirdi..."

Çok ilginç uygulamalardan biri, en solcu bilinenlerin toplandığı Paris VIII. Üniversite'nin önce Vincennes'e daha sonra Paris'in kuzey banliyölerinden Saint-Denis'ye gönderilmesiydi. Ki o tarihlerde oraya gitmek için doğru dürüst metro, RER (Réseau Express Régional/Bölgesel Hızlı Şebeke) veya otobüs bile yoktu... Öğrenci olaylarının doğduğu yer olarak bilinen Nanterre'in durumu da farklı değildi. Yıllar sonra bile, örneğin 1980'li yılların ikinci yarısında, Nantere'deki X.

Üniversite öğrencilerinin hala ulaşım sorunu vardı ve RER'in "Nanterrre-Universite" durağında daha sık durması ve bu hattaki RER sayısının artırılması için eylemler yaptıklarını anımsatmak isterim.

Evet, 1970'lerin başında, amaç, solcu öğretim üyelerini birkaç fakültede ve/veya birkaç üniversitede "toplamak" ve bu fakülte ve/veya üniversiteleri mümkün olabildiğince kent merkezinden uzaklaştırmaktı... Ama ne olursa olsun, iktidar ne yaparsa yapsın, eğitimde, öğrenim ve bilimde öğrenci ve öğretim üyeleri arasında yeni tür, daha dengeli ve eşitlikçi, daha adil ve daha özgürlüklere saygılı ilişkiler kuruldu, kurulması için ilk adımlar atıldı. Mayıs 68'den kalan en önemli miraslardan biri bu olmalı.

Üniversitelerde öğretim üyelerinin ve kimi kez sadece dekan veya rektörün tek iktidarı yerine birkaç merkezli, birkaç başlı, çoğulcu iktidar söz konusuydu artık. Böylece kurulan karşılıklı iktidarlar düzeni içinde öğrenciler de artık söyleyeceklerini söylemek olanağı buldular: Yönetimde, eğitimde ve okul içi kuralların saptanmasında onların da istekleri ve önerileri dikkate alınmaya başlandı... Kararlar ortak alındı. Öğrenciler kararların alınmasına ve uygulanmasına katıldılar.

Liselerde de o başa bela o körü körüne disiplin havaya uçuruldu (mecazi anlamda elbette). Müdürlerin, müdür yardımcılarının ve öğretmenlerin küçük iktidarcıkları, kötüye kullandıkları ve paylaşmak istemedikleri iktidarcıkları da berhava edildi...

Ödev hazırlamakta, araştırma yapmakta, incelemeler gerçekleştirmekte kullanılan ve artık herkesi bezdirmiş olan ezbere dayanan, tek boyutlu o eski yöntemlere son verildi. Böylece yeni şeyler keşfedebilmek, yeni şeyler söyleyebilmek, yeni şeyler yazabilmek mümkün oldu...

Bütün bu alanlarda belli bir özgürlük hakim olmaya başladı. Hiçbir şey artık Mayıs 68'den önceki gibi olamayacaktı...

Bu anlamda Mayıs 68 eğitim, öğrenim, araştırma ve inceleme alanlarındaki kötülüklerin, tutuculukların, geriliklerin "kökünü kazıdı..." Bu herkese yaradı. Ve bundan herkes yararlandı. "Sistem" süreç içinde en iyi elemanları içine almayı bildi. Sağ'ın ve sağcıların, kapitalizmin ve kapitalistlerin en büyük özelliği, en önemli özelliklerinden ve "başarı" alanlarından biri burada bulunuyor: "Devrimleri" ve "devrimcileri" içine alarak eritmesi konusunda yüzyıllardan beri uzmanlaşmış olması.

Liselerde o zamana kadar hala birçok birimde, birçok tutucu kentte kız ve erkek öğrenciler ayrı ayrı okullarda okurken yavaş yavaş ama kaçınılmaz bir biçimde kızlı-erkekli okullara geçildi. Kadın-Erkek eşitliği bağlamında, kızlar ve erkekler birlikte okumaya başladılar. Geleneksel leştirilmiş ve kemikleştirilmek istenen cinsel işbölümüne darbeler indiriliyordu... Cinsel devrimin Mayıs 68 ile okullara, fakültelere, topluma girdiğini söyleyebiliriz. O zamana kadar Fransa'da aşktan söz ediliyordu, adına çok güzel türküler ve son derece etkileyici şarkılar yakılıyordu ama aşk yapıl(a)mıyordu. Artık aşk yapılıyor oldu... Aralık 1967'de doğum kotrol hapının serbest bırakılmasını öngören yasanın açtığı gedik genişletiliyordu...

Çiftler evlenme zorunluluğu olmadan birlikte yaşamaya başladılar. Daha önce evli olmayana ev kiralanmayan tutucu Fransa'da, Katolik Kilisesi'nin bin bir günah korkusuyla evliliğe zorladığı gençler artık özgürce birleşmeye başladılar. Evlenmeden çocuk sahibi olmaya da...

Böylece önce büyük kentlerde, sonra kentlerin pek çoğunda kadın-erkek ilişkileri Kilise'nin sınırlayıcı ve özgürlükleri körleştirici etkisinden kurtuldular.

Bu sadece aşkta özgürlük, cinsel özgürlük ve cinsel devrim olarak algılanmamalı. Katolik Kilise'nin sıkı etkisinin çatlaması açısından da değerlendirilmeli. Evlilik, evlenme kurumu ve aile Kilise'nin denetiminden çıkıyor ve özgürleşiyorlardı. Evlenmeden çocuk yapanların sayısı artıyordu. "Gayri meşru çocuk" tanımı paramparça ediliyordu. Evlilik dışı ilişkiden olan çocuğunu tanıyamayan ana-babaların Fransa'sından bu aşamaya geçilmesi önemliydi.

Burada hemen cinsel devrimin öncelikle büyük kentlerle ve genel olarak kentlerle sınırlı kaldığını da eklemek lazım. Kasabalara ve hele köylere ulaşması için daha çok uzun yıllar beklemek gerekti. Gerekiyor... Bunu da doğal karşılamak gerek; zihniyet değişimi kolay iş değil.

Fransa'da Katolik dinin etkisini hiç göz ardı etmemek gerek. Bir örnek mi? François Mitterrand evlilik dışı ilişkisini ve bu ilişkiden olan kızını ölümüne kadar sakladı. Ve daha vahimi Mayıs 1981'de cumhurbaşkanı seçildikten sonra evlilik dışı ilişkisinden doğmuş kızının kamuoyuna açıklanmasını önlemek için kimi gazetecileri baskı ve denetim altında tuttuğu ve bu amaçla kimi yasadışı veya yasaların sınırındaki faaliyetlere bile başvurulmasından kaçınmadığı da biliniyor.

Dahası mı? Yine Mitterrand'dan örnek vereceğim: Sol Birlik'in cumhurbaşkanı olarak 14 yıl iktidarda kaldı. Ama öldüğünde cenazesinin harfi harfine Katolik dinin kurallarına göre kaldırılmasını bizzat vasiyetnamesine yazdığı ortaya çıktı.

Burada dikkatinizi çekmek istediğim Mitterrand'ın dini inancı değil, bunu yıllarca ve usta bir siyaset oyuncusu veya siyaset bilminden bir terim kullanmak gerekirse "siyasi bir animal" olarak saklamasıdır.

Fransa için "Katolik Kilise'nin büyük kızıdır" deyişi boşuna telaffuz edilmiyor.

Nihayet son bir örnek olarak şu da verilebilir: Fransa'da öteden beri Katolik Kilise'nin denetimindeki "école privée" ismi verilen ("özel okul" biçiminde çevirilince gerçekte neye tekabül ettiği anlaşılmayabilir, bu nedenle bunlara "dini okul" demek yerinde olacak) dini okulların kapatıl(a)maması. Laiklik şampiyonluğunu hiç kimseye kaptırmak istemeyen Fransa Cumhuriyeti'nde bugün bile bu okulların sayısı pek çoktur. Ve pek çok çocuk bu okullarda öğrencidir... Mitterrand döneminde bu okulların kapatılması ve öğrencilerinin devlet okullarına yani laik eğitim verilen kurumlara kayıt edilmesi için önerilen yasa tasarısının sağın akıl almaz tepkisiyle karşılaştığını ve o yılların en büyük gösteri ve yürüyüşlerine yol açtığını ve sonuçta bizzat Mitterrand'ın devreye girerek yasa tasarısını geri çekmesini de anımsamak gerekiyor.

Dini okulları sadece Katolikler değil diğer dinlere ve mezheplere mensup yurttaşlar da açabiliyorlar. Protestanların kendi okulları bulunuyor. Yahudilerin de. Son yıllarda Müslümanlar da kendi okullarını açtılar. Bunun için Milli Eğitim Bakanlığı ve ilgili diğer bakanlıklarla görüşmeler yapmak, bir sözleşme imzalamak ve bir dizi kurallara uymak gerekiyor. Yani bu okullar öyle her isteyenin açabileceği cinsten okullar değildir.

Katolikler daha çok sağcı partilerde siyasi faaliyet yürütürken Protestanlar veya Protestan kültüründen gelenlerin ve Yahudilerin daha çok Sol partileri ve bilhassa Sosyalist Parti'yi tercih ettikleri biliniyor. Örneğin Michel Rocard veya Lionel Jospin Protestan kültüründen geliyorlar ve önce devrimci veya radikal solcu örgüt ve/veya partilerde militanlık, yöneticilik yaptılar sonra Sosyalist Parti'de siyasete devam ettiler, her ikisi de değişik bakanlıklar üstlendiler ve daha sonra başbakan oldular....

Mayıs 68'de Michel Rocard Sosyalist Parti'nin daha solun-

daki PSU'nün lideridir. Lionel Jospin ise Troçkist küçük bir örgütte militandır.

Mayıs 1968'in kadın-erkek eşitliği alanında gerçekleştirdikleri ve/veya gerçekleştirilmesine yol açtıkları, Katolik Kilise'nin ve diğerlerinin toplum, aile ve kadınlarla erkekler üzerindeki etkisini azaltıcı roller oynadıkları için özgürlükçüdürler. Eşitlikçidirler. Adildirler.

Katolik Kilise başka alanlarda da Mayıs 68'den darbe yedi: Örneğin birçok genç rahip Kilise'den "Artık inanmıyorum!" diyerek ayrıldı. "Bekar kalmak zorunluluğu" ilkesi radikal bir biçimde sorgulandı. Birçok genç din adamı Kilise'yi bırakıp evlenmeyi ve çoluk çocuk sahibi olmayı, aile ve yuva kurmayı tercih etti. Katolik Kilise'deki sert ve zorlu hiyerarşik yapı böylece sarsıldı. Din adamları bile kararların alınmasına katılmak arzularını dile getirdiler. "Katılımcı" bir karar mekanizmasının benimsenmesinin ve yetkilerin paylaşımının ilk adımları atıldı. Mayıs 1968'de Paris Başpiskoposu radyodaki bir konuşmasında "Tanrı tutucu değildir" dedi...

Hangi açıdan bakarsak bakalım, dini ve tutucu baskılara ve disiplinlere rağmen, Mayıs 68 toplumsal alanda kalıcı etkiler yaptı...

Kadının kurtuluşu hareketi Mayıs 68'de yeni bir ivme kazandı ve giderek büyüdü.

Mayıs 68'i izleyen yıllarda kadın haklarında sürekli ve, şimdiye kadar düzenli, yani geriye dönüş(ler) olmadan, ilerlemelere tanık olduk: Doğum denetimi hapından, çocuk düşürmeye (Çocuk düşürmeye belli koşullarda olanak tanıyan Yasa 17 Ocak 1975'te kabul edildi örneğin), tecavüzün cezai suç ("criminel") olduğunun benimsenmesine kadar giden ve günümüzde süren, sürmesi gereken...

Kadınlar ve Kadınların Kurtuluşu Hareketi, Mayıs 68'i izleyen zaman diliminde mücadelesini sürekli olarak yükseltti.

Ve birçok alanda ileri ve kalıcı adımlar atılmasında birincil derecede rol oynadı.

Bütün bunların sonucundadır ki, yıllar sonra ve hele Nicolas Sarkozy'inin cumhurbaşkanlığına aday olduğunu açıkladığı 2006 sonundan itibaren ve onun bilhassa aşırı sağın, ırkçıların ve dindarların oylarını da almak arzusu vesilesiyle, Mayıs 68'in "ahlaki değerleri bozduğu" yeniden gündeme sokuldu. Ama bu uzun süremedi. Bu tavrı Sarkozy'ye belki birkaç oy daha kazandırdı ama toplumsal alanda iz bırakamadı.

Chirac'ın Milli Eğitim Bakanlarından Luc Ferry ise, "1960'lardan beri geliştirilen bireyciliğin ve sınırsız özgürlüğün eğitim ve öğrenimi bunalıma sürüklediğini" ve bunların yaratıcısı Mayıs 68'in "bütün kötülüklerin sorumlusu olduğunu" söylemekten kaçınmadı. Başkaları da "ahlaki değerlerin ayaklar altına alındığını" ve bunun sorumlusunun da Mayıs 68 olduğunu iddia ettiler.

Bunlar ilginç ve önemli çarpıtmalardır: Çünkü Mayıs 68'in boyutlarından biri evet bireyleşmekte de bulunabilir. Aile, okul, kışla ve toplumun zorlu baskısından sonra her yurttaş, birey olduğunu anımsadı ve hatta bireyliğini ispat için katıldı eylemlere. Bu doğru. Ve herkes aynı zamanda bir birey olarak kişisel/bireysel tutumunu takınmak istedi. Tavırlarını kendi başına saptamak aynı zamanda her türlü otoriteyi yadsımak olarak da algılandı. Çünkü her birey, tek tek kendi tutumunu tayin etmekten yana. Her birey kendi kültürünü yaratmanın peşinde... Birey, birey olarak pek çok hakka sahip ve bunları sonuna kadar kullanmak ve bunlardan yasaksız ve sınırsız bir biçimde sonuna kadar yararlanmak istiyor. Yararlanıyor da.

Ancak bu oluşum, bu gidiş, bu süreç içinde toplu hakların, uğruna onca mücadeleler verilmiş toplu hakların ihmal edilmesi olasılığı ve hatta gerçeği de ortaya çıktı. Bireyden çünkü

bireyciliğe varıldı, hızla... Oradan da vurdumduymazlığa... Toplumsal ilişkiler ihmal edildi. Azaltıldı. Toplumsal doku bozulmaya ve dağılmaya başladı.

Bireycilik korkutur oldu. Evet yalnızlıklara ve kendi kendiliğine bırakılmışlık korkutucu boyutlar aldı. Sahte dinlere sarılanlar oldu. İnsan ilişkileri insansızlaştırıldı. İnsanlar insanlıktan çıkmaya başladılar. Toplum insansızlaştırılıyor. Toplum sızlıyor. Ve bu korkutuyor.

Bütün bunlar abartılmamak şartıyla doğru. Bütün toplumbilimciler ve kimi filozof bunları gördüler, yazdılar, yıllardan beri. Ama bütün bu sorunların kaynağı neden Mayıs 68 olsun? 40 yıl içinde sistemin aldığı yeni çehreler, yeni sömürü tarzları ne güne duruyorlar? Dolayısıyla yapılan saptama doğru: Evet bireycilikten bireyciliği yaratanlar bile korktular ve artık yaka silkiyorlar. Ama sebep olarak ileri sürülen, günah keçisi olarak işaret edilen sorumlu değil...

Taraftarları ve karşı olanlarıyla Mayıs 68 hala gündemde. Bu bile Mayıs 68 ruhunun yaşadığının delilidir.

Güzel hoş da Mayıs 68 ruhu ne demektir?

En başta sıkı bir özgürlük rüzgarıdır. Sert esen türünden...

Sıkı ve sahici bir başkaldırıdır: Geçmişle köprülerin atılmasını öngören, ısrarla isteyen, bu konuda ayak direten...

Modası geçmiş aptal disiplinlere karşı kararlı bir isyandır.

Mayıs 68 ile şu anlaşıldı: Her şey elde edilebilir. Her şey mümkündür: "Tout est possible!"

Yasaklamak yasaktır: "İl est interdit d'interdire!"

Mayıs 68, Mayıs ve Haziran 1968'de birkaç hafta sürdü. Birçok siyasetçi, sıkı gazeteci, toplumbilimci ve "akıllı" gözlemci bu birkaç haftadan sonra ve rüzgarın dinmesinden itibaren her şeyin sütliman olacağını sandı/yazdı/söyledi. Hayır, öyle olmadı, aradan kırk yıl geçti ama Mayıs 68 rüzgarı hala esiyor... Sert, sıkı ve sahici...

PEUGEOT + PATRONLAR + POLİS = 2 ÖLÜ

MÜCADELE SÜRÜYOR

KAYNAKÇA

Bu çalışmada kullandığım kaynakları birkaç başlık altında sunmak istiyorum:

Kitaplar ve makaleler (Soyadına göre):

Serge Berstein: La France Des Années Trente, Armand Colin, Paris, 1988.

Serge Berstein ve Pierre Milza (Editörler): Histoire du XXe siecle, 3 cilt, Hatier, Paris, 1996 ve sonra.

Samuel Blumenfeld: "Cannes 1968. Les oubliés du Festival", Le Monde 2, 17 Mayıs 2008, s. 26-28.

Gerald Bloncourt: Le Regard Engagé, Bourin Yayınları, Paris, 2004.

Gerard Boulanger: Papon, Un İntrus Dans La République, Seuil, Paris, 1997.

Pierre Bourdieu ve Jean-Claude Passeron: Les Héritiers. Les Etudiants Et La Culture, Minuit, Paris, 1964.

Pierre Bourdieu: La Distinction: Critique Sociale Du Jugement, Minuit, Paris, 1979.

Pierre Bourdieu: La Misère Du Monde, Seuil, Paris, 1993.

Pierre Bourdieu: Sur La Television. L'Emprise Du Journalisme, Liber, Paris, 1996.

Kostra Christitch, Bertrand Girod de L'Ain, Jean-Pierre Quelin: "Le Quartier Latin s'enflamme", Le Monde, 12-13 Mayıs 1968 ve yeniden: Le Monde 2, 10 Mayıs 2008, s. 54-61.

Daniel Cohn-Bendit: "La passion de L'Europe. Le vrai combat de la Gauche", Le Nouvel Observateur, 7 Mayıs 1997, s. 10-18. Söyleşiyi yapanlar: Josette Alia ve François Schlosser.

Daniel Cohn-Bendit: "Pour en finir avec Mai 68", 17 Mart 2008'de Montreal'de CERİUM'daki konferansı.

Daniel Cohn-Bendit ve Maurice Grimaud: "De Mai 68 à Mai 2008", Le Point dergisinden François-Guillaume Lorrain ile Nisan 2008'de yaptıkları söyleşi.

Daniel Conrad: "Mouvements de troupes", Télérama, 26 Mart 2008, s. 28.

Didier Daeninck: Camardes De Classe, Gallimard, Paris, 2008.

Martine Delahaye: "Mai 68...au quotidien", Le Monde TV et Radio, 18-19 Mayıs 2008, s. 2-3.

Raymond Depardon: 1968, Une Année Autour Du Monde, Points, Paris, 2008.

Dominique Dhombres: "Le nazi qui conseillait Adenauer", Le Monde, 9 Ekim 2008.

Eric Duhamel: La Vème République, Seuil, 1997.

Alexandre Duval-Stalla: "En 68. Le seul revolutionnaire, c'etait de Gaule", Le Figaro, 30 Mayıs 2008.

Christine Fauré: Mai 68, Jour Et Nuit, Gallimard,Paris, 1998.

Mehdi Fikri: "Renault licencie pour préserver ses marges", L'Humanité, 10 Eylül 2008.

Jean-Pierre Filiu: Mai 68 à L'ORTF, Une Radio-Television En Résistance, İNA Nouveau Monde Yayınları, Paris, 2008.

Joschka Fischer: "Ce qui reste de 68, c'est un engagement passionné pour les

opprimés", Le Monde 2, 10 Mayıs 2008, s. 18-25. Söyleşiyi yapanlar: Cecile Calla ve Daniel Vernet.

Veronica Gago: "Avec Douglas Bravo", Pagina 12 (Arjantin'de yayınlanan günlük gazete), aktaran: www.alencontre.org, Revue Politique Virtuelle.

Colette Godard: "Bannissons les applaudissements, le spectacle est partout", Télérama, 26 Mart 2008, s. 26-30.

Laurent Greilsamer: "1968 L'esprit de Mai", Le Monde, 9 Kasım 2004.

Maurice Grimaud: En Mai Fais Ce Qu'Il Te Plaît, Stock, Paris, 1977. Mayıs 68'te Paris Emniyet Müdürü olarak önemli aktörlerden biri rolündeki Grimaud'nun anıları birçok açıdan yararlı. Polis teşkilatını, değişik birimlerini, eylemlere nasıl müdahele ettiklerini öğrendiğimiz gibi, iktidar açısından olayların gelişimini ve Cumhurbaşkanı, Başbakan ve bakanları arasındaki itiş kakışları da izleyebiliyoruz. Olayların dramatik bir biçimde bir kan gölüyle sonuçlanmaması için elinden gayreti gösterdiği herkesce kabul edilen, gençliğinde bizzat kendisi de öğrenci eylemlerine sol taraftan katılmış Maurice Grimaud'nun gönlünün bir bölümü öğrencilerden yana ama "cumhuriyetçi" bir devlet adamı olarak ta görevini yerine getirmek zorunda. Maurice Grimaud bu çalışmanın "son okumasını" yaptığım günlerde 16 Temmuz 2009'da 96 yaşında vefat etti. Vefatı vesilesiyle Mayıs 68'teki Paris Emniyet Müdürü olarak yeniden ve övgüyle anıldı. En büyük övgülerden biri Daniel Cohn-Bendit'ten geldi.

M. Şehmus Güzel ve H. Macit Koç: "Toplumsal anlaşmada 'Grenelle' örneği", İMDER (İş Müfettişleri Dernegi) Dergisi, Sayı: 14, Eyül 1978, s. 11-15.

M. Şehmus Güzel: "1936 Fransa'sı, 'Matignon' Anlaşması ve sonrası", T.C. Çalışma Bakanlığı Çalışma Dergisi, Ocak-Nisan 1979.

M. Şehmus Güzel: Grev, Grevin Yapısal Ve İşlevsel Acıdan İrdelenmesine Katkı, Bilimsel yayıncılık, Ankara, 1980. Kitabın ikinci baskısı: Grev, Sosyalist Yayınlar, İstanbul, 1993.

M. Şehmus Güzel: Fransa'da Aşırı Sağ Ve Irkçılık, Belge Yayınları, İstanbul, 1995.

M. Şehmus Güzel: Fransa Seçimlerinde Le Pen Lekesi, Odak Kitap, İstanbul, 2002.

M. Şehmus Güzel: Paris: Gösteri-Kent, Peri Yayınları, İstanbul, 2006.

M.Şehmus Güzel: Abidin Dino, üç cilt, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2008.

Jacques Hillairet: Connaissance du Vieux Paris, Princeesse Yayınları, Paris, 1981.

Hervé Hamon: Le Vent Du Plaisir, Seuil, Paris, 2001.

Hervé Hamon: "Le temps est venu de faire l'histoire de Mai 68", Le Journal Du Dimanche, 25 Şubat 2001. Söyleşi: Christian Sauvage.

Nacer Kettane: Droit De Reponse à La Démocratie Française, La Decouverte, Paris, 1986.

Philippe Labro: Les Barricades De Mai, Agence GAMMA ve Solar, Paris, 1968.

Jean Lacouture: "L'armée et De Gaulle", Le Monde, 18-19 Mayıs 1958.

Jean Lacouture: De Gaulle, 3 cilt, Seuil, Paris, 1984, 1985, 1986.

Jean Larteguy: Les Guérilleros, Raoul Solar Yayınları, Paris, 1967.

Thierry Leclere: "A genoux, Cognacq-Jay", Télérama, 26 Mart 2008, s. 20-22.

François Le Madec: L'Aubépin De Mai, Chronique D'une usine Occupée, Sud-Aviation, Nantes, CDMOT, Nantes, 1988.

Le Monde 2 Hors Serie, 13 Mart 2008.

Virginie Linhart: "Mon pére ce Mao", Le Monde, 17 Mayıs 2008. Söyleşi: Alain Abellard. Kasım-Aralık 1966'da UJCML'in (Komünist Gençlik Birliği-Marksist-Leninist) kurucularından Robert Linhart'ın 1966 doğumlu kızı ve belgesel film yaratıcısı, sanatçı-yazar Virginie Linhart, Le Jour Où Mon Pére S'est Tu (Seuil, Paris, 2008) başlıklı kitabında, babasının siyasi eylemlerini, bunun aile içinde yarattığı meseleleri, yatak odasında "Başkan Mao'nun gülümseyen dev fotografı altında" uyuduğu geceleri, dağ başında sıcak susuz, ısıtmasız, televizyonsuz tatillerini ve buna benzer yaşam kesitlerini aktarıyor. Maocu değil, Fransa'da "Mao" denilen, Marksist-Leninist bir babanın çocuğu olmanın zorluğunu vurguluyor. Ama babasını ne kadar çok sevdiğini de saklayamıyor. Babasının Mayıs 68 sonrasında Citroen fabrikasında işçiliğine, intihar girişimine ve ondan sonraki "suskunluğuna" da değiniyor. Kitabın ismi de zaten buradan geliyor: "Babamın Sustuğu Gün" Şimdi babası yeniden konuşuyor elbette. Ama seçtiği konularda ve kafasına estiği zamanlarda... Mayıs 68'den birkaç yıl sonra "beklenenlerin bir türlü gerçekleşememesi" veya başka nedenlerle umudunu yitirenlerden intihar edenler, intihara kalkışanlar az değil... CAL'ın en iyi militanlarından Michel Recanati de bu kervana katılanlardan biridir Mart 1978'de...

Emmanuelle Loyer: Mai 68 Dans Le Texte, Complexe Yayınları, Paris, 2008.

Georges Moustaki: "A Daniel Cohn-Bendit", Le Monde, 3 Haziran 1999.

Jean Maitron ve Claude Pennetier (Editörler ve yaratıcıları): Dictionnaire Biographique Du Mouvement Ouvrier Français, Editions Ouvriéres, Paris, otuzuncu ciltlerine1980'li yıllarda ulaşan dev eser.

General (Jacques) Massu: Baden 68, Souvenirs D'une Fidélité Gaulliste, Plon, Paris, 1983.

Gerard Noiriel: Le Creuset Français. Histoire De L'İmmigration XIXe-XXe Siecle, Seuil, Paris, 1988.

Ortak Yapıt: Le Livre Noir Des Journées De Mai, UNEF ile SNE-Sup'un birlikte oluşturdukları ve yüzlerce tanıklığa yer verdikleri yapıt, Seuil, Paris, 1968.

Ortak Yapıt: "Notre Arme, C'est La Grève", La Grève Chez Renault-Cléon, Maspero, Paris, 1968.

Ortak Yapıt: Mai 68 à L'ORTF, La Documentation Française Yayınları, Paris, 1987.

Işıl Özgentürk: "Mutluluğun Resmi: Küba", dizi yazı, Cumhuriyet, 26 Şubat 2008'den itibaren. Özellikle "Dostum, arkadaşım, kardeşim" başlıklı Che'ye adanmış 27 Şubat 2008 tarihli olanı.

Erdem Öztop: "Tülay German'la söyleşi: İstanbul/Paris. 1968/2008", Cumhuriyet Pazar, 11 Mayıs 2008.

Catherine Portevin ve Weronica Sarachowicz: "L'entretien: Daniel Con-Bendit", Télérama, 26 Mart 2008, s.14-18.

Patrick Rotman: Génération, iki cilt, Seuil, Paris, 1987 ve 1988.

Georges Seguy: Le Mai De La CGT, Julliard, Paris, 1972. CGT Genel Sekreteri ve FKP Siyasi Bürosu üyesi Seguy, Mayıs 68'in kendisi, partisi ve sendikası açısından nasıl yaşandığını anlatıyor. Yayınlandığı yıl epey tartışmaya yol açan bir kitap. Seguy'in öğrenci liderlerinden hele Cohn-Bendit'ten nasıl nefret ettiğini, onları yok saydığını, sendikacıların işçi eylemlerini nasıl örgütlediklerini, ne tür sorunların üstesinden gelmek zorunda kaldıklarını öğrenmek için yararlı.

Gökşin Sipahioğlu: Mai 1968, L'Histoire En Photo, France-İnter ve Scali, Paris, 2008.

Pierre Viansson-Ponté: Histoire De La République Gaullienne, Mai 1958-Avril 1969, Robert Laffont, Paris, 1971.

Thomas Wieder: "Et Mai 68 entra dans l'histoire", Le Monde (des Livres), 16 Mayıs 2008. Tarihcilerin Mayıs 68'i inceleme konusu yapmak için 1980'leri beklediklerini vurgulayan yazar, daha önce Mayıs 68'in bütün "aktörlerinin" ne kadar çok kitap yayınladığını belirtmek olanağı da buluyor.

Denis Woronoff: Histoire De L'İndustrie En France, Du XVIeme Siècle à Nos Jours, Seuil, Paris, 1994.

Le Monde ve onun son yıllardaki hafta sonu eki Le Monde 2'da yayınlanan birçok makale ve binbir fotograf da yararlandığım kaynaklar arasında. Onları bu çalışmada birebir kullanmadığım için kaynakçaya almadım. Kullandıklarımı ise metin içinde belirttim. Bu arada bu gazetenin Mayıs 68'in her yıl dönümünde hele 10., 20., 30. ve nihayet 2008'deki 40. yıldönümlerinde yayınladığı dosyalar ve benzeri "hediyeler" asla unutulamaz. Örneğin 2008'de Mayıs ayı boyunca 1968 Mayıs ayının birinci sayfalarının tıpkı baskılarını sundu... Yanında açıklayıcı bilgilerle.

Bu bağlamda Combat, France-Soir, L'Humanité, Libération ve diğer gazeteleri ve L'Express, Le Nouvel Observateur, Le Point gibi dergileri de anmak gerekiyor.

Adı gecen gazete ve dergilerle ARTE televizyon kanalının ve İNA'nın internet sitelerinde ve ARTE Histoire sitesinde Mayıs 68'e ilişkin dünya kadar belge, video ve filmi de ihmal etmemek gerek...

Meraklıları için birkaç internet sitesini de özel olarak sunmak istiyorum:

www.autour-du1erMai.fr

www.forumdesimages.net/fr

http://fr.internationalism.org/icconline

www.mai68.ina.fr

www.photos-mai68.com

www.prs12.com

Karşılıklı görüşmeler/söyleşiler

Mayıs 1968'te Paris'te olayları olayların içinde ve içinden yaşayan eş, dost ve arkadaşlarımla o günleri konuştum. Soyadına göre ve tarihleriyle onları da sunuyorum. Adı geçenlere binlerce teşekkürümü burada bir kez daha yinelemek isterim:

Jean-Pierre Albertini, 12 Şubat 2008.

Güzin Dino, 4 Ocak 2008, 13 Şubat 2008, 28 Mart 2008, 9 Nisan 2008.
Françoise Giannesini, 8 Ocak 2008, 16 Mart 2008, 28 Mart 2008.
Tacettin Karan, 1 Mayıs 2007, 2 Haziran 2007, 6 Ocak 2008, 21 Şubat 2008.
Claude Liauzu, 16 Mayıs 1996.
Fahri Petek, 12, 19 ve 26 Haziran 2004.
Madeline Riffaud, 7 ve 14 Aralık 2005, 13 Şubat 2006.
Gökşin Sipahioğlu, 16 Kasım 2005.
Fanchette Vafiadis, 14 ve 21 Haziran 2004.
Jean-Baptiste Vallé, 9 Nisan 2008.

Teşekkür etmem gereken bir kişi daha var: Bu çalışmayı başından sonuna kadar okuyan ve gerektiği yerde gerekli müdaheleyi yaparak daha kolay okunmasını sağlayan değerli şair, iyi yazar ve belki bilmiyorsunuz aynı zamanda dede bile olan Sezai Sarıoğlu. Sayesinde kitap daha iyi okunuyor. Siz de bana hak vereceksiniz, eminim.

Filmler

Mayıs 1968 değişik filme, televizyon filmine ve belgesele konu oldu. Birkaçını anımsatmam gerek:

Lyndsay Anderson: İf, 1968.1969'da Cannes Film Festivali'nde "Altın Palmiye Ödülü"nü alan film İngiltere Krallığı'ndaki eğitimin/öğrenimin tutuculuğunu, köhneliğini vurguluyor. Pink Floyd'un The Wall'da (Uzuncalarında ve aynı isimli filmde) dillendirdiği meseleler...

Claude Ardid: L'arbre De Mai, Belgesel-Kurgusal. Edouard Balladur'un aynı isimli anılarından (Plon, Paris, 1978) uyarlanan bu yapıt Mayıs 68'in Başbakan ve çok yakın çalışma arkadaşları açısından nasıl göründüğünü yansıtıyor. Son derece yararlı... Oyuncular çok başarılı. Hele Pompidou ve Balladur'u oynayanlar. Başbakanlık'daki sahneler kurgusal olarak sunuluyor. Dönemin birçok arşiv görüntüleri yanında gerçek Balladur ile de zaman zaman söyleşiler yapılıyor. Hükümetin nasıl "sallandığı", De Gaulle'cü bakanların ne kadar sertlik yanlısı oldukları, Başbakan'ı nasıl tehdit ettikleri ve daha bir dizi konu aktarılıyor. Balladur bizzat söyleşisinde şunları belirtiyor: "Kimse hükümet kararlarına itaat etmiyordu..." Yani idari kademelerde ve ülkede kimse hükümet kararlarını umursamıyordu. "Herkes olaylar tarafından aşılmıştı." Hatta şunu bile söylüyor: "Devlet diye bir şey kalmamıştı. Her şey yıkılmıştı." Balladur, Pompidou'nun "Öğrencilere ateş açılmasını savunan, ısrarla isteyen bakanlara karşı nasıl direndiğini" de anlatıyor. De Gaulle'ün "otoriter yöntemler" uygulanılmasından yana olduğunu da.. Başbakan'ın telefon konuşmalarının "dinlendiğini" bile öğreniyoruz. Bunlar yeni değil ama Balladur tarafından söylenmesi/yazılması çok önemli. Sendikaların ve öğrenci hareketinin nasıl "bölündüğünü", Başbakan'ın bu sonuca ulaşabilmek ve duruma hakim olabilmek için ne tür yöntemler uyguladığını da görüyoruz... Balladur'a göre, sonuçta, Pompidou kazandı. Çünkü "Paris, rejimi yıkamadı." Ve bilhassa "Kan deryası olmadı." Balladur Mayıs 68'in "mirasını" reddetmiyor: "Evet doğru biraz fazlaydı, abartılıyıdı ama saf bir yönü de vardı ve canlılık/dirilik ("fraicheur") gibi bir şeyler de kaldı" diyor ve sonra şunları ekliyor:

"Çocukların/gençlerin rüya görme/kurma hakkı var. Büyükleri de o rüyayı yıkmamalı." Evet, bunları söyleyen ve bunları anlatan Mayıs 68'de Başbakan'ın "Toplumsal İşler ve Ekonomi" danışmanıydı. Daha sonra Başbakan oldu. Cumhurbaşkanlığına aday bile oldu Ama 1995'te birinci turda Chirac karşısında az farkla yitirdi.

Said Bakhtaoui ve Gilles du Jonchay: Ben Barka, Mort Ou Vif, 2000. Belgesel.

Patrick Benquet ve Philippe Gavi: Libération, Je T'Aime, Moi Non Plus, 2008. Belgesel. Serge Gainsbourg ve Jane Birkin'in 1968 yazında gençleri ve hele genç çiftleri fena halde "vuran" şarkısını başlık olarak seçen belgesel Libération gazetesinin kuruluşuna La Gauche Proletarienne'in lideri Benny Levy'inin nam-ı diğer Pierre Victor'un nasıl karar verdiğini, neler yapıldığını ve gazetenin başına "siyasi yönetici" olarak Serge July'inin yine aynı isim tarafından dayatıldığını ve sonraki gelişmeleri anlatıyor. Her ikisi de bu serüvene başından itibaren katılan maocu militan, gazeteci, yazar ve yönetmenler günlük gazeteninin en ilginç dönemini aktarıyorlar: 1973'den 1981 başına kadar giden zaman dilimini...

Bernardo Bertolucci: İnnocents (The Dreamers), 2003.

Jürgen Bevers ve Bernhard Pfletschinger: Le Nazi Qui Conseillait Adenauer, 2008. Belgesel. İki Alman yöneticinin eseri, Hans Maria Globke'nin 1949'dan 1963'e kadar Almanya Federal Cumhuriyeti (AFC) Başbakanı Konrad Adenauer'in "Gölgesi" rolünü nasıl oynadığını sergiliyor. Globke herhangi bir Alman değil: 1898'de Düsseldorf'ta doğan ve hukuk öğrenimi yapan bu adam 1929'dan itibaren İçişleri Bakanlığı'nda hukukcu olarak çalışıyor. Hitler ve takımıyla çok iyi anlaşıyor. Hep İçişleri Bakanlığı'nda... Ve 1936'da yürürlüğe konulan ırkçı yasaların "Beyni..." O günkü Almanya'da "Kimin Yahudi olduğunu kimin olmadığını" tayin eden kişi. Yani bir yerde ölüm fermanı veren biri... "Yahudi" dediğini kimsenin kurtarması mümkün değil. İşin ilginç yanı, bu adamın baş vurusuna rağmen Nazi partiye alınmaması. Nedeni de "Katolik Kilise'ye çok yakın olması." Doğru, Globke hem Nazilere hizmet ediyor, hem de Katolik Kilise'ye. Vatikan'a yani Papalığa bilgi veriyor. Dönemin Papa'sı gelmiş geçmiş en entegrist Papa olan Pie XII. Globke'nin Adenauer'le yakın ilişkisinin kökeni de burada. İkisinin de ateşli birer Katolik olması. Globke, Adenauer döneminde ikili, hatta üçlü oynamayı sürdürüyor: Adenauer yurtdışındayken Başbakan rolünü oynuyor. Bütün tanıdığı Nazileri değişik makamlara yerleştiriyor. Hem AFC için çalışıyor hem Katolik Kilise için. Hem de CİA için. Bu ilişkileri sayesinde ABD için "vazgeçilemez bir insan" konumuna ulaşıyor ve kamuoyundan Nazi geçmişini saklayabiliyor. CİA özellikle ondan vazgeçemediği için bu konuda elinden geleni yapıyor: İlle ki Globke o görevde kalsın istiyor. Örneğin 1960'da Eichmann'ın İsrail tarafından yargılanması safhasında Globke'nin adının çıkmaması için elinden geleni yapıyor. Adenauer İsrail'i resmi ziyaretinde "İkinci Dünya Savaşı sırasında Yahudilere yapılanların karşılığı olarak İsrail'e 3 milyar Mark tazminat ödemeyi" kabul ediyor. Ayrıca gizli bir anlaşmayla da İsrail'e dünya kadar silah yardım yapıyor... Ve bu sayede Adolf Eichman'ın

Globke'yi suçladığı ve el yazısıyla yazdığı kırk sayfalık metin Almanya'ya veriliyor. İsrailliler mutlaka bir örneğini saklamışlardır. Eichmann kendisine ölüm cezası verilirken, uyguladıklarının mimarının AFC'de en üst düzeyde görevde olmasına elbette şaşıyordu. Bizi bunların hepsi ilgilendiriyor. O günleri yaşayan bir gazetecinin yazdığı gibi "Eski Naziler ve Doğu Almanya'dan gelen güya mülteci Almanlarla yeni bir devlet kurmak isterseniz" işte böyle olur. AFC, Beethoven'in doğduğu eve sahip olmakla övünen, tutucu, Katolik ve üniversite şehri Bonn'u yeni başkenti olarak seçti ama "elitini" yoktan var etmesi mümkün değildi, binlerce memuru yaratma olanağı yoktu ve onları da eski Nazilerden ve Doğu'dan kaçan Nazi hayranlarından oluşturdu. Burada Hitler hayranlarının Doğu'da daha yoğun bulunduğunu da geçerken anımsatayım. Ve bu kişiler, bu Naziler buharlaşıp uçmamışlardı: AFC'nin bütün makinalarını, bütün dişlilerini bunlar çalıştırdı... Evet yeni kurulan AFC, ABD ve CİA güdümünde, "Doğu'dan gelecek tehlikeye" karşı "en iyi kale" biçimine dönüştürülmeliydi. O zaman ABD ve CİA eski Nazi kalıntılarına dört elle sarıldı. Elbette önce Batı sonra dünya kamuoyununun gözünü boyamak için de Nuremberg'de Nazi rejiminin elebaşlarını kameralar önünde yargılamaktan da kaçınmadı. Bu asıl oyunu gizlemek için "duman"dı... 1961'de Globke'nin gerçek kimliğini SDS (Sozialistischer Deutscher Studentenbund. Sosyalist Alman Öğrencler Birliği veya Konfederasyonu) militanı Reinhard-M. Strecker yazdığı Dr. Hans Globke-Aktenaszüge, Dokumente isimli kitapla (Rütten vé Loening Verlag, Hamburg, 1961) ortaya çıkardı. Ama bir-iki küçük yanlış yüzünden açılan davayı kazanan Globke, kitabın dağıtımını yasal yoldan engelleyebildi. Globke o günlerde AFC'de her şeyi yapanlardan biri olarak bu kitabın satılmasını önledi. Ama kitap el altından dağıtıldı ve meraklıları için son derece önemli bilgiler öğrenmek artık sorun değildi. Burada konumuzu ilgilendiren belirleyici nokta şudur: SDS'in 1960'lar boyunca AFC'de öğrenci hareketinin lokomotifi olması. Rudi Dutschke'nin SDS'in liderliğini üstlenmesi. Yani öğrencilerin AFC en üst kademesinde bile eski Nazilerin görevde bulunduklarını bilmeleri. Yargı mekanizmasında, idari kademelerde ve devletin birçok katında eski Nazilerin cirit attığı zaten biliniyordu. Hele 1967 ve 1968'de bu devletin "olağanüstü hal" yasası çıkarmak istemesi ve onca gösteri ve yürüyüşe rağmen bu yasayı çıkarması... Ve dahası AFC hükümetinin Vietnam'da ABD'yi desteklemek için asker göndermeyi gündeme getirmesi... O zaman işte devletle hesaplaşmanın, ABD ile hesaplaşmanın boyutu başka oldu. Globke'ye karşı ve onun görevden alınması için birçok gösteri yapıldığını da eklemeli... Ama Globke sonuna kadar kaldı. Ve Adenauer ile birlikte görevinden ayrıldı... Amacı kalan günlerini İsviçre Konfederasyonun'nda, Cenevre'de Leman Gölü'nü seyrederek geçirmekti, ama İsviçre ona oturma izni vermeyi redetti... Mecburen ülkesinde yaşadı; bütün hayaletleriyle...Ve 1973'te Bonn'da öldü... Belgeselde bunlar ve fazlası var. Tarihci Antorira Leugers ve Frank Bösch'ün ve CİA'nın Berlin bürosu başkanlığını 1947'den 1958'e kadar üstlenen Peter

Sichel ile aynı yerde 1947'den 1981'e kadar çalışan Tom Polgar'ın anlattıkları ise jeostrateji ve uluslararası yalanlar konusunda ders olarak dinlenmeyi hakediyorlar. Son derece şaşırtıcı ve öğretici çünkü... AFC'nin kuruluşunu ve ABD ile ilişkilerini bu belgeselden izleyerek görmek son derece yararlı.

Bernie Bonvoisin: Les Démons De Jesus, 1996.

Simon Brook: Générations 68, 2008. Belgesel.

Daniel Cohn-Bendit ve Steven De Winter: Nous L'Avons Tant Aimé La Revolution, 1985. Belgesel.

Pierre Cardinal: 1968 Dans Le Monde, 1978. Belgesel.

Bertrand Delais: Un Si Joli Mois De Mai, 2008. Belgesel.

Michele Dominici: 1968, Un Monde En Revolte, 2008.

Maurice Dugowson: Paris, 24 mai 1968, 1985. Belgesel.

Daniel Edinger, Patrick Rotman ve Herve Hamon: Génération, 1998. Belgesel.

Claude Faraldo: Themroc, 1972.

Jean-Paul Fargier: Le Dernier Bal De La Quatrième, 2008. Belgesel.

Milos Forman: Takign Off, 1971.

Philippe Garrel: Me Vent De La Nuit, 1999.

Philippe Garrel: Les Amants Réguliers, 2005.

Jean-Luc Godard: La Chinoise, 1967.

Jean-Luc Godard: Le Week-End, 1967. Godard'ın bu iki filmi de Mayıs 68'i anlatmıyor, ama onu haber verici nitelikleriyle burada anılmayı hakediyorlar.

Claude Goretta: Thérèse et Léon, 2000. Televizyon Filmi.

Groupe Medvedkine (Besançon): Classe De Lutte, 1969.

Romain Goupil: Mourir à Trente Ans, 1982. Yönetmenin Mayıs 68'de, öncesinde ve sonrasında çok yakın çocukluk ve ilk gençlik arkadaşı, CAL'de birlikte militanlık yaptığı sonra JCR'de, o yasaklanınca LC'de, o da yasaklanınca LCR'de birlikte mücadeleyi sürdürdüğü Michel Recanati'nin yaşamına ve eylemlerine ve 23 Mart 1978'de "yitişine" ilişkin yapıt. İnanmış bir militanın gerçek hayatından kesitler. Michel Recanati'nin önemi şurada: Mayıs 68'de CAL temsilcisi olarak Daniel Cohn-Bendit, Alain Geismar ve Jacques Sauvageot ile bütün basın toplantılarında, bütün gösteri ve yürüyüşlerde, onlarla yanyana veya kolkoladır, ama hiç birinde ismini bulumazsınız, göremezsiniz. Çünkü Michel Recanati "unutulanlardandır." Veya ismi bilinmeyenlerdendir. İsimsiz kahramanlardandır. Burada Michel Recanati'nin ismini vererek hem bu eksikliği gidermek hem de gerçekten devrime en derin biçimde inanmış bir insanı anmak istedim. Ernesto Che Guevera bu çocuğu görseydi "İşte benim gerçek oğlum Michel Recanati'dir" derdi mutlaka. Romain Goupil yoldaşı için yaptığı bu filmle büyük bir hakksızlığı da gideriyor. Gidermeye çalışıyor. Bir de küçük bir öyküsü var bu eserin: 1979'da Jean-Luc Godard'ın Sauve Qui Peut (La Vie) filminden kalan negatiflerle kotarılmış olması. Romain Goupil bir süre JLG'ın asistanı olarak çalıştı. Ve bu yapıtı 1982 Cannes Film Şenliği'nde "Altın Kamera"ödülünü aldı.

Romain Goupil: à Mort, La Mort, 1999.

Sebastien Grall: Monsieur Neuwirth, Teneze-Bon!, 2007. Belgesel. Kimi sahneleri kurgusal olarak sunuluyor.

Sam Green ve Bill Siegel: The Weather Underground, 2003. Belgesel.

Philippe Harel: Memoires De Mai, 2008. Belgesel.

Armand Jammot: "Les Dossiers De L'Ecran: La Crise de 68: Révolte ou Révolution", A2 (İkinci Kanal), 2 Mayıs 1978. Mayıs 68'in 10. yıldönümü vesilesiyle yapılan tartışma programına Michel Droit, Franco Ferrarotti, İring Fetscher, Guy Hermier, Andre Glucksmann, Alain Krivine ve Nicholas Wahl katıldılar. Olayların "kahramanları" ve/veya yakın gözlemcileri olanların tartışması birçok açıdan önemli ve işe yarar unsurlar, bigiler taşıyor. Örneğin 1965 ve 1966'da UEC'ten (Komünist Öğrenciler Birliği) "Troçkist" olduğu için birçok yoldaşıyla ihraç edilen Alain Krivine'in karşısında UEC'nin o günlerdeki genel sekreteri ve "tasfiyenin uygulayıcısı" Guy Hermier'nin bulunması gibi... Mayıs 68'de yayınlanan Action'un yaratıcılarından ve daha sonra "yeni filozof" olarak isimlendirilen ama bu isimlendirmeden "günahı gibi kaçan" Andre Glucksmann'ın anlattıkları...

Patrick Jeudy: Mai 68, Tu Te Souviens..., 2008. Belgesel.

Marin Karmitz: Coup Pour Coup, 1972.

Pierre Kassovitz ve Claude Otzenberger: Manifestation Gaulliste 4 Juin 1968, 1968. Belgesel.

Cedric Klapisch: Le Peril Jeune, 1995.

William Klein: Grands Soirs Et Petits Matins, 1978. Belgesel. Sanatcının Quartier Latin'de olaylar sırasında günü gününe çektiği görüntülerden oluşturduğu belgesel.

Le Collectif ARC: Citroen Nanterre Mai-Juin 1968, 1968. Belgesel.

www.leparisien.fr: Pilier De Mai 68, Georges Seguy Raconte, Mayıs 2008. Videoya alınmış söyleşi.

Francis Leroi: La Poupée Rouge, 1968.

Herve Le Roux: Reprise, 1996.

Virginie Linhart ve Patrick Rotman: Mai 68: Dix Semaines Qui Ebranlèrent La France, 2001. Belgesel.

Virginie Linhart: 68, Mes Parents Et Moi, 2008. Belgesel.

Louis Malle: Milou En Mai, 1989.

Chris Marker: Le Fond De L'Air Est Rouge, 1977.

Hans Rüdiger Minow: Mort à Memphis, 2001. 4 Nisan 1968'de Martin Luther King'in Memphis'te öldürülmesine ilişkin yapıt, FBI'in 1930'lardan beri yöneticisi Hoover'in arkasında olduğu devlet komplosunu en ince ayrıntısına kadar açıklamaya ugraşıyor. Ve bu siyasi cinayetten sonra Black Power'in daha kesin bir biçimde şiddete yöneldiğini de aktarıyor.

Isy Morgensztern: Benny Levy, La Révolution İmpossible, 2008. Belgesel. Mayıs 68'de Maocu liderlerden Benny Levyi'nin, nam-ı diğer Pierre Victor'un, Alain Geismar gibi yoldaşlarıyla La Gauche Prolétarienne (GP) isimli yarı silahlı (Örgütün bir "branche militaire"i/silahlı-askeri dalı" bulunuyordu. Başında da Olivier Rollin) yarı siyasi gizli örgütü kurması, bunun yasaklanması ve hapis cezaları ve daha sonra solcu Hıristiyan filozof Maurice

Clevel'e yaklaşması, Jean-Paul Sartre'ın bir süre özel sekreterliğini ve asistanlığını yapması, Sartre ile Mayıs 68 "esprit"siyle Yahudi geleneğini bağdaştırmanın yollarını araması (!) ve nihayet 1980'li yıllarda Ortodoks Yahudiliği benimsemesi anlatılıyor. Böylece Mayıs 68 liderlerinin tümünün sadece medyada, yüksek idari makamlarda, siyasette (ama lütfen Sosyalist Partisi'nde, çünkü başkası olmaz!) bakanlıklarda veya sinemada değil dini alanda da "at koşturduğunu" istisnai ama son derece öğretici bu örnekle görüyoruz.

ORTF: Georges Seguy: " Cohn-Bendit, Qui Est-Ce?", 17 Mayıs 1968. Söyleşi.

ORTF: "Georges Seguy: "La Reprise De Travail Ne Sera Tardée ", 27 Mayıs 1968. Demeç.

Pierre Paolo Pasolini: Accattone, 1961.

Pierre Paolo Pasolini: Mamma Roma, 1962. Pasolini'nin her iki filmi de emekçilerin, işçilerin ve marjinallerin küçük burjuva rüyalar görerek kurtulmalarının mümkün olmadığını gözler önüne sermesi açısından Mayıs 1968'in kimi sorunlarına öncül yanıtlar verdikleri için burada yerlerini alıyorlar. Emekçiler ya proleterliği kabul edecekler ya da yok olacaklar: Küçük burjuva komikliklerinde veya dramlarında. Başka yolu yok. Daha sonra Pierre Bourdieu de aynı meseleleri toplumbilimsel açıdan ispat etti. Göstermekle yetinmedi ispat etti evet.

Serge Richez: Le Portrait De Romain Goupil, A2, Midi 2, 28 Mayıs 1982.

Yolande Robveille ve Jean Conde: L'Esprit De Vincennes, 2007. Belgesel. Michel Foucault, Gilles Deleuze, Helene Cixous ve diğerleriyle ve belki bu arada sizinle veya arkadaşlarınızdan biriyle de birlikte Vincennes Üniversitesi'nin doğuşunun belgeseli. Herkese açık, hem üniversite hem "dünya" ve biraz da "rüya..." O günlerde söylenen bir cümle var; "Bir atı Vincennes'e kaydetmişler, iki yıl sonra doktorasını almış!" O kadar da değil ama bundan da o kadar uzak değil(di). Feministlerin, Maocuların, Troçkistlerin, Anarşistlerin, "situationniste"lerin, Sosyalistlerin, Sosyal Demokratların ve Komünistlerin tartıştığı ve zaman zaman da gerçekten atıştığı, kavga bile ettiği, bütün rütbelerin ve hiyerarşilerin darmadağınık edildiği gerçek bir "evrenselkent" yani "Fransa'nın en kızıl mekanı..." Yeni bir öğrenim biçimi yaratmak arzusunun somutlaşmış biçimi. "Yabancıların" özgürce dersleri izleyebildiği ve "avantadan" doktora bile yaptığı ve "doktor titrini" alabildiği "beleş üniversite..." Açık havada (Üniversite'yi ormanın ortasına kurarsanız olacağı budur sonuç itibariyle) tiyatro öğrenilen ve yapılan, yönetim kurulu toplantılarına herkesin katıldığı (Bu arada yeni doğmuş bir çocuğun bile) garip ama gerçekten YAŞAYAN BİR ÜNİVERSİTE. Mayıs 68 havasını ancak "böyle bir şey" verebilirdi... Ama bu da uzun sürmedi.. Binalar anlamında: Paris-VIII nam Üniversite Vincennes'den Saint-Denis'ye "taşındı" çünkü... Yoksa "esprit " sürüyor elbette. Deleuze'ler, Foucault'lar, Cixous'lar ve aman unutmayalım Guattari'ler, Lyotard'lar ne güne duruyorlar? Kimbilir bakarsınız birgün yeniden yeni bir toprakta yeşermeye başlamışlar bile. Sakın Meksika Birleşik Devletleri'nde olmasın? Kim bilir? Belki de "bizde..." Belki daha da

yakınımızda, "içimizde" veya "aklımızda..."

Patrick Rotman: 68, 2007. Belgesel.

Jean-Pierre Sinapi: L'Affaire Ben Barka, 2008.

AlainTanner: La Salamandre, 1971.

Jean-Pierre Thorn: Oser Lutter, Oser Vaincre, 1969. Belgesel.

Christophe Weber: Le Massacre De La Rue D'İssly, 2008.

Jacques Willemont: Reprise Du Travail Aux Usines Wonder, 1968.

Jacques Willemont: L'Autre Mai: Un Rêve D'Egalité, 2006-2007.

Wacques Willemont: L'Autre Mai: A Nantes. Tout A Commencé Le 8 Mai, 2006-07.

Pierre Zaidline: Les Lycéens Ont La Parole, 1966'da çekilen,1968 Mart ayında gösterilmeye başlanan yedi dakikalık bu kısa filmin, bu "pırlantanın" birok açıdan önemi var. Bir kere Mayıs 1968'den önce gerçekleştirilmiş olmasına rağmen Mayıs 68'i haber vermesi açısından. Sonra söyleşiyi yapanın Marguerite Duras olması nedeniyle. Duras 16 yaşında neden siyaset yapıldığının, neden siyaset yapılması ihtiyacının duyumsandığının yanıtını arıyor. Nihayet söyleşi yapılanın o günlerde 16 yaşındaki Roman Goupil olması nedeniyle. Paris'te Condorcet Lisesi'nde öğrenciyken liseden uzaklaştırılmasının öyküsünü 16 yaşındaki bu çocuk liselilerin bir toplantısında tribünden eğlenceli bir biçimde, alaycı bur uslupla ve sık sık dil sürçmeleriyle anlatıyor. Çok alkışlanıyor. Örneğin "Disiplin Kurulu'nda beni tek başıma grev gözcülüğü yapmakla suçladılar, oysa lisede iki giriş kapısı varken tek başıma nasıl grev gözcülüğü yapabilirdim?" diye soruyor. Film arada Duras'ın sorularıyla, filozofik cümle ve deyişleriyle sürüyor. "Kışla liseye hayır!", "İfade özgürlüğü" bandrollerinin yansıtıldığı yapıtta, o günün liselerinden ve liselilerinden manzaralar da, görüntüler de sunuluyor. Genç kadınlar da kendilerini ifade edebiliyorlar. Hem kimi kez erkeklerden daha cesurca... Duras'ın bir sorusu üzerine, Romain Goupil bir ara "Mesele Vietnam'a gitmek değil, Fransa'da devrim yapmaktır" diyor. Tam on ikiden vuruyor. Condorcet Lisesi'nden uzaklaştırılmasına rağmen Paris'te Voltaire Lisesi'ne alınması için liseli arkadaşları mücadele ediyor. Bu süreç içinde hep beraber ilk CAL'lerden (Comité D'Action des Lycéens/Liseliler EylemKomitesi") birini kuruyorlar... Mayıs 68'deki eylemlere aktif bir biçimde katılıyorlar. Ve bu çocuk daha sonra siyasi militanlıkta adımlar atacak ve hemen 1968'den itibaren ilk filmlerini de gerçekleştirecek ve yukarıda birkaç yapıtını andığım yönetmen olacak. Bu kısa belgeselde bir ara o sırada çok genç olan Jacques Sauvageot'yu da görmek olanağımız var. O da liselilerin toplantısına katılıp birkaç söz söylüyor. Duras'a gelince, o Mayıs 68'de öğrenci eylemlerinin tiryakilerindendi. Sadece gösteri ve yürüyüşlere değil, uzun çok uzun gevezeliklerin de yapıldığı toplantılara da dinleyici olarak katıldı. Kimi kez, Françoise Giannesini'nin bana anlatığı gibi, metro grevi nedeniyle evlerine gidemeyenleri "Sizi evinize bırakabilir miyim?" diyerek otomobiline doldurup banliyölerindeki evlerinin önüne kadar taşıdı. Yaşasın Duras Ana!

Michel Winock ve Patrick Barberis: Pompidou, L'Ecole Du Pouvoir, 1994. Belgesel.

ISBN 978-9944-339-14-8

Kibele